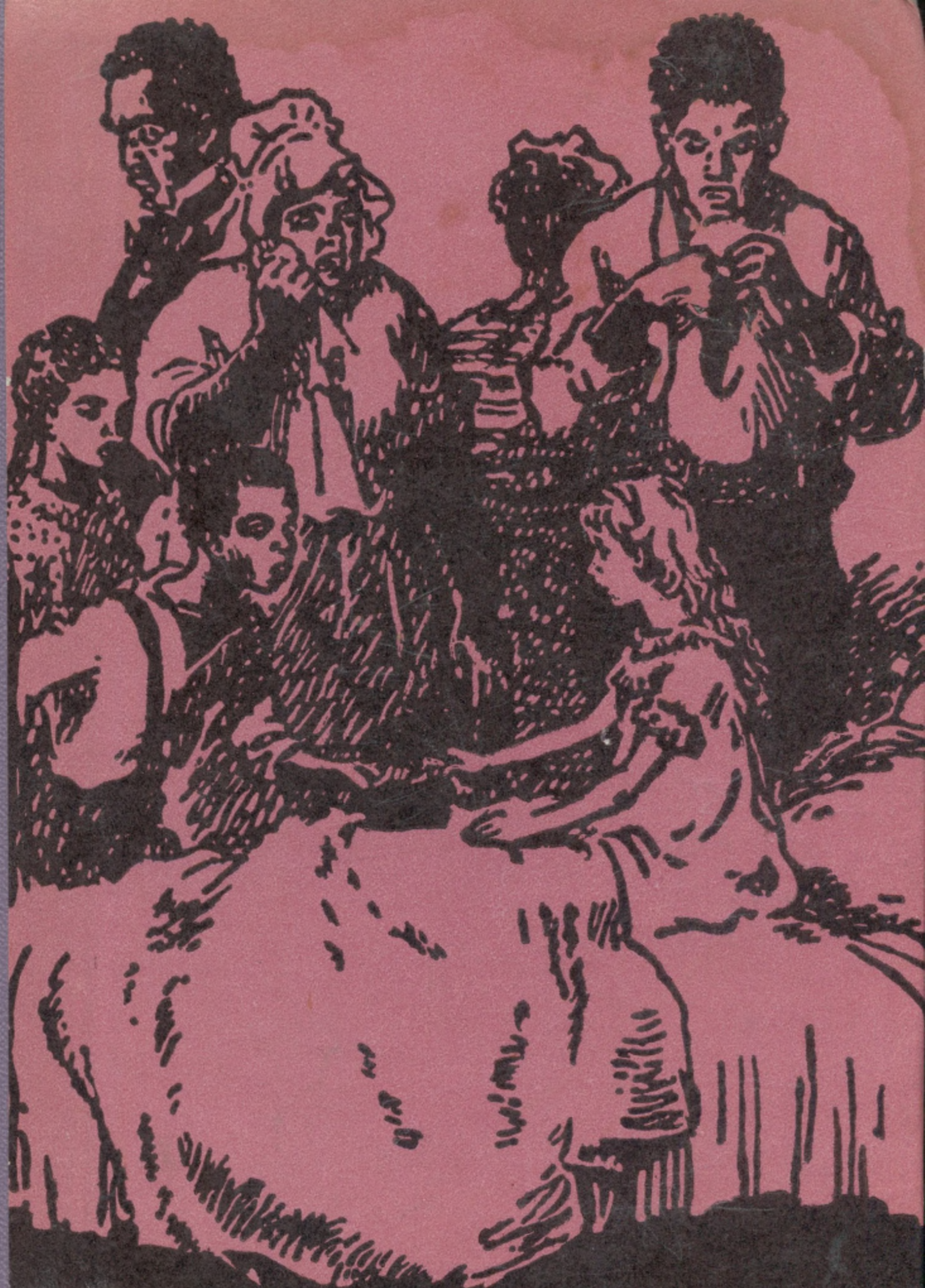

Harieta Bičer-Stou

DĖDĖS TOMO TROBELĖ

Harieta Bičer-Stou

DĖDĖS TOMO TROBELĖ

ROMANAS

Iš anglų kalbos vertė
VANDA ŠIUGŽDINIENĖ

VILNIUS 1980

HARRIET BEECHER STOWE UNCLE TOM'S CABIN
M., „Foreign languages publishing house", 1960

Iliustravo
N. CEITLINAS

Antras sutrumpintas leidimas

B $\frac{70803—131}{M852(10)—80}$ 279—80

I skyrius

KURIAME SKAITYTOJAS SUPAŽINDINAMAS SU „HUMANIŠKU" ŽMOGUMI

Šaltą vasario mėnesio popietę P. mieste, Kentukio valstijoje, du džentelmenai, gurkšnodami vyną, sėdėjo ištaigingai įrengtoje svetainėje. Kambaryje tarnų nebuvo, ir džentelmenai, sustūmę kėdes, matyt, kažką labai rimtai svarstė.

Beje, tik paprastumo dėlei pasakėme — du džentelmenai. Atidžiau pažiūrėję, vieną pašnekovų vargiai būtume galėję priskirti prie džentelmenų. Jis buvo žemas, kresnas, šiurkščių ir grubių veido bruožų, o jo išdidi ir perdaug savimi pasitikinčio žmogaus laikysena rodė jį esant storžievį, kuris gyvenime alkūnėmis skina sau kelią.

Jis buvo pernelyg išsipustęs: akį rėžė neskoninga įvairiaspalvė liemenė, o mėlyna, ryškiai geltonais taškais išmarginta ir pūpsančiu mazgu surišta kaklajuostė buvo,

rodos, tyčia jam parinkta. Didelių, grubių jo rankų pirštai buvo apmaustyti žiedais, ant storos auksinės laikrodžio grandinėlės kabojo daug stambių, įvairiaspalvių papuošalų, kuriais jis patenkintas vis žvangino pokalbio įkarštyje. Kalbėdamas visai nepaisė gramatikos taisyklių ir kiekviena proga įterpdavo keiksmažodžius, kurių, net ir norėdami pagyvinti bei paryškinti savo pasakojimą, mes nemanome galį čia pakartoti.

Jo pašnekovas misteris Šelbis atrodė esąs tikras džentelmenas, o namų vidaus įrengimai ir bendra jų išvaizda rodė, kad jis yra pasiturįs, netgi turtingas. Kaip jau anksčiau minėjome, abu vyrai buvo pačiame rimto pokalbio įkarštyje.

— Štai kaip aš sutvarkyčiau šį reikalą,— pasakė misteris Šelbis.

— Ne, toks sandėris man nepriimtinas... jokiu būdu, misteri Šelbi,— pasakė antrasis, pakėlęs taurę vyno ir prieš šviesą į ją žiūrėdamas.

— Svarbiausia, Heili, kad Tomas nėra paprastas negras, jis tikrai vertas tų pinigų — sąžiningas, gabus, patikimas. Visą mano ūkį tvarko laikrodžio tikslumu.

— Jūs norite pasakyti sąžiningas, kiek apskritai negras gali būti sąžiningas,— tarė Heilis, įsipildamas konjako.

— Ne, aš kalbu rimtai: Tomas geras, patikimas, sumanus ir pamaldus... Aš jam viską patikiu: pinigus, namus, arklius, leidžiu laisvai važinėti po visą kraštą, ir visada jis būna man ištikimas ir teisingas...

— Kai kurie, Šelbi, netiki, kad esama pamaldžių negrų, o aš tikiu,— pasakė Heilis, rankos mostu išreikšdamas tvirtą įsitikinimą.— Šią vasarą toje negrų partijoje, kurią gabenau į Naująjį Orleaną, turėjau vieną negrą. Kad jūs būtumėte girdėjęs, kaip jis meldėsi! Ir buvo toks geras, toks ramus!.. Aš gerai už jį uždirbau, nes pigiai pirkau iš žmogaus, kuris buvo priverstas jį parduoti. Gavau šešis šimtus gryno pelno. Taip, negro religingumas — labai vertingas dalykas, žinoma, jeigu jis yra tikras, ne apsimestinis.

— Na, Tomas nuoširdžiai religingas, retai kur tokį rasi,— tarė misteris Šelbis.— Pereitą rudenį pasiunčiau jį

vieną į Cincinatį mano reikalų tvarkyti ir atvežti penkis šimtus dolerių. „Tomai,— sakau,— aš pasikliauju tavimi kaip krikščioniu, žinau, kad manęs neapgausi." Ir Tomas sugrįžo. Žinojau, kad sugrįš. Atsirado nenaudėlių, kurie jam sakė: „Tomai, kodėl nepabėgai į Kanadą?"—„Šeimininkas manimi pasitiki, aš negaliu jo apvilti",— atsakė tas. Jie paskui viską papasakojo. Prisipažįstu, kad man gaila skirtis su juo. Paimkite Tomą už visą tą sumą, kurią esu jums skolingas, Heili, jei turite bent truputį sąžinės.

— Sąžinės turiu lygiai tiek, kiek privalo turėti biznierius,— nusišiepė vertelga.— Žinoma, aš visada pasiruošęs padaryti šiokių tokių nuolaidų savo draugams. Bet šiemet mums labai prastai sekėsi, labai prastai.

Pirklys susirūpinęs atsiduso ir dar įsipylė konjako.

— Na, gerai, Heili, tai kaip mes sulygsime? — po valandėlę trukusios nejaukios tylos paklausė misteris Šelbis.

— Ar neturite kokio berniuko ar mergytės, kurią galėtumėte duoti priedo?

— Hm! Atliekamo neturiu. Tiesą sakant, tik būtino reikalo verčiamas aš parduodu tarnus. Nemėgstu skirtis su savo žmonėmis.

Tuo metu atsivėrė durys, ir į kambarį įėjo mažas puspenktų metų kvarteronas [1]. Jis buvo itin gražus ir patrauklus. Juodi švelnūs lyg šilkas plaukai blizgančiomis garbanomis gaubė jo apskritą veidelį, o iš po tankių ilgų blakstienų žvelgė didžiulės ugningos ir švelnios juodos akys, kuriomis jis smalsiai apžvelgė kambarį. Iš ryškiaspalvio raudonai geltono languoto audinio dailiai pasiūtas drabužėlis dar labiau išryškino jo tamsią odą ir dailų sudėjimą; iš šiek tiek drovių, bet pasitikinčių jo judesių buvo matyti, kad jis yra šeimininko mylimas ir paikinamas.

— Ei, juoduk! — sušuko misteris Šelbis ir švilptelėjęs metė jam vynuogių kekę.— Še, gaudyk!

Berniukas pašoko ir mikliai pagavo dovaną. Šeimininkas nusijuokė.

---

[1] Kvarteronais vadinami žmonės, turį labai nežymią negrų kraujo priemaišą.

— Eik šen, juoduk! — pašaukė jis.

Berniukas priėjo. Šeimininkas paglostė garbanotą jo galvelę ir patapšnojo per smakrą.

— Na, parodyk džentelmenui, kaip tu moki dainuoti ir šokti.

Berniukas skambiu tvirtu balseliu užtraukė laukinę, keistą negrų dainą, tuo pat metu ritmingai judėdamas visu kūnu į melodijos taktą.

— Puiku! — sušuko Heilis, mesdamas jam ketvirtį apelsino.

— O dabar, juoduk, parodyk, kaip vaikšto senasis dėdė Kadžas, kai jį kankina reumatizmas,— pasakė šeimininkas.

Tučtuojau lankstus vaiko kūnelis iškrypo, jis susirietė, susikūprino ir, paėmęs šeimininko lazdą, skausmingai suraukęs savo vaikišką veidelį, ėmė šlubčioti po kambarį ir spjaudyti į kairę ir į dešinę, pamėgdžiodamas senį.

Abu džentelmenai garsiai nusikvatojo.

— O dabar,— tarė šeimininkas,— parodyk mums, kaip senasis Elderis Robinsas gieda psalmę.

Putlus berniuko veidukas ištįso, ir jis labai rimtai šiek tiek pro nosį užtraukė psalmę.

— Bravo! Bravo! Tai šaunus berniukas! — sušuko Heilis.— Tikra brangenybė! Žinote, ką aš jums pasakysiu,— pridūrė jis, staiga patapšnojęs misteriui Šelbiui per petį,— pridėkite man šį vaikiūkštį, ir mudu sutarsime. Na, sakykite, argi nebus sąžiningai sulygta?

Tą akimirką tyliai atsidarė durys, ir į kambarį įžengė jauna dvidešimt penkerių metų kvarteronė.

Pažvelgus į ją ir į berniuką, iš karto buvo aišku, kad tai jo motina. Tokios pat gilios akys ilgomis blakstienomis, tokios pat juodų šilkinių plaukų garbanos. Rausvi jos skruostai dar labiau užkaito, vos tik jinai pastebėjo akiplėšiškai į ją įsmeigtą nepažįstamo vyro žvilgsnį, kuriame švietė neslepiamas susižavėjimas. Puikiai pasiūti ir priderinti drabužiai dar labiau išryškino dailų jos sto-

tą. Įžvalgios, pratusios vertinti žmogišką prekę pirklio akys tuojau pastebėjo švelnias moters rankas ir dailias kojas.

— Ko norėjai, Eliza? — paklausė šeimininkas.

— Atleiskite, sere, aš ieškojau Hario,— nedrąsiai žiūrėdama į jį, atsakė moteris.

Berniukas pribėgo prie jos, rodydamas savo laimikį, kurį buvo įsupęs į skverną.

— Ką gi, pasiimk jį,— tarė misteris Šelbis.

Paėmusi vaiką ant rankų, ji skubiai išėjo.

— Po velnių! Tai bent prekė! — susižavėjęs suriko pirklys, atsigręžęs į misterį Šelbį,— Naujajame Orleane jūs gautumėte už ją krūvą pinigų. Esu matęs, kad už ne ką gražesnes moteris būdavo mokami tūkstančiai.

— Neketinu iš jos pralobti,— atšovė misteris Šelbis ir, norėdamas pakreipti pokalbį kita linkme, atkimšo naują butelį ir paklausė pašnekovo, ar jam patinkąs vynas.

— Puikus, sere! Pirmos rūšies! — sušuko pirklys ir, familiariai patapšnojęs misteriui Šelbiui per petį, pridūrė: — Na, o kaip su gražuole? Sakykite kainą. Kiek norite už ją?

— Misteri Heili, aš jos neparduodu,— atsakė Šelbis.— Mano žmona nesiskirs su ja net už maišą aukso.

— Ė-ė! Moterys visada taip šneka, nes nežino aukso vertės. Esu tikras, kad pamačiusios, kiek laikrodžių, stručio plunksnų ir įvairių blizgučių galima nupirkti už tą auksą, jos tuojau pat sutiktų.

— Aš jums kartoju, Heili, kad apie tai neverta nė kalbėti. Pasakiau, kad neparduodu, ir baigta,— griežtai atsakė Šelbis.

— Na gerai, tai bent pridėkite man tą berniuką,— tarė pirklys.— Turite pripažinti, kad aš prašau iš jūsų labai nedaug.

— Ir kam gi jums tas berniukas? — paklausė Šelbis.

— Matote, aš turiu vieną draugą, kuris verčiasi tokiu amatu: jis nuperka gražius berniukus ir augina juos pardavimui. Tai rinktinė prekė,— turtingieji už juos brangiai moka, nes jie būna jų tarnai. Turčiai mėgsta, kad gražūs jaunuoliai atidarinėtų jiems duris, lauktų jų, patarnautų. Prekyba tokiais jaunikliais labai pelninga. O

šis mažas velniūkštis toks juokingas... Ir muzikalus... Kaip tik toks, kokio reikia.

— Nenorėčiau jo parduoti,— susimąstęs tarė misteris Šelbis.— Matote, sere, aš esu humaniškas ir negaliu pakęsti, kai vaikai atskiriami nuo motinų.

— Iš tikrųjų?.. Bet juk tai visai natūralu. Aš tai puikiai suprantu. Kartais būna daug vargo su moterimis. Aš irgi negaliu pakęsti, kai jos ima staugti ir klykti... Bet taip viską sutvarkau, kad to išvengiu, sere. O jeigu taip kelioms dienoms arba savaitei išsiųstumėte motiną kur nors toliau? Tada mes be jokio triukšmo sutvarkytume šį reikalą. Kai ji sugrįš namo, viskas bus jau baigta. Jūsų žmona padovanos jai kokius auskarus, naują suknelę ar šiaip ką, ir, patikėkite, ji tuoj nurims.

— Bijau, kad nieko iš to neišeis.

— Kodėl neišeis? Šitie sutvėrimai nepanašūs į baltuosius: jie greit susitaiko su savo dalia. Tik reikia viską tinkamai sutvarkyti. Sakoma,— tęsė Heilis, norėdamas pasirodyti itin atviras ir nuoširdus,— kad mes, prekiaudami tokiomis prekėmis, sušiurkštėjame, bet aš kitaip manau. Tiesą sakant, niekada negalėčiau pasielgti taip kaip kiti pirkliai. Esu matęs, kaip, norėdami parduoti vaiką, jie plėšte išplėšia jį iš motinos rankų, o ta klykia it pamišusi... Visiškai netikęs būdas. Tik prekę gadina, ir moterys kurį laiką lieka visiškai nedarbingos. Orleane kartą mačiau labai gražią moterį... Toks elgesys ją tiesiog pražudė. Pirkėjas ėmė tik motiną, be vaiko, o jos būta karštos, kunkuliuojančio kraujo. Ji pašėlusiai spaudė vaiką savo glėbyje ir vis kažką kalbėjo, šaukė. Baisu buvo žiūrėti. Kai prisimenu, net dabar gyslose stingsta kraujas. O kai berniuką išvežė ir ją uždarė kambaryje, ji išprotėjo ir po savaitės mirė. Grynas nuostolis, sere, tūkstantis dolerių nuostolio! Ir tik dėl to, kad nežinojo, kaip reikia tvarkyti tokius reikalus. Taip, sere, visada naudingiau būti humaniškam, pats tai patyriau.

Ši tema, matyt, labai rūpėjo Heiliui, ir kol misteris Šelbis susimąstęs lupo apelsiną, šis vėl ėmė apie tai kalbėti, tarsi negalėdamas atsispirti teisingumo jausmui, skatinančiam pridurti dar keletą žodžių.

— Žinoma, nedera pačiam savęs girti, bet aš taip kalbu todėl, kad tai gryna tiesa. Tie negrai, kuriuos parduodu, yra laikomi geriausiais,— bent man taip sakoma. Aš nutariau, kad mano negrai turi būti linksmi, apkūnūs, sveiki. Ir miršta jie pas mane rečiau negu pas kitus. Tatai pareina tik nuo to, kad moku su jai elgtis... O to mano elgesio pagrindas, sere,— humaniškumas.

Misteris Šelbis nežinojo, ką atsakyti, ir tarė:

— Iš tikrųjų?

— Taip, aš turiu savo principus, sere. Iš manęs kai kas tyčiojasi, įkalbinėja atsisakyti jų. Tokių principų nedaug kas laikosi, dėl jų įsigijau nemaža priešų, bet visada buvau jiems ištikimas... Ir nemažai dėl jų turėjau pelno... Taip, sere, galiu drąsiai sakyti, kad jie, kaip sakoma, pateisino viltis.

Ir pirklys nusijuokė iš savo sąmojo. Šis savo paties humaniškumo liaupsinimas buvo toks neįprastas, jog ir misteris Šelbis nusijuokė.

Misterio Šelbio juokas Heilį padrąsino, ir jis tęsė toliau:

— Keistas dalykas! Aš niekad to negalėjau įkalti žmonėms į galvą. Štai kad ir senas mano kompanionas Natčeze Tomas Lokeris; galvotas buvo vaikinas, bet su negrais elgėsi kaip žvėris. Šiaip jis buvo labai geros širdies, bet mušė juos iš principo; tokia mat buvo jo sistema, sere. Aš visad sakydavau jam: „Tomai, kam tu daužai savo negres per galvą? Kam tu jas muši, kai jos ima verkti? Juk tai juokinga,— sakydavau,— ir jokios naudos. Kas čia bloga, kad jos verkia? Tai natūralu,— jei jos neverks, jų prigimtis prasiverš kitokiu būdu. Be to, suprask, Tomai,— sakydavau aš,— juk nuo to genda prekė. Jos pradeda sirgti, liūdėti, o kartais pasidaro tokios negražios — ypač jaunosios,— jog reikia velniai žino kokių pastangų, kad atsigautų! Kodėl,— sakydavau aš,— tu negali su jomis geriau elgtis ir švelniau kalbėti? Truputį žmoniškumo, Tomai, ir tu daugiau laimėsi, negu bardamas ir daužydamas." Bet Tomas negalėjo nuo to atprasti ir taip sugadindavo man prekę, kad turėjau skirtis su juo, nors jis buvo itin doras ir sąžiningas pirklys.

— Ir jūs manote, kad jūsų sistema geresnė už Tomo? — paklausė misteris Šelbis.

— Žinoma, sere, savaime aišku! Matote, aš visuomet, jeigu tik galiu, stengiuosi išvengti nemalonumų. Tą dieną, kai parduodu vaikus, išsiunčiu moteris kur nors toliau: kai akis nemato, ir širdies neskauda, kaip sakoma! O kai jau viskas būna padaryta, kai nieko nebegalima pakeisti, jos norom nenorom apsipranta su tuo. Juk tai ne baltieji, kurie iš mažens žino, kad žmona turi gyventi su vyru, o vaikai su tėvais. Negras šitokių vilčių nepuoselėja, jeigu, žinoma, jį tinkamai auklėsi; vadinasi, jis ir persiskyrimą lengviau pakelia.

— Bijau, kad manieji bus netinkamai išauklėti,— pasakė misteris Šelbis.

— Galbūt. Jūs, kentukiečiai, gadinate savo negrus. Norite jiems padaryti gera, bet iš tikrųjų čia nėra nieko gera. Negras, matote, tam ir sutvertas, kad būtų mėtomas ir vėtomas po visą pasaulį ir parduodamas čia Tomui, čia Dikui, čia vėl dievažin kam. Teikti jiems visokių vilčių, perdaug humaniškai juos auklėti anaiptol nėra gerumas, todėl kad visi vargai, kuriuos jiems teks ateityje patirti, atrodys dar sunkesni. Aš netgi pasakysiu, kad tose plantacijose, kur kiti negrai traukia dainas ir visa gerkle kvatoja, jūsų negrai geibtų. Žinoma, misteri Šelbi, kiekvienam atrodo, kad jis išmano geriau už kitus. Bet aš manau, kad elgiuosi su negrais taip, kaip jie yra verti, kad su jais būtų elgiamasi.

— Koks pavydėtinas pasitikėjimas! — tarė misteris Šelbis, su vos pastebimu pasibjaurėjimu gūžtelėjęs pečiais.

Valandėlę jie tylėdami gliaudė riešutus.

— Na, kaip jūs pagaliau apsisprendėte? — paklausė Heilis.

— Aš pagalvosiu ir pasitarsiu su žmona,— atsakė misteris Šelbis.— Tik jeigu jau nenorite kelti triukšmo, kaip kad sakote, tai nekalbėkite apie šį reikalą, kad gandai nepasklistų. Jeigu mano žmonės išgirs, neįmanoma bus tyliai parduoti nė vieno negro. Aš juos pažįstu!

— O! Galite būti ramus! Jau aš tai neprasitarsiu. Bet turiu jums pasakyti, kad velniškai skubu ir norėčiau kuo

greičiau išgirsti jūsų sprendimą,— tarė jis, keldamasis ir vilkdamasis apsiaustą.

— Gerai, užeikite šįvakar apie šeštą ar septintą valandą ir tada gausite atsakymą,— pasakė misteris Šelbis.

Pirklys nusilenkė ir išėjo iš kambario.

„O, kad aš galėčiau nutrenkti jį žemyn nuo laiptų, tarė Šelbis pats sau, kai durys užsidarė.— Koks akiplėšiškas pasitikėjimas! Tačiau jis žino, kad esu jo rankose. Jeigu man kas anksčiau būtų pasakęs, kad parduosiu Tomą į Pietus vienam tų niekšų, aš būčiau atšovęs: „Argi vergas šuo, kad aš su juo taip elgčiausi?" Dabar matau, kad teks tą padaryti, kitos išeities nėra! O Elizos berniukas? Turėsiu dėl jo pakovoti su žmona... Taip pat ir dėl Tomo. Tai vis tos skolos! Niekšas žino, kad esu jo valdžioje, ir išspaus iš manęs visa, ką tik galės."

Turbūt švelniausios vergijos formos yra Kentukio valstijoje. Tie, kuriems teko lankytis Kentukio sodybose ir matyti, kaip maloniai čia apsieinama su vergais ir kaip nuoširdžiai kai kurie jų tarnauja savo šeimininkams, galėtų patikėti poetine legenda apie patriarchalinę gyvenimo santvarką ir panašiomis pasakomis. Bet tuos santykius gaubia kraupus šešėlis — įstatymo šešėlis. Kol įstatymas šias žmogiškas, jausti gebančias būtybes su krūtinėje plakančia širdimi laikys tik daiktais, šeimininko nuosavybe, kol turto netekimas, kokia nors nelaimė, nepasisekimas arba gerojo šeimininko mirtis galės pasmerkti juos vargui ir nepakeliamam darbui, tol net ir švelniausiais santykiais pagrįstoje vergijoje nėra ko ieškoti kokių nors gerų, patrauklių bruožų.

Misteris Šelbis buvo neblogas žmogus, geraširdis ir malonus, atlaidus namiškiams ir tarnams. Jo negrai negalėjo skųstis sunkiu gyvenimu. Bet, deja, pastaruoju metu, ėmęsis stambių spekuliacijų, jis turėjo daug nuostolių, o jo vekseliai pateko į Heilio rankas. Ši trumpa informacija yra raktas įvykusiam pasikalbėjimui suprasti.

Taip jau atsitiko, kad, priėjusi prie durų, Eliza išgirdo pasikalbėjimą, iš kurio suprato, jog pirklys pasiūlė misteriui Šelbiui parduoti kažkokį negrą.

Ji norėjo pastovėti prie durų ir dar pasiklausyti, bet buvo pašaukta ir turėjo skubėti pas šeimininkę.

Tačiau Elizai atrodė, kad pirklys kalbėjo apie jos berniuką. Nejaugi ji būtų apsirikusi? Jos širdis apmirė, ir ji nesąmoningai taip stipriai prispaudė berniuką prie krūtinės, jog šis nustebęs pažvelgė į ją.

— Eliza, brangioji, kas gi tau šiandien? — paklausė šeimininkė, kai Eliza, parvertusi ąsotį su vandeniu, pargriovusi rėmus siuvinėjimui, pagaliau padavė poniai ilgus naktinius marškinius vietoj šilkinės suknelės, kurią jai buvo liepta atnešti iš spintos.

Eliza krūptelėjo.

— O ponia! — sušuko Eliza, pakeldama į ją akis, paskui, apsipylusi ašaromis, susmuko ant kėdės ir ėmė kūkčioti.

— Eliza, vaikeli, kas gi atsitiko? — paklausė šeimininkė.

— O ponia, ponia! — atsakė Eliza.— Šeimininkas svetainėje kalbasi su vergų pirkliu! Aš girdėjau jų pokalbį.

— Na ir kas, kvailute?

— Ak, ponia! Kaip jūs manote, negi šeimininkas sutiktų parduoti mano Harį? — Vargšė moteris sukniubo kėdėje ir ėmė raudoti.

— Parduoti Harį? Tu pakvaišai! Juk žinai, kad šeimininkas niekad neturi jokių reikalų su Pietų krašto vergvaldžiais ir neketina parduoti nė vieno savo tarno, kol jie tinkamai elgiasi. Na, kodėl tu, kvailute, pagalvojai, kad kas nors įsigeis pirkti tavo Harį? Negi tu, žąsele, manai, kad visam pasauliui jis toks mielas kaip tau? Nusiramink ir užsek man suknelę. O dabar supink kasas ir sudėk jas taip, kaip tave neseniai išmokiau... Ir niekada neik daugiau prie durų klausytis.

— Bet, šeimininke, juk jūs niekad neleisite, kad...

— Ne, ne, vaikeli! Kokia nesąmonė! Kam tu apie tai kalbi? Aš jau greičiau savo vaiką parduočiau. Iš tikrųjų, Eliza, tu per daug didžiuojiesi savo mažyliu. Vos tik žmogus įeina pro duris, tuoj įsivaizduoji, kad jis atėjo tavo Hario pirkti.

Tokio įtikinamo šeimininkės tono nuraminta, Eliza vikriai ir guviai padėjo jai apsirengti, pati juokdamasi iš savo nuogąstavimų.

Misis Šelbi buvo labai dorovinga. Iš prigimties geraširdiška ir kilni, kaip ir visos Kentukio moterys, ji, be to, buvo kupina krikščioniško gailestingumo ir turėjo tvirtus moralės principus, kurių stengėsi gyvenime laikytis. Misteris Šelbis, būdamas abejingas religijos klausimams, vis dėlto gerbė ir vertino žmonos pažiūrų tvirtumą ir net truputį jos bijojo. Jis nevaržė jos užmojų, leido jai rūpintis tarnais, guosti juos, mokyti, nors pats niekada prie to neprisidėjo. Jis, matyt, galvojo, kad jo žmonos pamaldumo ir gerumo turėtų pakakti jiems abiem.

Po pasikalbėjimo su vergų pirkliu jį labiausiai slėgė mintis, kaip pranešti žmonai apie sudarytą sandėrį ir kaip atsilaikyti prieš jos karštus prieštaravimus ir primygtinius prašymus, kuriuos jam neabejotinai teks išgirsti.

Šelbio žmona nenumanė, kad jos vyras turi piniginių sunkumų, ir, žinodama, koks jis yra geras, iš tikrųjų netikėjo Elizos būgštavimais. Ruošdamasi važiuoti į svečius, ji netrukus visiškai apie tai užmiršo.

II skyrius
MOTINA

Elizą iš pat mažens augino pati šeimininkė. Jinai ją mylėjo ir paikino.

Tie, kuriems teko keliauti po Pietų valstijas, tikriausiai pastebėjo, kokios nepaprastai grakščios yra kvarteronės ir mulatės [1], koks švelnus jų balsas ir elgsena. Šiuos įgimtus kvarteronių bruožus dažnai papildo nuostabus, kerintis grožis.

Savo šeimininkės globojama Eliza subrendo, nepatyrusi tų pagundų, kurios vergės grožį padaro pragaištingą. Ji ištekėjo už jauno, gražaus ir gabaus mulato Džordžo Hario, kuris buvo kaimyninio dvaro vergas.

Šeimininkas šį jaunuolį atidavė dirbti į maišų fabriką, kur, būdamas miklus ir išradingas, jis pasidarė nepamainomu darbininku. Jis išrado mašiną kanapėms valyti, ku-

---

[1] Mulatė — negrės ir baltojo duktė.

ri, turint galvoje menką Hario išsilavinimą ir gyvenimo sąlygas, bylojo apie jo nepaprastus gabumus mechanikai.

Jis buvo gražus, mandagus, fabrike visų darbininkų labai mylimas. Ir vis dėlto pagal įstatymą šis jaunas vyras buvo tik daiktas, o ne žmogus, tad su visomis savo nepaprastomis ypatybėmis priklausė grubiam, siauraprotiui tironui. Išgirdęs gandą apie Džordžo išradimą, šis džentelmenas atvažiavo į fabriką pasižiūrėti, ką sukūrė tasai protą turįs jo daiktas. Fabrikantas džiaugsmingai sutiko ir sveikino jį, turintį tokį vertingą vergą.

Misteris Haris buvo vedžiojamas po fabriką, ir Džordžas parodė jam savo išradimą. Jis buvo toks susijaudinęs, kalbėjo taip sklandžiai, elgėsi taip laisvai, atrodė toks gražus, drąsus, jog šeimininkas nemaloniai pajuto jo pranašumą. Kokią teisę turi jo vergas važinėti po kraštą, išrasti mašinas ir stovėti aukštai iškėlęs galvą, tarsi būtų lygus džentelmenų tarpe! Jis greit uždraus jam visa tai. Pasiims jį atgal, privers kasti ir kaupti žemę —„ir pažiūrėsim, ar jis ir tada taip puikausis!" Galima įsivaizduoti, kaip nustebo fabrikantas ir visi darbininkai, kai šeimininkas staiga pareikalavo Džordžo algos ir pareiškė ketinąs jį tuojau pat pasiimti namo.

— Bet, misteri Hari,— ėmė prieštarauti fabrikantas,— ar šis jūsų pasiryžimas nėra perdaug skubotas?

— O jeigu ir taip? Argi šis žmogus ne mano nuosavybė?

— Mes mielai padidintume jam algą, sere.

— Tas neturi reikšmės, sere. Man nėra būtino reikalo atiduoti savo darbininkų į fabrikus.

— Bet, sere, jis parodė didelių gabumų savo darbe.

— Galbūt, tačiau niekad neparodė tų gabumų, dirbdamas darbą, kurį aš jam duodu, ir turiu pasakyti. . .

— Bet tik pagalvokite, kokią mašiną jis išrado! — visai ne vietoje įsiterpė vienas darbininkas.

— Kaipgi! Mašiną, kuri išvaduoja vergus nuo darbo, taip? Kas gi daugiau tokį dalyką galėjo išrasti? Tik negras ir tegali tokią mašiną išrasti! Jie patys yra mašinos, visi ligi vieno! Ne, jis vyks drauge su manim.

Išgirdęs tokį sprendimą iš savo šeimininko, kurio užsispyrimą gerai žinojo, Džordžas stovėjo, lyg stabo ištik-

tas. Jis sunėrė rankas, stipriai suspaudė lūpas, bet jo krūtinėje it vulkane kunkuliavo nuoskauda ir kraujas virė gyslose. Jis sunkiai kvėpavo, o juodos akys blykčiojo lyg žarijos. Vergo pyktis būtų prasiveržęs beprotišku poelgiu, jei ne geraširdis fabrikantas, kuris, paėmęs jį už rankos, tyliai jam tarė:

— Neprieštarauk, Džordžai, nieko nepadarysi. Važiuok dabar su juo. O mes pabandysime tau padėti.

Tironas pastebėjo, kaip jie šnabždėjosi ir, nors negirdėjo žodžių, tačiau suprato, apie ką kalbėjosi, ir dar tvirčiau pasiryžo nepaleisti iš rankų aukos.

Džordžas buvo grąžintas namo ir paskirtas dirbti sunkiausius ūkio darbus. Jis valdėsi, ir niekas negirdėjo iš jo nė vieno nepagarbaus žodžio, bet jo žaibuojančios akys ir suraukta kakta aiškiai bylojo, kad žmogaus neįmanoma paversti daiktu.

Tuo laimingu metu, kai dar dirbo fabrike, Džordžas susipažino su Eliza ir vedė ją. Pasitikėdamas juo, fabrikantas leisdavo jam laisvai išeiti ir grįžti. Misis Šelbi visa širdimi pritarė toms vedyboms ir, kaip kiekviena moteris, džiaugėsi, galėdama ištekinti savo gražiąją numylėtinę už tokio žmogaus, kuris visais atžvilgiais jai tiko. Jie buvo sutuokti didžiojoje misis Šelbi svetainėje, pati ponia papuošė gražius jaunosios plaukus apelsinmedžio žiedais ir apgaubė vestuviniu šydu. Tas apdangalas vargu ar kada nors puošė gražesnę galvą. Šiose iškilmėse netrūko nei baltų pirštinaičių, nei pyrago bei vyno. Svečiai gyrė jaunosios grožį ir jos šeimininkės gerumą bei dosnumą.

Dvejus metus Eliza dažnai matydavosi su savo vyru, ir niekas netrikdė jų laimės. Ji tik skaudžiai pergyveno, kai mirė du jos karštai mylimi vaikai. Jiems mirus, ji taip krimtosi, jog šeimininkė net švelniai pabardavo ją, su motinišku rūpestingumu stengdamasi priversti jausmingą jos prigimtį paklusti sveikai nuovokai ir dievo valiai.

Tačiau, gimus mažajam Hariui, Eliza palengva nurimo. Ši maža gyvybė nuramino jos išvargusią širdį, žaizdos užgijo, ir ji jautėsi visiškai laiminga ligi tol, kol jos vyras buvo plėšte išplėštas iš fabriko ir vėl atsidūrė geležinėje savo teisėto šeimininko valdžioje.

Fabrikantas, tesėdamas savo žodį, dviem savaitėms praslinkus po Džordžo išėjimo, apsilankė pas misterį Harį, tikėdamasis, kad pastarojo įtūžis jam bus atlyžęs, ir įvairiais būdais mėgino palenkti jį, kad leistų Džordžui dirbti fabrike.

— Jūs be reikalo varginatės,— griežtai pasakė šis.— Pats žinau, kaip turiu tvarkyti savo reikalus, sere.

— Aš visai nenoriu kištis į jūsų reikalus, sere. Tik manau, kad jums būtų naudingiau leisti jam dirbti pas mus tomis sąlygomis, kurias jums siūlome.

— O, aš labai gerai jus suprantu! Mačiau, kaip jūs su juo susimirkčiojot ir šnabždėjotės tą dieną, kai aš pa-

ėmiau jį iš fabriko. Bet jūs manęs neapgausite! Mes gyvename laisvoje šalyje, sere! Šis žmogus yra mano, ir aš galiu elgtis su juo, kaip tinkamas — štai kas!

Taip sudužo paskutinė Džordžo viltis. Prieš jo akis buvo sunkus darbas ir skurdus gyvenimas, kurį žiauraus tirono smulkios priekabės ir priespauda dar labiau apkartins.

III skyrius

VYRAS IR TĖVAS

Misis Šelbi išvažiavo į svečius, o Eliza stovėjo verandoje, liūdnai žiūrėdama į tolstantį ekipažą. Tik staiga kažkieno ranka palietė jos petį. Ji atsigrįžo, ir jos gražios akys nušvito džiaugsmu.

— Tai tu, Džordžai? Kaip tu mane išgąsdinai! Labai džiaugiuosi, kad atėjai! Šeimininkė išvažiavo ligi vakaro. Eikime į mano kambariuką, tenai galėsime netrukdomi pasikalbėti.

Tai sakydama, ji nusivedė Džordžą į savo švarų, sutvarkytą kambarėlį greta verandos. Čia ji paprastai siūdavo, laukdama, kol šeimininkė ją pašauks.

— Kaip aš džiaugiuosi!.. Bet kodėl tu nesišypsai? Pažiūrėk į Harį — kaip jis auga!..

Berniukas stovėjo, tvirtai įsikibęs į motinos sijoną, ir nedrąsiai pro garbanas žiūrėjo į tėvą.

— Argi jis ne gražus? — tarė Eliza, nužerdama jo ilgas garbanas ir bučiuodama jį.

— Verčiau jis visai nebūtų gimęs! — su kartėliu pasakė Džordžas.— Ir man pačiam būtų buvę geriau negimti!

Nustebusi ir išsigandusi Eliza atsisėdo, priglaudė galvą prie vyro peties ir pravirko.

— Nereikia, Eliza! Man skaudu, kad aš ir tave verčiu kentėti, vargšele! — meiliai pasakė Džordžas.— O, kad tu niekad nebūtum manęs pažinusi! Gal tada būtum buvusi laiminga!

— Džordžai! Džordžai! Kaip tu gali taip kalbėti? Kas gi baisaus įvyko ar dar įvyks? Lig šiol mes, rodos, buvome tokie laimingi!

— Taip, brangioji, mes buvome laimingi,— pasakė Džordžas.

Pasisodinęs berniuką ant kelių, jis atidžiai pažvelgė į jo puikias tamsias akis ir perbraukė ranka per ilgas garbanas.

— Jis toks panašus į tave, Eliza! O tu esi gražiausia moteris iš visų, kokias kada nors esu matęs; ir geriausia iš visų. Bet vis dėlto būtų geriau buvę, jei mes vienas antro niekad nebūtume pažinę!

— O Džordžai, ką tu kalbi!

— Taip, Eliza, mūsų laukia vien vargas, tik vargas! Mano gyvenimas kartus kaip pelynas. Aš žūstu. Esu vargšas, nelaimingas, užkankintas vergas. Aš ir tave nutrauksiu į tą pačią bedugnę, štai ir viskas. Kam dar mėginti ko nors siekti, sužinoti ką nors, tapti kuo nors? Kokia prasmė gyventi? Kaip aš norėčiau numirti!

— O brangusis Džordžai, nereikia taip kalbėti! Aš žinau, kaip tau skaudu, kad tu netekai darbo fabrike ir kad turi žiaurų šeimininką. Bet, maldauju tave, pakentėk. Gal kas nors...

— Pakentėk! — pertraukė jis.— Argi aš nekentėjau? Ar pasakiau bent vieną žodį, kai jis atvyko ir be jokios priežasties pasiėmė mane iš fabriko, kur visi man buvo tokie geri? Aš jam atiduodavau visą uždarbį iki paskutinio cento, ir niekas nepasakys, kad blogai dirbau.

— Taip, tai baisu,— pasakė Eliza.— Bet vis dėlto jis tavo šeimininkas, pats žinai.

— Mano šeimininkas! O kas jį padarė mano šeimininku? Kokią teisę jis turi į mane? Štai apie ką aš galvoju. Aš esu toks pat žmogus kaip ir jis. Net geresnis už jį: aš geriau išmanau darbą negu jis; esu sumanesnis už jį; geriau skaitau ir rašau. Pats to išmokau, ne iš jo malonės. Priešingai, jis net trukdė man. Tad kokią teisę turi jis dabar paversti mane darbo arkliu, atitraukti nuo to, ką aš sugebu,— bent jau geriau už jį patį,— ir skirti mane tokiam darbui, kurį gali atlikti bet kuris arklys. Jis to siekia. Jis pats sakėsi paklupdysiąs mane, pažeminsiąs ir tyčiomis verčia dirbti sunkiausią, juodžiausią ir nešvariausią darbą.

— O Džordžai, Džordžai! Tu gąsdini mane! Niekada nesu girdėjusi tavęs taip kalbant. Bijau, kad ko baisaus nepadarytum. Žinau, kad tau skaudu, bet prašau dėl manęs, dėl Hario — būk atsargus.

— Aš tvardžiausi, kentėjau, bet kasdien darėsi sunkiau ir sunkiau. Mano kūnas nebegali ilgiau pakelti tokių kankinimų. Šeimininkas kiekviena proga stengiasi mane įžeisti, kankinti. Maniau sau — na gerai, dirbsiu, tylėsiu, o laisvalaikiu skaitysiu ir mokysiuos. Bet juo aš geriau dirbu, juo daugiau jis man krauna. Sako, kad nors aš ir tyliu, bet manyje slypi velnias, ir jis jį išvarysiąs. Bet prisiekiu, kad jis nesidžiaugs, kai vieną gražią dieną tasai velnias ištrūks!

— O brangusis! Ką gi mums daryti? — liūdnai paklausė Eliza.

— Štai dar vakar,— tęsė Džordžas,— man bekraunant į vežimą akmenis, šalia stovėjo jaunasis šeimininkas Tomas ir pliaukšėjo botagu prie pat arklio. Gyvulys ėmė baidytis. Aš mandagiai paprašiau jį liautis, bet jis vis tebepliaukšėjo. Dar kartą paprašiau, tada jis atsigręžo ir ėmė botagu mane čaižyti. Aš pagriebiau jį už rankos, o jis ėmė spiegti ir spardytis, nubėgo pas tėvą ir pasiskundė, kad aš jį apkūlęs. Tasai atbėgo įsiutęs ir užriko parodysiąs man, kas esąs mano šeimininkas. Jis pririšo mane prie medžio, išpjovė keletą rykščių, padavė sūnui ir pasakė, kad šis galįs mane tol plakti, kol pavargsiąs. O jam to ir tereikėjo. Na, niekis! Ateis laikas, aš jam viską priminsiu!

Jaunuolio veidas apsiniaukė, akys taip grėsmingai sužaibavo, kad moteris net sudrebėjo.

— O aš,— liūdnai tarė Eliza,— visuomet maniau, kad privalau paklusti savo šeimininkams.

— Tu — kas kita; jie užaugino tave kaip savo vaiką, rengė, maitino, lepino, mokė tave,— tai suteikia jiems teisių. Bet aš buvau tik spardomas, mušamas ir keikiamas ir džiaugdavausi paliktas vienų vienas. Argi esu jam skolingas? Šimteriopai sumokėjau už savo išlaikymą. Aš to nepakęsiu, nepakęsiu! — sušuko Džordžas, gniauždamas kumščius.

Eliza drebėjo ir tylėjo. Ji niekad nebuvo mačiusi savo vyro taip įniršusio, ir jos trapus pareigos supratimas lyg nendrė linko nuo jo pykčio.

— Prisimeni vargšą mažąjį Karlą, šunytį, kurį man padovanojai? — tęsė Džordžas.— Tas šunytis buvo mano vienintelė paguoda. Naktį mes drauge miegodavome, o dieną jis sekiodavo visur iš paskos ir taip žiūrėdavo į mane, tarsi suprastų, ką aš jaučiu. Vieną dieną, kai šėriau jį menkomis liekanomis, surinktomis prie virtuvės durų, priėjo šeimininkas ir pasakė, kad aš šunį maitinąs jo sąskaita, kad jis negalįs leisti kiekvienam negrui laikyti šunų, liepė pririšti jam prie kaklo akmenį ir įmesti į prūdą.

— O Džordžai, juk tu to nepadarei?!

— Aš nepadariau, bet jis padarė. Ir drauge su Tomu pribaigė nelaimingą skęstantį šunį akmenimis. Vargšelis! Jis taip gailiai į mane žiūrėjo, tarsi stebėdamasis, kodėl jo negelbėjau. O paskui mane išpėrė už tai, kad aš pats jo nepaskandinau. Nesvarbu, tegul muša! Ateis diena, ir mano šeimininkas sužinos, kad mušimas manęs nepadarė nuolankiu. Aš dar atsiskaitysiu su juo, jeigu jis nenusiramins!

— Ką tu ketini daryti? O Džordžai, nedaryk nieko blogo; tikėk į dievą, stenkis elgtis teisingai, ir jis išvaduos tave nuo kančių.

— Aš nesu toks geras krikščionis, kaip tu, Eliza. Mano širdis pilna kartėlio. Aš negaliu tikėti į dievą. Kodėl jis leidžia tokius dalykus?

— O Džordžai, mes turime tikėti. Šeimininkė sako, kad mes net sunkiausią valandą turime tikėti, kad dievas daro visa tai mūsų gerovei.

— Šitaip lengva šnekėti tiems, kurie sėdi ant minkštų sofų ir važinėja karietomis. Bet jeigu jie atsidurtų mano vietoje, būtų kiek sunkiau. Aš norėčiau būti geras, bet širdis verda pykčiu, negaliu su tuo sutikti. Ir tu negalėtum, būdama mano vietoje. Ir nesutiksi, jeigu pasakysiu tau visa, ką turiu pasakyti. Tu dar ne viską žinai.

— Kas gi dar galėtų būti?

— Pastaruoju metu šeimininkas nuolat kartoja, kad jis padaręs kvailystę, leisdamas man vesti žmoną iš pašalio, kad jis nekenčiąs misterio Šelbio ir visų jo draugų, nes jie esą išdidėliai ir riečią nosį prieš jį. Jis sako, kad aš iš

tavęs išmokęs puikautis, todėl jis neleisiąs man daugiau eiti pas tave, aš turėsiąs vesti kitą žmoną ir apsigyventi pas ją. Iš pradžių jis tik keikėsi ir grasino, bet vakar pasakė man, kad aš turįs vesti Miną ir apsigyventi jos lūšnelėje, o jeigu ne, tai jis mane parduosiąs į Pietus.

— Bet juk tu mane vedei, mus sutuokė kunigas, taip kaip ir baltuosius! — naiviai sušuko Eliza.

— Argi tu nežinai, kad vergas negali vesti? Šiame krašte yra toks įstatymas. Ir tu nebegalėsi būti mano žmona, jeigu šeimininkas panorės mus išskirti. Štai kodėl aš sakau, kad geriau būtų buvę, jei niekad nebūčiau tavęs sutikęs, štai kodėl būtų buvę geriau man negimti. Ir mudviem būtų geriau, ir šiam vargšui berniukui! Gal ir jo laukia toks pat likimas.

— Juk mano šeimininkas toks geras!

— Taip, bet ką žmogus žinai? Jis gali numirti, ir tada berniukas bus parduotas nežinia kam. Kas iš to, kad jis gražus, protingas ir linksmas? Sakau tau, Eliza, kiekvieną laimės valandėlę, kurią tau suteikia sūnus, vėliau aplaistysi graudžiomis ašaromis. Tau nepavyks jo išsaugoti...

Šie žodžiai giliai įsmigo Elizai į širdį. Prieš jos akis šmėstelėjo vergų pirklys, ir ji išblyško tarsi nuo mirtino smūgio, jai pritrūko kvapo. Jinai bailiai pažvelgė į verandą, kur nubėgo jos berniukas. Jam nusibodo nelinksmas tėvų pašnekesys, ir štai dabar jis tenai pergalingai jojo ant misterio Šelbio lazdos. Eliza jau buvo bepasakojanti vyrui savo nuogąstavimus, bet susilaikė.

„Ne, ne! Jam ir taip sunku, vargšeliui! — pagalvojo jinai.— Ne, aš nieko jam nesakysiu. Be to, gal tai tuščia baimė. Šeimininkė niekados mūsų neapgaudinėja."

— Taigi, Eliza,— liūdnai tarė jai vyras,— laikykis, mano brangioji, ir lik sveika, aš išvažiuoju.

— Išvažiuoji, Džordžai! Kur išvažiuoji?

— Į Kanadą,— atsakė jis išsitiesdamas.— Kai nuvyksiu tenai, išpirksiu tave. Tai vienintelė mūsų viltis. Tavo šeimininkas geras žmogus, jis neatsisakys parduoti man tave. Aš išpirksiu tave ir berniuką. Būtinai išpirksiu, tepadeda dievas!

— Ak, kaip baisu! O jeigu tave pagaus?

— Manęs jie nepagaus, Eliza! Gyvas aš nepasiduosiu! Laisvė arba mirtis!

— Nejaugi tu nusižudysi?

— To nereikės: jie patys mane nužudys. Jiems niekad nepavyks manęs parduoti gyvo į Pietus!

— O Džordžai, būk atsargus, dėl manęs! Nepadaryk nieko blogo, neatimk gyvybės nei sau, nei kitam. Pagunda didelė, labai didelė. Bėk, tu turi bėgti, bet būk atsargus. Melsk dievą, kad tau padėtų!

— Paklausyk, Eliza! Štai ką aš sugalvojau. Šeimininkas siunčia mane su laišku pas kažkokį misterį Saimsą, gyvenantį už mylios nuo čia. Aš žinau, jog jis tikisi, kad aš užeisiu pas tave pasipasakoti apie savo kančias. Jam netgi bus malonu, jei „Šelbių giminė", kaip jis juos vadina, supyks ir pasmerks jo elgesį. Aš sugrįšiu namo tylus ir romus, supranti, tarsi būčiau užmiršęs visas nuoskaudas ir susitaikęs su likimu. Aš jau pasiruošiau bėgti — yra žmonių, kurie man padės. Po savaitės kitos manęs pasiges. Lik sveika! — užbaigė Džordžas, imdamas Elizą už rankų ir žiūrėdamas jai į akis.

Valandėlę jie stovėjo tylėdami. Keli paskutinį sykį tarti žodžiai, graudžios ašaros... Vyras atsisveikino su žmona. Taip atsisveikina tie, kurių viltys susitikti tokios netvirtos kaip voratinklis. Ir vyras su žmona išsiskyrė.

IV skyrius

VAKARAS DĖDĖS TOMO TROBELĖJE

Dėdė Tomas gyveno mažoje rąstų trobelėje, stovinčioje prie pat šeimininko namų. Priešais buvo gražus sodelis, kuriame kiekvieną vasarą, rūpestingai prižiūrimos, sirpo braškės, avietės, augo įvairūs vaisiai ir daržovės. Didžiulės ryškiai raudonos begonijos ir įvairiaspalvės susipynusios susiraizgiusios vijoklinės rožės beveik dengė priekinę netašytų rąstų trobelės sieną. Vasarą kuklų kampelį čia susirasdavo ir auksaspalvės medetkos, petunijos bei našlaitėlės, kurios buvo tetos Chlojos džiaugsmas ir pasididžiavimas.

Įeikime į vidų.

Šeimininko namuose vakarienė jau pasibaigė, ir teta Chloja, vyriausioji virėja ir virtuvės prižiūrėtoja, palikusi padėjėjus tvarkyti ir plauti indus, pati parėjo į jaukų savo būstą „išvirti savo senukui valgio". Taigi galite neabejoti, kad tai ji stovi prie viryklės kažką čirškindama keptuvėje ir susirūpinusiu veidu kartkartėmis nudengdama prikaistuvį, iš kurio sklinda gundantys kvapai.

Jos apskritas, juodas veidas taip blizga, jog galima pamanyti, kad ir ji išsitepusi kiaušinio baltymu, kaip jos glaistyti arbatiniai džiuvėsiai. Putlus veidas, gaubiamas švaraus krakmolyto languoto kyko, šviečia iš pasitenkinimo. Tačiau, atvirai kalbant, tas jos pasitenkinimas ne be pagrindo, nes teta Chloja — visų pripažinta geriausia visos apylinkės virėja.

Ir iš tikrųjų jinai buvo virėja iš pašaukimo. Paukščių kiemo viščiukai, kalakutai ir ančiukai suvirpėdavo, ją pamatę, nes žinodavo, kad jiems atėjo galas. Kiekvienam bent kiek nuovokesniam paukščiui ji įvarydavo siaubą, nes iš tiesų tetulė tik ir tegalvodavo apie visokius įdarus, kepinius ir troškinius. Neįmanoma išskaičiuoti, kiek pyragų rūšių ji mokėjo kepti iš kukurūzų miltų, kiek pridarydavo visokių bandelių, spurgų ir paplotėlių, dėl kurių būdavo daug galvosūkio mažiau prityrusioms virėjoms. Putlus jos kūnas tirtėdavo iš juoko ir pasitenkinimo, kai ji pasakodavo apie kokią savo draugę, kuri tuščiai stengėsi jai prilygti.

Pas šeimininkus atvažiavę svečiai ir iškilmingų pietų bei vakarienių ruošimas sužadindavo jai nepaprastą energiją. Ir niekas jos taip nedžiugindavo, kaip krūvos verandoje sukrautų lagaminų, nes jie buvo jai naujų rūpesčių ir naujos garbės pranašai.

Štai ir dabar teta Chloja žvilgčioja į prikaistuvį, tad mes netrukdykime jai ir grįžkime prie trobelės aprašymo.

Viename kampe stovėjo sniego baltumo užtiesalu gražiai užklota lova, prie jos patiestas gana didelis kilimas, ant kurio atsistojusi ji, be abejonės, jautėsi pats pranašiausias žmogus šiame pasaulyje. Ir kilimui, ir lovai, prie kurios jis buvo patiestas, ir visam šitam kampeliui buvo teikiama ypatinga pagarba ir kiek galint saugoma nuo plėšikiškų mažylių antpuolių. Šis kampelis buvo namų svetainė.

Kitame kampe buvo dar viena, bet daug paprastesnė lova; matyt, joje buvo miegama. Sieną virš židinio puošė ryškios litografijos biblinėmis temomis ir generolo Vašingtono portretas, taip savotiškai nutapytas, jog herojus tikriausiai išsižiotų, išvydęs tokį savo atvaizdą.

Kampe, ant medinio suolo, du berniukai garbanotais plaukais, juodomis žibančiomis akutėmis ir blizgančiais veideliais žiūrėjo, kaip maža mergytė bando žengti pirmuosius žingsnius. Ji, kaip kad paprastai esti, šiaip taip atsistodavo ant kojų, šiek tiek pasvyruodavo, stengdamasi išlaikyti pusiausvyrą, o paskui vėl žlegteldavo žemėn. Kiekvieną tokį nepasisekimą palydėdavo susižavėjusių žiūrovų krykštavimas.

Prieš židinį stovėjo staltiese užtiestas aiškiai reumatu sergančiomis kojomis stalas, ant kurio buvo išdėlioti ryškiai išmarginti puodeliai ir lėkštės valgiui; visa tai ir dar kiti simptomai rodė artėjant vakarienės metą. Prie šito stalo sėdėjo dešinioji Šelbio ranka — dėdė Tomas, kuris yra svarbiausias šios istorijos veikėjas, tad turime jį išsamiai aprašyti mūsų skaitytojams. Jis buvo aukštas, tvirtas, plačiapetis, oda blizganti, juodas afrikietiškų bruožų veidas rimtas, išmintingas, bet drauge malonus ir geraširdiškas. Visa jo laikysena buvo tauri, ori, bet podraug kukli bei paprasta.

Visas jo dėmesys šiuo metu buvo sukauptas į grifelinę lentą, kurioje jis lėtai ir rūpestingai vedžiojo raides, prižiūrimas jaunojo šeimininkų sūnaus Džordžo, gražaus trylikos metų berniuko, rodos, gerai suprantančio savųjų pareigų svarbą.

— Ne taip, dėde Tomai, ne taip! — gyvai sušuko jis, pamatęs, kad dėdė Tomas rūpestingai brėžia d raidės lazdelę iš priešingos pusės.— Matai, tu parašei b, o ne d.

— Še tau! Nejaugi? — tarė dėdė Tomas, nustebęs ir pagarbiai žiūrėdamas, kaip jaunasis mokytojas, norėdamas jį pamokyti, greitai ir gražiai rašo ištisą eilę b ir d. Paskui stambiais, storais pirštais paėmė grifelį ir ėmė kantriai rašyti toliau.

— Kaip tiems baltiesiems viskas lengvai sekasi! — tarė teta Chloja, pakėlusi šakutę su lašinių gabalėliu, kuriuo tepė keptuvę, ir su pasididžiavimu žiūrėdama į jaunąjį mokytoją.

— Tiesiog nuostabu, kaip jis puikiai rašo ir skaito! O kai tik vakaras — ateina mūsų mokyti! Kaip gražu!

— Bet, tetule Chloja,, aš labai išalkau,— tarė Džordžas.— Argi pyragas dar neiškepė?

— Beveik iškepė, mielasis,— atsakė teta Chloja ir, pakėlusi dangtį, žvilgtelėjo į prikaistuvį.— Antai kaip gražiai parudęs! Na, pyragų tai aš nesugadinu. Neseniai šeimininkė leido Selei iškepti pyragą. „Tegul pasimoko",— pasakė jinai. „Ak šeimininke,— sakau,— skaudu žiūrėti, kaip gėrybės gadinamos! Pyragas iškilo tik iš vienos pusės, nei šis, nei tas, tiesiog gėda — visai kaip mano batas. Argi ji gali ką iškepti!"

Taip paniekinusi Selės sugebėjimus, teta Chloja atkėlė dangtį, ir visi pamatė gražiai iškepusį pyragą, kuris nepadarytų gėdos nė miesto konditeriui. Svarbiausias patiekalas buvo iškeptas, ir teta Chloja ėmė uoliai triūsti prie vakarienės stalo.

— Ei, Moze, Pitai, pasitraukite, išdykėliai! Palauk, Pole, mano brangioji! Tuoj mama ir savo vaikučiui duos šio to. O dabar, misteri Džordžai, dėkite į šalį knygas ir sėskitės šalia mano senio, aš tučtuojau atnešiu dešryčių ir prikrausiu jums pilnas lėkštes paplotėlių.

— Manęs namie laukia grįžtant vakarienės,— pasakė Džordžas,— bet aš žinau, kur geriau, tetule Chloja.

— Žinai, žinai, brangusis! — tarė teta Chloja, kraudama jo lėkštėn paplotėlius.— Žinai, kad senoji tetulė visada paliks skaniausią kąsnelį! Kaipgi to nežinosi!

Tai sakydama, tetulė juokais bakstelėjo pirštu Džordžą ir skubiai grįžo prie savo viryklės.

— Dabar valgysime py-

ragą! — tarė Džordžas, kai viryklė liovėsi šnypštusi, ir iškėlė virš šio kulinarijos stebuklo didžiulį peilį.

— Tesaugo jus dievas! — sušuko teta Chloja, baimingai čiupdama jį už rankos.— Nejaugi norite jį pjauti tuo didžiuliu peiliu? Pyragas susmuks. Jis taip gražiai pakilo, o jūs norit jį sugadinti! Aš turiu seną mažytį peiliuką, kurį laikau išaštrintą tam tikslui. Matot, slysta kaip per sviestą. O dabar valgykit, skanesnio pyrago jums niekad neteks ragauti.

— Tomas Linkenas sako,— tarė Džordžas pilna burna,— kad jų Džinė geresnė šeimininkė už tave.

— Daug jis išmano, tas Tomas Linkenas! — su panieka tarė teta Chloja.— Palyginkite jūs tuos Linkenus su mūsų šeimininkais. Žinoma, jie dori žmonės, bet šiaip tikri prasčiokai. Apie grožį ničnieko neišmano. Palyginkite misterį Linkeną su misteriu Šelbiu! Viešpatie mieliausias! O misis Linken — argi ji moka taip didingai įeiti į kambarį kaip mano šeimininkė? Taip išdidžiai ir oriai! Ak, nepasakokit man apie tuos Linkenus!

Ir teta Chloja iškėlė nosį kaip žmogus, kuris šį tą išmano.

— Bet vis dėlto aš pats girdėjau tave sakant,— pertraukė ją Džordžas,— kad Džinė nebloga virėja.

— Taip, sakiau,— atšovė teta Chloja,— ir galiu pakartoti. Džinė moka gerai pagaminti paprastus valgius, iškepti bandeles, užmaišyti duoną, išvirti bulves... Bet jos paplotėliai ne kažkokie, ne geresni ir ne blogesni už kitų virėjų. Tačiau jeigu reikia įmantriau... Ką ji apie tai išmano? Ji ir pyragus kepa, kas teisybė, tai teisybė, bet kokia tų pyragų pluta? Ar ji gali suminkyti gerą purią tešlą, kuri burnoje tirptų? Buvau nuėjusi pas ją per mis Merės vestuves. Džinė parodė man vestuvėms iškeptus pyragus. Mes su Džine geros draugės, ir aš nepasakiau jai nė vieno žodžio... Bet, misteri Džordžai! Aš visą savaitę iš gėdos negalėčiau sumerkti akių, iškepusi tokius pyragus. O ji nė į galvą neima.

— Manau, jog Džinei jie atrodė labai geri,— tarė Džordžas.

— O kaipgi! Kitaip nebūtų pasigyrusi, vargšelė! Jai nė į galvą neatėjo, kad jie niekam tikę! Tas ir yra, kad jos

šeimininkai nieko nenutuokia, ir iš Džinės nėra ko norėti. Tai ne jos kaltė. Ak, misteri Džordžai, jūs negalite suprasti, kokioje šeimoje augate ir kokį išsilavinimą gaunate!

Teta Chloja atsiduso ir susijaudinusi pakėlė į viršų akis.

— Užtat aš puikiai suprantu, kokia laimė valgyti tokius pyragus ir pudingus,— tarė Džordžas.— Pasiklauskit Tomą Linkeną, kaip aš dėl to prieš jį nosį riečiu.

Teta Chloja šleptelėjo ant kėdės ir ėmė taip nuoširdžiai juoktis iš šio jaunojo šeimininko sąmojo, kad per jos blizgančius juodus skruostus net ašaros riedėjo. Besijuokdama ji baksnojo ir tapšnojo Džordžą per petį, priekaištaudama, kad, girdi, jis galįs ją numarinti ir kad vieną gražią dieną tikriausiai numarinsiąs; o paskui vėl imdavo juoktis, dar smarkiau ir dar garsiau, kol pagaliau Džordžas rimtai ėmė manyti, kad jo sąmojis esąs itin pavojingas ir kad ateityje su juokais turįs būti atsargesnis.

— Jūs iš tikrųjų Tomui taip pasakėte? Jau tie jaunuoliai! Ko tik jie nesugalvoja! Ir nosį prieš Tomą riečiat? O viešpatie! Ak, mielasis, jūs ir numirėlį galėtumėt prajuokinti!

— Taip,— atsakė Džordžas.— Aš jam tiesiai pasakiau: „Tomai, tu turėtum paragauti tetos Chlojos pyragų. Tai bent pyragai!"

— Gaila, kad Tomas negalėjo jų paragauti,— pasakė teta Chloja, kurios gerą širdį, matyt, labai sujaudino toks liūdnas Tomo likimas.— Jūs turėtumėt kada pakviesti jį pietų, misteri Džordžai,— pridūrė ji.— Tai būtų labai gražu. Žinote, nereikia prieš nieką puikautis. Turėtumėte tai visada atsiminti,— labai rimtai pasakė teta Chloja.

— Gerai, pats ketinau Tomą pakviesti kurią nors dieną ateinančią savaitę,— pasakė Džordžas.— O jau tu, tetule Chloja, pasistenk jį nustebinti. Pavalgydink taip, kad ilgai mūsų vaišes atsimintų.

— Taip, taip, būtinai,— tarė nudžiugusi teta Chloja.— Pamatysite. Juk kokių tik pietų pas mus nėra buvę! Ar galima užmiršti tą vištienos paštetą, kurį iškepiau, kai pas mus pietavo generolas Noksas. Aš vos nesusibariau su šeimininke dėl plutos. Nežinau, ką tos ponios kartais sau mano. Žmogus, kaip sakoma, neša didžiulės atsakomybės

krūvį, nori įdėti į gaminį visą savo sielą, o jos sukinėjasi aplinkui, visur kaišioja nosį ir kliudo. Šeimininkė stovėjo prie pat manęs ir nurodinėjo, ką kaip daryti. Pagaliau aš neištvėriau ir pasakiau: „Pažiūrėkite, ponia, į savo gražias baltas rankas su ilgais pirštais ir žiedais, kurie spindi lyg rasos ant mano baltų lelijų. Ir pažvelkite į mano didžiules juodas letenas. Ar jums neatrodo, kad viešpats mane sutvėrė virtuvėje pyragus kepti, o jus — būti svetainėje?" Taip tiesiai ir išdrožiau.

— O ką pasakė mama? — paklausė Džordžas.

— Ką pasakė? Nusišypsojo savo didelėmis gražiomis akimis ir sako: „Gerai, tetule Chloja, tegul bus, kaip jūs norit",— ir nuėjo į svetainę. Ji turėjo man galvą suskaldyti už tokį storžieviškumą. Bet nieko nepadarysi, toks jau mano būdas: aš negaliu nieko dirbti, kai šeimininkė virtuvėje.

— O tie pietūs buvo puikūs, aš gerai prisimenu... Visi gyrė,— tarė Džordžas.

— Matot! Argi aš nestovėjau prie valgomojo durų tą dieną? Argi nemačiau, kaip generolas tris kartus paprašė to pašteto? Ir pasakė: „Jūs turite nepaprastai puikią virėją, misis Šelbi." Garbės žodis, vos nenumiriau. O generolas supranta, kur prasti valgiai, kur geri,— išdidžiai pridūrė teta Chloja.— Puikus žmogus tas generolas! Jo giminė yra viena garsiausių senojoje Virginijoje. Ir apie valgį jis išmano ne prasčiau už mane. Matote, misteri Džordžai, apie pyragą reikia nusituokti, o ne kiekvienas supranta, koks jis yra ir koks turėtų būti. Generolas supranta,— aš tuojau tai pastebėjau. O taip, jis supranta, kas yra geras pyragas!

Tuo metu Džordžas jau buvo tiek prisikimšęs, kad daugiau nebelindo nė vienas kąsnis (taip atsitinka net berniukams, nors, tiesa, labai retai), ir pagaliau pastebėjo dvi garbanotas galveles ir blizgančias akis, kurios iš priešingo kambario kampo godžiai varstė čia jį, čia tetą Chloją.

— Moze, Pitai, gaudykit! — sušuko jis, atlaužė didelius gabalus pyrago ir metė jiems.— Jūs irgi norit, tiesa? Tetule Chloja, iškepk ir jiems paplotėlių.

Džordžas ir Tomas pasitraukė į jaukų kampą prie židinio, o tuo metu teta Chloja, prikepusi krūvą paplotėlių,

pasisodino ant kelių mažytę ir ėmė pakaitomis kimšti gagalėlius čia jai, čia sau į burną, čia Mozei su Pitu, kuriems buvo daug maloniau valgyti, raičiojantis po stalu, kutenant vienam antrą ir tolydžio tampant mažylę už kojyčių.

— Ar neisit šalin! — šaukė motina, kartkartėmis švelniai paspirdama po stalu įsisiautėjusius berniukus.— Ar negalite būti mandagesni, kai baltieji ateina į svečius? Liaukitės, ar girdit, nes aš jums parodysiu, kur pipirai auga, kai misteris Džordžas išeis!

Sunku pasakyti, ką reiškė šis grasinimas. Šiaip ar taip, dėl savo neaiškumo jis padarė jauniesiems nusidėjėliams labai menką įspūdį.

— O viešpatie! — sušuko dėdė Tomas.— Dabar jie taip įsidūko, jog jų nebenuraminsi.

Berniukai, kurių rankos ir veidai buvo sirupuoti, išlindo iš pastalės ir agniai puolė bučiuoti mažylę.

— Atsitraukit! — šaukė motina, stumdama šalin jų garbanotas galvas.— Sulipsit į krūvą, paskui plėšte neatplėši vieną nuo kito. Drožkit prie šulinio ir nusiprauskit! — kalbėjo jinai, šiuos žodžius palydėdama pliaukštelėjimu, kuris garsiai nuskambėjo, bet mažuosius tik dar labiau prajuokino. Visa krūva išvirto pro duris ir ėmė džiaugsmingai krykštauti.

— Ar jūs matėt kada nors tokius nepakenčiamus vaikus? — geraširdiškai paklausė teta Chloja ir, paėmusi tam skirtą seną rankšluostį, suvilgė jį vandeniu iš suskeldėjusio virdulio ir ėmė šluostyti sirupuotą mažytės veidą ir rankutes.

Nutrynusi mergaitei veidelį taip, kad net ėmė blizgėti, teta Chloja pasodino ją Tomui ant kelių, o pati pradėjo tvarkyti stalą. Mergytė su neapsakomu malonumu tąsė Tomą už nosies, draskė jam veidą, putliomis rankutėmis taršė garbanotus jo plaukus.

— Na, ar neišdykusi mergaitė? — tarė Tomas, laikydamas ją atokiau, kad galėtų matyti visą; paskui atsistojęs pasisodino ją ant plačių savo pečių ir ėmė strakséti ir šokti po kambarį. Džordžas mojavo nosine, o Mozė ir Pitas, kurie jau buvo spėję grįžti, bėgiojo iš paskos, riaumodami kaip lokiai, kol tetai Chlojai „galva ėmė plyšti nuo triukšmo". Bet tetos Chlojos niekas nepaisė. Jos pa-

čios žodžiais tariant, tokie išdykavimai buvo kasdienis reiškinys trobelėje, ir paprastai visi linksmindavosi tol, kol, netekę jėgų, krisdavo žemėn.

— Na, gal jau pasilinksminot,— pasakė teta Chloja, traukdama į kambario vidurį prastą lovutę su ratukais,— Moze, ir tu, Pitai, eikit miegoti.

* * *

Tuo metu šeimininko namuose vyko visai kitokia scena. Tame pačiame valgomajame prie stalo, apkrauto popieriais ir rašymo reikmenimis, sėdėjo vergų pirklys ir misteris Šelbis.

Misteris Šelbis skaičiavo banknotų krūveles ir davė jas Heiliui, kuris skaičiavo iš naujo.

— Teisingai,— tarė pirklys,— dabar belieka tik pasirašyti štai čia.

Misteris Šelbis greitai prisitraukė arčiau pardavimo dokumentus ir pasirašė, lyg žmogus, skubąs atlikti labai nemalonų reikalą, o paskui atstūmė juos nuo savęs drauge su pinigais.

Heilis, išsitraukęs iš gerokai padėvėto sakvojažo pergamentą, peržvelgė jį ir padavė misteriui Šelbiui, o tas griebė jį vos tvardydamas nekantrumą.

— Na, reikalas baigtas,— pasakė pirklys atsistodamas.

— Baigtas! — niūriai tarė misteris Šelbis ir, giliai atsidusęs, pakartojo: — Baigtas!

— Neatrodo, kad būtumėt tuo patenkintas,— pasakė pirklys.

— Heili,— tarė misteris Šelbis,— tikiuosi, kad jūs neužmiršote davęs garbės žodį, jog neparduosite Tomo, prieš tai nesužinojęs, į kokias rankas jis pateks.

— O jūs pardavėte, sere,— tarė pirklys.

— Juk žinote, kad mane aplinkybės privertė,— išdidžiai atsakė Šelbis.

— Na, jos ir mane gali priversti,— atsakė pirklys.— Tačiau aš pasistengsiu jūsų Tomą įtaisyti į gerą vietą, o dėl mano elgesio su juo galite būti ramus. Jei aš dėkoju dievui už ką, tai tik už tai, kad niekuomet su niekuo nebūnu žiaurus.

Prisimindamas Heilio humaniškus principus, misteris Šelbis anaiptol nebuvo tikras dėl jo pažadų, bet kadangi jokios kitos išeities negalėjo rasti, tai, netardamas nė žodžio, išleido pirklį pro duris ir, likęs vienas, užsirūkė cigarą.

V skyrius

KURIAME PASAKOJAMA, KĄ JAUČIA GYVOJI PREKĖ, ATITEKDAMA NAUJAM ŠEIMININKUI

Misteris ir misis Šelbiai nuėjo į miegamąjį.

Jis sėdėjo atsilošęs dideliame krėsle ir skaitė tą dieną gautą korespondenciją, o ji stovėjo prieš veidrodį, šukuodamasi įmantriai Elizos sudėtus plaukus. Pamačiusi savo tarnaitės išblyškusį veidą ir įkritusias akis, ji atleido ją tą vakarą anksčiau ir liepė eiti gulti. O dabar, pindamasi kasas, staiga prisiminusi rytinį juodviejų pasikalbėjimą, ji atsigręžė į vyrą ir atsainiu balsu paklausė:

— Tarp kitko, Arturai, kas tasai neišauklėtas žmogus, kurį jūs atsivedėte šiandien pietauti?

— Heilis,— atsakė Šelbis, neatitraukdamas akių nuo laiško ir neramiai muistydamasis krėsle.

— Heilis? Kas gi jis ir ko jam čia reikia?

— Turėjau su juo reikalų, kai paskutinį kartą buvau Natčeze,— atsakė Šelbis.

— Ir dėl to jis drįsta ateiti čia pietauti ir jaučiasi pas mus kaip namie?

— Aš pats jį pakviečiau. Turėjau su juo šiokių tokių sąskaitų.

— Ar jis vergų pirklys? — vėl paklausė misis Šelbi, pastebėjusi, kad jos vyras kažkaip nesmagiai jaučiasi.

— Ką jūs, mano brangioji? Iš kur jums kilo tokia mintis? — tarė Šelbis, žvelgdamas į ją.

— Iš niekur. Tik šiandien po pietų Eliza atėjo pas mane labai susirūpinusi, verkdama ir pasakė, kad jūs kalbėjote su vergų pirkliu ir kad jis patarė jums parduoti jos berniuką. Keistuolė!

— Ji taip sakė? — tarė misteris Šelbis ir valandėlę spoksojo į laišką, nepastebėdamas, kad laiko jį aukštyn kojomis.

„Vis vien paaiškės, tad juo greičiau, juo geriau",— pagalvojo jis.

— Aš pasakiau Elizai,— tęsė misis Šelbi, tebesišukuodama plaukus,— kad ji kvailutė ir kad visi jos nuogąstavimai nesąmonė, kad jūs niekad neturite jokių reikalų su vergų pirkliais. Juk jums nė į galvą neateitų pardavinėti mūsų tarnus, juo labiau tokiam žmogui.

— Taip, Emile,— prabilo jos vyras,— iki šiol neateidavo. Bet màno reikalai tokie blogi, jog aš nieko negaliu padaryti. Turiu parduoti kurį nors vergą!

— Šitam žmogui? Negali būti! Misteri Šelbi, jūs juokaujate!

— Deja, aš kalbu rimtai,— atsakė misteris Šelbis.— Aš sutikau parduoti Tomą.

— Ką! Mūsų Tomą? Tą gerą, atsidavusį žmogų, kuris nuo pat mažens buvo ištikimas jūsų tarnas! O misteri Šelbi! Juk žadėjote jam laisvę — mes abu šimtus kartų kalbėjome jam apie tai! Dabar jau viskuo galiu patikėti. Dabar aš tikiu, kad jūs galėjote parduoti ir mažąjį Harį, vienintelį vargšės Elizos vaikelį! — pasakė misis Šelbi liūdnu, pasipiktinimo kupinu balsu.

— Na, jeigu norite viską žinoti, tai aš ir tą padariau: sutikau parduoti abu — Tomą ir Harį. Ir nesuprantu, kodėl aš esu laikomas kažkokiu pabaisa. Juk pasielgiau taip, kaip kiti elgiasi kas dieną.

— Bet kodėl išrinkote Tomą ir Harį? — paklausė misis Šelbi.— Jeigu jums reikia parduoti kuriuos nors iš vergų, tai kodėl būtinai juos?

— Todėl, kad už juos aš gausiu daugiau negu už kitus, štai kodėl. Jeigu norite, galiu ir kitus parduoti. Pirklys man siūlė gerą kainą už Elizą, gal tai jums geriau patiktų?

— Niekšas! — piktai sušuko misis Šelbi.

— Bijodamas jus įskaudinti, aš nė girdėti apie tai nenorėjau, tad būkite man bent kiek atlaidesnė.

— Mano brangusis,— tarė misis Šelbi susitvardžiusi,— atleiskite man. Aš pasikarščiavau. Viskas taip netikėta! Visai nebuvau tam pasiruošusi. Bet jūs leisite užtarti ke-

liais žodžiais vargšus. Tomas, nors ir juodaodis, yra kilniaširdis, ištikimas žmogus. Aš esu tikra, misteri Šelbi, jis nedvejodamas atiduotų už jus savo gyvybę.

— Žinau. Bet kas iš to? Aš nieko negaliu padaryti.

— Argi ne geriau mums būtų aukotis? Aš sutinku pakelti savo dalį nepritekliaus. O misteri Šelbi, aš stengiausi, iš visos širdies stengiausi, kaip ir dera krikščionei, atlikti savo pareigą ir padėti šioms paprastoms, vargšėms, pavergtoms būtybėms. Tiek metų rūpinausi jais visais, prižiūrėjau, man buvo žinomi visi jų mažiausi vargai ir

džiaugsmai. Ar aš galėsiu pažvelgti šiems žmonėms į akis, jei dėl menkos naudos mes parduodame tokį ištikimą, puikų, patikimą vergą kaip Tomas ir atplėšiame jį nuo viso to, ką mokėme mylėti ir vertinti! Aš mokiau juos šeimyninių pareigų — tėvų ir vaikų, vyro ir žmonos. Kaip galiu viešyai pripažinti, kad mes nebepaisome pačių švenčiausių pareigos, giminystės ryšių, vos tik kalba užeina apie pinigus. Aš aiškindavau Elizai apie jos pareigas savo berniukui, apie tai, kaip ji turinti jį auklėti; o ką dabar jai pasakysiu, jeigu jūs jį atplėšite nuo jos ir parduosite žmogui be principų, nemokšai, ir vien tik todėl, kad išsaugotumėt truputį pinigų? Ir kaip jinai galės mumis tikėti, pamačiusi, kad ją apgavome ir pardavėme jos vaiką?

— Man labai gaila, kad jūs taip dedatės į širdį visa tai, Emile, iš tikrųjų labai gaila,— pasakė misteris Šelbis.— Aš taip pat gerbiu jūsų jausmus, nors ir ne visai jiems pritariu. Bet sakau rimtai — viskas veltui, nieko negaliu pakeisti. Aš nenoriu jums visko pasakoti, Emile, bet, trumpai tariant, kitos išeities nėra — reikia arba viską parduoti, arba juos du. Arba jie, arba viskas. Heilis turi mano įkaitų lakštus, ir jeigu jam nesumokėsiu tuojau pat, jis atims visą mūsų turtą. Aš taupiau, rinkau, skolinau, vos nėjau elgetauti, bet skolai padengti trūko kaip tik tos sumos, ir aš turėjau juos paaukoti. Heilis įsigeidė berniuko ir tik su tokia sąlyga sutiko sutvarkyti tą reikalą. Aš jo valdžioje ir negalėjau kitaip pasielgti. Jūs taip jaudinatės dėl jų pardavimo, bet ar būtų geriau, jeigu reiktų visus parduoti?

Misis Šelbi atrodė labai sukrėsta. Pagaliau, nusigręžusi į tualetinį staliuką, užsidengė rankomis veidą ir sudejavo.

— Dievo prakeikta vergovė! Žema, niekinga, nekenčiama vergovė! Prakeiktas šeimininkas, prakeiktas vergas! Aš buvau kvaila, manydama, kad galiu pataisyti šią baisią blogybę. Kokia nuodėmė laikyti vergus, esant tokiems įstatymams kaip mūsų! Kai dar buvau maža, aš visuomet tai jaučiau, bet maniau galėsianti ką pakeisti. Man atrodė, kad gerumas, švelnumas ir atidumas gali mūsų vergams pagražinti gyvenimą, padaryti jį geresnį už laisvę. Kokia aš buvau kvaila!

— O Emile, jūs pasidarėte tikra abolicionistė [1]!

— Abolicionistė! Jeigu abolicionistai žinotų viską, ką aš žinau apie vergovę, tada galėtų kalbėti! Ne, mums nėra ko iš jų mokytis. Juk aš niekad nemaniau, jog vergovė teisėtas dalykas, niekuomet nenorėdavau turėti vergų.

— Vadinasi, šiuo atžvilgiu jūs skiriatės nuo daugelio protingų ir pamaldžių žmonių,— tarė misteris Šelbis.— Prisiminkite praėjusio sekmadienio pamokslą.

— Aš nenoriu klausyti tokių pamokslų. Mūsų bažnyčioje tokie pamokslai neturėtų būti sakomi. Kunigai nepajėgia kovoti su šia blogybe, kaip ir mes,— bet kam ją ginti! Niekada negalėjau to suvokti. Aš manau, kad ir jums tas pamokslas nepatiko.

— Taip,— pasakė misteris Šelbis.— Turiu pasakyti, kad kunigai kartais nueina toliau, negu drįstame mes, vargšai nusidėjėliai. Mes, pasauliečiai, turime kartais nematyti daugelio dalykų ir prie daug ko priprasti, į daug ką žiūrėti pro pirštus. Bet kai kunigai arba moterys peržengia kuklumo ar moralės ribas,— tai jau negerai. Dabar, tikiuosi, mano brangioji, jūs įsitikinot, kad kitaip būti negalėjo ir kad aš padariau visa, ką leido aplinkybės.

— O taip taip! — skubiai tarė misis Šelbi, išsiblaškiusi vartydama rankoje savo auksinį laikrodį.— Aš neturiu vertingų brangenybių,— pridūrė ji susimąsčiusi,— bet gal šitas laikrodis tiks? Už jį buvo brangiai sumokėta. Aš viską paaukočiau, kad tik galėčiau išgelbėti bent Elizos vaiką.

— Man gaila, labai gaila,— tarė misteris Šelbis,— kad jus tai liūdina, bet dabar nėra kas daryti. Viskas baigta, Emile. Pardavimo dokumentai jau pasirašyti ir yra Heilio rankose. Ir jūs turite būti dėkinga, kad neatsitiko dar blogiau. Šis žmogus galėjo sužlugdyti mus, o dabar mes išsigelbėjome... Jeigu jūs pažintumėt tą žmogų taip, kaip aš jį pažįstu, suprastumėt, kad mes buvome ant bedugnės krašto.

— Argi jis toks žiaurus?

---

[1] XIX a. antroje pusėje JAV buvo paplitęs judėjimas už negrų vergovės panaikinimą. To judėjimo dalyviai buvo vadinami abolicionistais.

— Ne, ne žiaurus... Bet kietasprandis, kurio gyvenimo tikslas — prekyba ir pelnas. Jis nejautrus, nepermaldaujamas ir negailestingas kaip mirtis. Jis parduotų savo tikrą motiną, jei gautų daug pinigų, visai negeisdamas senutei nieko bloga.

— Ir šitas niekšas yra mūsų gerojo, ištikimojo Tomo ir Elizos vaiko šeimininkas!

— Taip, brangioji, ir man labai sunku, man skaudu apie tai pagalvoti. Heilis nori greičiau viską baigti ir rytoj pat juos pasiimti. Aš liepsiu pabalnoti arklį ir išjosiu anksti rytą, nes negaliu matyti Tomo. Ir jūs taip pat geriau išvažiuotumėt kur nors ir pasiimtumėt Elizą. Tegul ji viso to nemato.

— Ne, ne,— tarė misis Šelbi,— aš nenoriu būti šio žiauraus sandėrio bendrininke! Aš eisiu Tomo aplankyti,— tepadeda jam dievas pakelti šią nelaimę! Tegu jie bent pamato, kad jų šeimininkė užjaučia juos ir liūdi drauge su jais. O apie Elizą aš nė pagalvoti nedrįstu. Teatleidžia mums dievas! Už ką mus užgriuvo ši skaudi nelaimė!

Misteris ir misis Šelbiai nė neįtarė, kad jų pasikalbėjimą girdi dar vienas žmogus.

Šalia jų miegamojo buvo podėlis su durimis į koridorių. Kai misis Šelbi leido Elizai išeiti, ji, karštligiško susijaudinimo apimta, prisiminė šitą podėlį, pasislėpė jame ir, priglaudusi ausį prie durų plyšio, nepraleido nė vieno šito pokalbio žodžio.

Kai balsai nutilo, ji atsikėlė ir vogčiomis išsėlino.

Išbalusi, drebanti, rūsčiu veidu ir sučiauptomis lūpomis ji atrodė visai nepanaši į tą švelnią, nedrąsią būtybę, kokia buvo iki šiol. Ji atsargiai perėjo koridorių, akimirkai sustojo prie misis Šelbi durų, paskui apsigręžė ir įslinko į savo kambarį.

Tai buvo jaukus, švarus kambariukas tame pačiame aukšte, kaip ir šeimininkės kambariai. Štai mielas saulėtas langas, prie kurio ji dažnai sėdėdavo dainuodama ir siūdama. Štai knygų spintelė, kur lentynose eilėmis buvo sudėti įvairūs mažmožiai — kalėdų švenčių dovanos; štai spintoje ir stalčiuose jos kuklūs drabužiai. Žodžiu, šis kampelis — tai jos namai, ir kokia laiminga ji buvo, gyvendama juose! Čia pat lovelėje miegojo jos berniukas.

Ilgos jo garbanos draikėsi aplink ramų veidelį, rožinės lūputės buvo pravertos, mažos, putlios rankutės padėtos viršum antklodės, o šypsena it saulės spindulys buvo nušvietusi visą jo veidelį.

— Vargšas berniuk! Vargšas mažyti! — sušnabždėjo Eliza.— Jie tave pardavė! Bet tavo mama išgelbės tave!

Nė viena ašara nenukrito ant pagalvės. Tokiomis minutėmis širdis ašarų nelieja; ji plūsta kraujais ir tyli. Eliza paėmė popieriaus lapą, pieštuką ir skubiai parašė:

„O šeimininke, brangioji mano šeimininke, nelaikykite manęs nedėkinga, neminėkite manęs bloguoju! Girdėjau, ką jūs šįvakar su šeimininku kalbėjote. Aš pasistengsiu išgelbėti savo berniuką — nesmerkite manęs už tai! Telaimina jus dievas ir teatlygina už jūsų gerumą!"

Skubiai sulanksčiusi ir užrašiusi laišką, ji nuėjo prie spintos, surinko sūnaus drabužius ir nosine tvirtai pririšo tą ryšulėlį prie savo juosmens. Motinos širdis tokia jautri, jog net šią baisią valandą ji neužmiršo įsprausti į ryšulėlį keleto vaiko mėgiamų žaislų, palikusi tik ryškiai nuspalvintą papūgą, kad galėtų pralinksminti vaiką, kai jis pabus. Pažadinti mažąjį miegalių buvo nelengva, bet jis pagaliau atsisėdo ir ėmė žaisti su savo paukšteliu, kol motina rišosi kepuraitę ir kaklajuostę.

— Kur eini, mama? — paklausė jis, kai ji priėjo prie lovos, laikydama rankoje jo apsiaustėlį ir kepurę.

Motina pasilenkė ties juo ir taip rimtai pažiūrėjo jam į akutes, jog jis iš karto suprato, kad atsitiko kažkas nepaprasta.

— Tyliai, Hari,— tarė jinai.— Garsiai kalbėti negalima, nes jie mus išgirs. Piktas žmogus norėjo atimti iš mamos mažąjį Harį ir nusinešti į tam-

sią naktį, bet mama jam neleis to padaryti. Ji uždės savo mažam berniukui kepurėlę, apvilks palteliu ir pabėgs su juo, kad tas bjaurus žmogus negalėtų jo pagauti.

Tai sakydama, ji užrišo vaikui kepuraitę, užsegiojo visas sagas, paėmė jį ant rankų ir liepė tylėti. Paskui, atidariusi kambario duris, pro kurias galima buvo išeiti į verandą, ji tyliai išslinko į lauką.

Buvo šalta, žvaigždėta naktis, ir motina apgaubė vaiką skara; berniukas, jausdamas neaiškią baimę, apkabino jos kaklą ir nutilo.

Senasis Brunas, didžiulis niufaundlendų veislės šuo, kuris miegojo prie verandos durų, išgirdęs jos žingsnius, atsistojo ir ėmė urgzti. Ji tyliai pašaukė jį vardu, ir senas jos mylimas vaikystės žaidimų draugas, vizgindamas uodega, tuoj pasiruošė ją sekti, nors savo šunišku protu, matyt, niekaip negalėjo suprasti, ką reiškia šis neatsargus pasivaikščiojimas naktį. Šunį turbūt kankino neaiškios abejonės, ar tik ji nebus ką bloga sumaniusi, nes jis dažnai sustodavo, žiūrėdavo tai į ją, tai į namus ir pasvarstęs vėl kiūtindavo iš paskos. Po valandėlės jie jau buvo prie dėdės Tomo trobelės, ir Eliza tyliai pabarbeno į langą.

— Dieve mano, kas ten? — sušuko teta Chloja, pašokdama ir greitai atitraukdama užuolaidą.— Nejaugi čia Eliza? Apsirenk, seni! Ir senasis Brunas atsivilko iš paskos. Kas gi jai atsitiko? Einu atidaryti.

Ji greitai atidarė duris, ir šviesa, krentanti nuo lajinės žvakės, kurią Tomas paskubomis uždegė, apšvietė iškankintą pabėgėlės veidą ir tamsias, paklaikusias akis.

— Dieve mano! Į tave baisu žiūrėti, Lize! Tu sergi? Kas tau?

— Dėde Tomai, tetule Chloja, aš bėgu iš čia ir nešuosi savo vaiką. Šeimininkas pardavė jį!

— Pardavė?! — lyg aidas pakartojo abu, iš pasibaisėjimo pakeldami aukštyn rankas.

— Taip, pardavė jį! — tvirtai pasakė Eliza.— Šįvakar aš pasislėpiau podėlyje šalia šeimininkės durų ir girdėjau, kaip šeimininkas jai pasakė, kad pardavęs mano Harį ir jus, dėde Tomai. . . Abu vergų pirkliui. Ir šeimininkas pasakė, kad rytą išjosiąs iš čia, o tasai žmogus turįs ateiti dieną jūsų pasiimti.

Jai kalbant, Tomas stovėjo iškėlęs rankas, plačiai išplėstomis akimis, tarsi sapnuodamas. Pagaliau, palengva suvokęs šių žodžių prasmę, jis bejėgiškai susmuko į seną kėdę ir nuleido galvą ant kelių.

— Gerasis dieve, pasigailėk mūsų! — sušuko teta Chloja.

— Nejaugi tai tiesa! Ką gi jis padarė, kad šeimininkas turėtų jį parduoti?

— Jis nieko nepadarė, čia visai kas kita, ir šeimininkas nenorėjo jų parduoti, o juo labiau šeimininkė: ji visuomet buvo gera... Aš girdėjau, kaip ji maldavo ir prašė už mus. Bet šeimininkas pasakė, kad jis kitaip negalįs, kad esąs skolingas tam žmogui, ir šis laikąs jį savo valdžioje... Ir jeigu jis anam neatsilyginsiąs, teksią parduoti dvarą, visus žmones ir išvažiuoti iš čia. Jis taip ir pasakė, aš girdėjau... arba jis turėsiąs parduoti Tomą ir Harį, arba visus... Tasai žmogus jį privertęs tai padaryti. Šeimininkas pasakė, kad jam esą labai gaila. O šeimininkė... Kad jūs būtumėt girdėję! Žinau, kad aš negerai elgiuosi, bet kitaip negaliu.

— Na, seni? — tarė teta Chloja.— O kodėl tu nebėgi? Lauksi, kol tave nuveš žemyn upe ten, kur negrai miršta nuo mušimo ir bado? Aš jau geriau mirčiau, negu važiuočiau į tokį pragarą. Dar yra laiko: bėk su Lize, juk turi leidimą išeiti ir pareiti bet kuriuo laiku. Negaišk! Aš tuoj sudėsiu tavo daiktus.

Tomas iš lėto pakėlė galvą, liūdnai, bet ramiai apsižvalgė ir tarė:

— Ne, aš nebėgsiu. Tegul Eliza bėga, tai jos teisė! Aš jos neatkalbinėsiu. Jai negalima pasilikti, bet tu girdėjai, ką ji pasakė. Jeigu jau reikia parduoti arba mane, arba visus kitus žmones, tai tegul parduoda mane. Aš manau, kad galėsiu pakelti savo nelaimę kaip ir visi,— pridūrė jis, bet jo plati, galinga krūtinė suvirpėjo lyg nuo raudos ar dejonės.— Šeimininkas visuomet rasdavo mane vietoje — ras ir dabar. Aš niekad jo neapgaudinėjau, niekad piktam nenaudojau savo leidimo ir niekuomet nepanaudosiu. Jei tenka paaukoti dvarą ir parduoti visus, tai geriau tegul parduoda mane vieną. Šeimininko nereikia kaltinti, Chloja, jis pasirūpins tavimi ir mūsų vargšais...

Tardamas šiuos žodžius, jis atsigręžo į prastą su ratukais lovą, pilną mažų, garbanotų galvelių, ir neteko jėgų. Atsirėmė į kėdės atlošą ir didelėmis savo rankomis užsidengė veidą. Nuo jo gailios, kimios raudos drebėjo kėdė, o stambios ašaros riedėjo pro pirštus ir krito ant grindų.

— Šiandien mačiau savo vyrą,— tarė Eliza nuo durų.— Bet tada dar nieko nežinojau. Jam ten pasidarė nebeįmanoma kentėti, ir šiandien jis man pasakė ketinąs pabėgti. Pasistenkit, jei galėsit, jam pranešti apie mane. Pasakykite, kodėl išėjau. Ir pasakykit, kad aš pabandysiu rasti kelią į Kanadą. O jeigu jo daugiau nebematysiu... Pašaukit Bruną,— pridūrė ji,— uždarykit duris ir neišleiskit jo! Vargšas gyvulėlis! Jam negalima manęs sekti!

Dar keli paskutiniai atsisveikinimo žodžiai, ašaros ir, spausdama prie krūtinės nustebusį ir išsigandusį vaikelį, ji tyliai išslinko.

VI skyrius

VISKAS PAAIŠKĖJA

Misteris ir misis Šelbiai po ilgai užtrukusio ginčo negreit užmigo ir sekantį rytą miegojo ilgiau negu paprastai.

— Stebiuosi, kur dingo Eliza,— tarė misis Šelbi, jau kelintą kartą veltui skambindama varpeliu.

Misteris Šelbis stovėjo prieš veidrodį, galąsdamas skustuvą. Tuo metu atsidarė durys, ir įėjo tamsiaodis tarnas, nešdamas vandens skutimuisi.

— Endi,— tarė jam šeimininkė,— pasibelsk į Elizos duris ir pasakyk, kad aš jau triskart jai skambinau... Vargšelė! — pridūrė ji atsidusdama.

Endis greitai sugrįžo išvertęs iš nustebimo akis.

— Dieve, šeimininke! Visi Lizės stalčiai atidaryti, visi daiktai išmėtyti, ir aš manau, kad ji bus pabėgusi! ..

Misteris Šelbis ir jo žmona tučtuojau suprato, kas įvyko.

— Vadinasi, ji įtarė ir pabėgo! — sušuko misteris Šelbis.

— Ačiū dievui! — pasakė misis Šelbi.— Tikiuosi, kad ji pabėgo.

— Žmona, jūs paikai kalbate! Iš tikrųjų, man bus labai nemalonu, jeigu ji pabėgo. Heilis matė, jog aš nenorom pardaviau jos berniuką, ir pamanys, kad padėjau jį paslėpti. Tai mano garbės reikalas.

Ir misteris Šelbis skubiai išėjo iš kambario.

Apie ketvirtį valandos namuose nesiliovė lakstymas, šauksmas, durų varstymas, visur šmėsčiojo įvairiausių spalvų veidai. Vienintelis asmuo, galėjęs nušviesti visą šį reikalą, buvo vyriausioji virėja teta Chloja, bet ji tylėjo. Seniau linksmas jos veidas buvo niūrus kaip juodas debesis, ir ji tylėdama kepė pusryčiams pyragėlius, lyg nematytų ir negirdėtų aplink vykstančio sambrūzdžio.

Greitai tuzinas mažų išdykėlių lyg varnos sutūpė ant verandos turėklų. Kiekvienas nebetvėrė, norėdamas pirmasis pranešti vergų pirkliui apie jį ištikusią nelaimę.

— Jis tikrai pasius, garbės žodis! — tarė Endis.

— Tai ims keiktis! — pasakė mažasis juodukas Džeikas.

— O kaipgi! Keiktis jis moka! — tarė garbanota Mendė.— Vakar girdėjau, kai jie pietavo. Aš viską girdėjau: įlindau į kamarą, kur šeimininkė laiko didžiuosius ąsočius, ir girdėjau kiekvieną žodį.

Ir Mendė, kuri ne daugiau už kačiuką tesigilindavo į girdimų žodžių reikšmę, dabar nutaisė labai protingą veidelį ir išdidžiai perėjo per verandą, visai užmiršusi priminti, kad tuo metu, nors ir būdama kamaroj, ji susirietusi tarp ąsočių saldžiai miegojo.

Kai pagaliau pasirodė Heilis, apsiavęs auliniais batais ir pentinuotas, iš visų pusių pasigirdo nemalonios naujienos. Mažieji išdykėliai, kiurksą ant verandos, neapsivylė, tikėdamiesi išgirsti jį keikiantis: jis keikėsi taip įnirtingai ir uoliai, jog tuo suteikė jiems nepaprastą malonumą. O kai užsimojo ant jų botagu, visa gauja, juokdamasi ir spiegdama, nusirito ant apvytusios vejos prie verandos ir tabalavo iškėlę kojas ir šaukė kiek tik jiems tilpo.

— Na, tik pakliūkit man į rankas, velniūkščiai. . .— sušvokštė Heilis pro dantis.

— Bet jie dar nepakliuvo, nepakliuvo! — suriko Endis, triumfuodamas ir beprotiškai vaipydamasis nelaimingajam pirkliui už nugaros, kai tasai buvo jau taip toli, jog negalėjo girdėti jo žodžių.

— Misteri Šelbi, tai tiesiog velniai žino kas! — sušuko Heilis, puldamas į svetainę.— Atrodo, kad ta mergiotė pabėgo drauge su savo smurgliu.

— Misteri Heili, čia pat yra mano žmona. . . — įspėjo misteris Šelbis.

— Atsiprašau, madam,— tarė Heilis linktelėdamas, bet vis dar suraukęs antakius.— Tačiau aš kartoju tai, ką girdėjau. Ar tai tiesa, sere?

— Sere,— atsakė misteris Šelbis,— jeigu norite su manim kalbėti, turite elgtis kaip džentelmenas. Endi, paimk misterio Heilio skrybėlę ir šmaikštį. Prašau sėsti, sere. Taip, aš labai apgailestauju, bet turiu pasakyti, kad ta jaunoji moteris, nugirdusi mūsų pasikalbėjimą ar sužinojusi iš ko nors apie šį reikalą, šiąnakt pasiėmė vaiką ir pabėgo.

— Prisipažįstu, kad aš nesitikėjau tokio nesąžiningo sandėrio,— pareiškė Heilis.

— Kaip turiu suprasti šią jūsų pastabą, sere? — paklausė misteris Šelbis, staiga atsigręždamas į jį.— Tiems, kurie abejoja mano garbingumu, aš turiu tik vieną atsakymą.

Vergų pirklys pabūgo ir jau šiek tiek švelnesniu balsu pasakė, kad „labai sunku, kai pats elgiesi sąžiningai, o kiti tave mulkina".

— Misteri Heili,— tarė Šelbis,— jeigu man nebūtų suprantamas jūsų apmaudas, aš nepakęsčiau šio jūsų šiurkštaus, nemandagaus įsiveržimo į mano svetainę. Bet, šiaip ar taip, neleisiu savęs šmeižti prisidėjus prie šios negarbingos apgaulės. Be to, laikau savo pareiga jums padėti ir siūlau arklius, tarnus ir visa, ko reikia, kad galėtumėt atgauti savo nuosavybę. Trumpai tariant, Heili,— tarė jis, nuo oficialaus, šalto tono staiga pereidamas prie įprastinio meilaus,— bus geriausia, jeigu jūs apsiraminsit ir papusryčiausit su mumis, o paskui pažiūrėsim, ką daryti.

Misis Šelbi atsikėlė ir pasakė, kad pareigos neleidžia jai pusryčiauti drauge su jais šį rytą. Paliepusi orios išvaizdos mulatei paduoti džentelmenams kavą, ji išėjo iš kambario.

— Jūsų kuklusis tarnas senutei nelabai patinka,— pasakė misteris Heilis, nevykusiai stengdamasis būti familiarus.

— Aš nepratęs, kad kas taip kalbėtų apie mano žmoną.

— Prašau atleisti, žinoma, aš tik pajuokavau,— tarė Heilis, priverstinai juokdamasis.

— Ne kiekvienas juokas yra malonus,— atšovė Šelbis.

„Velniškai laisvai jis pasijuto, kai tik pasirašiau tuos dokumentus,— sumurmėjo Heilis pats sau.— Tiesiog negali jo atpažinti nuo vakar dienos."

Niekuomet dar nė vieno ministro pirmininko kritimas nebuvo sukėlęs tokio aukštųjų sluoksnių sambrūzdžio, kokį sukėlė žinia apie Tomo likimą jo draugų tarpe. Visi tik apie tai ir kalbėjo. Nei namie, nei laukuose. niekas nieko neveikė, tik svarstė visas galimas tokio pasielgimo pasėkas. O Elizos pabėgimas — negirdėtas ligi šiol įvykis Šelbio dvare — dar labiau didino visuotinį susijaudinimą.

Juodasis Semas, pramintas taip dėl to, kad buvo daug juodesnis už bet kurį kitą juodaodį apylinkėje, labai rimtai svarstė šį įvykį ir kūrė tokius savo asmeninės gerovės planus, jog jam būtų galėjęs pavydėti kiekvienas baltasis patriotas Vašingtone.

— Kam bėgti nuo savo laimės,— pamokomai tarė Semas, timptelėjęs kelnes, ir vikriai pakeitė ištrūkusią petnešų sagą ilga vinimi, patenkintas savo išradimu.— Taip, tik kvailys bėga nuo savo laimės,— pakartojo jis.— Štai dabar Tomo jau nebėra. Aišku, jo vietą turi užimti kitas negras. O kodėl gi tas negras negaliu būti aš? Tomas jodinėjo geru arkliu po visą apylinkę... išblizgintais auliniais batais... su leidimu kišenėje... kaip didelis ponas... Kodėl Tomas? Kodėl ne Semas? Štai ką aš norėčiau žinoti!

— Ei Semai, Semai! Šeimininkas liepė tau pabalnoti Bilį ir Džerį! — sušuko Endis, nutraukdamas jo monologą.

— Na, kas gi ten atsitiko?

— Negi nežinai, kad Lizė pabėgo su savo sūneliu?

— Papasakok savo senelei! — atšovė Semas su didžiausia panieka.— Semas tai žinojo anksčiau už tave. Semas ne toks jau mulkis.

— Na, šiaip ar taip, bet šeimininkas liepė kuo greičiau pabalnoti Bilį ir Džerį. Ir mudu su tavim turėsime joti kartu su misteriu Heiliu Elizos ieškoti.

— Va čia tai man patinka! Nieko sau! — sušuko Semas.— Semui patikėtas toks dalykas! Tai bent negras tasai Semas! Na, jau aš tai ją pagausiu. Šeimininkas dar pamatys, ką Semas gali!

— Bet Semai,— tarė Endis.— Gerai pagalvok. Šeimininkė nenori, kad Elizą pagautų, ji tau nuraus kuodą už tai.

— Ką čia kalbi! — išvertė Semas akis.— Iš kur ištraukei?

— Pats girdėjau šįryt ją taip sakant, kai nunešiau ponui vandens barzdai skusti. Šeimininkė pasiuntė mane pažiūrėti, kodėl Lizė neatėjo padėti jai apsirengti. Ir kai aš pasakiau, kad Eliza kažkur dingusi, ji atsikėlė ir pasakė: „Ačiū dievui!" O šeimininkas vos iš proto neišsikraustė ir pasakė: „Žmona, jūs kvailai kalbate." Bet ji padarys taip kaip norės. Todėl aš tau sakau, kad visada geriau būti šeimininkės pusėje.

Išgirdęs tai, Semas pasikasė susivėlusią makaulę, kuri nors ir nepasižymėjo didele išmintimi, tačiau turėjo visų šalių politikams būdingą nuojautą. Tad, rimtai susimąstęs, jis dar kartą truktelėjo kelnes aukštyn — matyt, taip jam būdavo lengviau ką nors nuspręsti.

— O aš buvau tikras, kad šeimininkė pasiryžusi apieškoti visą pasaulį, kad tik surastų Lizę,— galiausiai pasakė Semas.

— Žinoma, ji tai padarytų,— tarė Endis.— Bet nejaugi nematai toliau savo nosies, negre tu negre? Juk šeimininkė nenori, kad Lizės berniukas tektų šitam misteriui Heiliui.

— Štai kaip! — tarė Semas su ta nenusakoma intonacija, būdinga vien negrams.

— Ir žinai, ką aš tau pasakysiu? — pridūrė Endis.— Greičiau atvesk arklius, nes girdėjau, kaip šeimininkė teiravosi tavęs. Nėra čia ko taip ilgai liežuviu malti.

Semas tučtuojau rimtai sukruto ir netrukus iškilmingai atšuoliavo prie namo su Biliu ir Džeriu, nušoko žemėn, arkliams dar nesustojus, ir lyg viesulas nurūko su jais prie stulpo, kur buvo pririštas baikštus jaunas Heilio arklys. Šis krūptelėjo, ėmė spardytis ir stipriai patraukė pavadžius.

— Oho! Išsigandai? — šūktelėjo Semas, ir juodą jo veidą nušvietė klastinga šypsena.— Tuojau aš tave nuraminsiu!

Šioje vietoje augo didžiulis ūksmingas bukmedis, ant žemės buvo pribirę daug dagių trikampių riešutėlių. Paėmęs vieną riešutą, Semas priėjo prie arklio, paglostė, patapšnojo, tarsi norėdamas jį nuraminti, paskui, dėdamasis taisąs balną, jis vikriai pakišo po juo aštrų riešutėlį. Dabar tereikia tik kam nors mygtelėti balną, ir jautrus gyvulys pasius, o ant jo nugaros vis tiek neliks jokio įdrėskimo arba žaizdos.

— Taip! — pasakė Semas išvertęs akis ir patenkintas nusišiepė.— Dabar tvarka!

Tuo metu į balkoną išėjo misis Šelbi. Ji pamojo jam ir tarė:

— Kurgi taip ilgai užtrukai, Semai? Aš pasiunčiau Endį įspėti tave, kad paskubėtum. Tu josi su misteriu Heiliu, parodysi kelią ir padėsi jam. Patausok arklius, Semai. Tu žinai, kad Džeris jau visa savaitė šlubčioja. Nevaryk jų per daug.

Pastaruosius žodžius misis Šelbi ištarė tyliai ir pabrėždama.

— Galite mumis pasikliauti,— tarė Semas, reikšmingai vartydamas akis.— Jau aš patausosiu arklius.

— Žinai, Endi,— tarė Semas, grįžęs po medžiu.— Aš visai nenustebčiau, jeigu to džentelmeno arklys imtų spardytis, kai raitelis užsės ant jo. Tu gi žinai, Endi, kad arkliai spardosi.— Tai sakydamas, Semas reikšmingai bakstelėjo Endžiui į šoną.

— Aha! — tarė Endis, tučtuojau viską supratęs.

— Matai, Endi, šeimininkė nori laimėti laiko. Tai kiekvienam aišku. Aš jai truputį padėsiu.

Endis išsišiepė.

— Matai, Endi, galimas dalykas, kad misterio Heilio arklys užsispirs, tada mums teks nušokti nuo arklių jam padėti. Ir jau mes jam padėsime, būk tikras!

Ir Semas, ir Endis, užrietę galvas, garsiai nusikvatojo, spraksėdami pirštais ir trepsėdami iš begalinio džiaugsmo.

Tuo metu verandoje pasirodė Heilis. Keli puodukai geros kavos sušvelnino jį, grąžino jam gerą nuotaiką, ir jis išėjo, šypsodamasis ir kažką kalbėdamas. Semas ir Endis nusiskynė keletą palmių lapų, kurie atstodavo jiems skrybėles, ir nubėgo prie arklių, pasiruošę „padėti" svetimam šeimininkui.

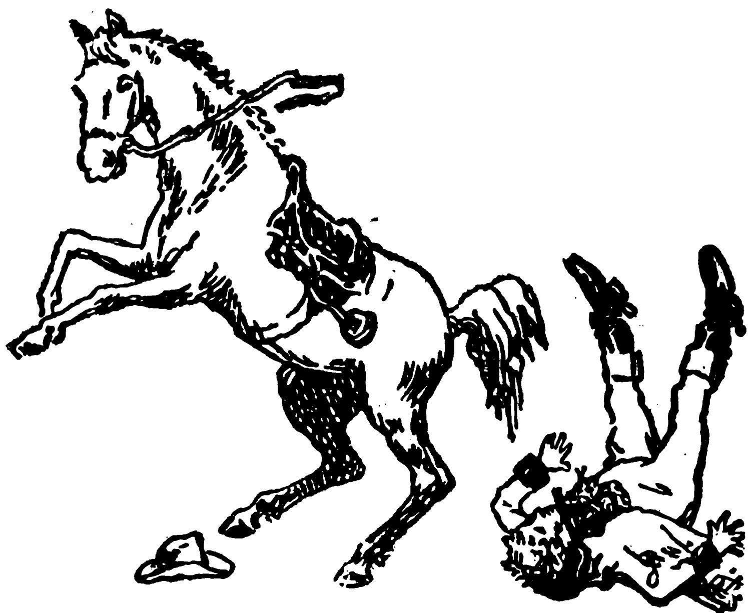
Semo palmių lapai styrojo išsiskėtę į šalis. Jis atrodė labai karingai, it koks laukinės Fidži giminės vadas. Endžio skrybėlė buvo visai be kraštų. Vikriai suplojęs jos viršų, jis labai patenkintas apsidairė aplinkui, lyg norėdamas pasakyti: „O ką? Gal, sakysite, blogai?"

— Na, vyručiai,— tarė Heilis,— dabar mikliau! Mes negalime gaišti.

— Nė minutėlės, sere,— tarė Semas, paduodamas Heiliui pavadžius ir prilaikydamas kilpą, kol Endis atrišo kitus du arklius.

Vos tik Heilis palietė balną, karštakraujis gyvulys staiga pašoko ir bloškė savo šeimininką už kelių žingsnių į minkštą sausą žolę.

Baisiausiai rėkdamas, Semas prišoko, norėjo pačiupti pavadžius, bet aštrūs jau minėti palmių lapai dūrė arkliui į akis, o tai anaiptol neramino sudirgusio gyvulio. Jis parbloškė Semą, kelis kartus prunkštelėjo, atsistojo piestu ir nušuoliavo žemyn į pievos pakraštį, o įkandin jo pasileido ir Bilis su Džeriu, kuriuos Endis, kaip buvo sutarta, paleido ir dar paragino riksmais. Kilo baisus sąmyšis. Semas ir Endis lakstė ir šaukė, šunys lojo, o Maiklas, Mozė, Mendis, Fenė ir visi mažieji apylinkės gyventojai, mergaitės ir berniukai, tik bėgiojo iš vieno galo į kitą, plojo rankomis, klykavo ir rėkavo, dėdamiesi esą nepaprastai paslaugūs ir uolūs.

Baltas Heilio arklys, greitas ir karštakraujis, itin mielai dalyvavo šiame vaidinime. Jis lėkte nulėkė į erdvią pievą, kuri buvo beveik pusės mylios pločio ir tiek pat ilgio, iš visų pusių apsupta bekraščio miško. Arkliui, rodos, net patiko kuo arčiau prisileisti savo persekiotojus, bet vos tik kas ištiesdavo į jį ranką, strykčiodamas ir prunkšdamas jis greitai dumdavo miško link. Semas nė neketino pagauti arklio, nors atrodė, kad stengiasi iš paskutiniųjų. Nelyginant Ričardo Liūtaširdžio kardas, kuris visuomet blizgėdavo pačioje mūšio spūstyje, taip ir Semo palmės lapus galėjai matyti visur, kur nebuvo jokio pavojaus pagauti arklį. Jis bėgdavo ten kiek įkabindamas ir šaukdavo: „Čiupk jį! Laikyk! Gaudyk jį!"— tuo būdu, žinoma, sukeldamas dar didesnį sąmyšį.

Veltui Heilis lakstė pirmyn ir atgal, keikėsi, barėsi, trypė. Veltui misteris Šelbis, stovėdamas balkone, bandė vadovauti Endžiui ir Semui. O misis Šelbi, žiūrėdama pro savo kambario langus, pakaitomis čia juokėsi, čia stebė-

josi, nors širdies gilumoje neaiškiai spėjo šio sąmyšio priežastį.

Tik apie vidurdienį Semas triumfuodamas atjojo ant Džerio, vesdamas greta Heilio arklį. Eržilas buvo visas suplukęs, tačiau blizgančios jo akys ir išplėstos šnervės rodė, kad jo laisvės dvasia dar nebuvo pažabota.

— Pagavau! — iškilmingai sušuko Semas.— Jis nieko neprisileido, o aš pagavau.

— Tu! — sumurmėjo Heilis nelabai meiliai.— Jei ne tu, viso to nebūtų buvę.

— Dėl dievo meilės! — pasakė Semas, neva didžiai nuliūdęs.— Aš bėgiojau, vijausi jūsų arklį taip, jog nuo manęs net dabar prakaitas čiurkšlėm srūva!

— Gerai, gerai! — atšovė Heilis.— Dėl tavo prakeikto neišmanymo aš sugaišau tris valandas! O dabar jokime, gana kvailysčių!

— Ką jūs, pone! — priekaištaudamas tarė Semas.— Man rodos, kad jūs norite mus visus numarinti: ir mus, ir arklius! Mes vos ant kojų stovime, o ir arkliai visiškai suplukę. Ne, pone, joti galėsime tik po pietų. Jūsų arklį, pone, reikia nuplauti. Pažiūrėkit, kaip jis apsitaškė, o ir Džeris šlubuoja. Šeimininkė neleis mūsų nepailsėjusių. O Lizę mes dar suskubsime pagauti. Lizė niekad nebuvo greita.

Misis Šelbi, kuri, stovėdama verandoje, patenkinta klausėsi šio pasikalbėjimo, nusprendė, jog atėjo metas ir jai. Ji priėjo prie Heilio ir, mandagiai apgailestaudama dėl to, kas įvyko, pakvietė jį pasilikti pietų, tikindama, kad pietūs tučtuojau būsią paduoti.

Apsvarstęs visas aplinkybes, Heilis, kad ir nelabai maloniai nusiteikęs, nuėjo į svetainę, o Semas, neapsakomai reikšmingai jam įkandin vartydamas akis, iškilmingai nuvedė arklius į arklidę.

— Ar tu jį matei, Endi? Matei? — paklausė Semas, pririšęs arklius prie stulpo ir užėjęs už daržinės.— O dieve, tai malonu buvo žiūrėti, kaip jis šokinėjo, spardėsi ir keikė mus! „Keikis, keikis, senas kipše! — sakau aš sau.— Nori gauti savo arklį, tai palauk, kol tau jį pagausiu." Dievaži, Endi, aš jį gerokai privarginau!

Ir Semas su Endžiu, atsirėmę į daržinės sieną, juokėsi iš visos širdies.

— Tu būtum matęs, kaip jis siuto, kai aš atvedžiau arklį! Dievaži, įmanydamas būtų mane užmušęs. O aš stoviu sau prieš jį nuolankus kaip avinėlis!

— Taigi taigi, mačiau,— atsakė Endis.— Tu senas šelmis, Semai, garbės žodis!

— O kaipgi! — rietė nosį Semas.— Ar matei šeimininkę, stovinčią viršuj prie lango? Aš mačiau, kaip ji juokėsi.

— Aš taip laksčiau, jog nieko nemačiau,— atsakė Endis.

— Na, matai,— pasakė Semas, iš lėto eidamas valyti Heilio arklio.— Aš turiu vadinamąjį stebėjimo įprotį, Endi. Tai labai svarbus įprotis, ir patariu tau įsigyti jį, kol esi jaunas. Matai, Endi, negrai skiriasi vienas nuo kito tik mokėjimu stebėti. Ar aš nesupratau šįryt, iš kur vėjas pučia? Argi neįspėjau, ko nori šeimininkė, nors ji man to nepasakė? Tai vis pastabumas, Endi! Štai ką reiškia turėti talentą. Kiekvienas žmogus yra vis kitokių gabumų, ir juos ugdant, galima daug pasiekti!

— Jeigu šįryt nebūčiau padėjęs tavo pastabumui, tai manau, dabar taip nesididžiuotum,— atsakė Endis.

— Endi,— vėl tarė Semas,— tu esi daug vilčių teikiantis jaunuolis, nėra jokios abejonės. Apie tave, Endi, esu geros nuomonės ir nesigėdinu kartais šio to iš tavęs pasisavinti. Mes nieko neprivalome niekinti, Endi, nes ir sumaniausieji gali kartais prašauti pro šalį. O dabar, Endi, eime į vidų. Esu tikras, kad šeimininkė šį sykį lieps skaniai mus pavalgydinti!

VII skyrius

MOTINOS KOVA

Neįmanoma įsivaizduoti labiau apleistos ir nelaimingesnės būtybės už Elizą tą naktį, kai ji išėjo iš dėdės Tomo trobelės.

Vyro kančios ir pavojai, o taip pat pavojus, gresiantis vaikui, viskas susipynė jos sąmonėje drauge su kamuojančia nuojauta, kas ją gali ištikti, palikus gimtuosius

namus ir nebetekus mylimos ir gerbiamos savo globėjos. Be to, ji turėjo skirtis su visa aplinka, prie kurios taip buvo pripratusi — su sodyba, kurioje išaugo, su medžiais, kurių paunksmėje žaidė, su miškeliu, kur anais laimingais vakarais eidavo su vyru pasivaikščioti. Šią aiškią, žvaigždėtą naktį visa jos praeitis kreipėsi į ją, tarsi priekaištaudama, tarsi klausdama, kaip ji galėjusi palikti tokius namus.

Bet motinos meilė buvo stipresnė už viską, ir baisus pavojus, kuris grėsė kas akimirką, tiesiog vedė ją iš proto. Haris jau buvo tokio amžiaus berniukas, kad galėjo pats eiti, ir kitu metu jinai būtų vedusi jį už rankutės, bet dabar vien mintis apie tai ją gąsdino, ir ji nenorėjo paleisti jo iš glėbio, konvulsiškai spausdama prie krūtinės ir greitai žengdama pirmyn.

Sušalusi žemė gugždėjo po kojomis, ir kas žingsnis ji vis krūpčiojo. Nuo kiekvieno virpančio šešėlio, nuo kiekvieno šiurenančio lapo jos širdis apmirdavo iš baimės. Eliza stebėjosi, iš kur ji turi tiek jėgos, nes berniukas jai atrodė lengvas kaip plunksna, o kiekvienas baimės priepuolis dar padidindavo šią antžmogišką jėgą.

O motinos! Jeigu tai būtų jūsų Haris arba jūsų Vilis, kurį rytoj iš jūsų turėtų išplėšti sužvėrėjęs vergų pirklys, jeigu jūs pačios būtumėt mačiusios tą žmogų, girdėjusios, kad dokumentai jau pasirašyti ir įteikti, ir jeigu iki ryto jums būtų belikę dvylika valandų išsigelbėjimui — juk ir jums pakaktų jėgų greitai bėgti! Kiek mylių galėtumėt nueiti per tas kelias trumpas valandas, spausdamos prie širdies mylimą kūdikį, kurio mieguista galvelė ilsisi ant jūsų peties, o švelnios rankutės su pasitikėjimu laiko apsikabinusios jūsų kaklą?

Berniukas miegojo. Iš pradžių keista kelionė nakties metu ir baimė neleido jam užmigti, bet motina draudė pratarti bent žodelį, tikindama, kad jeigu jis tylėsiąs, jinai jį tikrai išgelbėsianti, ir vaikas, apkabinęs jos kaklą, nutilo, o kai miegas ėmė lipdyti akis, jis paklausė:

— Mama, juk man negalima miegoti, tiesa?

— Miegok, mažyti, jeigu nori.

— Mama, o jeigu aš užmigsiu, tu neatiduosi manęs tam žmogui?

— Ne ne! — pasakė motina blykšdama, o jos didelės juodos akys dar labiau sužibo.

— Ar tikrai neatiduosi, mama?

— Tikrai,— atsakė motina tokiu svetimu balsu, kad net pati krūptelėjo.

Berniukas padėjo nuvargusią galvutę jai ant peties ir greitai užmigo. Šiltos rankutės, švelnus kvėpavimas, kurį jinai jautė prie savo kaklo, tarytum gaivino ją, spartino žingsnį, kiekvienas ramiai miegančio vaiko prisilietimas nutekėdavo per ją lyg elektros srovė, teikianti jėgų.

Sodybos ribos, alėja, miškelis — viskas bėgo pro šalį kaip sapne. O jinai vis ėjo, palikdama užpakaly vieną po kitos žinomas vietas, nebejausdama nuovargio, nesustodama, kol pagaliau raustanti diena užklupo ją toli nuo tėviškės, einančią vieškeliu.

Ji dažnai su šeimininke atsilankydavo čia, mažame kaimelyje netoli Ohajo[1] upės, ir gerai žinojo kelią.

Tenai, anoje Ohajo upės pusėje, jos išsigelbėjimas.

Kai vieškelyje pasirodė raiti ir važiuoti, Eliza, kaip būdinga pavojuje atsidūrusiems ir susijaudinusiems žmonėms, greitai sumetė, kad jos skubi eisena ir netvarkinga išvaizda gali patraukti dėmesį ir sukelti įtarimą. Tad ji paleido berniuką žemėn, susitvarkė suknelę bei kepuraitę ir pradėjo eiti lėtesniu žingsniu. Mažame ryšulėlyje ji turėjo pyragaičių ir obuolių, tad jais ir spartino vaiko žingsnelius. Parisdavo obuolį keliu, o berniukas greitai bėgdavo paskui jį. Ši gudrybė jai padėjo gerokai pasistūmėti pirmyn.

Netrukus jie priėjo tankų mišką, kuriame čiurleno tyras upelis. Haris jau skundėsi esąs išalkęs ir ištroškęs, tad Eliza perlipo su juo per užtvarą ir, atsisėdusi už didelio gerai juos slepiančio akmens, ėmė valgydinti jį iš ryšulėlio. Berniukas nustebo ir nuliūdo, kad motina nieko ne-

---

[1] Ohajo upė — kairysis Misisipės intakas. Ji skiria Kentukio valstiją nuo Ilinojaus, Indianos ir Ohajo valstijų. Kentukis buvo vergvaldžių valstija, o Ilinojus, Indiana ir Ohajas — laisvosios valstijos. Kentukio vergai svajodavo persikelti per Ohajo upę ir patekti į „laisvąsias" valstijas. Beje, „laisvųjų" valstijų valdžia paprastai gaudydavo pabėgėlius ir grąžindavo savininkams. Tik pasiekęs Kanadą, negras galėjo visiškai saugiai gyventi.

valgo. Apkabinęs jos kaklą, jis stengėsi įkišti jai į burną gabaliuką savo pyragaičio, bet Eliza negalėjo praryti nė kąsnio — gerklę sugniaužė spazmos.

— Ne, ne, brangusis Hari! Mama negali valgyti, kol tu nebūsi saugus! Mes turime eiti, eiti... prie upės!

Ir ji vėl išėjo į kelią, ir vėl prisivertė žengti ramiu, lygiu žingsniu pirmyn.

Jinai jau buvo toli nuo tų vietų, kur visi ją gerai pažinojo. Jeigu jai ir pasitaikytų sutikti pažįstamą, tai ji guodėsi tuo, jog visi puikiai žino jos šeimininkės gerumą, ir niekas neįtars, kad ji pabėgo. Be to, ir ji pati, ir jos vaikas buvo tokios baltos odos, jog, tik atidžiau įsižiūrėjus, galima buvo pastebėti, kad jie yra negrų kilmės, ir tas jai labai padėjo išvengti įtarimo.

Tuo pasikliaudama, apie vidurdienį ji užėjo į švarutę fermą pailsėti ir nusipirkti sau ir vaikui ko nors pavalgyti. Pavojui nutolus, jos nežmoniškai įsitempę nervai atsileido, ir ji pajuto nuovargį bei alkį.

Fermerė, gera, maloni ir plepi moteris, džiaugėsi, sulaukusi progos su kuo nors pakalbėti. Daug neklausinėdama, ji patikėjo Eliza, kad ši „einanti į mažą kaimyninę sodybą pas savo pažįstamus savaitei į svečius".

Ligi saulėlydžio dar buvo likusi valanda, kai Eliza įėjo į T. kaimą ant Ohajo upės kranto. Ji buvo pavargusi, skaudančiomis kojomis, bet vis dar kupina ryžto. Pirmiausia pažvelgė į upę — anoje pusėje jos laukė laisvė!

Jau pavasarėjo, upė buvo patvinusi ir šurmuliuojanti. Didžiulės lytys plūduriavo drumzlino vandens paviršiuje. Krantas Kentukio pusėje buvo ypatingos formos, toli išsišovęs į upę, taigi čia ji buvo daug siauresnė, ir didžiulės susigrūdusios ledų atplaišos sudarė laikiną užtvarą naujoms atplaukiančioms lytims. Tai buvo tarsi milžiniški judą sieliai, nusitiesę per visą upę iki pat Kentukio kranto.

Eliza stovėjo ir žiūrėjo valandėlę į upę. Ji iš karto suprato keltu negalėsianti persiirti — joks keltas neįstengs nugalėti šitų kliūčių. Ir ji užėjo į mažą viešbutį ant kranto.

Viešbučio šeimininkė gamino vakarienę, stovėdama prie viryklės, kur kažkas šnypštė, čirškė, ir, tik išgirdusi švelnų ir gailų Elizos balsą, sukluso ir išsitiesė, laikydama rankoje šakutę.

— Ko norėjote? — paklausė ji.

— Gal čia yra koks keltas ar valtis, kuria galima būtų persikelti į B.? — paklausė Eliza.

— O ne! — atsakė moteriškė.— Valtimi jau nebekeliama.

Išgąstis ir nusivylimas Elizos veide nustebino moteriškę, ir ji paklausė:

— Norite persikelti į kitą pusę? Gal kas susirgo? Jūs labai susijaudinusi.

— Mano berniukui gresia didelis pavojus,— atsakė Eliza.— Tik šiąnakt tai sužinojau ir nuėjau ilgą kelią, tikėdamasi persikelti.

— Kokia nelaimė! — sušuko moteriškė, kuriai pabudo motiniškumo jausmas.— Aš jus nuoširdžiai užjaučiu. Solomonai! — šūktelėjo ji pro langą mažo priestato pusėn.

Tarpduryje pasirodė žmogus su odine prijuoste ir labai purvinomis rankomis.

— Sakyk, Soli,— tarė moteriškė,— ar tas žmogus šiąnakt neketina plaukti į kitą pusę?

— Sakėsi pabandysiąs, jeigu ižas sumažės,— atsakė Solomonas.

— Čia yra vienas žmogus,— pasakė jinai Elizai,— kuris šįvakar ruošiasi keltis su prekėmis į kitą krantą, jeigu tik bus galima. Jis ateis čia vakarieniauti. Tad jūs geriau atsisėskite ir palaukite. Koks mielas berniukas! — pridūrė moteriškė, duodama Hariui pyragaitį.

Bet berniukas pravirko iš nuovargio.

— Vargšelis! Jis nepratęs vaikščioti, o aš jį taip skubinau,— pasakė Eliza.

— Eikite į šitą kambarį ir paguldykite jį,— pasakė moteris, atidarydama duris į mažą miegamąjį, kur stovėjo patogi lova.

Eliza paguldė išvargusį berniuką ir laikė jo rankutes, kol jis giliai užmigo. Ji pati nė negalvojo apie poilsį. Tarsi ugnis ją degino nerami mintis apie persekiotojus,

ir jinai ilgesingomis akimis žiūrėjo į niūrią, neramią upę, kuri atitvėrė jai kelią į laisvę.

Čia mes kurį laiką ją paliksime ir pažiūrėsime, ką veikia jos persekiotojai.

* * *

Nors misis Šelbi pažadėjo, kad pietūs būsią tuojau paduoti, tačiau greitai paaiškėjo, kad, kaip sakoma, vienas nepakariausi. Įsakymas paskubėti buvo duotas Heiliui girdint, ir mažiausiai pustuzinis jaunų pasiuntinių perdavė jį tetai Chlojai, bet garbioji virėja tik piktai prunkštelėjo, krestelėjo galvą ir tęsė savo darbą nepaprastai lėtai ir kruopščiai.

Tarnams kažkodėl atrodė, kad šeimininkė nelabai supyks, jeigu jie neskubės, ir tiesiog nuostabu, kiek susidarė visokios gaišaties! Vienam nevykėliui pavyko apversti indą su padažu, kurį reikėjo gaminti iš naujo — rūpestingai, pagal daugybę receptų. Teta Chloja užsispyrusi palengva maišė jį ir raginama trumpai atkirsdavo, kad „ji neketinanti paduoti neišvirto padažo vien dėl to, kad kažkam reikią kažką gaudyti". Vienas berniukas suklupo, nešdamas kibirą vandens, ir teko dar kartą eiti prie šulinio. Kitas vėl paliejo lydytą sviestą. Ir virtuvėje nuolat buvo girdėti kikenimai ir šnekos, kad „misteris Heilis labai širsta ir negali nustygti kėdėje; čia į langus dirsčioja, čia į verandą bėga".

— Taip jam ir reikia! — pasipiktinusi tarė teta Chloja.— Jeigu nepasitaisys, jo laukia liūdnas galas. Pažiūrėsim, ką jis užgiedos, kai ir jam teks atsakyti už visas nuodėmes.

— Be abejo, jis paklius į pragarą,— tarė mažasis Džeikas.

— Jis to nusipelnė,— niūriai pasakė teta Chloja.— Kiek širdžių per jį krauju plūsta! — pridūrė jinai, aukštai iškėlusi šakutę.

Tetą Chloją virtuvėje visi gerbė ir klausėsi jos išsižioję; kadangi pietūs jau buvo paduoti, visi virtuvės tarnai laisvai galėjo su ja paplepėti ir klausytis jos samprotavimų.

— Be abejonės, tokie žmonės amžinai degs pragare. Tiesa? — pasakė Endis.

— Norėčiau matyti, kaip jie degs! — įterpė mažasis Džeikas.

— Vaikai! — staiga visus išgąsdino pasigirdęs balsas. Tai buvo dėdė Tomas, kuris, įėjęs į virtuvę, stovėjo prie durų ir klausėsi jų pasikalbėjimo.

— Vaikai! — tarė jis.— Patys nesuprantate, ką šnekate. Amžinybė — baisus žodis, vaikai! Apie ją net pagalvoti kraupu! Nė vienam žmogui negalima linkėti amžinų kančių.

— Mes niekam kitam to nelinkime, tik vergų pirkliams,— pasakė Endis.— O jiems visi to linki, nes jie labai blogi.

— Pati gamta prieš juos eina! — pareiškė teta Chloja.— Argi ne jie atplėšia kūdikius nuo motinos krūtinės ir parduoda juos? Argi ne jie atima iš motinos ir didesnius vaikučius, kurie verkia, įsikibę į jos drabužius? Ar ne jie atskiria vyrą nuo žmonos? — pridūrė teta Chloja pravirkdama,— nors išsiskyrimas jiems baisesnis už mirtį? O kas jiems tos kančios — jie kuo ramiausiai sau geria, rūko, linksminasi. Dieve, jei ir velnias jų negriebs, tai kam jis reikalingas!

Ir teta Chloja, languota prijuoste užsidengusi veidą, ėmė graudžiai verkti.

— Melskitės už savo priešus, štai ką mums šventasis raštas liepia,— pasakė Tomas.

— Melstis už juos! — sušuko teta Chloja.— Dieve, to jau per daug! Aš negaliu už juos melstis.

— Tu sakai, Chloja, pati gamta prieš juos eina? Taip, gamta didi,— pasakė Tomas,— bet viešpaties malonė dar didesnė. Be to, tik pagalvok, kokia skurdi šito žmogaus siela, ir dėkok dievui, kad jis tave sutvėrė kitokią. Aš geriau sutikčiau būti parduotas tūkstantį kartų, kad tik man nereikėtų turėti jo nuodėmių ant savo sąžinės! . . Aš labai džiaugiuosi, kad šeimininkas neišvažiavo šįryt, kaip buvo žadėjęs,— tarė Tomas.— Tai man būtų skaudžiau, negu būti parduotam. Galbūt jam taip būtų lengviau, bet man labai skaudu, nes aš pažįstu jį nuo pat vaikystės. Bet dabar aš mačiau šeimininką ir galiu atsiduoti dievo

valiai. Šeimininkas nieko negalėjo padaryti, jis teisingai pasielgė, tik bijau, kad, man išvažiavus, čia nebus tvarkos. Juk šeimininkas nesugebės taip visko žiūrėti kaip aš. Jauni žmonės labai nerūpestingi, nors jiems netrūksta gerų norų. Štai dėl ko aš nerimauju.

Pasigirdo skambutis, ir Tomas buvo pašauktas į svetainę.

— Tomai,— meiliai tarė šeimininkas,— noriu, kad tu įsidėmėtum, jog aš turėsiu sumokėti šitam džentelmenui tūkstantį dolerių, jeigu tavęs čia nebus, kai jam prireiks. Dabar jis turi kitų reikalų, ir tu šiandien esi laisvas. Gali eiti, kur nori, drauguži.

— Dėkui, šeimininke,— pasakė Tomas.

— Atsimink tai,— tarė vergų pirklys,— ir nesugalvok gudrauti. Aš žinau visas negrų suktybes. Žiūrėk, neįklampink šeimininko, nes išreikalausiu iš jo viską iki paskutinio cento, jeigu tu dingsi. Juo dėtas, nė vienu jūsų nepasitikėčiau — jūs slidūs it unguriai!

— Šeimininke,— tarė Tomas išsitiesdamas,— buvau tik aštuonerių metų, kai senoji šeimininkė pavedė man jus, o jums tada buvo tik vieneri. „Tomai, štai tavo jaunasis šeimininkas. Saugok jį", pasakė jinai. Ir dabar aš klausiu jus, šeimininke, ar apgaudinėjau kada nors, ar neklausiau jūsų?

Misteris Šelbis labai susijaudino, ir jo akyse sublizgėjo ašaros.

— Dievas mato, kad sakai tiesą, mielas drauge,— pritarė jis.— Ir jei būčiau galėjęs ką padaryti, niekad nebūčiau tavęs pardavęs už jokius pinigus.

— Kai tik aš sutaupysiu reikiamą sumą, Tomai, mes tave išpirksime,— pasakė misis Šelbi.— Sere,— kreipėsi jinai į Heilį,— tiksliai sužinokite, kam jį parduosite, ir praneškite man.

— Būtinai pranešiu,— tarė pirklys.— Po metų galbūt atvešiu jį sveikutėlį jums atgal.

— Tada aš jį nupirksiu, ir jūs galėsite gerai uždirbti,— pridūrė misis Šelbi.

— Žinoma,— pasakė pirklys.— Man vis tiek, kad tik uždirbčiau. Juk gyventi reikia. Manau, kad visi žmonės apie tai ir tegalvoja.

Pirklio akiplėšiškumas erzino ir giliai žeidė misterį ir misis Šelbius, bet jie abu suprato, kad reikia šiuos jausmus slėpti. Juo labiau aiškėjo pirklio beširdiškumas ir šiurkštumas, juo labiau misis Šelbi baiminosi, pagalvojusi, kas laukia Elizos ir jos vaiko, jeigu jie pateks į šio žmogaus rankas, todėl dar uoliau griebėsi savo moteriškų gudrybių, kad ilgiau jį sulaikytų. Ji meiliai šypsojosi, neprieštaravo jam, laisvai čiauškėjo ir darė visa, ką galėjo, kad nepastebimai slinktų laikas.

Antrą valandą Semas ir Endis atvedė arklius, kurie po rytmetinio bėgiojimo buvo pažvalėję ir paguvėję.

Semas, sočiai pavalgęs pietus, buvo pasiryžęs tučtuojau uoliai vytis pabėgėlę. Kai atėjo Heilis, jis skambiais žodžiais gyrėsi Endžiui, kad, iš visa ko sprendžiant, jų žygis turįs pasisekti.

— Manau, jūsų šeimininkas nelaiko šunų? — susirūpinęs paklausė Heilis, lipdamas ant arklio.

— Visą būrį! — džiaugsmingai pasakė Semas.— Štai Brunas — tikras žvėris! Ir, be to, beveik kiekvienas negras turi kokį šuniuką...

— Tfu! — nusispjovė Heilis ir, pažvelgęs į šunis, dar kažką pridūrė tokio, jog net Semas sumurmėjo:

— Už ką gi juos taip keikiat?

— Ar jūsų šeimininkas neturi šunų negrams susekti? Beje, nereikia nė klausti,— aš ir pats žinau, kad jis jų neturi.

Semas gerai jį suprato, bet apsimetė neišmanėliu.

— Mūsų šunys geros uoslės. Esu tikras, kad jums tokių ir reikia, nors ligi šiol jie nėra buvę tam naudojami. Jūs pamatysit, kad jie geri šunys, tik paleiskit juos.

Jis sušvilpė ir šūktelėjo:

— Brunai!

Didžiulis niufaundlendas linksmai pribėgo prie jų.

— Eik po velnių! — nusikeikė Heilis, lipdamas ant arklio.— Na, mikliau, lipkit!

Semas užšoko ant arklio, suspėjęs nepastebimai pakutenti Endį, kuris taip pat sėdo į balną ir prapliupo juoku, o pasipiktinęs Heilis sušėrė Endžiui šmaikščiu botagu.

— Stebiuosi tavimi, Endi,— tarė Semas nepaprastai rimtai.— Čia atsakingas darbas, Endi. Nėra ko juokauti. Taip ponui nepasitarnausi.

— Josime tiesiog prie upės! — griežtai pareiškė Heilis, kai jie prijojo dvaro ribas.— Aš tuos negrus pažįstu,— jie visi mauna per upę.

— Žinoma,— pasakė Semas,— teisingai. Misteris Heilis kaip pirštu pataikė! Betgi prie upės veda du keliai: senasis ir kelias per lauką. Kurį ponas teiksis pasirinkti? Išgirdęs šį naują geografinį faktą, Endis nustebęs pažvelgė į Semą, bet tuoj susivokė ir uoliai jam pritarė.

— Tikriaŭsiai,— tarė Semas,— Liza pasirinko senąjį kelią, kuris yra nuošalesnis.

Nors Heilis buvo senas vilkas ir iš prigimties įtarus, bet Semo nuomonė atrodė jam teisinga.

— Jeigu jūs abu nebūtumėt tokie bjaurūs melagiai. . .— Susimąstęs pasakė jis po valandėlės.

Šie neryžtingi, mąslūs žodžiai prajuokino Endį, ir jis atsilošęs taip ėmė kvatoti, kad vos nenudribo nuo arklio. O Semo veidas tebebuvo liūdnas ir rimtas.

— Žinoma,— vėl tarė Semas.— Ponas gali elgtis kaip tinkamas. Jeigu ponas mano, kad geriau joti naujuoju keliu, mums vis tiek pat. Dabar ir man pačiam atrodo, kad geriau joti naujuoju keliu.

— Ji tikriausiai pasirinko nuošalų kelią,— balsu mąstė Heilis, nekreipdamas dėmesio į Semo pastabą.

— Sunku pasakyti! — pasakė Semas.— Moterys keisti padarai. Jos niekad nedaro taip, kaip tikies. Dažniausiai priešingai. Tokios jau jos gimusios, viską daro atvirkščiai. Taigi, jeigu jūs manote, kad ji nuėjo vienu keliu, geriau eiti kitu, ir tada tikriausiai ją rasite. Aš esu tos nuomonės, kad Lizė pasirinko senąjį kelią, todėl manau, kad mums reikia joti naujuoju.

Šie gilūs samprotavimai apie moteris nepaskatino Heilio vykti naujuoju keliu. Jis griežtai pareiškė vyksiąs senuoju ir paklausė Semą, kada jie tą kelią prijosią.

— Greitai,— atsakė Semas, mirktelėjęs Endžiui, ir rimtai pridūrė: — Bet, viską apsvarsčius, man visiškai aišku, kad neverta joti senuoju keliu. Aš niekad nesu juo kelia-

vęs. Jis toks nuošalus, jog mes galime paklysti. Vienas dievas težino, kaip mes iš ten išsikapstysime.

— Ir vis dėlto,— pareiškė Heilis,— josime senuoju keliu.

— Štai ką aš dar prisiminiau: girdėjau, kad šis kelias prie upelio užtvertas. Ar ne taip, Endi?

Endis to nežinojo; jis tik buvo girdėjęs kalbant apie senąjį kelią, bet niekad ten nebuvo. Žodžiu, nieko tikro nežinojo. Heilis, pratęs atskirti tiesos kruopelytes nuo bet kokio prasimanymo, pamanė, kad Semas tyčia peikia senąjį kelią. Jis nusprendė, jog Semas nejučiomis prasitarė ir dabar, nenorėdamas išduoti Elizos, meluoja.

Kai pagaliau Semas parodė kelią, Heilis negaišdamas pasileido pirmyn, o Semas ir Endis — jam iš paskos.

Tasai kelias iš tikrųjų buvo senasis kelias prie upės, bet, nutiesus naująjį, jau seniai juo nebebuvo naudojamasi. Maždaug valandą tuo keliu galima buvo laisvai joti, o toliau jame pasitaikydavo ūkių pastatai ir tvoros. Semas tai puikiai žinojo. Tuo keliu jau taip seniai niekas nekeliaudavo, jog Endis iš tiesų nė girdėti apie jį nebuvo girdėjęs, todėl jojo taip, tarsi vien atlikdamas pareigą, ir vis murmėjo, kad „toks nelygus kelias pamuš Džeriui koją".

— Na, aš kiaurai jus matau! — sušuko Heilis.— Jūs vis tiek nepriversite manęs išsukti iš šito kelio, kad ir kiek beunkštumėt! Geriau užsičiaupkit!

— Šeimininko valia pasirinkti kelią! — tarė Semas, nusiminęs ir nuolankus, ir taip reikšmingai mirktelėjo Endžiui, jog tas tik tik ir vėl nepratrūko.

Semas buvo kuo puikiausiai nusiteikęs; jis tikino turįs nepaprastai geras akis, kartais surikdavo matąs tolumoje „moterišką kepuraitę kalvos viršūnėje" arba atsisukęs klausdavo Endžio: „Ar ne Lizė ten eina per lomą?" Ir vis jojant pačiomis nelygiausiomis, labiausiai akmenuotomis vietomis, kur paskubėti buvo neįmanoma, tad Heilis nuolat turėjo jaudintis.

Valandą taip keliavęs, visas būrys nusileido nuo kalvelės ir greitai bei triukšmingai įjojo į didelės fermos kiemą. Nebuvo matyti nė gyvos dvasios — visi dirbo lau-

kuose. Bet kadangi skersai kelią stovėjo klojimas, tai buvo aišku, kad jų kelionė turės čia pasibaigti.

— Ar aš jums nesakiau, pone? — pasakė Semas, dėdamasis nekaltai įžeistas.— Negi pašalinis žmogus gali geriau pažinti vietovę už mus, čia gimusius ir augusius?

— Niekše! — sušuko Heilis.— Tu viską žinojai!

— Argi aš jums nesakiau, kad žinau, bet jūs manim netikėjot! Aš ponui sakiau, kad kelias atkirstas, ir buvau tikras, kad juo neįmanoma joti. Endis gali paliudyti, kad iš tiesų taip sakiau!

Deja, tai buvo tikra tiesa. Nelaimingas pirklys nors ir tūžo, bet buvo priverstas susivaldyti, ir visi trys pasuko atgal naujojo kelio link.

Dėl šios gaišaties Elizos berniukas jau beveik valandą buvo spėjęs numigti kaimo užeigoje. Kai čia atjojo raiteliai, Eliza stovėjo prie lango ir žiūrėjo visai į kitą pusę, bet įžvalgios Semo akys ją pastebėjo. Heilis ir Endis jojo atsilikę nuo jo per kelis jardus. Šią kritišką valandėlę Semas pasistengė, kad vėjas nupūstų jam skrybėlę, ir jis

garsiai ir įspėjamai sušuko. Eliza krūptelėjo ir staiga pasitraukė atgal. Raiteliai prajojo pro langą prie lauko durų.

Šią akimirką Eliza išgyveno tūkstantį gyvenimų. Jos kambario durys buvo į upės pusę. Ji pagriebė vaiką, tekina nusileido laipteliais ir nubėgo prie upės. Pirklys ją pastebėjo, kai ji buvo jau prie pat kranto. Nušokęs nuo arklio ir garsiai šūktelėjęs Semui ir Endžiui, jis pasileido ją vytis, kaip šuo elnią. Šią beprotišką akimirką Eliza bėgo, vos liesdama kojomis žemę, ir po minutės jau atsidūrė prie pat vandens. Jos persekiotojai buvo čia pat. Ir staiga, kažkokios antgamtinės jėgos pastūmėta, siaubingai surikusi, ji šoko per kunkuliuojančią prie pat kranto srovę ant lyties. Tai buvo bepročio ir nevilties apimto žmogaus šuolis. Heilis, Semas ir Endis nejučia suriko ir pakėlė į viršų rankas.

Didžiulė žalsva lytis, ant kurios Eliza užšoko, ėmė braškėti ir trūkinėti. Bet ji nestovėjo ant jos. Klykdama it laukinė, vejama nevilties, Eliza šoko nuo vienos lyties ant kitos. Ji slydo, klupo, vėl kėlėsi ir vėl bėgo pirmyn! Jos batai ištižo, kojinės suplyšo, ant ledo liko kruvinos pėdos. Tačiau ji nieko nematė, nieko nejautė, kol tarsi pro miglas, lyg sapne, išvydo Ohajo krantą ir žmogų, kuris tiesė jai ranką.

— Nežinau, kas tu, bet esi šauni! — sušuko žmogus.

Eliza iš balso ir veido pažino vyriškį, kuris turėjo fermą netoli nuo jos buvusių namų.

— O misteri Saimsai! Gelbėkite, gelbėkite mane, paslėpkite mane! — sušuko Eliza.

— Kas gi atsitiko? — paklausė vyriškis.— Juk jūs gyvenate pas Šelbį.

— Mano vaiką... berniuką... jis pardavė! Ten jo šeimininkas,— tarė ji, rodydama į Kentukio krantą.— O misteri Saimsai, juk ir jūs turite mažą berniuką!

— Turiu,— kiek smarkokai, bet atsargiai traukdamas ją į statų krantą atsakė žmogus.— Na, bet tu ir narsuolė. Man patinka drąsūs žmonės!

Kai jie užkopė į krantą, žmogus sustojo.

— Norėčiau tau padėti,— pasakė jis,— bet neturiu kur paslėpti. Bus geriausia, jeigu eisi tenai,— pridūrė jis, rodydamas didelį baltą namą, stovintį nuošaliai nuo didžio-

sios kaimo gatvės.— Eik. Jie malonūs žmonės. Ten tau negrės joks pavojus, jie padės, visiems tokiems padeda.

— Telaimina jus dievas! — širdingai tarė Eliza.

— Na, ką tu! — pasakė žmogus.— Kokia čia mano paslauga.

— O sere, tikiuosi, jūs niekam nepasakysite?

— Na, ką tu čia kalbi! Kuo mane laikai? Žinoma, ne! — atsakė vyriškis.— Eik sau ramiai. Esi šauni, išmintinga moteris. Tu nusipelnei laisvės ir gausi ją, atmink mano žodį.

Moteris prispaudė vaiką prie krūtinės ir tvirtu, greitu žingsniu nuėjo pirmyn. Žmogus stovėjo ir žiūrėjo į ją.

— Šelbis pasakytų, kad geras kaimynas neturėtų taip elgtis, bet ką man daryti? Jeigu jis kada pagaus kurią nors mano negrę, tegul atsilygina tuo pačiu. Nemėgstu žiūrėti, kaip sunkiai alsuodamas, iš paskutiniųjų jėgų bėga šunimis užpjudytas žmogus. Be to, koks malonumas medžioti svetimus vergus?

Taip kalbėjo šis vargšas tamsuolis, Kentukio valstijos gyventojas, kuris gerai nesuprato savo šalies įstatymų ir todėl pasielgė taip, kaip jam liepė sąžinė; nebūtų to padaręs, jeigu būtų buvęs gudresnis ir užėmęs visuomenėje geresnę vietą.

Heilis stovėjo lyg stabo ištiktas ir žiūrėjo, kol Eliza dingo iš akių. Tada klausiamu žvilgsniu pažiūrėjo į Semą ir Endį.

— Tai bent! — sušuko Semas.

— Turbūt šioje moteryje tūno septyni velniai! — tarė Heilis.— Ji šokinėja kaip laukinė katė!

— Tikiuosi, — kasydamasis galvą, pasakė Semas,— jog ponas atleis mums už tai, kad nesivijome jos tuo pačiu keliu. Nemanau, kad man būtų pakakę drąsos! — ir Semas sukikeno.

— Tu dar šaipysies! — sustaugė pirklys.

— Negaliu susivaldyti, pone! — tarė Semas, pagaliau parodydamas ilgai slėptą džiaugsmą.— Ji taip juokingai atrodė — bėga, šokinėja... ledas braška, tik — pliumpt! pliumpt! šlept! Viešpatie, kaip ji bėgo!

Ir Semas, ir Endis tiek juokėsi, jog net ašaros ėmė riedėti jiems per skruostus.

— Jūs tuoj man kitaip pasijuoksit! — sušuko pirklys, užsimodamas rimbu.

Abu pasilenkė, šaukdami nubėgo į krantą ir anksčiau už jį užšoko ant arklių.

— Viso gero, pone! — tarė Semas labai rimtai.— Šeimininkė turbūt labai susirūpinusi dėl Džerio. Ponui Heiliui mes daugiau nebereikalingi. Šeimininkė būtų nepatenkinta, jeigu jotume paskui Lizę tokiu netvirtu tiltu.

Ir, linksmai bakstelėjęs Endžiui į pašonę, jis nujojo kiek įkerta, o jo draugas pasileido iš paskos, ir tik vėjas atnešė Heiliui jų juoko aidą.

VIII skyrius

LAISVA!

Nevilties apimta Eliza perbėgo upę jau temstant ir dingo pilkoj vakaro migloj, lėtai kylančioj virš upės, o kunkuliuojanti srovė ir besigrūdančios ledų krūvos galutinai atitvėrė ją nuo persekiotojų.

Nusivylęs Heilis lėtai sugrįžo į smuklę, svarstydamas, ką toliau daryti. Moteris atidarė jam duris į mažą kambarėlį, kurio grindys buvo užtiestos skuduriniu kilimu. Čia stovėjo stalas, apdengtas juoda blizgančia klijuote, įvairiausios kėdės su aukštomis medinėmis atramomis;

virš židinio, kuriame ruseno ugnis, matėsi kelios ryškiomis spalvomis nudažytos gipsinės figūrėlės. Šalia stovėjo ilgas, nepatogus, grubaus darbo suolas. Čia Heilis atsisėdo pamąstyti apie žmogaus norų ir apskritai laimės nepastovumą.

— Ir kam man prireikė to berniūkščio? — tarė jis sau.— Dėl jo buvau išjuoktas lyg kvailiausias asilas.

Ir nebeiškentęs Heilis ėmė save keikti tokiais rinktiniais keiksmais, jog iš mandagumo mes jų neminėsime, nors juose buvo nemaža tiesos.

Staiga jis krūptelėjo, išgirdęs skambų ir šaižų balsą. Matyt, prie viešbučio durų kažkas lipo nuo arklio. Heilis greitai priėjo prie lango.

— Po velnių! Štai kur laimė! Kaip iš dangaus! — sušuko jis.— Dievaži, juk tai Tomas Lokeris!

Heilis skubiai atidarė duris.

Kambario kertėje, prie bufeto, jau stovėjo juodbruvis raumeningas šešių pėdų ūgio ir itin plačių pečių žmogus. Jis buvo apsivilkęs bizono odos švarku šeriais į viršų, ir dėl to rūstus jo veidas atrodė dar atšiauresnis. Buvo matyti, kad jis žiaurus ir piktas kaip žvėris. Jeigu mūsų skaitytojai galėtų įsivaizduoti buldogą, vaikštinėjantį su kepure ir švarku, jie turėtų aiškų vaizdą, kaip atrodė tasai žmogus. Jo palydovas visais atžvilgiais buvo tikra jo priešingybė: žemas ir smulkutis, vinklus lyg katinas. Skvarbios, žvitrios ir juodos jo akutės, rodės, vis tyko pelės.

Milžinas prisipylė pusę didžiulės stiklinės viskio ir vienu mauku išgėrė iki dugno, neprataręs nė žodžio. Mažasis žmogelis pasistiebė ant pirštų galų ir, pakraipęs galvą, lyg uostinėdamas butelius, laibu, virpančiu balseliu pagaliau paprašė mėtinės. Gavęs stiklinę, jis patenkintas žvilgtelėjo į ją, matyt, įsitikinęs, kad nesuklydo pasirinkdamas, paskui mažais gurkšneliais iš lėto ėmė gurkšnoti.

— Na, kas galėjo pamanyti, kad man taip pasiseks?.. Sveikas, Lokeri! — tarė Heilis, ištiestom rankom eidamas prie bufeto.

— Po velnių! — pasigirdo mandagus atsakymas.— Kas tave čia atvijo, Heili?

Jo palydovas, vardu Merksas, tučtuojau liovėsi gurkšnojęs, ir, ištiesęs kaklą, įsispitrėjo į nepažįstamąjį — kaip tikras katinas, stebintis judantį sausą lapą ar kokį kitą daiktą.

— Laimė, kad tave sutikau, Tomai! Aš pakliuvau į velniškai keblią padėtį, ir tu turi man padėti iš jos išbristi...

— Suprantama! Būtinai! — bambtelėjo mandagusis pažįstamas.— Jeigu tau kas sako, kad labai džiaugiasi tave sutikęs, vadinasi, tu jam reikalingas. Na, kas gi atsitiko?

— Ar jis tavo draugas? — paklausė Heilis, su nepasitikėjimu žiūrėdamas į Merksą.— O gal bendradarbis?

— Taip. Šen, Merksai! Štai tasai vyrukas, su kuriuo aš dirbau Natčeze.

— Labai malonu susipažinti,— tarė Merksas, tiesdamas ilgą, tarsi varno koja liesą ranką.— Misteris Heilis, jei neklystu?

— Taip, sere! — atsakė Heilis.— O dabar, džentelmenai, jeigu jau taip laimingai susitikome, leiskite jus pavaišinti. Ei, seni,— tarė jis vyrui, stovinčiam prie bufeto,— atnešk mums karšto vandens, cukraus, cigarų ir kuo daugiau gaivinančio skysčio. Tai paūšime!

Štai pagaliau žvakės uždegtos, židinyje suliepsnojo ugnis, ir trys mūsų gerbiamieji draugai susėdo prie stalo, apkrauto visais jau minėtais valgiais, žadinančiais draugiškumą. Heilis pradėjo jaudinantį pasakojimą apie savo nepasisekimus. Lokeris nutilo ir niūriai, atidžiai klausėsi. Merksas, kuris uoliai triūsė, gamindamas punšą pagal savo skonį, kartais atitrūkdavo nuo darbo ir prikišdavo smailą nosį bei smakrą beveik prie pat Heilio veido, stengdamasis nepraleisti nė vieno žodžio. Atrodė, kad pabaiga jį nepaprastai pralinksmino, nes, pakreipęs siauras lūpas, jis visas kretėjo nuo tylaus juoko.

— Vadinasi, jus apmovė kaip didelius, ką? — pasakė jis.— Hi hi hi! Puikiai!

— Toji vaikų prekyba mums teikia be galo daug rūpesčių,— atsiduso Heilis.

— Jei galėtume išauginti tokias moteris, kurios nemylėtų savo vaikų, tai būtų, aš manau, didžiausias šių laikų mokslo laimėjimas,— pasakė Merksas, tyliai kikendamas iš savo sąmojo.

— Teisybė! — pritarė Heilis.— Aš niekuomet negalėdavau suprasti, ko tos moterys taip įsikibusios laikosi vaikų. Rodos, vaikai joms didelė našta, ir jos turėtų džiaugtis, galėdamos nuo jų išsivaduoti. Bet kur tau! Juo daugiau tie mažieji joms teikia rūpesčių ir juo jie liguistesni, juo labiau jos prie jų prisiriša.

— Taip, misteri Heili,— tarė Merksas.— Malonėkit paduoti man karštą vandenį. Taip, jūs pasakėte kaip tik tai, ką aš ir mes visi jaučiame. Tais laikais, kai dar verčiausi prekyba, kartą nusipirkau moterį, sveiką, gražią ir protingą. Ji turėjo vaiką, kuris buvo labai paliegęs. Kuprotas ar dar kažkoks. Aš jį padovanojau vienam žmogui, kuris tikėjosi šiek tiek uždirbti, pardavęs jį, nes jam jis nieko nekaštavo. Nė nepagalvojau, kad toji moteris taip sielosis. Dieve mano, kad jūs būtumėt ją matę! Pažiūrėti tikra kančia tas vaikas — paliegęs, įnoringas, bet ji nė kiek neapsimetinėjo. Anaiptol! Ji verkė, šaukė jį, slankiojo iš kampo į kampą, ieškojo, lyg būtų netekusi geriausio draugo. Tiesiog juokinga, kai pagalvoji. Kas supaisys tas moterų keistenybes.

— Tas pats buvo ir man,— tarė Heilis.— Pernai vasarą prie Raudonosios upės pirkau negrę, kuri turėjo gana gražų vaiką. Jo akys blizgėjo taip kaip ir jūsų, bet įsižiūrėjęs pamačiau, kad jis visiškai aklas. Dievaži — visiškai aklas! Todėl, matote, ir pagalvojau, kad nebus nieko bloga, jeigu jį parduosiu, nesakęs jai nė žodžio. Aš sutariau jį iškeisti į statinę viskio. Bet, kai jį reikėjo atimti iš motinos, ji pavirto tigre. Mes dar tebestovėjome prieplaukoje, ir mano negrų būrys nebuvo surakintas grandinėmis. Ir ką gi ji padarė? Lyg katė užšoko ant medvilnės ryšulių krūvos, vienam jūrininkui iš rankų ištraukė peilį ir, patikėkite, tą pat akimirką visi išlakstė į visas šalis. Bet, pamačiusi, kad tas jai nepadės, ji apsigręžė, puolė su vaiku stačia galva į upę ir nebeiškilo.

— Tai tau! — sumurmėjo Lokeris, klausęs šių pasakojimų su neslepiamu pasibjaurėjimu.— Jūs abu avinai! Mano negrės tokių pokštų nekrečia.

— Nejaugi! Kaipgi jūs susitvarkote? — susidomėjo Merksas.

— Kaip susitvarkau? Nagi štai kaip. Jeigu perku moterį su vaiku, kurį galima parduoti, aš prieinu prie jos, pakišu panosėn kumštį ir sakau: „Ar matai? Jei ištarsi bent vieną žodį, sutalžysiu tau snukį! Kad negirdėčiau nė vieno žodžio." Taip ir sakau joms: „Šis vaikas mano, o ne tavo, ir tu jį užmiršk. Aš parduosiu jį, pirmai progai pasitaikius, ir žiūrėk, ka.. man netriukšmautum, nes taip tave sudorosiu, jog gailėsies gimusi!" Prisiekiu, jos mato, kad juokų nekrėsiu. Ir tyli kaip žuvys. O jei kuri pradeda staugti, na, tada...— ir misteris Lokeris taip smarkiai trenkė kumščiu į stalą, jog visi be žodžių suprato nebaigtą sakinį.

— Štai kas įtikina! — pasakė Merksas, bakstelėjęs Heiliui į pašonę, ir vėl sukikeno.— Argi Tomas ne vyras? Hi hi hi! Jis bet kokiam negrui proto į makaulę įkrės. Jeigu jūs ne velnias, Tomai, tai, dievaži, tikras jo brolis!

Tomas priėmė šį pagyrimą su deramu kuklumu.

— Eikime prie reikalo. Na tai kaip, misteri Heili? Jūs norite, kad mes padėtume jums sugauti tą moterį?

— Moteris ne mano, ji priklauso Šelbiui. Tik berniukas mano. Buvau tikras kvailys, kad pirkau tą beždžioniuką.

— Tu visada buvai kvailys! — nukirto Tomas.

— Liaukitės, Lokeri, nebūkite storžievis,— įsikišo Merksas, laižydamas lūpas.— Argi nematote, kad misteris Heilis duoda mums pelningą darbą. Patylėkite truputį, tokie reikalai — mano specialybė. Kaip atrodo ta jūsų moteris, misteri Heili? Kas ji? Kokia ji?

— Balta, graži... gerai išauklėta. Siūliau už ją Šelbiui aštuonis šimtus ar net tūkstantį dolerių, ir tai dar nemažai būčiau uždirbęs.

— Balta, graži... gerai išauklėta! — pakartojo Merksas, o jo žvitrios akys, smaila nosis ir burna pagyvėjo.— Žiūrėkite, Lokeri, nebloga pradžia! Atliksime šį darbą savo nuožiūra. Mes juos pagausim. Berniuką, žinoma, atiduosim misteriui Heiliui, o motiną nuvešime į Orleaną, parduosime ir gerokai uždirbsime. Argi ne puiku?

Tomas, kuris iki šiol klausėsi plačiai išsižiojęs, staiga susičiaupė, lyg šuo, pagriebęs gabalą mėsos, ir dabar atrodė virškinąs šį planą.

— Matote,— tarė Merksas Heiliui, maišydamas savo punšą,— matote, visu upės pakraščiu mes turime gerus teisėjus, kurie puikiai mums talkina. Tomas moka tik muštis. O į teismą prisiekti einu aš, išsipustęs ir blizgančiais batais,— viskas švytėte švyti. Matytumėt,— didžiuodamasis kalbėjo toliau Merksas,— kaip aš viską tvarkau. Vieną dieną aš — misteris Tvikemas iš Naujojo Orleano; kitą dieną — plantatorius, atvykęs iš savo plantacijų prie Perlų upės, kur dirba septyni šimtai mano negrų, trečią dieną esu tolimas misterio Henrio Klėjaus ar kokio kito garbingo Kentukio džentelmeno giminaitis. Patys žinote, įvairių talentų esama. Štai Tomas yra neprilygstamas, kai reikia muštis arba vaidytis, bet meluoti jis nesugeba, ne tam gimęs. Bet, dieve, jei mūsų šalyje yra dar bent vienas žmogus, puikiau už mane mokąs prisiekti bet kam ir bet kuo, nutaisęs šventeivišką veidą, tai aš norėčiau jį pamatyti! Esu tikras, mano brangieji, kad aš it gyvatė visur prišliaužčiau, net jeigu teisėjai būtų ir sumanesni, negu jie dabar yra. Kartais beveik noriu, kad jie būtų priekabesni, būtų daug maloniau... linksmiau... juos apgaudinėti.

Sulig šiais žodžiais Tomas Lokeris, kuris, kaip mes jau matėme, buvo lėtos galvosenos ir judesių, staiga nutraukė Merksą, sunkiu kumščiu suduodamas į stalą taip smarkiai, jog net visi indai suskambėjo.

— Mes taip ir padarysim! — sušuko jis.

— Dėl dievo, Tomai, kam gi daužyti stiklines! — pasakė Merksas.— Pataupyk savo kumštį, kol bus reikalingas.

— Atleiskite, džentelmenai, o aš ar gausiu savo dalį pelno? — paklausė Heilis.

— Argi negana to, kad tau sučiupsime berniuką? — pasakė Lokeris.— Ko dar nori?

— Bet,— tęsė Heilis,— jei aš pasiūliau jums pelningą darbelį, tai irgi šis tas. Aš, sakykime, norėčiau gauti dešimt procentų. Išlaidas apmokate jūs.

— Ką?! — sušuko Lokeris, stipriai nusikeikdamas ir trenkdamas į stalą didžiuliu kumščiu.— Argi aš tavęs nepažįstu, Denai Heili? Nemanyk, kad tau pavyks mane apmauti! Negi manai, kad mudu su Merksu gaudysime negrus tik tam, kad įsiteiktume tokiam džentelmenui kaip

tu, o patys nieko negautume? Ne, to tai jau nebus! Moterį mes pasiimam, ir tu tylėsi, o jei ne, tai mes ir berniuką pasiimsime. Kas mums sutrukdys? Juk tu mums parodei grobį. Dabar jis ir mūsų, ir tavo. Jeigu tu arba Šelbis panorėsite mus vytis, tai mes tau parodysim, kur pipirai auga.

— Na, gerai. Tebūnie taip! — išsigandęs pareiškė Heilis.— Tik jau suraskite man berniuką... Tu, Tomai, visados buvai sąžiningas, tesėdavai man duotą žodį.

— Tu žinai,— kalbėjo Tomas.— Aš niekad nemokėjau taip verkšlenti kaip tu, bet, imdamasis kokio reikalo, net paties velnio neapgausiu. Jeigu pasakiau, kad padarysiu, vadinasi, padarysiu, gerai žinai, Denai Heili.

— Taip taip, Tomai,— pritarė Heilis.— Jei tik tu man pažadėsi po savaitės grąžinti berniuką toje vietoje, kurioje panorėsi, aš nieko daugiau iš tavęs nebereikalausiu.

— Bet aš šio to reikalausiu,— pareiškė Tomas.— Tu žinai, kad, dirbdamas drauge su tavimi Natčeze, daug iš-

mokau, Heili. Pagavęs ungurį, aš jo nepaleisiu! Tau teks patuštinti piniginę; tučtuojau dėk ant stalo penkiasdešimt dolerių grynais, arba tiek ir matysi tą berniūkštį! Aš tave pažįstu!

— Betgi, sutvarkę šį reikalą, galėsite pelnyti tūkstantį, o gal net tūkstantį šešis šimtus. Na, Tomai, būk protingas!

— Ar nereikės mums plūktis ištisas penkias savaites, kol viską sutvarkysime? Na, sakykime, kad mes metame viską į šalį ir einame po krūmokšnius vaikytis paskui tavo vaikėzą ir galų gale tos moters nesurandame? Juk ar moterį pagauti, ar velnią, lygiai tas pat! Kas tada? Ar sumokėsi mums bent vieną centą? Sumokėsi? Norėčiau pamatyti, kaip tu sumokėsi! Ne ne! Dėk šen savo penkiasdešimtinę. Jei mums pasiseks ir biznis bus pelningas, aš tau grąžinsiu šiuos pinigus. Jei ne — bus mums už triūsą. Ar ne taip, Merksai?

— Žinoma, žinoma! — taikiai pritarė Merksas.— Juk čia tik užstatas. Hi hi hi! Mat mes teisininkai. Dėl visko turime ramiai, taikiai sutarti. Kam pyktis! Tomas nuveš jums berniuką ten, kur pasakysit. Ar ne taip, Tomai?

— Jeigu surasiu, nuvešiu į Cincinatį ir paliksiu uoste pas senę Belčer,— atsakė Lokeris.

Merksas ištraukė iš kišenės taukuotą užrašų knygelę, išėmė iš jos ilgą lapą, atsisėdo ir, įsmeigęs į jį skvarbias juodas akis, ėmė bambėti:

— Barnsas, Šelbio apygarda, negras Džimas — trys šimtai dolerių už gyvą ar mirusį... Edvardsai — Dikas ir Liusė, vyras ir žmona — šeši šimtai dolerių... negrė Polė su dviem vaikais — šeši šimtai dolerių už ją arba už jos galvą... Žiūriu, ką turime atlikti ir ar galime imtis jūsų reikalo... Lokeri,— tarė jis, valandėlę pagalvojęs,— pavesime šiuos negrus Adamsui ir Springeriui. Jie čia jau seniai įrašyti mano sąraše.

— Jie per brangiai nulups,— tarė Tomas.

— Aš viską sutvarkysiu. Jie dar nepatyrę ir neturėtų brangiai imti,— pareiškė Merksas, skaitydamas toliau.— Visi trys atvejai lengvi, nes negrus reikia tik nušauti arba prisiekti, kad jie nušauti. Todėl neturėtų už tai brangiai imti. O su kitais galima palaukti,— pridūrė jis, su-

lankstydamas lapą.— Dabar apie reikalą. Misteri Heili, jūs matėt, kaip toji moteris išlipo į aną upės krantą?

— Taip aiškiai, kaip jus kad dabar matau.

— Ir matėt tą vyriškį, kuris jai padėjo išlipti? — paklausė Lokeris.

— Žinoma, mačiau.

— Greičiausiai,— tarė Merksas,— ją kas nors paslėpė. Bet kur? Štai klausimas. Ką jūs apie tai manote, Tomai?

— Mes būtinai turime šįvakar persiirti per upę,— atsakė Tomas.

— Bet čia niekur nėra valties,— atkirto Merksas.— Ižas labai tirštas, Tomai. Pavojinga!

— Nieko nenoriu žinoti! Reikia perplaukti, štai ir viskas! — ryžtingai tarė Tomas.

— Dieve mano! — sušuko sunerimęs Merksas.— Kas gi daryti. . .— pridūrė jis, eidamas prie lango.— Tamsu, nors į akį durk. . . Tomai. . .

— Trumpai tariant, tu, Merksai, bijai. Bet aš niekuo negaliu padėti. Tau teks plaukti. O gal nori čia keletą dienų pasėdėti ir palaukti, kol ta moteris pasieks Sandaskį? [1]

— O ne, bijoti aš nė trupučio nebijau,— pasakė Merksas,— tik. . .

— Kas tik? . .— paklausė Tomas.

— Iš kur valtį gausime? Matai, kad čia nėra.

— Girdėjau, kaip šeimininkė sakė, kad šiąnakt čia atplauksianti kažkokia valtis, ir vienas vyras ketinąs keltis per upę. Trūks plyš turime patekti į tą valtį,— tarė Tomas.

— O jūsų šunys ar geri? — paklausė Heilis.

— Puikiausi! — sušuko Merksas.— Bet kas iš to? Juk neturite jokio jos daikto, kurį galima būtų duoti jiems pauostyti.

— Kaipgi, turiu! — sušuko Heilis triumfuodamas.— Štai jos skraistė, kurią beskubėdama paliko čia ant lovos. Skraistė ir kepuraitė.

— Tai tikra laimė! — pasakė Lokeris.— Duok šen!

---

[1] Sandaskis — miestelis Ohajo valstijoje, pietiniame Erio ežero krante. Šiaurinis šio ežero krantas priklauso Kanadai.

— Bet šunys gali sukandžioti moterį, jeigu netikėtai ją užpuls,— susigriebė Heilis.

— Tiesa! Apie tai reikia pagalvoti! — pasakė Merksas.— Čia netoli, Mobaile, mūsų šunes neseniai sudraskė vieną negrą į gabalus. Nespėjome jų nuvaryti.

— Na, matote, o juk tai tokia prekė, kuri brangi dėl grožio. Jos gadinti negalima! — tarė Heilis.

— Teisybė teisybė,— pritarė Merksas.— Be to, jeigu jinai jau pateko į kieno nors namus, tai sunku bus ką padaryti. Iš šunų maža nauda tose valstijose, į kurias negrai bėga. Ten negalima susekti jų pėdsakų. Šunys tinka tik plantacijose, kur pabėgėliui negrui niekas nepadeda.

— Na,— tarė Lokeris, kuris buvo nuėjęs prie bufeto pasikalbėti su šeimininku,— man sakė, kad žmogus su valtim tuojau bus čia. Taigi, Merksai...

Merksas gailiomis akimis apžvelgė jaukią patalpą, kurią reikėjo palikti, bet vis dėlto klusniai pakilo nuo stalo. Persimetęs keliais žodžiais dėl tolimesnių pasiruošimų, Heilis nenoriai įteikė Tomui penkiasdešimt dolerių, ir trys orūs džentelmenai išsiskyrė.

Jeigu kas iš mūsų gerbiamųjų skaitytojų nepatenkintas, kad supažindiname juos su tokios draugijos atstovais, tai prašome kuo greičiau tokių prietarų atsikratyti. Pabėgusių negrų gaudymas tapo teisėta ir viena garbingiausių profesijų Amerikoje. Jeigu visas milžiniškas plotas nuo Misisipės ligi Ramiojo vandenyno taps turgaviete, kurioje prekiaujama žmonių kūnais ir sielomis, o gyvoji prekė ir toliau bus linkusi keltis į naujas vietas, tai vergų pirkliai ir bėglių medžiotojai dar gali atsidurti mūsų aristokratijos gretose.

Kol smuklėje vyko ši scena, Semas ir Endis, abu nepaprastai patenkinti, jojo namo.

Semas buvo puikiai nusiteikęs ir visą kelią klykavo kaip laukinis, visaip vartaliodamasis ir mojuodamas rankomis. Čia jis apsigręžia atbulas, veidu į arklio uodegą, čia spiegdamas verčiasi per galvą ir, vėl normaliai sėdėdamas, surimtėjęs išdidžiai ima barti Endį už tai, kam tas juokiasi ir krečia pokštus, bet tučtuojau, plodamas rankomis per šonus, taip pagauna kvatotis, jog net giria

aplinkui skamba. Šios išdaigos netrukdė jiems šuoliais varyti arklius, ir dar prieš vienuoliktą ant kieto žvyro šalia verandos pasigirdo arklių kanopų bildesys. Prie turėklų pribėgo misis Šelbi.

— Ar tai tu, Semai? Na kaip?

— Misteris Heilis ilsisi smuklėje. Jis baisiai išvargęs.

— O Eliza, Semai?

— Lizė, žinoma, perėjo Jordaną [1]. Dabar ji, taip sakant, Kanaano žemėje.

— Ką? Ką tu sakai, Semai? — sušuko misis Šelbi, netekdama kvapo ir žado, savaip supratusi šiuos žodžius.

— Dievas saugo savo numylėtinius. Lizė persikėlė per upę į Ohajo pusę, šeimininke. Ir taip greitai, jog, rodos, pats viešpats savo ugnies vežime dviem žirgais pervežė ją per upę.

Šeimininkės akivaizdoj Semas tapdavo labai pamaldus ir paįvairindavo savo kalbą pavyzdžiais iš šventraščio.

— Eik šen, Semai,— tarė misteris Šelbis, kuris irgi išėjo į verandą,— ir viską papasakok savo šeimininkei. Eime, Emilija,— tarė jis, apkabindamas ją.— Jums šalta, ir jūs visa drebate, kam gi taip jaudintis?

— Kam taip jaudintis? Argi aš ne moteris, ne motina? Ar mes abu neatsakome prieš dievą už tą vargšę moterį? Atleisk mums šią nuodėmę, dieve!

— Kokią nuodėmę, Emilija? Mes pasielgėm taip, kaip mums liepė sąžinė.

— Vis dėlto aš jaučiuosi kalta, ir jokie proto argumentai čia nepadeda.

— Šen, Endi! Ei negre, greičiau! — šaukė Semas, stovėdamas prie verandos.— Nuvesk arklius į tvartą. Ar girdi? Mane šeimininkas šaukia.

Ir su palmės lapais rankoje jis bemat įžengė į svetainę.

— Dabar, Semai, papasakok mums smulkiai, kaip ten buvo,— tarė misteris Šelbis.— Kur Eliza? Ar žinai?

— Šeimininke, savo akimis mačiau, kaip ji, šokinėdama nuo lyties ant lyties, perėjo upę. Tai buvo tikras

[1] Tuo metu apie mirusius buvo sakoma, kad jie „perėjo Jordaną" ir atsidūrė pažadėtoje Kanaano žemėje. Misis Šelbi *pamanė*, kad Eliza nebegyva.

stebuklas! Ir mačiau, kaip kažkoks vyras padėjo jai išlipti į Ohajo krantą, o po to ji dingo migloje.

— Semai, man atrodo, kad šis stebuklas neįtikimas! Ar galima pereiti upę plaukiančiomis ledo lytimis? — tarė misteris Šelbis.

— Ar galima? Aišku, be dievo pagalbos to niekas negalėtų padaryti! — pasakojo Semas.— Buvo taip. Misteris Heilis, aš ir Endis prijojome smuklę paupy. Aš jojau priekyje — taip troškau pagauti Elizą. Prijojau prie smuklės, žiūriu — ji stovi prie lango, aiškių aiškiausiai matyti, o tiedu jau baigia mane prisivyti. Tuo metu mano skrybėlė kaip tyčia nukrito, ir aš pakėliau tokį triukšmą, jog ir numirėliai būtų galėję prisikelti. Žinoma, Eliza išgirdo ir atsitraukė nuo lango, o misteris Heilis jau tuo tarpu prijojo prie pat durų. Ji išbėgo į lauką ir — tiesiai prie upės. Misteris Heilis pamatė ją, suriko,— ir mes visi puolėme vytis. O jinai jau prie pat upės. Prie kranto stipri srovė, dešimties pėdų pločio vandens tarpas, o už jo, lyg didžiulė sala, grūdasi viena ant kitos besisupančios lytys. Mes beveik pasivijome Lizę, ir aš maniau, kad jis ją sučiups. O ji kad suspiegs, kad šoks ant ledo, ir — pirmyn. Ledas traška, braška, o ji šokinėja it ožka! Viešpatie, niekad nebūčiau pamanęs, kad moteris taip galėtų padaryti.

Misis Šelbi, išbalusi ir susijaudinusi, tylėdama klausėsi Semo pasakojimo.

— Ačiū dievui, Eliza gyva! — lengviau atsidususi, pasakė ji.— Bet ką ji, vargšelė, toliau darys?

— Viešpats ja pasirūpins,— tarė Semas, pamaldžiai pakėlęs į dangų akis.— Visi mes — kaip šeimininkė mus mokydavo — esame tik įrankiai dievo rankose. Jeigu ne aš, Elizą būtų sugavę mažiausiai dešimt kartų. Argi ne aš leidau šįryt arkliams pabėgti ir vaikiausi juos ligi pietų? Ar ne aš nuvedžiau šįvakar misterį Heilį penkias mylias į šalį nuo kelio, nes kitaip jis būtų pasivijęs Lizę taip lengvai kaip šuo meškėną? Tai vis dievo valia.

— Tai tokia dievo valia, dėl kurios tau gali tekti gailėtis, Semai! Aš nepakęsiu, kad mano namuose būtų taip elgiamasi su džentelmenais! — pasakė misteris Šelbis taip griežtai, kaip tik sugebėjo.

Negrą, kaip ir vaiką, sunku apgauti apsimestiniu pykčiu — jie instinktyviai jaučia tiesą, kad ir kažkaip bandytume apsimesti, tad ir Semas visai nenusiminė dėl šio priekaišto, nors jo veidas tuojau pat apsiniaukė, surimtėjo, ir jis stovėjo su atgailaujančia mina, sielvartingai sučiaupęs lūpas.

— Šeimininkas sako tiesą, tikrą tiesą: aš bjauriai pasielgiau, ką čia kalbėti. Žinoma, šeimininkas ir šeimininkė negali leisti tokios savivalės. Aš suprantu. Bet tokiam vargšui negrui kaip aš taip ir knieti padaryti ką nors bjauraus, iškrėsti kokį nors piktą pokštą tokiam žmogui kaip misteris Heilis. Nesakykite, kad jis džentelmenas. Kiekvienas žmogus, išauklėtas taip kaip aš, šį tą išmano apie džentelmenus.

— Gerai, Semai,— tarė misis Šelbi.— Kadangi tu prisipažįsti esąs kaltas, tad gali eiti pas tetulę Chloją ir paprašyti šalto kumpio, likusio nuo pietų. Judu su Endžiu turbūt labai išalkote.

— Šeimininkė perdaug gera mums,— pasakė Semas, skubiai nusilenkė ir išėjo pro duris.

Reikia pripažinti, kad Semas, kaip jau buvo ir anksčiau minėta, turėjo įgimtų gabumų, kurie neabejotinai būtų padėję jam iškilti, jeigu jis būtų buvęs politikas; taigi jis puikiai sugebėjo bet kurias aplinkybes išnaudoti savo asmeninei gerovei ir geram vardui pelnyti. Taip buvo ir šį sykį. Pasirodęs esąs pamaldus bei nusižeminęs ir tuo nuraminęs šeimininkus, jis šauniai užsimaukšlino ant šono palmės lapų skrybėlę ir nuėjo į tetos Chlojos valdas, ketindamas virtuvėje visus kaip reikiant nustebinti.

„Na ir išdrošiu aš tiems negrams kalbą! — sakė Semas pats sau.— Aš jiems kad papasakosiu, tai jie klausys išsižioję."

Tiesą sakant, didžiausias malonumas Semui buvo lydėti šeimininką į įvairius politinius susirinkimus; ten, pasislėpęs už pinučių tvoros arba įsilipęs į medį, jis gėrėdavosi oratorių kalbomis, o paskui, grįžęs į juodaodžių brolių tarpą, stebindavo ir žavėdavo juos skambiažodžiais pamokslais bei juokindavo, pamėgdžiodamas oratorius, kalbėdamas įmantriai ir iškilmingai. Ir neretai pasitaikydavo, kad prie juodaodžių klausytojų nemažai prisidėdavo

ir baltųjų, kurių juokas ir mirkčiojimas labai džiugindavo Semą.

Žodžiu, Semas tikrai manė, kad jo pašaukimas yra gražbylystė, ir niekuomet nepraleisdavo progos papostringauti.

Semas ir teta Chloja nuo seno jautė vienas kitam priešiškumą. arba, kitaip sakant, jų santykiai buvo šaltoki; bet kadangi Semui dabar, prieš sakant kalbą, reikėjo pasistiprinti, tai jis nusprendė šį sykį pasirodyti taikingas. Nors gerai žinojo, kad „šeimininkės įsakymas", be abejonės, bus tiksliai įvykdytas, vis dėlto tikėjosi kur kas daugiau laimėti, jeigu tai bus daroma noriai. Todėl pas tetą Chloją atėjo droviai romus ir nuolankus, kaip žmogus, kuris turėjo daug iškentėti, gindamas savo persekiojamus draugus. Jis pareiškė esąs šeimininkės atsiųstas pas tetulę Chloją, kad ši pastiprintų jo kūną, tuo pripažindamas tetulės Chlojos aukščiausią valdžią jai pavestos virtuvės valdose.

Gudrybė pavyko. Dar nė vienas doras ir geros valios pilietis priešrinkiminėje kampanijoje nebuvo taip mikliai apgautas visaip meilikaujančio gudraus politikieriaus kaip tetulė Chloja Semo. Ir jeigu Semas net būtų buvęs sūnus palaidūnas, grįžtąs į tėvų namus, jis nebūtų susilaukęs didesnio motiniško nuoširdumo. Netrukus jis jau sėdėjo laimingas ir orus už stalo prie didžiulio metalinio dubens, pilno visokių gardžių likučių, susikaupusių per pastarąsias kelias dienas. Sultingi kumpio gabalai, auksiniai kukurūzinių papločių gabalėliai, įvairiausios atlaužėlės, viščiukų sparneliai, skilviai ir kojelės,— visa tai sudarė labai gražų šiupinį. Semas, nusismaukęs ant šono palmių skrybėlę, sėdėjo prie stalo kaip karalius, kuriam priklauso visa, ką jis mato. Jis maloningai paduodavo dešinėje sėdinčiam Endžiui vieną kitą kąsnelį.

Virtuvė buvo pilna Semo draugų, kurie atskubėjo čia iš savo trobelių pasiklausyti, kaip baigėsi dienos įvykiai. Išmušė Semo garbės valanda! Šios dienos istorija vėl buvo papasakota ir dėl įspūdingumo gerokai pagražinta. Pasakojimą lydėjo skambus juokas: kvatojosi visi, net ir vaikai, kurie šliaužiojo grindimis arba kribždėjo kertėse. Visi kvatojosi, bet Semas laikėsi labai rimtai, tik

kartkartėmis išversdavo akis ir baisiai juokingai mirktelėdavo klausytojams, nepertraukdamas iškilmingos savo kalbos.

— Taigi matote, bičiuliai,— kalbėjo Semas, energingai mojuodamas kalakuto šlaunim,— matote, kaip tenka gudrauti žmogui, norinčiam jus visus apginti. Nes tas žmogus, kuriam pavyko apginti vieną iš jūsų, gali ir visus kitus išgelbėti; čia vienas ir tas pats principas. Ir bet koks pirklys, kuris čia atvyks uostinėti, savo kelyje sutiks mane. Jam teks pirmiausia su manim pasišnekučiuoti. Ateikite pas mane, broliai mano, ir aš neleisiu jūsų skriausti... Aš ginsiu jūsų teises, ginsiu iki paskutinio atodūsio.

— Bet, Semai, juk dar šįryt man sakei, kad padėsi ponui Heiliui pagauti Lizę. Man rodos, tu pats sau prieštarauji,— pasakė Endis.

— Aš patariu tau, Endi,— atšovė Semas nepaprastai išdidžiai,— nekalbėti apie tokius dalykus, kurių neišmanai. Tokie vaikėzai kaip tu, Endi, nėra blogi, bet ar gali reikalauti, kad jie suvoktų didžių idėjų esmę.

Endis lyg prasikaltęs nutilo; ypač jį pribloškė žodžiai „suvoktų esmę", kurie čia esantiems jo amžininkams padarė taip pat didžiulį įspūdį. O Semas varė toliau:

— Prabilo mano sąžinė, Endi. Kai norėjau vytis Lizę, aš iš tikrųjų maniau, kad šeimininkas nori ją pagauti. O kai sužinojau, kad ponia, kaip tik priešingai, to nenori, tada mano sąžinė prabilo dar garsiau, nes visuomet yra naudingiau klausyti šeimininkės. Kaip matote, aš klausau sąžinės balso ir kartu pastoviai laikausi savo principų. Taip, principų! — sušuko Semas, entuziastingai iškeldamas viščiuko kaklą.— Aš norėčiau žinoti, kokia nauda iš principų, jeigu jų pastoviai nesilaikai? Štai, Endi, gali imti šitą kaulą, jis dar ne visai apgraužtas.

Auditorija klausėsi Semo išsižiojusi, todėl jis privalėjo tęsti savo kalbą.

— Na,— tarė teta Chloja,— įsigyk dar vieną principą — laiku eiti miegoti ir nelaikyti žmonių ligi ryto! Mažyliai, jeigu nenorit gauti pylos, sprukit iš čia!

— Negrai! — pridūrė Semas, didingai mojuodamas savo palmių lapais.— Aš laiminu jus! Eikite miegoti ir būkite paklusnūs.

Po šio iškilmingo palaimінimo susirinkusieji išsiskirstė.

IX skyrius

KURIAME IŠRYŠKĖJA, KAD SENATORIUS IRGI ŽMOGUS

Židinio liepsna jaukioje svetainėje linksmai apšvietė kilimus bei kilimėlius, mirgėjo ant spindinčio arbatinuko ir puodelių. Senatorius Berdas avėsi batus, ketindamas įsistoti į naujas gražias šlepetes, kurias jam pasiuvo žmona, kol jis buvo išvykęs į senato sesiją. Misis Berd, žaviausia iš visų moterų, prižiūrėjo, kaip tarnaitė dengia stalą, vis tramdydama vaikus, kurie jau nuo pat pasaulio pradžios neduoda motinoms ramybės savo siautėjimais ir išdykavimais.

— Tomai, palik ramybėje durų rankeną! Mere! Mere! Netampyk katės už uodegos! .. Vargšė katytė! Džimai, nelipk ant stalo! Ne, ne! .. Neįsivaizduoji, mano brangusis, kaip mes džiaugiamės, kad tu jau namie! Mes visai tavęs nelaukėm šįvakar! — sušuko jinai, pagaliau radusi laiko pasikalbėti su vyru.

— Taip, taip! Manau sau — imsiu ir nors vienai naktelei parvažiuosiu į namus, pailsėsiu kaip reikiant. Mirtinai nuvargau, ir labai galvą skauda!

Misis Berd pažvelgė į kamparo buteliuką, stovintį praviroje spintoje, matyt, norėdama jį atnešti, bet vyras ją sustabdė:

— Ne. ne, Mere, vaistų nereikia! Puodelį geros, karštos arbatos ir truputį jaukumo — štai ir viskas, ko man reikia. Nelengvas įstatymų leidėjų gyvenimas.

Ir senatorius nusišypsojo,— jam patiko manyti, kad jis aukojasi tėvynės labui.

— Sakyk man,— tarė žmona, kai šurmulys prie stalo šiek tiek aptilo,— kas ten vyksta jūsų senate?

Tai buvo neįprastas dalykas, kad mažoji, švelnioji misis Berd kvaršintų sau galvą senate svarstomais klausimais;

ji visai protingai laikėsi tos nuomonės, kad jai užtenka savų rūpesčių. Todėl misteris Berdas nustebęs pažvelgė į ją ir atsakė:

— Nieko ypatinga.

— O ar teisybė, kad jūs priėmėt įstatymą, draudžiantį gyventojams priimti po stogu ir valgydinti vargšus pabėgėlius negrus? Girdėjau kalbant apie tokį įstatymą, bet nemanau, kad jūs jį patvirtinot!

— Kas tau, Mere, tu staiga pradėjai domėtis politika?

— Niekai! Aš neduočiau nė sudilusio skatiko už jūsų politiką, bet manau, kad toks įstatymas būtų perdaug žiaurus ir neteisingas. Nejaugi tokį įstatymą galima patvirtinti?

— Taip, mano brangioji, toks įstatymas patvirtintas, įstatymas, draudžiąs padėti vergams, kurie bėga iš Kentukio[1]. Pastaruoju metu abolicionistai taip įsidrąsino, jog Kentukyje rimtai tuo susirūpinta, o mes, kaip geri krikščionys, turime ką nors daryti, kad mūsų valstijoje būtų ramu.

— Tai nejaugi mums draudžiama suteikti tiems vargšams pastogę nors nakčiai, pavalgydinti juos, duoti jiems kokį seną drabužį ir leisti ramiai eiti toliau?

— Aišku, draudžiama, mano brangioji! Juk tai ir būtų pagalba, paramos teikimas pabėgėliams.

Misis Berd buvo nedrąsi, drovi, nedidelio ūgio moteris, mėlynų akių, švelnios it persikas veido spalvos, o jau malonesnio ir meilesnio balso pasaulyje niekas neturėjo. Jos skruostai nuolat rausdavo. Ji buvo tokia nedrąsi, jog, išgirdusi vidutinio didumo kalakuto šuldubuldavimą, puldavo galvotrūkčiais bėgti, o ramus sarginis šuo, vos parodęs dantis, visiškai ją nuginkluodavo. Vyras ir vaikai buvo jai visas pasaulis, ir šį pasaulį ji valdė daugiau maldavimais ir įtikinėjimais, negu įsakymais ar įrodinėjimais. Ją galėjo supykinti tik vienas dalykas — žiaurumas; bet koks žiaurumas sukeldavo jos apmaudą, kuris buvo toks svetimas švelniam jos būdui.

---

[1] Autorius turi omeny garsųjį „Įstatymą apie pabėgusius vergus", kurį Amerikos senatas patvirtino 1850 m. Šis įstatymas vertė laisvųjų valstijų organus grąžinti pabėgusius negrus vergvaldžiams ir griežtai bausdavo visus asmenis, kurie slėpdavo pabėgėlius.

Ji buvo nuolaidžiausia iš visų motinų, bet vis dėlto jos sūnūs su gilia pagarba visada prisimindavo, kaip ji vieną kartą juos negailestingai nubaudė už tai, kad jie drauge su keliais išdykusiais kaimynų berniokais apmėtė akmenimis bejėgį kačiuką.

Išgirdusi vyro žodžius, misis Berd smarkiai paraudo ir dėl to tapo dar gražesnė. Paskui staiga pakilo ir, priėjusi prie vyro, ryžtingu balsu paklausė:

— Norėčiau žinoti, Džonai, ar tu irgi manai, kad tas įstatymas teisingas?

— O tu manęs ar nenušausi, jeigu pasakysiu, kad taip?

— Niekad nebūčiau taip pagalvojusi, Džonai! Juk tu už jį nebalsavai?

— Žinoma, balsavau, mano žavusis politike!

— Gėdykis, Džonai! Vargšai žmonės — be pastogės, be globos! Tai gėdingas, žiaurus, baisus įstatymas, ir aš, pirmai progai pasitaikius, pažeisiu jį. Ir tikiuosi, kad tokia proga pasitaikys! Kokių laikų sulaukėme: moteris negali priglausti ir pavalgydinti badaujančio vargšo tik dėl to, kad jis yra vergas ir visą savo gyvenimą buvo engiamas ir įžeidinėjamas. Vargšai nelaimingieji!

— Bet, Mere, išklausyk manęs. Tavo jausmai visiškai suprantami, mano brangioji, ir aš tave myliu už tai. Bet juk mūsų jausmai turi paklusti protui. Suprask, sentimentams čia ne vieta. Kalba eina apie svarbius visuomenės reikalus. Dėl visuomenės ramybės mes turime užmiršti savo asmeninius jausmus.

— Nesąmonė, Džonai! Tu gali gražbyliauti visą naktį, bet nieko neįrodysi. Atsakyk man tiesiai, Džonai: ar pavarytum nuo savo durų slenksčio vargšą, drebantį alkaną negrą tik todėl, kad jis pabėgo? Sakyk, ar pavarytum?

Misis Berd, naudodamasi keblia priešo padėtimi, tęsė puolimą toliau:

— Norėčiau pamatyti, kaip tu tai padarytum, Džonai. Pavyzdžiui, kaip išvarytum moterį, lauke siaučiant baisiai pūgai... O gal suimtum ją ir uždarytum į kalėjimą? Tau tas labai tiktų!

— Žinoma, man tai būtų labai sunki pareiga...— pradėjo misteris Berdas taikiu balsu.

— Pareiga! Džonai, prašau tavęs, nevartok šito žodžio. Tu žinai, kad tai nėra pareiga, tai negali būti pareiga! Jeigu žmonės nenori, kad vergai nuo jų bėgtų, tegul geriau su jais elgiasi — štai mano taisyklė. Jeigu aš kada nors turėčiau vergų (tikiuosi, niekuomet to nebus!), tai duočiau jiems laisvę; tegul jie nuo manęs bėga, ir nuo tavęs taip pat, Džonai. Aš tau sakau, laimingi žmonės nebėga. O jei šitie vargšai pabėga, jie pakankamai patiria ir šalčio, ir bado, ir baimės, tai kam dar tada prieš juos visus siundyti. Ne, tokio įstatymo aš neklausysiu! Šią kritišką valandėlę atsidarė durys, ir senasis Kadžas, juodasis jų tarnas, įkišęs galvą, paprašė šeimininkę ateiti į virtuvę. Mūsų senatorius, pajutęs palengvėjimą, pasižiūrėjo į savo išeinančią žmoną, o jo veide švietė ir pasitenkinimas, ir apmaudas; atsisėdęs į krėslą, jis ėmė skaityti laikraščius.

Po valandėlės prie durų jis išgirdo susijaudinusios žmonos balsą:

— Džonai, Džonai. Ateik minutėlei.

Jis atidėjo laikraštį, nuėjo į virtuvę ir krūptelėjęs sustojo. Tai, ką jis pamatė, apstulbino jį. Jauna, daili moteris, suplyšusiais bei apledėjusiais drabužiais, gulėjo be sąmonės ant dviejų kėdžių. Ji buvo be bato, kojinė suplyšusi, o iš sužeistos kojos sruveno kraujas. Veido bruožai rodė, kad ji priklausė niekinamajai rasei, ir vis dėlto negalėjai likti abejingas liūdnam ir jaudinančiam jos grožiui. Netekęs žado, dusdamas senatorius žiūrėjo į šį sustingusį ir tarsi negyvą veidą. Jo žmona ir jų vienintelė juodaodė tarnaitė, senoji teta Dina, uoliai triūsė, gaivindamos moterį, o senasis Kadžas, pasisodinęs berniuką ant kelių, stengėsi nuauti jam batelius ir nutraukti kojines, norėdamas sušildyti mažytes sušalusias kojeles.

— Argi ji ne gražuolė? — užjausdama tarė senoji Dina.— Matyt, nuo šilumos apalpo. Ji dar gana tvirtai laikėsi, kai įėjo ir paklausė, ar negalėtų valandėlę čia pasišildyti. Buvau besiteiraujanti, iš kur atėjo, o ji krito žemėn be sąmonės... Pažiūrėjus į rankas, atrodo, kad ji nėra dirbusi sunkaus darbo.

— Vargšelė! — pasakė misis Berd su pagaila, kai moteris iš lėto pramerkė savo didžiules, tamsias akis ir pa-

žvelgė į ją, nieko nematydama. Staiga jos veide pasirodė siaubas, ir ji pašoko šaukdama:

— Hari! Kur jis! Jį paėmė?

Išgirdęs šiuos žodžius, berniukas nušoko nuo Kadžo kelių ir pribėgęs apkabino ją.

— Jis čia, jis čia! — sušuko ji ir, baisios nevilties apimta, atsisuko į misis Berd: — O ponia, apginkite mus! Neleiskite jiems jo paimti!

— Niekas jūsų čia nelies, vargšele,— nuramino ją misis Berd.— Nebijokit, čia jūs esat saugi!

— Telaimina jus dievas! — tarė moteris, užsidengdama rankomis veidą ir raudodama. Berniukas, matydamas ją verkiant, pabandė užlipti jai ant kelių.

Švelni, moteriškai meili misis Berd netrukus nuramino nelaimingąją. Greitosiomis jai buvo paklota ant suolo palei židinį, ir po kiek laiko ji kietai užmigo, apsikabinusi vaiką, kuris, matyt, ne mažiau buvo už ją pavargęs ir taip pat saldžiai miegojo. Švelniausi mėginimai paimti nuo jos berniuką nuėjo niekais, net ir miegodama ji baimingai spaudė jį savo glėbyje, lyg nuogąstaudama, kad kas jo nepagrobtų.

Misteris ir misis Berdai sugrįžo į svetainę, ir, nors tai atrodė keista, nė vienas nebandė atnaujinti pokalbio. Misis Berd mezgė, o misteris Berdas dėjosi skaitąs laikraštį.

— Įdomu, kas ji? — pagaliau tarė misteris Berdas, padėjęs laikraštį į šalį.

— Sužinosime, kai truputį pailsės ir pabus,— atsakė misis Berd.

— Žmonele. . .— vėl kreipėsi į ją misteris Berdas.

— Ką, brangusis?

— Ar jai netiktų kuri nors tavo suknelė, pailginus ir paplatinus? Ji, rodos, stambesnė už tave.

Vos pastebima šypsena sušvito misis Berd veide.

— Pažiūrėsime,— atsakė jinai.

Vėl valandėlė tylos ir vėl misteris Berdas ją nutraukė:

— Brangioji. . .

— Na, kas gi dar?

— Tą seną multininį apsiaustą, kuriuo mane užkloji, kai einu snūstelti po pietų, atiduok jai. . . Jis jai pravers.

Tuo metu į kambarį įėjo Dina ir pasakė, kad moteriškė pabudusi ir norinti matyti šeimininkę.

Misteris ir misis Berdai nuėjo į virtuvę, o paskui juos nusekė du vyresnieji berniukai. Mažieji tuo metu jau ramiai miegojo.

Moteris sėdėjo ant suolo prie židinio, įsmeigusi į jį liūdnas akis, o jos veidas buvo ramus. Pirmykščio nesuvaldomo susijaudinimo nebebuvo likę nė žymės.

— Jūs norėjote mane matyti? — švelniai paklausė misis Berd.— Tikiuosi, dabar geriau jaučiatės, vargšele.

Gilus, sunkus atodūsis buvo vienintelis atsakymas. Ji pakėlė savo tamsias akis į misis Berd, ir jose buvo tokia neviltis ir maldavimas, jog šioji susigraudino.

— Nieko nebijokite. Mes visi čia jūsų draugai! Pasakykite mums, iš kur jūs atėjote ir ko jums reikia,— tarė jinai.

— Aš atėjau iš Kentukio,— atsakė moteris.

— Kada? — paklausė misis Berd.

— Šįvakar.

— Kaipgi jūs atėjote?

— Per ledą.

— Per ledą! — sušuko visi susirinkusieji.

— Taip,— lėtai atsakė moteris.— Dievas man padėjo, ir aš perėjau upę ledu, nes jie vijosi mane... buvo jau visai arti... kitos išeities man nebeliko!

— O misis! — sušuko Kadžas,— juk ledas pajudėjo, didžiulės lytys plaukia upe, supasi, vanduo kunkuliuoja!

— Aš tai žinojau! Žinojau! — lyg pamišusi sušuko moteris,— ir vis dėlto perėjau! Nemaniau, kad galėsiu pereiti, nesitikėjau pasiekti kitą krantą, bet man nebuvo kito būdo išsigelbėti! Jeigu nebūčiau perėjusi, man būtų belikę tik mirti,— pasakė moteris piktai žaibuojančiomis akimis.

— Jūs buvote vergė? — paklausė misteris Berdas.

— Taip, sere, priklausiau šeimininkui, kuris gyvena Kentukyje.

— Ar jis buvo jums blogas?

— Ne, sere. Šeimininkas buvo geras.

— Vadinasi, šeimininkė buvo negera?

— Ne, sere, ne! Mano šeimininkė irgi buvo man visuomet gera.

— Tai kas gi jus paskatino palikti gerus namus, pabėgti ir patirti tiek pavojų?

Moteris pažvelgė į misis Berd įdėmiu tiriančiu žvilgsniu ir pastebėjo, kad toji dėvi gedulo drabužiais.

— Ponia,— staiga tarė ji,— jūs suprantate, ką reiškia netekti kūdikio?

Klausimas buvo netikėtas, ir jis palietė neužgijusią žaizdą, nes dar tik prieš mėnesį mylimas Berdų vaikutis buvo paguldytas į kapą.

Misteris Berdas nusigręžė ir nuėjo prie lango, o misis Berd apsipylė ašaromis. Susitvardžiusi ji pasakė:

— Kodėl jūs mane to klausiate? Taip, aš netekau berniuko.

— Tada jūs suprasite mane. Aš netekau dviejų — vienas po kito. Palikau juos palaidotus ten, iš kur atėjau. Man beliko tik šis. Aš nė vienos nakties nemiegojau be jo. Jis man buvo viskas, mano paguoda ir pasididžiavimas. Ir štai, jie norėjo jį atimti iš manęs, parduoti... parduoti į Pietus, nuvežti ten vienui vieną — vaiką, kuris savo gyvenime nebuvo atsiskyręs nuo motinos! Ar galima tai pakelti? Ar galima iškentėti tokį skausmą? Ir kai aš sužinojau, kad dokumentai jau pasirašyti, o jis parduotas, naktį paėmiau jį ir išėjau, o jie mane vijosi — vyras, kuris jį nupirko, ir keli šeimininko žmonės, ir jie buvo jau visai netoli, girdėjau jų balsus! Tada šokau tiesiog ant lyties. Kaip aš perėjau, nežinau. Tik atsimenu, kad kažkoks žmogus padavė man ranką ir padėjo išlipti į krantą.

Moteris nekukčiojo, neverkė. Jos ašaros jau seniai išseko. Užtat visi, kurie klausėsi pasakojimo, kiekvienas savaip ją nuoširdžiai užjautė.

Du mažieji berniukai, bergždžiai pasirausę kišenėse nosinių, kurių, kaip motinos žino, niekuomet ten nebūna, susigraudinę paslėpė veidus motinos drabužių klostėse ir kukčiojo, šluostydami akis ir nosis, kiek tik norėjo. Misis Berd užsidengė veidą nosine, o juodais senosios Dinos skruostais ašaros srūte sruvo. Senasis Kadžas stipriai trynė akis kumščiu ir nežmoniškai vaipėsi. Mūsų senatorius buvo valdžios žmogus ir, žinoma, negalėjo verkti kaip

kiti mirtingieji, todėl jis atsuko visiems nugarą ir, žiūrėdamas pro langą, čia rūpestingai šluostėsi veidą, čia akinių stiklus ir kartais taip šnypštė nosį, jog atidus stebėtojas būtų galėjęs šį tą įtarti.

— Kodėl gi jūs sakėt, kad turėjote gerą šeimininką? — sušuko jis staiga, ryžtingai nurijęs gerklėje susitvenkusias ašaras ir atsigręžęs į moterį.

— Nes jis tikrai buvo geras šeimininkas. Aš visados tai sakysiu. Ir šeimininkė buvo gera. Bet jie nieko negalėjo padaryti. Jie turėjo skolų, šeimininkas kažkokiu būdu pasidarė priklausomas nuo vieno žmogaus ir buvo priverstas vykdyti jo valią. Aš klausiausi už durų ir girdėjau, kaip šeimininkas pasakojo apie tai savo žmonai, ir kaip ji prašė bei maldavo neatimti iš manęs kūdikio, o jis pasakė jai nieko negalįs padaryti, nes dokumentai jau esą pasirašyti. Tuomet paėmiau vaiką ir pabėgau iš namų. Aš žinojau, kad neištversiu, jeigu jį parduos. Haris — vienintelis mano turtas.

— Ar jūs vyro neturite?

— Turiu, bet jis priklauso kitam žmogui. Jo šeimininkas labai aršus, net pasimatyti su manim neleidžia. Jis vis labiau ir labiau neapkenčia mūsų ir grasina parduosiąs mano vyrą į Pietus. Turbūt niekada jo daugiau nebematysiu.

Paviršutiniškesnis stebėtojas būtų galėjęs pamanyti, kad ji visai abejingai išsiskyrė su vyru, nes taip ramiai apie tai pasakojo. Bet jos didelės tamsios akys bylojo visai ką kita — jose slypėjo didžiulis nerimas.

— Ir kur jūs ketinote eiti, vargšele? — paklausė misis Berd.

— Eičiau į Kanadą, jei tik žinočiau, kur jinai. Ar labai toli toji Kanada? — paklausė moteris, su pasitikėjimu žvelgdama į misis Berd.

— Vargšė moteriškė! — nejučiomis ištarė misis Berd.

— Turbūt labai toli? — rimtai paklausė moteris.

— Daug toliau, negu jūs manote, nelaimingas vaikeli,— atsakė misis Berd.— Bet mes pasistengsime jums padėti. Dina, paklok jai savo kambaryje, arčiau virtuvės, o aš ryt rytą pagalvosiu, kuo galima būtų jai padėti. Kol kas nieko nebijokite, mano brangioji!

Misis Berd ir jos vyras grįžo į svetainę. Ji atsisėdo į savo mažą supamą krėslą prie židinio ir susimąsčiusi ėmė suptis. Misteris Berdas plačiais žingsniais vaikščiojo po kambarį, murmėdamas sau:

— Hm! Hm! Nemalonus, painus reikalas!

Pagaliau, priėjęs prie žmonos, jis tarė:

— Žinai ką, žmonele: jai reikia šiąnakt išeiti iš čia. Jos persekiotojai seks pėdsakais ir rytoj anksti rytą jau bus pas mus. Jeigu būtų viena, galėtume ją paslėpti, kol jie išeis; bet, esu tikras, vaiko nepriversi tyliai sėdėti, kai išgirs arklius ir žmones. Jis išsiduos, iškiš galvą pro langą arba duris. Nieko sau būtų istorija, jeigu juos rastų pas mane kaip tik dabar! Ne, jie būtinai turės šiąnakt išeiti!

— Šiąnakt! Argi tai įmanoma? Kur?

— Aš žinau kur,— susimąstęs atsakė senatorius, audamasis batus. Užtempęs vieną iki pusės blauzdos, jis apsikabino kelį ir ėmė kažką rimtai svarstyti.

— Pasiutusiai nemalonus, bjaurus reikalas,— tarė pagaliau, imdamas batą už kilpų ir vėl audamasis.

Užsimovęs vieną batą, senatorius paėmė antrąjį ir įsispoksojo į kilimo raštą.

— Ir vis dėlto reikia padėti, po šimts pypkių!

Susirūpinęs jis užsitraukė antrąjį batą ir priėjo prie lango.

Misis Berd buvo protinga moteris. Ji niekad gyvenime nebuvo pasakiusi: „Ar aš tau nesakiau!", tad ir šį kartą, nors puikiai suprato, apie ką jos vyras galvoja, buvo išmintinga ir nieko neklausinėjo; ji tik ramiai sėdėjo savo krėsle ir laukė, kada jos viešpats teiksis jai viską papasakoti.

— Matai,— pradėjo jis,— vienas mano senas klientas Van-Trompas suteikė laisvę visiems savo vergams, o pats išsikėlė iš Kentukio. Jis nusipirko sklypą už septynių mylių nuo čia aukštupyje. Sodyba miško gilumoje, kur niekas be reikalo nevaikšto. Tai tokia vieta, kurią sunku iš karto surasti. Tenai moteriškei bus visiškai saugu. Blogiausia, kad be manęs niekas jos ten negalės nuvežti.

— Kodėl? Juk Kadžas puikiausias vežėjas.

— Taip, bet per upę reikia keltis net dusyk, o antrasis persikėlimas labai pavojingas, nebent jei kas žino kelią taip gerai kaip aš. Esu jojęs per tą brastą šimtus sykių ir tiksliai žinau, kur reikia pasukti. Žodžiu, nieko gudriau čia nesugalvosi. Tegul Kadžas tyliai pakinko arklius, ir apie vidurnaktį aš ją išgabensiu. Paskui, kad niekas neįtartų, Kadžas nuveš mane iki artimiausio viešbučio, iš kur galima patekti į naktinį diližaną, apie trečią valandą važiuojantį į Kolumbusą, ir visiems atrodys, kad aš kaip tik tuo tikslu ir važiavau savo karieta. O iš ryto jau būsiu posėdyje, nors, tiesą sakant, nekaip po viso to aš ten jausiuos. Na, bet nieko nepadarysi.

— Tavo širdis geresnė už galvą, Džonai,— pasakė žmona, padėdama savo mažytę, baltą ranką ant jo rankos.— Ar būčiau galėjusi tave mylėti, jeigu nebūčiau pažinusi tavęs geriau, negu pats save pažįsti?

Jos akyse blizgėjo ašaros. Mažoji moteris šią valandėlę buvo tokia graži, jog senatorius pagalvojo iš tikrųjų esąs labai protingas, jeigu juo žavisi tokia nuostabi būtybė. Nieko kito jam nebeliko, tik eiti pasižiūrėti, ar jau kinkomi arkliai. Tačiau prie durų jis valandėlę stabtelėjo ir sugrįžęs, tarsi dvejodamas, tarė:

— Mere, nežinau, ką tu į tai pasakysi... bet tenai, tame stalčiuje yra daug... mūsų mažojo... Henrio daiktų...

Tai pasakęs, jis greit apsigręžė ir išėjo pro duris.

Žmona įėjo į mažą miegamąjį greta savo kambario, pastatė žvakę ant nedidelio staliuko, paskui, išėmusi iš slaptos vietos raktą, įkišo į stalčiaus spynelę ir susimąstė. Abu sūnūs, kurie, kaip visada, atsekė paskui ją, tylėdami žiūrėjo į motiną.

Misis Berd lėtai atidarė stalčių. Jame buvo įvairių palaidinukių, krūvos prijuostėlių ir kojinaičių, netgi maži nudėvėti bateliai su aptrintais galais kyšojo iš popieriaus. Čia buvo ir žaislai: arkliukas, vežimėlis, vilkelis, sviedinukas — daiktai, kurie žeidžia širdį prisiminimais ir spaudžia ašaras! Ji atsisėdo ant grindų prie stalčiaus ir, rankomis užsidengusi veidą, verkė tol, kol ašaros pro pirštus pabiro į stalčių. Paskui staiga pakėlė galvą ir, ner-

vingai skubėdama, ėmė rinkti ne per daug sudėvėtus patvaresnius daiktus ir dėti į ryšulį.

Paskui misis Berd atidarė spintą, išėmė keletą paprastų dar gerų suknelių, atsisėdo prie darbo stalo ir, apsirūpinusi žirklėmis, adata ir antpirščiu, ėmė, vyro patarimu, atsidėjusi jas ilginti, taisyti. Ji darbavosi ilgai. Kai senas sieninis laikrodis išmušė dvylika, prie durų pasigirdo tylus ratų dardesys.

— Mere,— tarė įėjęs vyras, laikydamas rankose paltą,— pažadink ją. Laikas važiuoti.

Misis Berd skubiai sudėjo visus atrinktus daiktus į mažą lagaminą ir, užrakinusi jį, paprašė vyrą nunešti į ekipažą, o pati nuėjo moters žadinti. Netrukus su vaiku ant rankų, su savo geradarės paltu, kepuraite ir kaklajuoste tarpduryje pasirodė Eliza. Misteris Berdas skubiai nuvedė ją į ekipažą, o misis Berd palydėjo. Eliza pasilenkė iš ekipažo ir padavė ranką, lygiai tokią pat švelnią ir gražią, kaip ir toji, kuri buvo jai paduota. Ji įsmeigė savo dideles, tamsias akis į misis Berd ir tartum norėjo kažką pasakyti. Lūpos sujudėjo, bet jokio garso neištarė. Ji susmuko ant sėdynės ir užsidengė rankomis veidą. Durelės užsidarė, ir ekipažas nuvažiavo.

Pastaruoju metu daug lijo, ir trąši Ohajo žemė, kaip visiems žinoma, iškart pavirto neišbrendamu purvu.

Čia, palaimintose Vakarų srityse, kur purvo gylis neišmatuojamas, keliai yra grindžiami apskritais netašytais rąstais, suguldytais vienas šalia kito ir užverstais žemėmis, velėna ir viskuo, kas tik pasitaiko po ranka, o vietiniai gyventojai džiūgaudami vadina tai keliu ir kantriai bando juo važiuoti. Ilgainiui vanduo nuplauna žemes, velėną ir išklibina rąstus, visaip juos išvartydamas, išgraužydamas tarp jų gilius griovius, pilnus juodo, skysto purvo.

Tokiu štai keliu, kratomas ir blaškomas, važiavo senatorius, mąstydamas apie tai, kas įvyko ir kas dar laukia. Ekipažas šiaip taip riedėjo pirmyn: bum! bum! bum! Žlekt — tiesiai į purvą! Senatorius, moteris ir vaikas staiga nubloškiami prie šoninių ekipažo langų. Vežimas giliai įklimpsta, ir girdėti, kaip lauke Kadžas ragina arklius. Po daugelio nesėkmingų pastangų ištraukti vežimą iš purvo, kaip tik tuo metu, kai senatorius jau nebetenka

kantrybės, ekipažas staiga pašoka ir atsistoja lygiai, bet abu priešakiniai ratai vėl įsmunka į kitą dubурį. Senatorius, moteris ir vaikas nubloškiami ant priešakinės pasostės. Senatoriaus skrybėlė be jokių ceremonijų užsmunka jam ant akių bei nosies, ir jis jaučiasi lyg žvakė po užvožtu gešikliu; vaikas verkia; Kadžas karštais įtikinamais žodžiais kreipiasi į arklius, kurie, nepaliaujamų botago kirčių raginami, spardosi, plūkiasi, trūkčioja. Ekipažas dar kartą pašoka, užpakaliniai ratai bilsteli — senatorius, moteris ir vaikas lekia į užpakalinę pasostę. Senatorius alkūne užkliudo jos kepuraitę, o jinai abiem kojom užmina jo nukritusią skrybėlę. Po valandėlės „liūnas" pervažiuojamas, ir arkliai pūtuodami sustoja. Senatorius suranda skrybėlę, moteris pasitaiso kepuraitę, nuramina vaiką ir kantriai pasiruošia sutikti naujas kliūtis.

Kurį laiką girdėti vien nepaliaujami „bum, bum", kurie kartkartėmis nutrūksta, kai vežimas atsitrenkia į ką, įklimpsta ar pasvyra į šoną. Keleiviai net ima guostis, jog jie vis dėlto ne taip jau blogai važiuoja. Pagaliau baisus smūgis,— visi pašoka ant kojų ir vėl staigiai sukrenta ant pasostės, ekipažas sustoja; valandėlę lauke girdėti brazdant, ir — prie durelių pasirodo Kadžas:

— Atleiskite, sere, bet čia baisiai bjaurus kelias. Tiesiog nežinau, kaip mes išbrisim. Turbūt teks kartis po ratais kišti.

Nusiminęs senatorius lipa iš ekipažo, atsargiai ieško kietesnės vietos atsistoti. Koja smenga lyg į bedugnę. Jis bando ją išlaisvinti, netenka pusiausvyros ir klumpa į purvą. Kadžas ištraukia jį labai apgailėtinai atrodantį.

Kai ekipažas išklimpo iš pelkių ir visas aptaškytas purvais sustojo prie didelės fermos vartų, buvo jau vėlyva naktis.

Gyventojus pažadinti pasirodė ne taip lengva. Pagaliau priėjo garbusis savininkas ir atidarė duris. Tai buvo aukštas, stambus, daugiau kaip šešių pėdų ūgio vyras, raudonos flanelės medžiokliniais marškiniais. Susivėlę, tankūs rudi plaukai ir daugelį dienų neskusta barzda šiam garbingam žmogui teikė ne itin malonią išvaizdą. Keletą minučių jis stovėjo, laikydamas rankoje žvakę, ir, išvertęs akis, spoksojo į mūsų keleivius. Jis

nieko negalėjo suprasti ir atrodė labai juokingas. Mūsų senatoriui ilgai teko aiškinti, kokiu reikalu atvyko. O kol jis tai darė, supažindinsime skaitytoją su šiuo žmogumi.

Senasis Džonas Van Trompas kitados buvo stambus dvarininkas ir vergų savininkas Kentukio valstijoje. Prigimties apdovanotas ne tik milžinišku ūgiu ir jėga, bet ir kilnia širdimi, jis nepakentė vergvaldystės, vienodai gėdingos tiek engiamiesiems, tiek ir engėjams. Pagaliau vieną dieną geroji Džono širdis nebeištvėrė: jis persikėlė per upę į Ohajo valstiją, nusipirko didelį sklypą geros derlingos žemės, suteikė laisvę visiems savo vergams — vyrams, moterims ir vaikams,— susodino juos į vežimus ir išgabeno į naują vietą. Po to kilnusis Džonas nuplaukė upe aukštyn, susirado nuošalią, jaukią fermą ir ramiai joje apsigyveno, džiaugdamasis gryna sąžine.

— Gal jūs galėtumėt priglausti vargšę moterį su vaiku, kuriuos persekioja vergų gaudytojai? — tiesiog paklausė senatorius.

— Manau, kad galėčiau,— tvirtai atsakė dorasis Džonas.

— Aš taip ir žinojau,— pasakė senatorius.

— Jei kas nors čia ateitų jos ieškoti,— tarė gerasis žmogus, išsitiesdamas visu savo galingu kūnu,— aš jį tinkamai sutikčiau! Turiu septynetą sūnų, kiekvienas iš jų šešių pėdų ūgio, ir jie man gėdos nepadarys... Pasveikinkit mūsų vardu tuos drąsuolius ir pasakykite, kad bet kada galime juos priimti,— pasakė Džonas ir, perbraukęs pirštais savo tankius plaukus, garsiai nusikvatojo.

Išvargusi, iškankinta, vos gyva Eliza priėjo prie durų, laikydama ant rankų kietai miegantį vaiką. Gauruočius pakėlė žvakę prie pat jos veido ir, švelniai kažką burbtelėjęs, atidarė duris į mažą miegamąjį, esantį greta erdvios virtuvės. Pakvietęs ją įeiti, jis paėmė dar vieną žvakę, uždegė ją ir pastatė ant stalo.

— Nieko nebijok, širdele, tegul ateina, kas tik nori. Aš pasiruošęs kiekvieną kaip reikiant sutikti! — pasakė jis, rodydamas į kelis puikius virš židinio kabančius šautuvus.— Visi aplinkui žino, kad tam, kuris bandys savivaliauti mano namuose, geruoju nesibaigs! O dabar miegok ramiai, lyg motina lopšy tave liūliuotų,— pridūrė jis, uždarydamas duris.

— Nepaprasta gražuolė,— tarė jis senatoriui.— Bet gražuolėms kaip tik dažniausiai ir tenka bėgti, jeigu jos yra doros. Tą aš gerai žinau!

Senatorius keliais žodžiais papasakojo Elizos istoriją.

— Oi! Oi! Sakykit! — su užuojauta sušuko gerasis žmogus.— Matai kaip! Vargšė! Ją medžioja lyg kokį briedį, medžioja vien dėl to, kad ji elgiasi taip kaip kiekviena motina. Dievaži, kai aš ką nors panašaus girdžiu, man norisi nusikeikti,— tęsė dorasis Džonas, šluostydamas akis didele, strazdanota, geltona ranka.— Štai ką aš jums pasakysiu: daugelį metų nelankiau bažnyčios todėl, kad kunigai tikindavo, jog biblija pateisina vergiją. Negalėjau aš su jais ginčytis: juk jie moka ir hebrajiškai, ir graikiškai...— kalbėjo Džonas, stengdamasis atkimšti butelį kažkokio šnypščiančio gėrimo.— Pasilikite čia ligi išauš,— nuoširdžiai pasiūlė jis.— Aš pašauksiu senę, ji tuojau jums lovą paklos.

— Dėkui, mielas drauge,— pasakė senatorius.— Turiu tuoj pat išvykti, kad suspėčiau į naktinį diližaną, einantį į Kolumbusą.

— Na, jeigu turite važiuoti, aš truputį jus palydėsiu ir parodysiu kryžkelę, nuo kurios galėsite keliauti geresniu keliu. Tasai, kuriuo atvažiavote, labai bjaurus.

Džonas apsirengė ir, nešdamas rankoje žibintą, greitai išvedė senatoriaus ekipažą į kitapus fermos esantį kelią, kuris ėjo išilgai lomos.

Atsisveikindamas senatorius įspraudė jam į ranką dešimt dolerių.

— Čia jai,— tarė jis trumpai.

— Gerai,— taip pat santūriai atsakė Džonas.

Jie paspaudė vienas antram ranką ir išsiskyrė.

X skyrius

PREKĖ IŠVEŽAMA

Į dėdės Tomo trobelės langą pažvelgė pilkas, lietingas vasario mėnesio rytas. Jis apšvietė nuliūdusius veidus, kuriuose atsispindėjo gili širdgėla.

Priešais židinį stovėjo mažas stalelis laidymui. Keleri šiurkštūs, bet švarūs ką tik sulaidyti marškiniai kabojo ant kėdės atramos, o dar vienerius teta Chloja buvo patiesusi prieš save ant stalo. Jinai itin rūpestingai lygino kiekvieną siūlę ir raukšlelę, kartkartėmis pakeldama ranką prie veido ir šluostydama skruostais riedančias ašaras. Šalia jos, pasidėjęs ant kelių šventraštį ir parėmęs rankomis galvą, sėdėjo Tomas. Abu tylėjo. Buvo dar anksti, ir visi vaikai miegojo prastoje sudedamoje lovoje.

Tomas, kuris, deja, kaip ir daugumas jo rasės nelaimingųjų, buvo visa širdimi prisirišęs prie savo šeimos, atsikėlė ir tyliai nuėjo pažvelgti į vaikus.

— Paskutinį kartą! — tarė jis.

Teta Chloja nieko neatsakė ir vis tebevedžiojo laidynę per šiurkščius marškinius, nors šie jau seniai buvo gerai sulaidyti. Tik staiga, beviltišku mostu pastačiusi laidynę į šalį, ji atsisėdo prie stalo ir ėmė garsiai raudoti.

— Sakoma, kad mes turime paklusti dievo valiai! Bet kaip galima? Kad aš bent žinočiau, kur tave nuveš ir kaip su tavim elgsis! Šeimininkė sako pasistengsianti po metų dvejų tave išpirkti. Bet, dieve mano, dar niekas nėra atgal sugrįžęs! Negrai ten užkankinami! Girdėjau, kaip su jais elgiamasi tose plantacijose!

— Dievas visur yra, Chloja. Jis manęs ir ten neapleis.

— Bet kartais jis leidžia įvykti baisiems dalykams,— tarė teta Chloja.— Manai, kad mane galima tuo paguosti.

— Aš dievo valioje,— tarė Tomas,— ir turiu dėkoti dievui, kad pardavė ne tave arba vaikus, o mane! Čia jūsų niekas nenuskriaus. Jei kas ir atsitiks, tai tik man vienam. Ir dievas man padės... Žinau, kad padės.

Tomas kalbėjo su širdgėla, ašaros smaugė jam gerklę, bet balsas skambėjo tvirtai ir įtikinamai.

— Tai neteisinga! Šeimininkas neprivalėjo tavęs parduoti, neturėjo leisti, kad tave paimtų už skolas! Savo darbu jam pelnei dvigubai daugiau, negu jis dabar už tave gavo! Jau prieš kelerius metus turėjo suteikti tau laisvę. Galbūt dabar jam perdaug sunku, bet jaučiu, kad jie blogai pasielgė. Niekas neprivers manęs kitaip galvoti! Parduoti tokį ištikimą žmogų, kaip tu! Jo reikalais tu rūpinaisi daugiau negu savaisiais. Rodei jam daugiau širdies negu žmonai ir vaikams. Parduoti ištikimą, mylintį draugą, kad išbristum iš skolų — nejaugi dievas nenubaus už tai?

— Chloja, jeigu myli mane, nekalbėk taip! Gal mes paskutinį kartą drauge. Pasakysiu tau, kad nenoriu girdėti nė vieno žodžio prieš šeimininką. Argi ne aš jį dar kūdikį priėmiau ant savo rankų? Tad nenuostabu, kad visą laiką apie jį galvoju, o iš jo nėra ko tikėtis, kad jis daug galvotų apie vargšą Tomą. Šeimininkai pratę, kad viskas būtų padaryta, jiems niekas nerūpi. Bet palygink jį su kitais šeimininkais — ar aš gyvenčiau pas kitus taip, kaip čia gyvenu? Jis niekuomet taip nepadarytų, jeigu būtų anksčiau žinojęs, kaip jam viskas susiklostys. Aš tvirtai tuo tikiu.

— Šiaip ar taip, bet čia kažkas negerai,— pasakė te-

ta Chloja, apimta įgimtos teisingumo nuojautos.— Nežinau kas, bet aišku, kad kažkas negerai.

— Nukreipk mintis į dievą, Chloja. Be jo valios nė plaukas nuo galvos nenukris. . .

— Tai nelabai mane paguodžia. Bet kas iš tų kalbų! Tuoj iškeps pyragas, ir aš pavaišinsiu tave sočiais pusryčiais. Kas žino, kada vėl galėsi taip skaniai pavalgyti!

Norint suprasti į Pietų plantacijas parduodamų negrų skausmą, reikia neužmiršti, kad itin būdinga šių žmonių ypatybė — švelnūs jausmai. Jie labai prisiriša prie vietovės, kurioje gyvena. Jie nėra drąsūs, nėra sumanūs, bet myli savo šeimos židinį ir yra nepaprastai prieraišūs. Pridėkite prie šių jausmų dar nežinomybės baimę ir tai, kad visi negrai iš pat mažens yra gąsdinami būsią parduoti ir išsiųsti į Pietus,— o tai yra jiems baisiausia bausmė. Šito gąsdinimo jie bijo labiau už plakimą rykštėmis, už bet kurį kankinimą.

Vienas misionierius, gyvenęs pabėgėlių negrų tarpe Kanadoje, pasakojo mums, kad daugelis jų prisipažino pabėgę iš palyginti gerų šeimininkų, nebijodami patirti su tuo susijusių pavojų, kad tik netektų būti parduotiems į Pietus. Siaubingai bijodami tokio likimo, šie negrai, iš prigimties ramūs, kantrūs ir nedrąsūs, su didvyrišku narsumu, kentėdami badą ir kančias, šaltį ir skausmą, eina pasitikti dar didesnių kančių ir žiaurios bausmės, kurią tenka patirti pagautiesiems.

Kuklūs pusryčiai jau garavo ant stalo, nes misis Šelbi tą rytą atleido Chloją nuo darbo šeimininkų namuose. Nelaimingoji sukaupė visas savo jėgas, ruošdama šias atsisveikinimo vaišes: papjovė geriausią vištą, iškepė vyrui jo mėgstamą kukurūzinį pyragą ir pastatė ant lentynos virš židinio keletą nematytų ąsočių, kurie pasirodydavo tik ypatingais atvejais.

— Dieve, Pitai, kokie šiandien pas mus puikūs pusryčiai! — iškilmingai sušuko Mozė, pagriebęs gabalą vištienos.

Teta Chloja kirto jam antausį.

— Kas gi tai matė! Vargšas tėvas paskutinį kartą namie valgo pusryčius, o jie puola prie valgio kaip žvėrys!

— O Chloja! — švelniai pasakė Tomas.

— Nebegaliu susilaikyti,— teisinosi teta Chloja, prijuoste slėpdama veidą.— Neturiu jėgų, nežinau, ką darau...

Berniukai stovėjo tylėdami ir žiūrėjo pakaitomis čia į tėvą, čia į motiną, o mažoji, įsikibusi į jos drabužius, ėmė kažko įkyriai reikalaudama šaukti.

— Na, pakaks! — tarė teta Chloja, šluostydama akis ir imdama mažąją ant rankų.— Daugiau neverksiu. Valgykime. Štai mano geriausia višta. Valgykit, vargšeliai! Kliuvo jums šiandien nuo mamos!

Berniukų nereikėjo dar kartą raginti, jie lenktyniaudami puolė prie valgių ir gerai padarė, nes kitaip didžioji vaišių dalis būtų nuėjusi niekais.

— O dabar,— tarė teta Chloja, po pusryčių tvarkydama stalą,— reikia surinkti tavo drabužius. Jis tikriausiai visko iš tavęs pareikalaus. Žinau, kokie jie. Juk tai paskutiniai niekšai! Štai, žiūrėk, šitame gale tavo flaneliniai marškiniai, jei susirgtum reumatizmu. Saugok juos, nes niekas naujų tau nepasiūs. Čia štai seni marškiniai, o čia nauji. Naktį primezgiau kojinėms galus ir į vidų įdėjau kamuoliuką vilnonių siūlų adymui. Bet, dieve! Kas gi tau jas adys? — Ir teta Chloja, nepajėgdama susivaldyti, panarinusi galvą vėl ėmė kukčioti.— Baisu pagalvoti! Ar sirgsi, ar būsi sveikas — niekas tavimi nepasirūpins! O iš manęs dar nuolankumo reikalauja!

Berniukai, suvalgę visa, kas buvo ant stalo, ėmė galvoti apie tai, kas čia dedasi. Matydami motiną verkiant, o tėvą nuliūdusį, ir jie pradėjo verkšlenti, trinti akutes. Dėdė Tomas paėmė mažąją dukrelę ant kelių ir leido jai linksmintis, kiek tik ji norėjo — draskyti jam veidą ir rauti plaukus. Mažytė garsiai kvatojo iš džiaugsmo, kurio priežastys buvo žinomos tik jai vienai.

— Džiaukis, džiaukis, vargšele! — kalbėjo teta Chloja.— Ir pati to susilauksi! Ateis laikas, parduos ir tavo vyrą, o gal ir tave pačią. O mūsų sūnūs — užaugs ir taip pat susilauks tokio likimo: negrams geriausia nieko neturėti.

Tuo metu vienas berniukas sušuko:

— Šeimininkė ateina!

— Ką jai čia veikti, juk vis tiek nieko mums negalės padėti,— tarė teta Chloja.

Misis Šelbi įėjo. Teta Chloja suirzusi ir nepatenkinta padavė jai kėdę. Misis Šelbi, rodės, nepastebėjo nei kėdės, nei to, kaip ji buvo paduota. Ji buvo išblyškusi ir susijaudinusi.

— Tomai,— tarė ji,— aš atėjau...— ir staiga stabtelėjo, pažvelgė į tylinčią šeimą, atsisėdo ant kėdės ir, užsidengusi nosine veidą, ėmė raudoti.

— Viešpatie, ponia, nereikia, nereikia! — apsipylė ašaromis teta Chloja, o paskui ją ir visi kiti.

— Mano gerasis drauge,— tarė misis Šelbi.— Aš nieko negaliu tau duoti. Jeigu duosiu pinigų, juos iš tavęs atims. Bet iškilmingai pažadu, kad neišleisiu tavęs iš akių ir išpirksiu, kai tik turėsiu pinigų, o ligi to laiko atsiduok viešpaties malonei!

Tuo metu berniukai suriko, kad ateina misteris Heilis. Paspirtos durys atsidarė, ir ant slenksčio pasirodė Heilis. Praleidęs naktį ant arklio ir vis dėlto nepagavęs aukos, jis buvo labai paniuręs.

— Eime! — šūktelėjo jis Tomui.— Jau pasiruošei, negre? Jūsų tarnas, ponia,— pasakė jis, pamatęs misis Šelbi, ir nukėlė skrybėlę.

Teta Chloja užvožė ir virve perrišo skrynelę. Tai darydama, ji taip piktai pažvelgė į pirklį, jog atrodė, kad ašaros jos akyse staiga virto žiežirbomis.

Tomas klusniai atsistojo ir, užsikėlęs ant pečių sunkią skrynią, nusekė paskui naująjį šeimininką. Jo žmona paėmė ant rankų mažytę ir išėjo palydėti Tomo; berniukai tebeverkdami kiūtino iš paskos.

Misis Šelbi priėjo prie pirklio, sulaikė jį ir valandėlę rimtai apie kažką kalbėjo. Tuo laiku visa šeima nuėjo prie vežimo, kuris stovėjo prie durų. Minia senų ir jaunų negrų apsupo vežimą, norėdami atsisveikinti su savo draugu. Tomą visi mylėjo ir gerbė kaip vyriausią tarną bei apylinkės krikščionių pamokslininką, ir jo nelaimė prislėgė visus, ypač moteris.

— O Chloja, tau, matyt, lengviau su juo skirtis negu mums,— pro ašaras tarė moteris, žiūrėdama į Chloją, kuri rūsti ir sustingusi stovėjo prie vežimo.

— Mano ašaros jau išseko,— pasakė ji, niūriai žvelg-

dama į pirklį.— Nenoriu šitam niekšui rodyti savo ašarų. Neverksiu.

— Lipk! — tarė Heilis Tomui, pats braudamasis pro minią vergų, kurie iš padilbų žvilgčiojo į jį.

Tomas įlipo, o Heilis, ištraukęs iš pasostės sunkias grandines, surakino jam kojas.

Tramdomo pasipiktinimo murmėjimas pasigirdo minioje, o misis Šelbi, stovėdama verandoje, pasakė:

— Misteri Heili, patikėkit, ta atsargumo priemonė visiškai nereikalinga.

— Nežinau, ponia. Bet aš čia jau turėjau penkis šimtus dolerių nuostolio ir daugiau negaliu rizikuoti.

— Ko gi šeimininkė dar gali iš jo tikėtis? — pasipiktinusi tarė teta Chloja, o berniukai, kurie tik dabar, matyt, suprato, koks likimas laukia jų tėvo, įsikibę į jos drabužius, ėmė balsu verkti ir aimanuoti.

— Gaila, kad misteris Džordžas išvažiavęs,— pasakė Tomas.

Džordžas su draugu buvo išvykęs į kaimynystėje esantį dvarą. Kadangi jis išvyko anksti rytą, kol dar Tomo nelaimė nebuvo plačiau žinoma, tad nieko apie ją nė neįtarė.

— Perduokit misteriui Džordžui mano linkėjimus,— pridūrė jis širdingai.

Heilis sukirto arkliams botagu, ir Tomas, iki paskutinės minutės įsmeigęs liūdną žvilgsnį į gimtąjį sodžių, netrukus dingo iš akių.

Misterio Šelbio tuo metu nebuvo namie. Jis pardavė Tomą reikalo spiriamas, kad galėtų išsivaduoti iš to žmogaus, kurio labai bijojo. Suderėjęs parduoti Tomą, iš pradžių jis pajuto palengvėjimą, bet žmonos priekaištai pažadino jame snūduriavusį gailestį, o vyriškas Tomo nuolankumas dar labiau padidino jo nepasitenkinimą savimi. Veltui kalbėjo sau, kad turėjęs teisę tai padaryti, kad visi taip elgiasi, o daugumas žmonių net be jokio būtino reikalo tai daro,— jis negalėjo atsikratyti nemalonaus jausmo. Nenorėdamas matyti tos slogios scenos, kuria turėjo baigtis visa ši drama, jis išvyko ne itin svarbiu reikalu, tikėdamasis, kad ligi sugrįš, viskas jau bus baigta.

Tomas ir Heilis dardėjo dulkėtu keliu pro gimtąsias vietas, kol pravažiavo dvaro ribas ir atsidūrė prie užkardos. Pavažiavus dar mylią, Heilis staiga sustojo prie kalvės durų, paėmė antrankius ir, įėjęs į vidų, liepė kalviui juos pertaisyti.

— Jie truputį jam per maži,— tarė Heilis, rodydamas į grandines ir į Tomą.

— Viešpatie! Juk tai Tomas! Nejaugi Šelbis jį pardavė? — sušuko kalvis.

— Taip, pardavė,— atsakė Heilis.

— Negali būti! Iš tikrųjų, kas galėtų patikėti? — sušuko kalvis.— Jam nereikia grandinių. Jis sąžiningas, puikus žmogus...

— Taip taip, žinau,— atšovė Heilis.— Bet kaip tik šitie jūsų sąžiningieji ir stengiasi pabėgti. Tik kvailiai, kuriems vis tiek, kur eiti, ir girtuokliai, kurie nieko nepaiso, tik tokie nebėga. O gerieji nekenčia vergijos kaip maro, ir tenka juos rakinti. Turės kojas — tuoj pabėgs, neabejoju.

— Blogiausia,— tarė kalvis, imdamas įrankius,— kad upės žemupyje esančios plantacijos kelia siaubą Kentukio negrams. Jie ten nepaprastai greit miršta, ar ne tiesa?

— Taip, jie ten miršta kaip musės: klimatas netinka; bet kaip tik dėl to, kad jie taip greitai miršta, jų paklausa didelė, ir prekyba klesti.

— Vis dėlto labai gaila, kad toks geras, ramus, puikus žmogus kaip Tomas turės patiesti savo kaulus tose cukraus plantacijose.

— Na, jis nepražus! Pažadėjau Šelbiui gerai jį įtaisyti. Parūpinsiu jam tarno vietą kokioje nors geroje, garbingoje šeimoje ir, jeigu tik pakels tą klimatą ir pajėgs atsispirti drugiui, jis gyvens geriau, negu negras gali norėti.

— O žmona ir vaikai turbūt liko čia?

— Taip, bet ten jis susiras kitą žmoną. Dieve, juk moterų visur pakanka! — atsakė Heilis.

Šio pasikalbėjimo metu Tomas liūdnas sėdėjo vežime. Staiga užpakaly jis išgirdo greitai šuoliuojančio arklio kanopų bildesį, ir nespėjo dar atsipeikėti iš nustebimo, kai jaunasis šeimininkų sūnus Džordžas įšoko į vežimą ir susijaudinęs puolė jam ant kaklo.

— Aš pasakiau jiems, kad tai žema! Jie gali sakyti, ką nori! Tai bjauru, begėdiška! Jeigu būčiau suaugęs, jie nedrįstų to padaryti, nedrįstų! — šaukė Džordžas, tramdydamas ašaras.

— O misteri Džordžai, kaip aš džiaugiuosi! — tarė Tomas.— Man buvo skaudu išvažiuoti, neatsisveikinus su jumis! Aš nė išreikšti negaliu, koks esu laimingas!

Tai sakydamas, Tomas pajudino kojas, ir Džordžas pamatė jo grandines.

— Kokia gėda! — sušuko jis, iškeldamas rankas.— Aš primušiu tą niekšą! . . Primušiu!

— Nereikia, misteri Džordžai, ir nekalbėkit taip garsiai. Man tai nieko nepadės, o jis tik dar labiau supyks.

— Gerai, dėl tavęs aš jo neliesiu. Bet argi tai ne gėda? Jie nepakvietė manęs, ničnieko man nepasakė, ir jeigu ne Tomas Linkenas, būčiau nieko nežinojęs. Na ir daviau jiems garo!

— Kažin ar jūs teisingai elgėtės, misteri Džordžai.

— Negalėjau susilaikyti! Kokia niekšybė! Klausyk, dėde Tomai,— tarė jis paslaptingai, nusigręždamas nugara į kalvę,— aš atnešiau tau savo dolerį!

— O! Ką jūs! Argi aš galiu priimti tokią dovaną! Jokiu būdu! — pasakė Tomas susijaudinęs.

— Ne, turi jį paimti! — primygtinai prašė Džordžas.— Pažiūrėk! Aš pasakiau tetai Chlojai, kad noriu jį tau atiduoti, ir ji patarė man išgręžti jame skylutę ir perverti virvelę, kad galėtum nešioti pasikabinęs ant kaklo. Kitaip tas, niekšas dar gali iš tavęs jį atimti. Žinai, Tomai, aš turbūt vis tiek jį prikulsiu. Tada man bus lengviau!

— Ne, nereikia, misteri Džordžai. Man tai nieko nepadės.

— Na gerai, dėl tavęs susilaikysiu,— pasakė Džordžas, mikliai rišdamas dolerį Tomui ant kaklo,— o dabar užsisek gerai švarką ir saugok šį dolerį. Kiekvieną kartą, kai į jį pažvelgsi, prisimink, kad aš atvažiuosiu tavęs išpirkti ir parsivešiu atgal. Mes su teta Chloja kalbėjome apie tai. Pasakiau jai, kad ji nesirūpintų. Aš viską sutvarkysiu. Tol neduosiu tėvui ramybės, kol tave išpirks.

Kalvės tarpdury pasirodė Heilis. Jis laikė rankose grandines.

— Klausykite, pone,— oriu balsu tarė jam Džordžas.— Aš pasakysiu tėvui ir motinai, kaip jūs elgiatės su dėde Tomu!

— Na ir sakykit sau sveikas! — atsakė pirklys.

— Ir negėda jums visą gyvenimą pardavinėti žmones ir rakinti juos grandinėmis kaip gyvulius! Jumis dėtas, aš jausčiausi niekšas!

— Kol jūs, „kilnieji", juos pirksite, tol aš pardavinėsiu,— atsakė Heilis.— Pirkimas yra ne mažiau niekšingas už pardavimą.

— Užaugęs aš žmonių nepirksiu ir neparduosiu,— atsiliepė Džordžas.— Šiandien man gėda, kad esu kentukietis. Iki šiol aš visada tuo didžiuodavausi.

Ir Džordžas, pasitempęs balne, apsižvalgė, tarsi norėdamas įsitikinti, kokį įspūdį jo žodžiai padarė visai valstijai.

— Na, lik sveikas, dėde Tomai! Neprarask vilties, būk tvirtas!

— Sudie, misteri Džordžai,— atsakė Tomas, žiūrėdamas į jį su meile ir pasigėrėjimu.— Ak, Kentukio valstijoje nedaug tokių žmonių kaip jūs! — sušuko jis iš visos širdies, kai gerojo berniuko veidas dingo iš akių. Džordžas nujojo, o Tomas sekė jį akimis, kol nutilo arklio kanopų bildesys — paskutinis gimtųjų namų atgarsis. Bet jo širdį šildė brangus doleris, jaunuolio rankomis parištas ant krūtinės. Tomas pakišo po švarku ranką ir prispaudė dolerį prie širdies.

— O dabar štai ką aš tau pasakysiu, Tomai,— tarė Heilis, priėjęs prie vežimo ir sviesdamas antrankius: — su tavim aš gerai elgsiuos, kaip visuomet su savo negrais elgiuosi, bet įsidėmėk visam laikui — jeigu būsi man geras, ir aš tau būsiu geras. Niekad neskriaudžiu savo negrų. Darau jiems visa, ką galiu. Atsisėsk sau patogiai ir nesitaikstyk manęs apgauti, nes man gerai žinomos visos negrų išdaigos, ir tu nieko iš to nelaimėsi. Jei negras būna ramus, nebando bėgti, jam gera pas mane. O jeigu ne — tai jau jo kaltė, ne mano.

Tomas patikino Heilį, kad jis visai neketinąs bėgti.

Iš tiesų Heilis tuščiai gražbyliavo — kaip gali pabėgti žmogus, kurio kojos surakintos sunkiomis geležinėmis grandinėmis? Bet misteris Heilis buvo įpratęs užmegzti santykius su savo preke panašiais pamokymais. Jis manydavo, kad tuo būdu jam pasiseksią sužadinti savo prekės gerą nuotaiką ir išvengti nemalonių įvykių.

Čia mes kol kas išsiskirsime su Tomu, kad galėtume pasekti kitų mūsų pasakojimo veikėjų likimą.

XI skyrius

NUOSAVYBĖ PRADEDA NETINKAMAI GALVOTI

Buvo jau vėlu, dulkė smulkus lietus. Prie mažo provincijos viešbučio durų N. miestelyje, Kentukio valstijoje, sustojo kažkoks keleivis. Salėje jis rado gana įvairią draugiją, prisiglaudusią čia nuo blogo oro. Aukšti, stambūs, prakaulūs kentukiečiai medžiotojų striukėmis,

savo įpratimu laisvai atsidrėbę, sėdėjo kėdėse. Jų šautuvai buvo sustatyti vienoje kertėje, o šovinynai, kuprinės, medžiokliniai šunys ir negriukai — šauliai užėmė visus kitus kampus ir užkaborius.

Abipus židinio, atsilošę su kėdėmis, didingai užkėlę purvinų batų kulnis ant židinio atbrailos, sėdėjo du ilgakojai skrybėlėti džentelmenai. Mes turime pasakyti skaitytojui, kad tai mėgstamiausia poza visų nuolatinių vakarietiško tipo smulkių lankytojų, nes tokia padėtis palankiausia jų galvosenai ir jų mintims suteikti aukštą polėkį.

Smuklės šeimininkas, stovįs už bufeto, kaip ir daugumas jo tautiečių, buvo stambus, geraširdis, apkūnus žmogus su didžiule plaukų kupeta ir aukšta plačiakrašte skrybėle.

Tiesą pasakius, kiekvienas kambaryje dėvėjo šią charakteringą vyriškumo emblemą,— ar ji būtų fetrinė, ar pinta iš palmių lapų, ar taukuota kastorinė, ar puiki, moderni prancūziška skrybėlė,— visos jos buvo dėvimos be galo oriai. Iš tikrųjų atrodė, kad kiekvienas pasirinko tokią skrybėlę, kuri geriausiai atitinka jo charakterį. Vieni buvo pakreipę jas ant šono — tai vis linksmi, žvalūs, jumorą mėgstą žmonės. Kiti užsimaukšlinę tiesiog ant nosies — tai atkaklūs vyrai, kurie dėvi skrybėles todėl, kad jie nori jas dėvėti ir nori dėvėti taip, kaip jiems patinka. Buvo ir tokių, kurie nusmaukdavo skrybėles ant viršugalvio — tai atsargūs, toliaregiai, kurie mėgsta platų akiratį. O nerūpestingieji, kuriems buvo vis tiek, kaip jų skrybėlė uždėta, sukinėjo jas į visas puses.

Plačiomis kelnėmis ir pernelyg jau siaurais drobiniais marškiniais dėvintieji negrai greitai siuvo šen ir ten be jokio tikslo, nors atrodė, kad jie pasiruošę apversti aukštyn kojomis visą pasaulį, kad tik galėtų įtikti šeimininkui ir jo svečiams. Prie šio paveikslo dar pridėkite didžiulį platų židinį, jame linksmai pleškančią ugnį, plačiai atdarus langus bei duris, stipraus gaivinančio vėjo plaikstomas kartūnines užuolaidas, ir jūs galėsite įsivaizduoti Kentukio smuklės grožybes.

Į tokią nerūpestingą draugiją pateko ir mūsų pakeleivis. Tai buvo žemas, kresnas, rūpestingai apsirengęs ap-

skrito malonaus veido, gana skubrių judesių žmogelis. Jis labai saugojo savo lagaminą ir skėtį, pats įnešė juos į kambarį, griežtai atsisakęs visų paslaugų, kurias jam siūlė apspitę tarnai. Baimingai apsidairęs ir priėjęs arčiau ugnies, jis atsisėdo ir nedrąsiai pažvelgė į džentelmeną, kurio kulnys puošė židinio atbrailą ir kuris spjaudė į kairę ir į dešinę taip energingai, jog galėjo išgąsdinti kiekvieną bent kiek silpnesnių nervų ir geresnių manierų džentelmeną.

— Kaip gyvuojate, gerbiamasis? — paklausė minėtasis ilgakojis, pagarbiai sveikindamas atvykėlį tabako sulčių spjūviu.

— Neblogai,— atsakė šis, kiek privengdamas šios bauginančios pagarbos.

— Kas naujo? — paklausė ilgakojis, imdamas iš kišenės presuoto tabako pakelį ir didelį medžioklinį peilį.

— Rodos, lyg ir nieko,— atsakė žmogelis.

— Kramtote? — Ir jis draugiškai pasiūlė senajam džentelmenui tabako.

— Ne, dėkui... man kenkia,— atsakė žmogelis, traukdamasis atgal.

— Kenkia? — vėl paklausė tasai, kimšdamasis tabako į burną ir ketindamas tėkštelti visuomenės labui dar vieną tabako sulčių porciją.

Senasis džentelmenas kiekvieną kartą krūptelėdavo, kai ilgakojis kaimynas šaudavo jo link. Šis tai pastebėjo ir neįsižeidęs nukreipė savo artileriją į kitą kertę. Atakuodamas židinį, jis parodė tokius karinius sugebėjimus, kurių jam būtų pakakę visam miestui užimti.

— O kas gi ten? — paklausė senasis džentelmenas, pastebėjęs žmonių būrį prie didelio skelbimo.

— Pranešimas apie bėglį negrą,— trumpai atsakė vienas iš būrio.

Misteris Vilsonas — tokia buvo senojo džentelmeno pavardė — atsistojo, pastūmė toliau lagaminą su skėčiu, pamažu išsiėmė akinius ir užsidėjo juos; atlikęs šiuos pasiruošimus, jis perskaitė štai ką:

Pabėgo žemiau pasirašiusio asmens mulatas Džordžas. Jo ūgis šešios pėdos, oda šviesi, plaukai tamsūs, susigarbiniavę. Jis išsilavinęs, sklandžiai kalba, moka skaityti ir rašyti. Tikriausiai norės apsimesti esąs baltasis. Ant nugaros ir ant pečių gilūs randai. Dešinėje rankoje išdeginta raidė „H". 400 dolerių tam, kas pristatys jį gyvą, ir tiek pat už patikimą įrodymą, kad jis nukautas.

Senasis džentelmenas pusbalsiu perskaitė šį skelbimą nuo pradžios ligi galo, tarsi norėdamas jį įsiminti. Ilgakojis bombarduotojas, apšaudęs židinį, atsikėlė, išsitiesė visu savo milžinišku ūgiu, priėjo prie skelbimo ir neskubėdamas išspjovė ant jo visas kiek turėjo tabako sultis.

— Štai ką aš manau apie tai,— trumpai tarė jis ir vėl atsisėdo.

— Už ką gi jūs taip? — paklausė šeimininkas.

— Aš lygiai taip spjaučiau į veidą tam, kas šį skelbimą parašė,— šaltai pasakė jis, vėl atsipjaudamas tabako.— Žmogus, turįs tokį vergą ir nemokąs su juo tinkamai elgtis, yra vertas, kad tasai nuo jo pabėgtų. Tokie skelbimai — gėda Kentukio valstijai. Štai kokia mano nuomonė, jei kam įdomu žinoti.

— Ką gi, jūsų teisybė,— pasakė šeimininkas, kažką žymėdamasis sąskaitų knygoje.

— Aš turiu būrį negrų, sere,— kalbėjo ilgakojis, vėl pradėdamas atakuoti židinį.— Ir visados jiems sakau: „Vyručiai! — sakau,— bėkit! Na, greitai! Aš niekad jūsų nesivysiu." Bet jie nuo manęs nebėga. Štai kokiu būdu aš juos sulaikau. Tik pasakykit jiems, kad jie laisvi, kad gali bėgti, kada panorės, ir jie nebėgs. Dar daugiau: aš jiems visiems turiu paruošęs laisvės dokumentus, jeigu kartais mirčiau, ir jie tai žino. Ir sakau tamstai, kad niekas visoje apylinkėje neturi tiek pelno iš negrų kiek aš. Antai mano vyrukai buvo nuvažiavę į Cincinatį kumeliukų parduoti, bet sugrįžo laiku ir atvežė man visus pinigus — penkis šimtus dolerių. Tai savaime suprantama. Elkitės su jais kaip su šunimis, tai jie ir dirbs kaip šunys ir patys elgsis šuniškai. O elkitės kaip su žmonėmis, ir jie dirbs jums kaip žmonės.

Ir dorasis gyvulių augintojas įsikarščiavęs patvirtino šį savo teiginį itin taikliu spjūviu į žnyples.

— Mano nuomone, jūs visiškai teisingai samprotaujate, bičiuli,— tarė misteris Vilsonas.— Čia aprašytasis vergas tikrai puikus vyras. Jis dirbo pas mane šešerius metus — turiu maišų fabriką — ir buvo mano geriausias padėjėjas, sere. Be to, jis labai sumanus: išrado mašiną kanapėms valyti — tai labai pelningas išradimas. Jau ir kiti fabrikai juo naudojasi. Jo šeimininkas pasiėmė sau šio išradimo patentą.

— Neabejoju,— pasakė gyvulių augintojas,— kad jis naudojasi juo ir kala sau pinigą, o paskui geležimi degina vaikinui dešinę ranką. Jeigu man pasitaikytų proga, tai aš jį patį taip paženklinčiau, jog ilgai mane minėtų!

— Su tais mokytais, gabiais negrais visuomet daug vargo ir rūpesčių,— atsiliepė kitame kambario gale sėdėjęs nemalonios išvaizdos žmogus.— Todėl juos muša ir ženklina tokiu būdu. Jei gerai elgtųsi, niekas to nedarytų.

— Jūs siūlote geresnį būdą — paversti juos gyvuliais,— šaltai tarė gyvulių augintojas.

— Iš gabių negrų šeimininkai neturi jokios naudos,— tęsė anas, nejausdamas paniekos pašnekovo žodžiuose, sandariai užsidaręs savo šiurkštumo, nesuvokimo bei atbukimo kiaute.— Kokia nauda iš jų gabumų, jeigu negalite gauti iš jų pelno. Tuos gabumus jie panaudoja tik tam, kad jus apgautų. Turėjau keletą tokių vyrukų ir tuojau pat pardaviau juos į Pietus. Žinojau, kad anksčiau ar vėliau jie nuo manęs pabėgs.

Staiga pokalbis nutrūko, nes prie viešbučio privažiavo nedidelis, vienu arkliu kinkytas dvivietis kabrioletas. Kabrioletas buvo labai dailus, tarnas negras laikė vadžias, o greta sėdėjo puikiai apsirengęs džentelmenas. Visi esantieji žiūrėjo į naują svečią su tokiu susidomėjimu, su kokiu paprastai visi dykinėtojai, lietingą dieną praleidžiantieji smuklėje, spokso į kiekvieną naujai atvykstantį.

Jis buvo labai aukštas, juodbruvis, panašus į ispaną.

Gražios, išraiškingos juodos akys, trumpai kirpti, juodi garbanoti ir blizgą plaukai, taisyklinga erelio nosis, tiesios, plonos lūpos ir grakšti laikysena visiems susirinkusiems padarė gilų įspūdį, lyg būtų atvykęs koks aukštos kilmės žmogus. Jis nesivaržydamas perėjo kambarį, galvos linktelėjimu parodė tarnui, kur pastatyti lagaminą, nusilenkė visiems, laikydamas rankoje skrybėlę ir, lėtai priėjęs prie stalo, pasakė savo pavardę: Henris Batleris Iš Oklendso, Šelbio apylinkėje. Paskui neskubėdamas priėjo prie skelbimo ir perskaitė jį.

— Džimai,— tarė jis savo tarnui,— man rodos, kad prie Berneno sutikome panašų vaikiną.

— Taip, šeimininke,— atsakė Džimas,— tik gerai neprisimenu jo rankos.

— Taigi į ranką ir aš nepažiūrėjau,— pasakė nepažįstamasis, abejingai nusižiovaudamas. Paskui, priėjęs prie šeimininko, jis pareikalavo atskiro kambario, nes jam skubiai reikią kažką parašyti.

Šeimininkas vergiškai puolė jam patarnauti, ir septyni žmonės — seni ir jauni negrai, moterys ir vyrai,— stumdydamiesi, skubėdami, mindžiodami vieni kitiems kojas, ėmė ruošti kambarį. Tuo metu nepažįstamasis atsisėdo

ant kėdės vidury kambario ir ramiausiai šnekėjosi su artimiausiu kaimynu.

Nuo to laiko, kai įėjo šis nepažįstamasis, misteris Vilsonas su baime kažkaip smalsiai jį stebėjo. Jam atrodė, kad jis jį pažįsta, kad buvo kažkur sutikęs, tik niekaip negalėjo prisiminti kur. Kas kartą, kai šis žmogus imdavo kalbėti, keisdavo pozą ar šypsodavosi, jis norėdavo pašokti ir įdėmiau į jį pažvelgti, bet vis sulaikydavo ramus, šaltas tamsių blizgančių jo akių žvilgsnis. Pagaliau jis kažką prisiminė ir, nustebęs bei išsigandęs, įsmeigė žvilgsnį į nepažįstamąjį. Tasai atsistojo ir priėjo prie jo.

— Misteris Vilsonas, jei neapsirinku,— tarė jis, lyg tik dabar būtų jį pažinęs, ir padavė jam ranką.— Atleiskit, kad anksčiau jūsų nepastebėjau. Aš matau, kad ir jūs mane prisimenat — esu misteris Batleris iš Oklendso, Šelbio apylinkėje.

— Taip... taip... taip... sere,— lemeno misteris Vilsonas lyg sapnuodamas.

Tuo metu įėjo negriukas ir pranešė, kad pono kambarys jau paruoštas.

— Džimai, pasirūpink lagaminais,— atsainiai tarė nepažįstamasis ir, kreipdamasis į misterį Vilsoną, pridūrė: — Norėčiau su jumis vienu reikalu truputį pasikalbėti, gal malonėsite užeiti į mano kambarį?

Misteris Vilsonas tarsi per miegus nusekė paskui jį. Jie nuėjo į didelį kambarį antrame aukšte, kur židinyje jau spragsėjo ką tik užkurta ugnelė, o tarnai lakstė šen ir ten, baigdami ruošą.

Kai tarnai išėjo, nepažįstamasis neskubėdamas užrakino duris, įsidėjo raktą į kišenę, atsigręžė ir, sudėjęs ant krūtinės rankas, atidžiai pažiūrėjo misteriui Vilsonui tiesiai į akis.

— Džordžas! — sušuko misteris Vilsonas.

— Taip, Džordžas,— atsakė vyriškis.

— Niekad nebūčiau pamanęs!

— Man rodos, kad aš neblogai persirengiau,— šypsodamasis tarė tas.— Riešuto žievės antpilas suteikė mano geltonai odai aristokratiško tamsaus atspalvio, o plaukus nusidažiau juodai. Kaip matote, esu visai nepanašus į tą, kuris aprašytas skelbime.

— O Džordžai, tu pradėjai pavojingą žaidimą! Būk atsargus. Aš tau nepatarčiau...

— Pats už viską atsakau! — atšovė Džordžas, vis dar išdidžiai šypsodamasis.

Tarp kitko, turime pasakyti, kad Džordžo tėvas buvo baltasis, o jo motina viena tų nelaimingų negrių, kurios dėl ypatingo grožio tampa savo šeimininko aistros aukomis ir motinomis vaikų, kurie niekad nepažįsta savo tėvo. Iš vienos kilmingos Kentukio šeimos jis paveldėjo puikaus sudėjimo europiečio išvaizdą ir ūmų, nesutramdomą būdą. Iš motinos gavo tik nežymų geltoną odos atspalvį ir nuostabias tamsias akis. Truputį pasidažęs veidą ir plaukus, jis virto tikru ispanu. Kadangi judesių grakštumas ir džentelmeniškas elgesys jam buvo įgimti, tad jis nesunkiai suvaidino tą drąsų vaidmenį, kurį pasirinko — vaidmenį džentelmeno, keliaujančio drauge su savo tarnu.

— Na, gerai, Džordžai. Sakykim, tu pabėgai... palikai savo teisėtą šeimininką, Džordžai... Aš tuo nesistebiu. Bet man liūdna, Džordžai... Taip, aš manau, kad privalau tai pasakyti, Džordžai... tai mano pareiga.

— Kodėl gi jums liūdna, sere? — ramiai paklausė Džordžas.

— Matai, man nemalonu, kad tu eini prieš savo tėvynės įstatymus.

— Savo tėvynės! — su kartėliu šūktelėjo Džordžas.— Išskyrus kapą, aš neturiu kitos tėvynės ir norėčiau kuo greičiau į jį atsigulti!

— Na ką tu, Džordžai! Nereikia taip kalbėti! Tavo šeimininkas žiaurus, Džordžai, tai tiesa... jis... na, jis elgiasi netinkamai... aš jo neginsiu. Bet...

— Argi tai bloga, kad noriu būti laisvas? — paklausė Džordžas.

— Tai visai natūralu, Džordžai,— atsakė geraširdis žmogus, garsiai šnypšdamasis nosį.— Taip, tai visai natūralu, bet mano pareiga nežadinti tau tokių jausmų! Taip, mano vaike, man tavęs labai gaila... Tai labai nemaloni istorija, labai nemaloni... Bet mes visi turime nusilenkti dievo valiai, Džordžai!.. Ar ne tiesa?

Džordžas stovėjo iškėlęs galvą, sukryžiavęs rankas ant plačios krūtinės, ir gaili šypsena iškreipė jo lūpas.

— Norėčiau žinoti, misteri Vilsonai, jeigu ateitų indėnai, paimtų jus į nelaisvę, atskirų nuo žmonos, vaikų ir priverstų visą gyvenimą dirbti jiems žemę, ar jūs ir tada manytumėt, kad jūsų pareiga nusilenkti? Aš manau, kad pirmas sutiktas arklys jums atrodytų dievo valios apraiška, ar ne taip?

Džentelmenas klausėsi jo, išsproginęs akis. Nors ir nebūdamas didelis išminčius, šį kartą jis pranoko net logiškiausius ginčininkus, kuriems ne pro šalį būtų žinoti, kad jeigu žmogus neturi ką pasakyti, tai geriausia tylėti. Rūpestingai glostydamas savo skėtį ir lygindamas jo klostes, jis lyg niekur nieko tęsė pamokymus:

— Tu žinai, Džordžai, kad aš visada buvau tavo draugas, ir jei ką nors sakydavau, tai tik tavo labui. Man rodos, kad tu sumanei pavojingą dalyką. Kažin ar tau pavyks. Jei tave pagaus, bus dar blogiau negu anksčiau. Būsi iškoneveiktas, mirtinai primuštas ir išsiųstas į Pietus.

— Misteri Vilsonai,— tarė Džordžas,— visa tai aš žinau. Tikrai labai rizikuoju, bet...— jis atsisegė švarką ir parodė du pistoletus ir peilį.— Štai! — tęsė jis.— Esu pasiruošęs juos sutikti. Į Pietus manęs neparduos. Ne! Jeigu jau taip susiklostys, aš sugebėsiu iškovoti sau šešias pėdas laisvos žemės — pirmą ir paskutinį kartą tapsiu žemės savininku Kentukio valstijoje.

— Na, Džordžai, tavo mintys tiesiog baisios! Jos mane gąsdina, Džordžai. Man skaudu. Negi ketini pažeisti savo tėvynės įstatymus!

— Ir vėl mano tėvynė! Mistéri Vilsonai, jūs tikrai turite tėvynę; o kokią tėvynę turiu aš arba kuris nors kitas vargšas, toks kaip aš, pagimdytas motinos vergės? Kokie įstatymai mus saugo? Ne mes juos sugalvojome, mūsų sutikimo čia niekas neklausė, ir mums nėra ko jų paisyti. Jie tik engia ir žemina mus.

Misterio Vilsono protas buvo šiek tiek panašus į medvilnės ryšulį — minkštą, lengvą, susivėlusį, bet lengvai išpašomą. Jis visa širdimi gailėjosi Džordžo ir net neaiš-

kiai suprato jo jausmus, bet laikė savo pareiga primygtinai įtikinėti jį ir parodyti jam tiesos kelią.

— Negerai, Džordžai! Būdamas nuoširdus tavo draugas, turiu tau pasakyti, kad be reikalo laikaisi tokių pažiūrų. Jos kenksmingos, Džordžai, labai kenksmingos tokioje būklėje esantiems žmonėms, labai kenksmingos...

Ir misteris Vilsonas, atsisėdęs prie stalo, susijaudinęs ėmė kramtyti skėčio rankeną.

— Klausykit, misteri Vilsonai,— pasakė Džordžas, eidamas artyn ir ryžtingai sėsdamasis priešais jį.— Pažiūrėkite į mane. Štai sėdžiu prieš jus, ir sakykite, argi aš ne toks pat žmogus kaip ir jūs? Pažiūrėkite į mano veidą, pažiūrėkite į mano rankas, į mano kūną,— ir jaunas žmogus išdidžiai išsitiesė.— Argi nesu toks pat žmogus kaip visi? Štai, misteri Vilsonai, paklausykite, ką jums papasakosiu. Mano tėvas buvo vienas iš kilmingiausių Kentukio žmonių. Jis net nepasirūpino, kad, jam mirus, aš nebūčiau parduotas kartu su šunimis ir arkliais skoloms padengti. Aš mačiau, kaip į varžytinių salę atvedė mano motiną ir septynis jos vaikus. Jie buvo parduoti jai matant, vienas po kito, įvairiems šeimininkams. Aš buvau jauniausias. Ji atsiklaupė ant kelių prieš šeimininką ir maldavo pirkti ir ją kartu su manim, kad ji galėtų likti bent su vienu vaiku, o jis paspyrė ją savo didžiuliu batu. Aš tai mačiau, girdėjau, kaip ji klykė ir raudojo, kai jis rišo mane prie arklio, norėdamas nusivesti į savo sodybą.

— O paskui?

— Ilgus metus kaip šuo augau be tėvo, be motinos, be sesers, neturėjau nė vienos artimos širdies, kuri manimi pasirūpintų. Buvau vien mušamas ir baramas, kenčiau badą. Aš, sere, būdavau toks alkanas, jog džiaugdavausi, galėdamas apgraužti kaulą, numestą šunims. Ir vis dėlto, atsigulęs naktį, aš ne iš bado nemiegodavau ir verkdavau. Ne, sere. Verkiau savo motinos, savo seserų, verkiau todėl, kad neturėjau nė vieno draugo pasaulyje. Aš nežinojau, kas tai yra ramybė, jaukumas. Niekad negirdėjau nė vieno meilaus žodžio iki to laiko, kol atėjau dirbti į jūsų fabriką. Jūs man buvote geras, misteri Vilsonai. Jūs skatinote mane gerai dirbti, mokytis, skaityti,

rašyti, tapti kultūringu žmogumi. Ir dievas mato, kaip esu jums už tai dėkingas. Paskui, sere, aš sutikau savo būsimą žmoną. Jūs ją matėte, žinote, kokia ji gražuolė. Patyręs, kad ji mane myli, aš ją vedžiau ir buvau toks laimingas, jog vos galėjau patikėti, kad gyvenu. O sere, jos siela tokia pat graži, kaip ir kūnas. Ir ką gi? Atvyksta mano šeimininkas, staiga atplėšia mane nuo darbo, nuo draugų, nuo visa to, kas man miela, ir meta mane į purvą! Kodėl? Todėl, sako jis, kad aš užmiršau, kas esąs. Jis priversiąs mane prisiminti, kad esu tik negras! Pagaliau perskiria mane su žmona ir sako, kad aš turįs ją palikti ir gyventi su kita moterimi. Ir jūsų įstatymai duoda jam teisę visa tai daryti! Misteri Vilsonai, pagalvokite! Čia ne vien tik žiaurumas... čia viskas glūdi jūsų įstatymuose, kurie leidžia taip žiauriai elgtis, suteikia teisę visiems kentukiečiams taip daryti, ir nė vienas nedrįsta pasakyti jiems „ne". Ir šį sauvivaliavimą jūs vadinate mano tėvynės įstatymais? Sere, aš neturiu tėvynės, lygiai kaip neturiu tėvo. Bet aš turėsiu tėvynę! Iš jūsų tėvynės aš nieko nenoriu, kad tik galėčiau ramiai iš jos iškeliauti. O kai pasieksiu Kanadą, kur įstatymai mane pripažins ir gins, ji taps mano tėvyne, ir aš laikysiuos jos įstatymų. Bet jei kas nors mėgins mane čia sustabdyti, tepasisaugo, nes aš jau peržengiau nevilties slenkstį. Kovosiu už savo laisvę iki paskutinio atodūsio!

Džordžas kalbėjo, čia atsisėdamas prie stalo, čia vėl vaikščiodamas po kambarį, kalbėjo nuo ašarų spindinčiomis akimis, staigiais judesiais palydėdamas savo žodžius. Tai sujaudino geraširdį senį. Jis išsitraukė didelę geltono šilko nosinę ir ėmė uoliai šluostytis veidą.

— Tebūnie jie visi prakeikti! — staiga sušuko jis.— Argi aš nesakydavau visuomet, kad jie niekšai! Keliauk, Džordžai, keliauk! Bet būk atsargus, mano vaike! Nežudyk nieko, Džordžai, nebent kritiškiausiu momentu... Jei kitaip nebus galima... O kur tavo žmona, Džordžai? — Jis atsistojo ir susijaudinęs ėmė vaikščioti po kambarį.

— Pabėgo, sere, pabėgo! Su vaiku ant rankų, nežinia kur. Turbūt į Šiaurę. Vienas dievas težino, kada mes susitiksime ir iš viso ar susitiksime šiame pasaulyje.

— Negali būti! Ji paliko tokius gerus šeimininkus!

— Gerieji šeimininkai prasiskolina, ir mūsų tėvynės įstatymai leidžia jiems atplėšti vaiką nuo motinos krūtinės ir parduoti, kad šeimininkas galėtų apmokėti skolas,— su kartėliu pasakė Džordžas.

— Taip taip,— kalbėjo dorasis senukas, rausdamasis kišenėse.— Galbūt tai ir prieštarauja mano įsitikinimams, bet velniop tuos įsitikinimus! — pridūrė jis staiga.— Štai, Džordžai! — ir, išsitraukęs pluoštą banknotų, padavė Džordžui.

— Ne, mano gerasis sere! — sušuko Džordžas.— Jūs ir taip man daug padarėte. O tai gali jums pridaryti nemalonumų. Pinigų turiu pakankamai. Tikiuosi nukeliauti ten, kur man reikia.

— Turi paimti, Džordžai. Pinigai visada praverčia. Tu negali jų per daug turėti, jeigu sąžiningu būdu juos įsigijai. Paimk, paimk, sūneli.

— Paimsiu ta sąlyga, sere, kad ateityje galėsiu grąžinti,— pasakė Džordžas, imdamas pinigus.

— O dabar sakyk, Džordžai, ar dar ilgai ketini taip keliauti? Tikiuosi, kad neilgai ir netoli. Tai neblogai sugalvota, bet perdaug jau drąsu. O šis juodaodis vaikinas, kas jis?

— Patikimas vyrukas, kuris jau prieš metus pabėgo į Kanadą. Nuvykęs tenai, išgirdo, kad buvęs šeimininkas keršydamas nuplakė jo vargšę seną motiną. Ir štai jis sugrįžo, norėdamas jai padėti ir jeigu pasiseks, išsivežti ją.

— Ir ką gi, jinai jau kartu su juo?

— Dar ne. Jis slankiojo apie sodybą, bet dar nepasitaikė geros progos. Kol kas jis nuveš mane ligi Ohajo — ten turi draugų, kurie jam padėjo ir kuriems jis paves mane, o paskui grįš motinos pasiimti.

— Pavojinga, labai pavojinga,— tarė senukas.

Džordžas išsitiesė ir išdidžiai nusijuokė.

Senasis džentelmenas, atviraširdiškai gėrėdamasis, apžvelgė jį nuo galvos ligi kojų.

— Džordžai, kas tau pasidarė? Tavo laikysena, kalba ir judesiai visai nebe tie!

— Todėl, kad aš laisvas žmogus! — išdidžiai atsakė Džordžas.— Taip, sere, daugiau nė vieno žmogaus nepavadinsiu savo šeimininku. Aš laisvas!

— Saugokis! Tave dar gali sugauti!

— Kapuose visi žmonės laisvi ir lygūs, misteri Vilsonai,— tarė Džordžas.

— Negaliu atsistebėti tavo drąsa! — kalbėjo misteris Vilsonas.— Ateiti čia, į artimiausią smuklę! ..

— Misteri Vilsonai, mano poelgis toks drąsus, smuklė taip arti, jog niekam nė į galvą neateis ką nors įtarti. Manęs ieškos daug toliau, juk ir jūs iš pradžių manęs nepažinote. Džimo šeimininkas gyvena ne čia, ir šitame krašte jo niekas nepažįsta. Be to, jau niekas jo nebeieško, o manęs pagal skelbimą, manau, niekas nesulaikys.

— O ženklas ant rankos?

Džordžas nusimovė pirštinę ir parodė naujai išdegintą randą.

— Tai paskutinė misterio Hario dovana,— su panieka pasakė jis.— Prieš dvi savaites jis sugalvojo paženklinti mane, nes jam atrodė, kad kurią nors dieną pabėgsiu. Įdomu, tiesa? — pridūrė jis, vėl užsimaudamas pirštinę.

— Man net kraujas stingsta, pagalvojus apie tavo padėtį ir apie tą pavojų, kuris tau gresia! — tarė misteris Vilsonas.

— Misteri Vilsonai, ir man kraujas stingo daugelį metų, bet dabar jis jau užvirė,— atsakė Džordžas.— Mano brangusis sere,— tęsė jis, valandėlę patylėjęs.— Aš pastebėjau, jog jūs vis dėlto mane pažinote, ir nusprendžiau jums viską papasakoti, kad jūsų nustebęs žvilgsnis manęs neišduotų. Rytoj auštant išvažiuoju, o sekančią naktį tikiuosi ramiai miegoti Ohajo valstijoje. Aš keliausiu tik dieną, sustosiu geriausiuose viešbučiuose, pietausiu prie vieno stalo su vietiniais dvarininkais. O dabar likite sveiki, sere! Jeigu išgirsite, kad mane sugavo, žinokite, jog manęs jau nebėra gyvųjų tarpe!

Džordžas atrodė tvirtas kaip uola ir padavė ranką, tarsi būtų koks princas. Gerasis senukas paspaudė ją iš visos širdies ir, baimingai apsidairęs, pasiėmė lietpaltį ir išėjo iš kambario.

Džordžas nejudėdamas stovėjo ir susimąstęs žiūrėjo į duris, kurias uždarė senasis žmogus. Staiga jam dingtelėjo kažkokia nauja mintis. Jis greitai žengė prie durų, atidarė jas ir pasakė:

— Misteri Vilsonai, dar vieną žodį!

Senasis džentelmenas sugrįžo, o Džordžas, kaip ir anksčiau, užrakino duris ir valandėlę stovėjo neryžtingai žiūrėdamas į grindis. Pagaliau jis pakėlė galvą ir tarė:

— Misteri Vilsonai, noriu jus paprašyti vienos paslaugos.

— Kokios, Džordžai?

— Jūs teisybę sakėte, kad pradėjau pavojingą žaidimą. Jeigu aš mirsiu, niekas pasaulyje manęs nesigailės. Mane užmuš ir pakas kaip šunį, o kitą dieną visi užmirš, išskyrus nelaimingą mano žmoną! Vargšelė! Ji viena manęs verks ir gedės. Kad taip jūs neatsisakytumėt, misteri Vilsonai, nusiųsti jai šį mažą segtuką, kurį jinai padovanojo man kalėdoms, vargšelė! .. Perduokite jai segtuką ir pasakykite, kad aš ją mylėjau iki paskutinės minutės... Jūs tai padarysite? Padarysite? ..— primygtinai klausė jis.

— Žinoma, vargšas mano drauge! — su ašaromis akyse virpančiu balsu atsakė senasis džentelmenas, imdamas segtuką.

— Pasakykite jai,— tęsė Džordžas,— kad jeigu tik galės, tegul kuo greičiau vyksta į Kanadą. Tai paskutinis mano noras. Nors ir labai ji myli savo gimtuosius namus, nors labai gera jos šeimininkė, tegul ji ten negrįžta, nes vergystė visad baigiasi nelaime. Pasakykite, kad ji užaugintų sūnų laisvu žmogumi, ir tuomet jam nereikės tiek kentėti kiek man. Pasakykite jai visa tai, misteri Vilsonai. Jūs išpildysite mano prašymą?

— Taip, Džordžai, aš viską jai pasakysiu. Bet tikiu, kad tu nemirsi. Nenusimink... esi drąsus vyras! Pasikliauk dievu, Džordžai. Aš visa širdimi linkiu tau sėkmės, aš...

— O ar tas dievas, kuriuo aš turiu pasikliauti, yra? — su karčiu apmaudu suriko Džordžas, pertraukdamas senąjį džentelmeną.— Gyvenime man jau tiek yra tekę patirti, jog nebetikiu dievu. Jūs, baltieji, nežinote, ką mes kenčiame. Dievas yra jums, o mums? ..

— O ne ne... nereikia taip kalbėti, mano berniuk! — tarė beveik kukčiodamas senukas.— Negalima taip galvoti! Dievas padės tau, viskas bus gerai, tikėk manim!

— Dėkoju, mano drauge. Aš neužmiršiu jūsų pamokymų.

XII skyrius

YPATINGAS ĮVYKIS TEISĖTOJE PREKYBOJE

Misteris Heilis ir Tomas iš lėto važiavo pirmyn, kiekvienas paskendęs savo mintyse. Abu sėdėjo vienas greta kito, ant tos pačios pasostės, turėjo tokias pačias akis, ausis, rankas ir kitus jutimo organus, o prieš jų akis slinko tie patys vaizdai bei daiktai, bet kokios skirtingos buvo jų mintys!

Misteris Heilis, pavyzdžiui, galvojo apie Tomo ūgį, jėgą, kūno tvirtumą, skaičiavo, už kiek galės jį parduoti, jeigu pavyks išsaugoti, kad jis nesuliesėtų, kol nuveš į turgų. Galvojo apie tai, kaip surinks pardavimui gerą negrų būrį. Jis svarstė, kiek gaus turguje už tuos jam dar nepažįstamus vyrus, moteris ir vaikus, kurie sudarys tą jo būrį, ir apie kitus panašius savo amato reikalus. Paskui ėmė galvoti apie save, apie tai, koks jis geras ir humaniškas: kiti pirkliai surakina savo negrams rankas ir kojas, o jis sukaustė Tomui tik kojas,— rankos telieka laisvos, kol negras gerai elgiasi. Ir Heilis atsiduso, pagalvojęs, kokie žmonės nedėkingi,— štai Tomas tikriausiai neįvertina jo gerumo. Tie negrai, su kuriais jis gerai elgėsi, niekad to nevertino. Tiesiog nuostabu, kaip jis ligi šiol dar nepasikeitė, liko toks pat geraširdis.

O Tomas tuo metu mintyse kartojo pamėgtas ištraukas iš šventraščio, ir tai buvo jo paguoda ir nusiraminimas.

Pagaliau misteris Heilis išsitraukė iš kišenės laikraščius ir susidomėjęs ėmė skaityti skelbimus. Kadangi dideliu raštingumu jis nepasižymėjo, todėl visuomet skaitydavo pusbalsiu, tarsi norėdamas ausimis patikrinti tai, ką matė jo akys. Ir dabar jis iš lėto perskaitė šį skirsnį:

Varžytinės! .. Negrai! .. Pagal teismo nuosprendį antradienį, vasario 20 d., Vašingtono mieste, Kentukio valstijoje, prie teismo rūmų bus parduodami šie negrai: Agara — 60 metų; Džonas — 30 metų, Benas — 21 metų; Saulius — 25 metų; Albertas — 14 metų.

Varžytinės vykdomos kreditorių ir misterio Džeso Blečfordo, eskvairo, įpėdinių pretenzijoms patenkinti.

Testamento vykdytojai:

Samuelis Morisas,
Tomas Flintas

— Reikia juos pamatyti,— neturėdamas su kuo pasikalbėti, tarė jis Tomui.— Mat noriu sudaryti pirmos rūšies negrų būrį, kuris vyks kartu su tavim, Tomai. Geroje draugijoje tau bus maloniau. Pirmiausia, nuvyksime tiesiai į Vašingtoną, o ten aš tave uždarysiu į kalėjimą, kol sutvarkysiu visus savo reikalus.

Šią malonią žinią Tomas išklausė visai romiai, tik pagalvojo, ar daug šių pasmerktųjų turi žmonas ir vaikus ir, skirdamiesi su savo šeima, patiria tokį pat skausmą kaip ir jis. Reikia pripažinti, jog naivus bei nelauktas Heilio pranešimas apie kalėjimą, aišku, vargšui Tomui nepadarė malonaus įspūdžio, nes jis visuomet didžiuodavosi savo sąžiningumu bei laisvu gyvenimo būdu. Taip, turime pripažinti, Tomas didžiavosi savo sąžiningumu, nes jis, vargšas, neturėjo kuo daugiau didžiuotis.

Diena praslinko, ir vakare Heilis su Tomu patogiai įsitaisė Vašingtone: vienas — viešbutyje, o antras — kalėjime.

Sekančią dieną, vienuoliktą valandą, prie teismo laiptų susirinko gana marga žmonių minia. Laukdami varžytinių pradžios, vieni rūkė, kramtė tabaką, spjaudė, kiti keikėsi, kalbėjosi — kiekvienas pagal savo skonį ir palinkimus. Pardavimui skirti vyrai ir moterys sėdėjo skyrium ir tylomis šnekučiavosi.

Moteris, skelbime pavadinta Agara, savo veidu ir visa išvaizda atrodė esanti grynakraujė afrikietė. Ji buvo maždaug šešiasdešimties metų, bet nepakeliamas darbas ir ligos ją pasendino, todėl atrodė dar vyresnė. Ji buvo beveik akla ir reumatizmo suluošinta. Šalia jos stovėjo

vienintelis dar jai likęs sūnus Albertas, žvalus keturiolikos metų berniukas. Ji turėjo ir daugiau vaikų, bet visi jie buvo parduoti į Pietus. Iš gausios šeimos beliko vienas Albertas. Motina stovėjo, virpančiomis rankomis įsikibusi į jį, ir baimingai žvelgė į kiekvieną žmogų, kuris prieidavo jų apžiūrėti.

— Nebijok, teta Agara,— tarė seniausias negras.— Aš kalbėjau su misteriu Tomasu, ir jis mano, kad jam pavyksią jus abu parduoti drauge.

— Jie negali sakyti, kad aš visai niekam tikusi,— sulemeno jinai, iškeldama savo virpančias rankas.— Aš dar galiu virti, tvarkyti, mazgoti. Mane verta nupirkti, daug nereikės mokėti. Pasakyk jiems tai, pasakyk jiems,— primygtinai prašė ji.

Heilis prasiyrė pro minią, priėjo prie seno negro, pražiodė jį, apžiūrėjo, pačiupinėjo dantis, liepė jam atsistoti, pasilenkti, atlikti įvairius pratimus raumenims išbandyti. Po to priėjo prie kito ir lygiai taip pat jį apžiūrėjo. Pagaliau prisiartino prie berniuko, pačiupinėjo jo rankas, ištiesė jas, apžiūrėjo pirštus, liepė šoktelėti aukštyn, tikrindamas jo miklumą.

— Be manęs jis neparduodamas! — karštai ir įnirtingai sušuko senė.— Mudu parduodami kartu. Aš dar labai stipri, šeimininke! Galiu daug dirbti, labai daug, šeimininke.

— Plantacijose? — paklausė Heilis, su panieka pažiūrėjęs į ją.— Kaipgi! Matyt, kad gali!

Patenkintas apžiūra, jis pasitraukė ir ėmė laukti, susikišęs rankas į kišenes, su cigaru dantyse, nusmaukęs kepurę ant šono.

— Ką jūs apie juos manote? — paklausė vyras, kuris matė, kaip Heilis apžiūrinėjo negrus.

— Manau paimti jaunesniuosius ir berniuką,— atsakė Heilis nusispjaudamas.

— Berniuką jie nori parduoti drauge su sene,— pasakė žmogus.

— Nepavyks! Kam gi reikalinga ta senų griaučių kabykla? Ji neverta nė to maisto, kurį suvalgys.

— Tai jūs nepirksite jos? — pasiteiravo tasai.

— Būčiau kvailas, jeigu pirkčiau. Ji pusaklė, reumato susukta ir kvaila kaip bato aulas.

— Kai kas perka tuos senius ir sako, kad iš jų daugiau naudos negu atrodo,— pasakė žmogus susimąstęs.

— Ne,— atsakė Heilis.— Aš jos veltui neimčiau, dievaži!

— Taip, o vis dėlto gaila ją nuo sūnaus atskirti. Ji taip prie jo prisirišusi. Manau, kad jie pigiai ją parduos.

— Tegul ją perka tas, kas gali švaistytis pinigais. Berniūkštį nupirksiu plantacijoms, su ja nenoriu tąsytis, net jeigu man ir veltui atiduotų,— pasakė Heilis.

— Jinai gali proto netekti! — pareiškė vyras.

— Aš manau! — šaltai atšovė pirklys.

Staiga visi suklego, pokalbis nutrūko. Žemas, skubrus žmogelis oriai skynėsi alkūnėmis kelią pro minią. Senoji moteris sulaikė kvapą ir instinktyviai įsikibo į sūnų.

— Glauskis prie motinos, Albertai, glauskis, ir jie parduos mus drauge,— kalbėjo jinai.

— Bijau, mama, kad taip nebus.

— Jie turi mus parduoti drauge, mano vaikeli. Aš mirsiu, jeigu jie mus išskirs,— karštai kalbėjo senė.

Aukcionierius griausmingu balsu paprašė minią pasitraukti atgal ir paskelbė varžytinių pradžią. Žmonės pasitraukė, ir varžytinės prasidėjo. Netrukus visi negrai, vyrai ir moterys, išvardinti sąraše, buvo parduoti ir — aukštomis kainomis, o tai rodė, kad jų paklausa turguje didelė. Du negrai teko Heiliui.

— Eikšen, jaunuoli,— tarė aukcionierius, paliesdamas Albertą plaktuku.— Prieik ir parodyk, kaip moki šokinėti.

— Pastatykit mus kartu, pastatykit kartu... maldauju, šeimininke,— prašė senoji moteris, stipriai įsikibdama į berniuką.

— Pasitrauk! — šiurkščiai sušuko aukcionierius, atstumdamas jos rankas.— Tu būsi paskutinė. O dabar, juoduk, pašokinėk!

Tai sakydamas, jis pastūmė jį prie pakylos, o užpakaly pasigirdo skaudus dejavimas. Berniukas stabtelėjo ir atsigręžo, bet stovėti jam buvo nevalia, ir, nusibraukęs nuo didelių, blizgančių akių ašaras, jis užšoko ant pakylos.

Gražiai sudėtas jo kūnas, miklūs sąnariai ir protingas veidas sukėlė tikras varžybas. Apie pusė tuzino pirkėjų vienu metu ėmė siūlyti kainas. Susirūpinęs, išsigandęs, jis dairėsi į visas puses, klausydamas pirkėjų šūkavimų. Pagaliau plaktukas trinktelėjo. Berniuką nupirko Heilis. Nustumtas nuo pakylos ir atiduotas naujam šeimininkui, jis valandėlei stabtelėjo ir atsigręžo, o jo vargšė motina, drebėdama visu kūnu, ištiesė į jį rankas.

— Nupirkite ir mane, šeimininke. Dėl dievo meilės, nupirkite ir mane. Aš mirsiu, jei nenupirksite!

— Tu neilgai gyvensi ir nupirkta! — pasakė Heilis.— Pasitrauk! — ir jis nusigręžė.

Derybos dėl vargšės moters greit pasibaigė. Su Heiliu kalbėjęs vyras, kuris, kaip atrodė, dar turėjo šiek tiek gailesčio, nupirko ją labai pigiai, ir žiūrovai pradėjo skirstytis.

Nelaimingos šių varžytinių aukos, ilgus metus gyvenusios vienuose namuose, susibūrė prie vargšės motinos.

Jos skausmas buvo toks didelis, jog gaila buvo į ją žiūrėti.

— Nejaugi jie negalėjo man palikti bent vieną? Šeimininkas sakė, kad man jį paliks,— be paliovos kartojo jinai, gailiai raudodama.

— Pasikliauk dievu, teta Agara,— liūdnai pasakė jai senasis negras.

— O ką jis man padės? — kalbėjo jinai kukčiodama.

— Mama, mama, neraudok! — ramino ją sūnus.— Sako, kad tu patekai geram šeimininkui.

— Man vis tiek! Man vis tiek! O Albertai! O mano vaikeli! Paskutinis mano kūdiki! Dieve, kaip aš iškentėsiu!

— Veskit ją iš čia,— šaltai pasakė Heilis.— Vis tiek ašaros nieko nepadės!

Senieji negrai vargais negalais atplėšė ją nuo sūnaus ir guosdami nuvedė prie naujojo šeimininko vežimo.

— Na, eikit šen! — pasakė Heilis, varydamas draugėn tris savo nupirktuosius vergus. Jis ištraukė ryšulį antrankių, surakino jiems rankas ir, pervėręs per žiedus ilgą grandinę, nuvarė negrus į kalėjimą.

Po kelių dienų Heilis su savo nuosavybe laimingai įsėdo į garlaivį, plaukiantį Ohajo upe. Tie negrai buvo tik branduolys to būrio, kurį Heilis ir jo patikėtiniai ketino sudaryti.

„Gražuolė upė"— geriausias ir dailiausias laivas, kuris kada nors yra plaukiojęs tuose vandenyse ir pavadintas šios upės garbei, linksmai pūškavo pasroviui. Virš jo švietė mėlynas dangus, o aukštai ant stiebo plevėsavo laisvosios Amerikos juostos ir žvaigždės [1]. Džiaugdamiesi gražiu oru, po denį vaikštinėjo išsipuošusios ponios ir ponai. Visi buvo linksmi ir patenkinti. Visi, išskyrus Heilio negrus, kurie drauge su kitomis prekėmis buvo patalpinti apatiniame denyje. Matyt, nevertindami tų patogumų, kurie jiems buvo suteikti, jie sėdėjo glaudžiu rateliu ir tyliai šnekučiavosi.

— Na, vyručiai,— staiga priėjęs prie jų, tarė Heilis,— tikiuosi, kad esate patenkinti ir linksmi. Nėra ko

---

[1] Jungtinių Amerikos Valstijų vėliava — juostos ir žvaigždės.

nusiminti! Žvaliau! Būsite man geri, ir aš jums būsiu geras.

Negrai atsakė jam įprastiniu sakiniu: „Taip, šeimininke", kurį jau ištisus šimtmečius kartoja nelaimingųjų afrikiečių lūpos. Bet reikia pripažinti, kad jie nelabai linksmai atrodė. Nors ir keista, bet visi mylėjo savo žmonas, motinas, seseris ir vaikus, su kuriais neseniai išsiskyrė ir kurių jau niekad nebepamatys. Ir nors jų kankintojai reikalavo, kad jie būtų linksmi, vis dėlto jiems negreit pavyko pralinksmėti.

— Aš turiu žmoną,— kalbėjo vienas negras, skelbime pažymėtas „Džonas — 30 metų". Jis padėjo savo surakintas rankas Tomui ant kelių.— Ji, vargšelė, nieko apie mane nežino.

— O kur ji gyvena? — paklausė Tomas.

— Netoli nuo čia, pas vienos smuklės savininką,— atsakė Džonas.— Dar nors vieną kartą šiame pasaulyje norėčiau ją pamatyti! — pridūrė jis.

Vargšas Džonas! Šis troškimas buvo toks žmogiškas, ir ašaros, kurios, jam kalbant, kaip ir baltiesiems, riedėjo per skruostus, buvo taip pat žmogiškos. Tomas giliai atsiduso ir, kiek galėdamas, skaudama širdimi mėgino jį paguosti.

O viršuje, kajutėse, sėdėjo tėvai ir motinos, vyrai ir žmonos. Linksmai išpuošti jų vaikai žaidė čia pat, lyg maži drugeliai, ir visiems buvo ramu ir patogu.

— O mama,— tarė berniukas, ką tik atbėgęs iš apačios,— garlaiviu plaukia vergų pirklys ir veža keturis ar penkis vergus!

— Vargšai! — pasakė motina, lyg užjausdama, lyg piktindamasi.

— Apie ką jūs kalbate? — paklausė kita dama.

— Apačioj yra keli nelaimingi vergai,— atsakė motina.

— Ir visi surakinti grandinėmis,— tarė berniukas.

— Kokia gėda mūsų kraštui, kad mums tenka matyti tokius reginius! — sušuko trečioji dama.

— Na, mano manymu, daug ką galima pasakyti ir už vergiją, ir prieš,— įsiterpė elegantiška ponia, kuri sėdėjo prie savo kajutės durų ir siuvo, o jos maža mergytė ir

berniukas žaidė šalimais.— Aš esu gyvenusi Pietuose ir turiu pasakyti, kad negrams daug geriau vergijoje negu laisvėje.

— Tam tikru atžvilgiu jiems geriau, aš sutinku,— pasakė dama, kuriai buvo skirta ši pastaba.— Mano nuomone, vergijoje baisiausias dalykas yra tai, kad paniekinami žmogaus jausmai ir prisirišimas. Na, pavyzdžiui, kad ir šeimų išskyrimas...

— Taip, žinoma, tai baisu,— pasakė elegantiškoji dama, atidžiai apžiūrinėdama ką tik baigtos siūti suknytės papuošimus.— Bet, rodos, tokie dalykai retai kada pasitaiko.

— O ne, labai dažnai! — karštai sušuko pirmoji dama.— Aš daugelį metų gyvenau Kentukyje ir Virginijoje ir prisižiūrėjau tokių atsitikimų, jog širdis plyšdavo. Įsivaizduokite, ponia, kad iš jūsų kas atima vaikus ir parduoda!

— Apie negrų jausmus mes negalime spręsti pagal savuosius,— pasakė toji, skirstydama ant kelių vilnonius siūlus.

— Jūs iš tikrųjų nieko nežinote apie negrus, jeigu taip kalbate,— švelniai pareiškė pirmoji dama.— Aš gimiau bei užaugau jų tarpe ir žinau, kad jie jaučia taip, kaip ir mes, jeigu tik nėra dar jautresni...

— Tikrai? — tarė dama žiovaudama. Ji pažvelgė pro kajutės langelį ir vėl pakartojo: — Ir vis dėlto aš manau, kad jiems vergijoje geriau negu laisvėje.

— Be abejo, jau pats viešpats dievas taip norėjo, kad afrikiečiai būtų vergai,— pasakė vienas orus džentelmenas juodais kunigo drabužiais, sėdįs prie kajutės durų.— „Tebūnie prakeiktas Kanaanas ir tebūnie jis tarnų tarnas", sakoma šventraštyje.

— Sakykite, gerbiamasis, argi to teksto tokia prasmė? — paklausė šalia stovįs aukštas liesas vyras.

— Be abejo. Apvaizda dėl nežinomų priežasčių panoro prieš amžių amžius pasmerkti tą rasę vergauti. Ir mes neprivalome prieštarauti dievo valiai.

— Na, tai ir tvarka! Prekiausime negrais, jeigu tai dievo valia. Ar ne taip? — pasakė jis Heiliui, kuris stovėjo netoliese, susikišęs rankas į kišenes, ir atidžiai klausėsi pasikalbėjimo.

— Taip,— tęsė aukštasis vyras,— mes visi turime paklusti apvaizdos įstatymams. Negrai turi būti parduodami, keičiami ir engiami. Jie tam yra sutverti. Tokia pažvalga turėtų mus padrąsinti, ar ne, gerbiamasis?

— Aš niekad apie tai negalvoju,— atsakė Heilis,— ir nieko negaliu apie tai pasakyti. Aš nemokytas žmogus. Ėmiau verstis vergų prekyba, užsidirbdamas sau duoną. O jeigu nusidėjau, tai man dar pakaks laiko atgailai atlikti.

— O kol kas jūsų sąžinė rami, ar ne tiesa? — tarė aukštasis vyras.— Matai, ką reiškia gerai žinoti bibliją. Jeigu būtumėt anksčiau ją taip išnagrinėjęs, kaip šis garbingas vyras, būtumėt seniai tai žinojęs ir išvengęs daugelio nemalonumų. Jums tik reikėtų pasakyti: „Tebūnie prakeiktas. . ." .kaip ten jis vadinamas... ir viskas būtų gerai.

Ir ilgšis, kuris buvo ne kas kitas, kaip gyvulių augintojas, su kuriuo mes jau susipažinome Kentukio smuklėje, atsisėdo ir ėmė rūkyti, o jo ilgame, liesame veide šmėstelėjo keista šypsena.

Heilis išsitraukė savo užrašų knygelę ir ėmė skaičiuoti būsimąjį pelną. Daugelis džentelmenų, ne vien Heilis, tokiu būdu ramina savo sąžinę.

Vyrai kalbėjosi, dykinėjo, skaitė ir rūkė. Moterys siuvo, vaikai žaidė, garlaivis plaukė tolyn.

Kartą garlaivis valandėlei sustojo mažoje vieno miestelio prieplaukoje, Kentukio valstijoje. Heilis išlipo ir nuėjo kažkokių savo reikalų tvarkyti.

Tomas, kuriam grandinė netrukdė palengva judėti, atėjo prie borto ir sustojo, abejingai žiūrėdamas į miestelį. Staiga jis pamatė Heilį, skubiai žingsniuojantį garlaivio link. Drauge su juo ėjo kažkokia negrė su mažu vaiku ant rankų. Ji buvo gana gerai apsirengusi, o paskui ją sekė negras, nešdamas mažą lagaminą. Linksmai šnekėdama su juo, moteris laiptukais užkopė į garlaivį. Suskambėjo varpas, sušnypštė garai, mašina sukaukė, ėmė pūškuoti, ir garlaivis nuplaukė pavandeniui. Moteris nuėjo pro dėžes ir ryšulius apatiniame denyje ir atsisėdusi ėmė čiauškėti su savo kūdikiu.

Heilis porą kartą perėjo per garlaivį, o paskui, nusileidęs žemyn, atsisėdo šalia negrės ir ėmė nerūpestingai jai pusbalsiu kažką kalbėti.

Tomas greitai pastebėjo, kad moteris suraukė antakius, o paskui ėmė greitai ir įnirtingai su juo ginčytis.

— Aš tuo netikiu, netikiu! — išgirdo Tomas.— Jūs tik mulkinate mane.

— Jeigu netiki, pažiūrėk čia! — pasakė Heilis, ištraukdamas kažkokį raštą.— Štai pardavimo dokumentas, o čia tavo šeimininko parašas. Ir galiu tau pasakyti, kad už tave jam sumokėjau stambią sumą!

— Jokiu būdu netikiu, kad šeimininkas būtų taip mane apgavęs. Tai netiesa! — kalbėjo moteriškė, vis labiau jaudindamasi.

— Gali paklausti bet kurį skaityti mokantį žmogų... Štai, prašau...— kreipėsi jis į praeivį.— Gal jūs malonėsite perskaityti, kas čia parašyta? Ši moteris manim netiki.

— Tai pardavimo dokumentas, pasirašytas Džono Fosdiko,— tarė žmogus.— Pagal jį moteris, vardu Liusė, ir jos vaikas atitenka jums. Tai visiškai aišku.

Gaili moters rauda patraukė visų dėmesį, aplink ją susibūrė minia žmonių, ir pirklys trumpai paaiškino jiems priežastį.

— Jis pasakė man, kad aš važiuosiu į Luisvilį virėjos pareigoms toje pačioje smuklėje, kur tarnauja mano vyras!.. Štai ką man pasakė šeimininkas! Tai jo paties žodžiai, ir negaliu patikėti, kad būtų man melavęs! — pasakojo moteriškė.

— Bet jis pardavė jus, vargšele, čia nėra jokios abejonės,— tarė malonios išvaizdos žmogus, perskaitęs dokumentą.

— Tada neverta apie tai daugiau nė kalbėti,— pasakė moteris, staiga nurimusi. Stipriau apkabinusi vaiką, ji atsisėdo ant dėžės, paskui nusigręžė ir ėmė abejingai žiūrėti į upę.

— Vis dėlto nusiramino,— pasakė pirklys.— Moteris, matyt, su charakteriu!

Garlaivis plaukė tolyn, o moteris ramiai sėdėjo ir žiūrėjo į upę. Švelnus vasaros vėjelis lyg guosdamas glostė jos veidą — švelnus vėjelis, kuriam nerūpi, ar kakta, ku-

rią jis vėsina, apsiniaukusi, ar giedra. Ji žiūrėjo į saulės spindulius, tviskančius vandens paviršiuje auksiniais raibuliais, girdėjo aplink skambančius linksmus, patenkintus ir laimingus balsus. Bet jai buvo taip sunku, lyg didžiulis akmuo būtų slėgęs jos širdį. Kūdikis atsistojo jai ant kelių, savo mažutėmis rankelėmis glostė jos veidą, šokinėjo, čiauškėjo, vapėjo — tarsi norėdamas ją išblaškyti. Staiga ji stipriai prispaudė jį prie savęs, ir ašaros lėtai, viena po kitos, ėmė kristi ant nustebusio veidelio. Bet paskui palengva lyg apsiramino ir vėl sutelkė savo dėmesį į berniuką. Vaikas — dešimties mėnesių berniukas — pagal amžių buvo nepaprastai gyvas, stambus ir tvirtas. Jis nė valandėlės nenustygo vietoje, sukinėjosi, šokinėjo, ir motina nuolat turėjo žiūrėti, kad jis neparkristų.

— Tai puikus berniukas! — sušuko kažkoks žmogus ir sustojo prie jo, susibrukęs rankas į kišenes.— Kokio jis amžiaus?

— Jam vienuoliktas mėnuo,— atsakė motina.

Žmogus švilptelėjo berniukui ir padavė saldainį, kurį tas pagriebė ir, kaip kad visi vaikai, tuojau įsikišo į burną.

— Šaunus berniukas! — pagyrė žmogus.— Viską supranta! — ir, dar kartą švilptelėjęs, nuėjo sau.

Kitame garlaivio gale jis priėjo prie Heilio, kuris rūkė, atsisėdęs ant krūvos dėžių.

Nepažįstamasis brūkštelėjo degtuką ir, degdamas cigarą, tarė:

— Nieko sau negrę įsigijote, gerbiamasis.

— Taip, atrodo, iš tiesų nebloga,— atsakė Heilis, pūstelėjęs dūmus iš burnos.

— Vežate į Pietus? — paklausė žmogus.

Heilis rūkydamas linktelėjo galvą.

— Į plantacijas? — vėl pasiteiravo žmogus.

— Taip,— atsakė Heilis.— Turiu vienos plantacijos užsakymą ir manau ją ten nugabenti. Man sakė, kad ji gera virėja. Galės ten virti arba medvilnę rinkti. Jos pirštai tinka tam darbui, aš apžiūrėjau. Tam ar kitam darbui ją nesunku bus parduoti.

Ir Heilis vėl patraukė dūmo.

— Vaiko į plantacijas nenorės imti,— pasakė žmogus.

— Aš jį parduosiu, pirmai progai pasitaikius,— pareiškė Heilis, užsidegdamas naują cigarą.

— Manau, kad nebrangiai jį parduosite? — paklausė nepažįstamasis, patogiai įsitaisęs ant dėžių krūvos.

— Kol kas dar nieko nežinau,— atsakė Heilis.— Vaikas puikus — sveikas, stiprus, riebus, kūnelis kietas kaip akmuo!

— Teisybė, bet kiek su juo vargo, kiek išlaidų, kol užaugini!

— Niekai! — pareiškė Heilis.— Jie auga nepastebimai! Su jais ne daugiau vargo kaip su šuniukais. Po mėnesio šitas vaikiūkštis jau bėgios.

— Turiu gerą vietą jam užauginti ir nupirkčiau jį, jeigu nebrangiai atiduotumėt. Mūsų virėja pereitą savaitę neteko kūdikio — jis prigėrė geldoje, kol ji kabino baltinius. Jinai galėtų šį berniuką auginti.

Heilis ir nepažįstamasis rūkė tylėdami, nė vienas nenorėjo pirmasis paliesti svarbiausio jų pokalbio klausimo.

— Turbūt nenorėsite už jį daugiau kaip dešimt dolerių? Juk vis vien jums reikia juo kaip nors atsikratyti.

Heilis papurtė galvą ir reikšmingai nusispjovė.

— Nieko nebus,— atsakė jis ir rūkė toliau.

— O kiek jūs norite?

— Žinote, aš ir pats galiu jį pasiimti arba atiduoti kam nors auginti. Jis puikus, sveikas vaikas, ir po šešių mėnesių gausiu už jį šimtą dolerių, o po metų dvejų — du šimtus, jei atiduosiu į geras rankas. Todėl dabar negaliu parduoti pigiau kaip už penkiasdešimt dolerių.

— Na, ką jūs, gerbiamasis! Juk tai tiesiog juokinga! — sušuko žmogus.

— Ne pigiau! — atsakė Heilis, ryžtingai papurtęs galvą.

— Duosiu už jį trisdešimt, bet nė cento daugiau.

— Štai ką aš jums pasakysiu,— tvirtai tarė Heilis, vėl nusispjaudamas,— skirtumą padalinkim pusiau, ir atiduosiu jį už keturiasdešimt penkis. Tai viskas, ką galiu padaryti.

— Gerai, sutinku,— truputį pagalvojęs, tarė vyras.

— Taigi sutarta! — pasakė Heilis.— Kur jūs išlipat?

— Luisvilyje,— atsakė vyras.

— Luisvilyje? — pakartojo Heilis.— Labai gerai. Ten būsime temstant. Vaikas miegos... jūs nusinešit jį tyliai, ir nebus jokio riksmo... Mėgstu viską daryti patylom, nepakenčiu triukšmo ir sąmyšio.

Keletas banknotų iš pirkėjo piniginės perėjo į pardavėjo piniginę, ir Heilis vėl užsirūkė.

Buvo puikus, tylus vakaras, kai garlaivis sustojo Luisvilio prieplaukoje. Moteris sėdėjo, laikydama ant rankų vaiką, kuris kietai miegojo. Išgirdusi miesto pavadinimą, ji greitai padėjo vaiką į guolį tarp dviejų dėžių, prieš tai rūpestingai patiesusi savo apsiaustą. Paskui nubėgo prie laivo krašto, tikėdamasi prieplaukoje viešbučio tarnų tarpe pamatyti savo vyrą. Ji prasispraudė prie pat turėklų ir persisvėrusi ėmė atidžiai žiūrėti į kiekvieno pakrantėje esančio žmogaus veidą. Užpakalyje susigrūdusių keleivių minia skyrė ją nuo vaiko.

— Dabar laikas! — tarė Heilis, imdamas miegantį vaiką ir duodamas jį nepažįstamajam.— Nepažadinkit jo, nes jis pravirks, ir bus daug vargo su ta moterimi.

Žmogus atsargiai paėmė ryšulį ir greit dingo minioje, skubančioje į krantą.

Kai girgždėdamas, kaukdamas ir pūkšėdamas garlaivis atsiskyrė nuo kranto ir iš lėto ėmė plaukti tolyn, moteriškė sugrįžo į savo vietą. Ten sėdėjo pirklys, o vaiko nebuvo.

— Kur... Kur jis? — suriko jinai, pagauta siaubo.

— Liuse,— tarė pirklys,— tavo vaiko nėra. Anksčiau ar vėliau vis tiek tai turėjai sužinoti. Matai, tu negali jo vežtis į Pietus, o čia man pasitaikė proga, ir aš pardaviau berniuką labai dorai šeimai, kuri išaugins jį geriau negu tu.

Kupinas skausmo ir begalinio siaubo žvilgsnis, kuriuo jinai pažiūrėjo į Heilį, būtų galėjęs sujaudinti kiekvieną, tik ne jį, prie to pripratusį. Tokį žvilgsnį jis buvo matęs šimtus kartų. Pirklys žiūrėdavo į skausmo iškreiptus juodus veidus, alpstančius žmones, į grąžomas rankas ir galvodavo, kad jo amatu verčiantis šito neišvengsi. Ir dabar jam tik buvo svarbu, ar ji spiegs ir kels laive są-

myšį. Mat, kaip ir kiti prekiautojai žmonėmis, jis negalėjo pakęsti triukšmo.

Bet moteriškė nešaukė. Smūgis buvo perdaug taiklus, perdaug stiprus, kad ji galėtų šaukti ar verkti.

Priblokšta ji atsisėdo. Jos rankos bejėgiškai nukaro, akys žiūrėjo tiesiai prieš save, bet ji nieko nematė. Lyg per sapną girdėjo triukšmą, žmonių balsus ir mašinos kauksmą. Vargšė sužeista jos širdis negalėjo net dejone išlieti savo begalinės kančios. Iš pažiūros ji atrodė visiškai rami.

Pirklys, naudos sumetimais, stengėsi būti jai žmoniškas, bandė ją guosti.

— Žinau, kad iš pradžių labai sunku, Liuse,— kalbėjo jis,— bet tokia protinga moteris kaip tu ilgai nesisielos. Pati matai, kad taip turi būti, ir nieko čia nepadarysi.

— O šeimininke, nereikia... nereikia kalbėti! — alsiu balsu sušuko jinai.

— Tu puiki moteris, Liuse,— pakartojo jis.— Aš tau tik gera trokštu ir parūpinsiu Pietuose puikią vietą. Greit susirasi kitą vyrą. Tokia gražuolė kaip tu...

— Nekalbėkite taip su manim dabar, šeimininke! — sušuko moteris, ir jos balse suskambėjo toks gilus skausmas, jog net pirklys pajuto, kad šis atvejis kažkoks ypatingas, kad čia jo išbandytasis metodas netinka.

Jis pasitraukė, o moteris nusigręžė ir apsiaustu apgaubė galvą. Pirklys kurį laiką vaikščiojo po garlaivį, kartkartėmis sustodamas ir žiūrėdamas į ją.

„Labai sielojasi,— kalbėjo pats sau.— Bet nešėlsta, ir tai gerai. Tegul pasielvartauja. Palengva nurims."

Tomas stebėjo visą šį sandėrį nuo pirmos iki paskutinės minutės, ir jam buvo aišku, kuo tas pasibaigs. Jo širdis apsipylė krauju, žiūrint į tą kankinę, kuri gulėjo ant dėžių lyg sutrypta piktžolė — jaučianti, gyva ir vis dėlto pagal Amerikos įstatymus prilygstanti tiems ryšuliams ir dėžėms, ant kurių gulėjo.

Tomas atsisėdo arčiau ir mėgino ją guosti, bet ji tik dejavo.

Atėjo naktis, vėsi, rami ir didinga, šviečianti begaline daugybe žvaigždžių. Bet tolimas dangus buvo nebylus, iš jo negalima buvo tikėtis nei pagalbos, nei užuojautos.

Linksmi balsai vienas po kito nuščiuvo. Visi miegojo, buvo aiškiai girdėti vandens čiurlenimas laivo gale. Tomas gulėjo ant dėžės ir klausėsi nelaimingos moters slopios raudos ir aimanų.

— O, kas man daryti? O dieve? O gerasis dieve, padėk man! — kartojo jinai, kol pagaliau ir tas šnabždesys nutilo.

Vidurnaktį Tomas pabudo nuo staigaus krestelėjimo. Kažkoks juodas šešėlis greitai šmėžtelėjo pro jį, skubėdamas prie laivo krašto; jis išgirdo, kaip kažkas pliumptelėjo į vandenį. Ir niekas daugiau, be jo, nepakirdo. Jis pakėlė galvą. Vieta, kur sėdėjo moteriškė, buvo tuščia. Jis atsikėlė, apsidairė, bet jos nematė. Nelaiminga, iškankinta širdis pagaliau rado ramybę. O upė lyg niekur nieko linksmai sau čiurleno ir vilnijo.

Pirklys pabudo anksti ir gerai nusiteikęs nuėjo pažiūrėti savo gyvųjų prekių. Dabar atėjo jo eilė sunerimti.

— Kurgi po velnių toji moteris? — paklausė jis Tomą.

Tomas, iš patyrimo žinojęs, kad tokiais atvejais geriau tylėti, nusprendė nepasakoti, ką buvo matęs arba ką spėjo, ir atsakė nieko nežinąs.

— Ji jokiu būdu naktį negalėjo išlipti kurioje nors prieplaukoje, nes kiekvieną kartą, kai garlaivis sustodavo, aš atsikeldavau ir budėdavau. Tokiuose reikaluose niekuo nepasitikiu.

Jis taip kalbėjo, kreipdamasis į Tomą, nes tikėjo, kad šis jį užjaučia. Bet Tomas tylėjo.

Pirklys apžiūrėjo visą garlaivį nuo vieno galo iki kito. Ieškojo tarp statinių, dėžių, prekių ryšulių, aplink mašinas, prie dūmtraukių, bet viskas veltui.

— Klausyk, Tomai, sakyk atvirai,— tarė jis, ilgai ir nesėkmingai ieškojęs.— Juk tu ką nors žinai. Neišsisukinėk, esu tikras, kad žinai. Mačiau ją čia gulint apie dešimtą valandą, paskui apie dvyliktą, tarp pirmos ir antros. Apie ketvirtą valandą jos jau nebuvo. Tu visą laiką čia miegojai. Taip, tu ką nors žinai, nesigink.

— Štai ką aš žinau, šeimininke,— tarė Tomas.— Paryčiui pajutau, tarytum kažkas šmėkštelėjo pro mane, ir aš pabudau. Paskui garsiai kliunktelėjo vanduo, žiūriu — moters jau nebėra! Štai ir viskas, ką aš žinau.

Pirklys neišsigando, nenustebo, nes, kaip mes jau anksčiau sakėme, jis buvo pratęs prie tokių dalykų. Nė mirtis nepriverté jo sudrebėti. Beprekiaujant vergais, jam ne kartą buvo tekę su ja susidurti, ir jiedu buvo artimi pažįstami. Jam jinai atrodė kaip žiaurus priešas, kuris neteisėtai įsikiša į jo piniginius reikalus. Tad jis ir dabar tik nusikeikė ir balsiai pasiguodė, kad jam velniškai nesiseka, ir jeigu taip toliau būsią, tai jis iš šios kelionės nieko neuždirbsiąs.

Bet jis nieko negalėjo padaryti, nes moteris pabėgo į tokią valstiją, kuri niekad negrąžina pabėgėlių, net tokiai galingai valstybei reikalaujant. Todėl susierzinęs pirklys atsisėdo su užrašų knygele rankoje ir „nuostolių" skiltyje pažymėjo be žinios dingusį kūną ir sielą.

XIII skyrius

KVAKERIŲ [1] NAUSĖDIJA

Prieš mūsų akis — didelė, erdvi gražiai dažyta virtuvė. Lygios geltonos grindys išblizgintos, nematyti nė vienos dulkelės. Puiki juodai dažyta viryklė, eilės švytinčių varinių indų, sukeliančių mintis apie skanius valgius, medinės žaliai lakuotos senos ir tvirtos kėdės; mažas supamasis krėslas, o jame — pagalvėlė, pasiūta iš meniškai suderintų įvairiaspalvių vilnonių atraižų. Šalia — didesnis senas krėslas, kurio plačios atramos ir minkštos plunksnų pagalvėlės taip ir kvietė pailsėti.

Šitame krėsle sūpuojasi, akis įsmeigusi į ploną siuvinį, jau mūsų pažįstama Eliza. Taip, tai ji, sulysusi ir labiau išblyškusi negu tada, kai dar buvo savo namuose Kentukyje. Tylus liūdesys slypi ilgų jos blakstienų šešėlyje ir gražių lūpų linijoje. Aiškiai matyti, kad skausmas ne tik užgrūdino švelnią jaunos moters širdį, bet ir subrandino ją. Kai kartkartėmis ji pažvelgia į savo mažąjį Harį, kuris lyg tropikų drugelis linksmai laksto po virtuvę, jos didelėse tamsiose akyse galima pastebėti tvirtą ryžtą ir

---

[1] K v a k e r i a i — religinė sekta, skelbianti tobulinimosi ir artimo meilės idėjas.

jėgą, o seniau, laimingesnėmis dienomis, to niekada nebuvo matyti.

Šalia jos sėdi moteris, pasidėjusi ant kelių alavinį dubenį, ir rūpestingai rūšiuoja džiovintus persikus. Iš pažiūros jai galėtų būti penkiasdešimt metų. Bet jos veidas vienas tų, kurie, metams slenkant, vis gražėja: apskritas, rausvas, sveikatingas, apžėlęs švelniais pūkeliais, lyg prinokęs persikas. Jos plaukai, kur ne kur jau amžiaus pasidabruoti, nuo plačios, ramios kaktos lygiai sušukuoti aukštyn. Didelės rudos akys šviečia kilnumu ir gerumu. Tik pažvelkite į jas ir pajusite, kokia gera, tauri širdis plaka šitos moters krūtinėje. Kiek daug žodžių ir dainų skirta jaunų mergaičių grožiui, bet kodėl gi nieks nepastebi senatvės žavesio? Jeigu ką patrauktų ši tema, mes pasiųsime jį pas mūsų gerąją bičiulę Rachilę Holidei, sėdinčią dabar savo mažame krėsle, kuris girgžda ir braška galbūt dėl to, kad peršalo jaunystėje, o gal dėl nervinio sutrikimo. Lėtai supdamasis pirmyn ir atgal, jis „čirpė" taip, jog tų garsų neįmanoma būtų buvę pakęsti, jeigu tai būtų koks kitas krėslas. Bet senasis Simeonas Holidejus dažnai sakydavo, kad šie garsai jam yra tikra muzika, ir visi vaikai pripažindavo, kad jų motinos krėslo girgždėjimas jiems yra mieliausias pasaulyje. Kodėl? Todėl, kad daugiau kaip dvidešimt metų iš to krėslo sklido tik meilės žodžiai, švelnūs pamokymai ir motiniškas meilumas.

— Vadinasi, tu vis dar ketini eiti į Kanadą, Eliza? — paklausė ji, ramiai apžiūrinėdama persikus.

— Taip, ponia,— tvirtai atsakė Eliza.— Turiu eiti toliau. Negaliu čia pasilikti.

— O ką gi ten veiksi? Turi ir apie tai pagalvoti, mano dukrele.

Kaip natūraliai skambėjo šis kreipimasis Rachilės Holidej lūpose! Gal todėl, kad jai pačiai labiausiai tiko žodis „motina".

Elizos rankos suvirpėjo, ir kelios ašaros nukrito ant dailaus siuvinio. Bet ji tvirtai atsakė:

— Dirbsiu viską, kas tik pasitaikys. Tikiuosi, kad galėsiu gauti kokį darbą.

— Bet žinai, kad gali čia gyventi, kiek tik tau patinka,— pasakė Rachilė.

— Dėkoju jums! — sušuko Eliza.— Tačiau,— ji parodė į Harį,— negaliu naktimis miegoti. Negaliu nurimti. Pereitą naktį sapnavau, kad tasai žmogus įėjo į kiemą.

— Vargšas vaikeli! — pasakė Rachilė.— Nereikia taip jaudintis. Dar nė vienas pabėgėlis nebuvo pagautas mūsų gyvenvietėje. Esu tikra, kad ir tavęs nepagaus!

Durys atsidarė, ir tarpduryje pasirodė mažutė, apskrita moteris. Jos veidas buvo rausvas ir vaiskus, kaip prinokęs obuolys. Kaip ir Rachilė, ji buvo kukliai apsirengusi; pilka suknelė, ant aukštos, gražios krūtinės kryžmiškai perrišta balta batisto skarele.

— Ruta Stedmen! — tarė Rachilė, džiaugsmingai ją sutikdama ir širdingai spausdama abi jos rankas.— Kaip gyvuoji, Ruta?

— Puikiai,— atsakė Ruta, nusiimdama mažą, tamsų gobtuvą ir šluostydama nosine nuo jo dulkes.

Po gobtuvu buvo kvakeriškas kykas, kuris ant jos mažos, apskritos galvelės, rodos, negalėjo nustygti, nors nedidelės putlios rankutės nuolat jį taisė. Iš po jo išlindo kelios neklusnios garbanėlės, ir, norėdama jas sutvarkyti, Ruta priėjo prie mažo veidrodžio. Pasitaisiusi plaukus, ji nusigrįžo nuo veidrodžio ir, matyt, liko savimi labai patenkinta, nes ir kiekvienas, pažvelgęs į šią dvidešimt penkerių metų sveiką, geraširdę, linksmai čiauškančią būtybę, irgi būtų buvęs patenkintas.

— Ruta, štai mūsų draugė Eliza Haris, o čia tasai mažas berniukas, apie kurį tau pasakojau.

— Džiaugiuosi, tave matydama, Eliza, labai džiaugiuosi! — pasakė Ruta, spausdama jai ranką, lyg Eliza būtų buvusi jos sena, ilgai laukta draugė.— O čia tavo brangusis berniukas? Aš atnešiau jam pyragaitį,— pridūrė jinai ir padavė berniukui širdelės pavidalo sausainį. Haris pasižiūrėjo į ją pro garbanas ir nedrąsiai paėmė pyragaitį.

— O kur tavo mažylis, Ruta? — paklausė Rachilė.

— O, jis tuojau bus čia! Vos tik įėjau, tavo Merė pasičiupo jį ir nubėgo su juo į daržinę parodyti vaikams.

Tuo metu atsidarė durys ir į kambarį įėjo Merė, graži, rausvų skruostų ir tokių pat didelių rudų, kaip motinos, akių mergaitė, nešdama ant rankų vaiką.

— O! — sušuko Rachilė, prieidama ir imdama didelį, baltą rubuilį.— Kaip jis gražiai atrodo, ir koks užaugęs!

— Žinoma, užaugęs,— kalbėjo maža agni Rūta.

Paėmusi vaiką jinai jį nurengė: nuėmė mažą mėlyno šilko gobtuvą ir daugybę viršutinių drabužėlių. Paskui, aptampiusi jo palaidinuką, sutvarkiusi klosteles, ji karštai pabučiavo vaikelį ir pasodino ant žemės. Kūdikis, rodos, buvo pripratęs prie tokio elgesio, jis įsikišo į burnytę nykštį ir susimąstė apie savo reikalus. O motina atsisėdo į krėslą ir, išsiėmusi ilgą kojinę iš baltų bei mėlynų vilnonių siūlų, mikliai pradėjo megzti.

— Mere, būtų gerai, kad atneštum vandens arbatai,— švelniai pasakė motina.

Paėmusi katiliuką, Merė nuėjo prie šulinio. Sugrįžusi pastatė jį ant ugnies, kur jis greit pradėjo linksmai ūžti bei garuoti, suteikdamas virtuvei jaukumo bei svetingumo. Rachilė dar kažką švelniai pasakė, ir tos pačios rankos pastatė ant ugnies prikaistuvį su persikais.

Rachilė pasidėjo baltą kaip sniegas lentą ir, pasirišusi prijuostę, ėmė ramiai gaminti sausainius, prieš tai pasakiusi Merei:

— Mere, būtų gerai, kad paprašytum Džoną greičiau nupešti vištą.

Ir Merė tučtuojau dingo.

Į virtuvę įėjo Simeonas Holidejus — aukštas, tiesus, raumeningas vyras tamsiu švarku ir kelnėmis, su skrybėle plačiais kraštais.

— Kaip gyveni, Ruta? — paklausė jis meiliai, didžiule, plačia savo plaštaka spausdamas jos mažytę, putlią rankutę.— Kaip laikosi Džonas?

— O, Džonas sveikas, kaip ir visi mūsiškiai! — guviai atsakė Ruta.

— Kas naujo, tėvai? — paklausė Rachilė, kišdama į krosnį sausainius.

— Piteris Stebinsas sakė man, kad jie šiąnakt bus čia su savo d r a u g a i s,— pabrėždamas paskutinį žodį, tarė

Simeonas, plaudamasis rankas prie švarutėlio praustuvo mažame prieangyje.

— Štai kaip! — šūktelėjo Rachilė ir susimąsčiusi pažvelgė į Elizą.

— Tu sakei, kad esi pavarde Haris? — vėl įėjęs, paklausė Simeonas Elizą.

Rachilė skubiai pažvelgė į vyrą, kai Eliza virpančiu balsu atsakė: „taip". Išsigandusi Eliza pamanė, kad galbūt apie ją iškabintas skelbimas.

— Motin! — šūktelėjo Simeonas, kviesdamas Rachilę į prieangį.

— Ko nori, tėvai? — paklausė jinai, eidama ir šluostydamasi miltuotas rankas.

— Jos vyras yra mūsų gyvenvietėje ir šiąnakt ateis čia,— pasakė Simeonas.

— Nejaugi tai tiesa, tėvai? — sušuko Rachilė, ir jos veidas nušvito džiaugsmu.

— Tikra tiesa. Piteris buvo vakar nuvažiavęs į sutartą vietą ir rado ten seną moterį su dviem vyrais. Vienas pasisakė esąs Džordžas Haris. Spręsdamas iš jo pasakojimo, esu tikras, kad tai jis. Gražus ir drąsus vyras. Ar jai dabar pasakyti? — paklausė Simeonas.

— Pasitarkime su Ruta,— pasiūlė Rachilė.— Rūta, eikš šen!

Ruta padėjo mezginį ir tuoj atėjo pas juos į prieangį.

— Ruta, kaip tu manai? — pradėjo Rachilė.— Tėvas sako, kad Elizos vyras atvyko su paskutiniu būriu ir šiąnakt bus čia!

Išgirdusi šiuos žodžius, mažoji kvakerė neapsakomai nudžiugo. Ji taip ėmė šokinėti, ploti rankomis, jog net dvi neklusnios garbanos vėl išlindo iš po jos kvakeriško kyko ir užkrito ant baltos skarelės.

— Tyliau, brangioji,— švelniai įspėjo Rachilė.— Tyliau, Ruta! Kaip manai, ar tučtuojau ir pasakyti jai?

— Aišku! Tučtuojau! Tik pamanykit, jei tai būtų mano Džonas, kaip aš džiaugčiausi! Pasakykite jai tuojau, pasakykite,— ir ji padėjo ranką Rachilei ant peties, lyg norėdama ją įtikinti.— Nusiveskite ją į miegamąjį, o aš tuo tarpu iškepsiu viščiuką.

Rachilė grįžo į virtuvę, kur Eliza siuvo, ir, atidariusi mažojo miegamojo duris, švelniai pasakė:

— Eime su manim, dukrele. Noriu tau pasakyti naujieną.

Kraujas siūbtelėjo į išblyškusį Elizos veidą. Ji atsikėlė, virpėdama iš išgąsčio, ir pažvelgė į berniuką.

— Ne, ne,— pasakė mažoji Ruta, eidama prie jos ir imdama ją už rankų.— Nebijok! Tai geros naujienos, Eliza, eikš!

Ir, švelniai pastūmėjusi ją, uždarė duris. Paskum atsigręžusi paėmė ant rankų Harį ir ėmė jį bučiuoti.

— Tu greit pamatysi savo tėtušį, mažyti! Ar prisimeni jį? Tavo tėvelis greit atvažiuos,— kartojo jinai, o berniukas nustebęs žiūrėjo į ją.

Tuo metu už durų vyko kita scena. Rachilė Holidej prisitraukė Elizą prie savęs ir tarė:

— Dukrele mano, dievas tavęs pasigailėjo: tavo vyras išsivadavo iš vergijos pančių.

Kraujas staiga siūbtelėjo į Elizos skruostus, širdis ėmė smarkiai plakti, paskui ji išblyško ir, pajutusi silpnumą, turėjo atsisėsti ant kėdės.

— Tvirtybės, vaikeli,— kalbėjo Rachilė, padėdama jai ant galvos ranką.— Jis draugų tarpe, ir jie šiąnakt atveš jį čionai.

— Šiąnakt! — pakartojo Eliza.— Šiąnakt!

Žodžiai neteko jai prasmės. Galvoje mintys susijaukė. Valandėlę viskas paskendo migloje.

Atsipeikėjusi ji pamatė, kad guli lovoje, užklota antklode, o mažoji Ruta kamparu trina jai rankas. Ji atmerkė akis, jausdama malonų nuovargį visame kūne, kaip žmogus, kuris ilgai nešęs sunkią naštą, pagaliau ją nusimeta ir ilsisi. Nervų įtempimas, neatlyžęs nuo to meto, kai ji pabėgo, dabar atslūgo, ir ją apėmė keistas poilsio, ramybės ir saugumo jausmas. Gulėdama atmerktomis didelėmis tamsiomis akimis, ji lyg sapne sekė ją supančius žmones. Matė į kitą kambarį atdaras duris; matė vakarienei paruoštą stalą, apdengtą baltutėle staltiese; girdėjo migdantį kunkuliuojančio virdulio murmėjimą; matė Rutą, vaikščiojančią ten ir atgal, nešiojančią lėkštes su pyragu ir lėkšteles su uogiene; ji vis sustodavo ir įspraus-

davo Hariui į rankelę pyragaitį, paglostydavo jo galvelę arba sukdavo ilgas jo garbanas aplink savo sniego baltumo pirštus. Ji matė stambią, motinišką Rachilės figūrą, kai toji vis prieidavo prie jos lovos ir su meile lygindavo antklodę arba taisydavo pagalvę, kamšydavo ją, o iš jos didelių tyrų rudų akių tarsi sklido saulės spinduliai. Ji matė, kaip įėjo Rutos vyras, matė, kaip ji pribėgo prie jo ir ėmė kažką šnabždėti, kartkartėmis savo mažu piršteliu rodydama į kambarį, kuriame gulėjo Eliza. Ji matė, kaip, paėmusi savo kūdikį, Ruta atsisėdo arbatos gerti; ji matė juos visus prie stalo, matė ir mažąjį Harį, sėdintį aukštoje kėdėje po Rachilės sparnu. Buvo girdėti tylūs šnabždesiai, švelnus šaukštelių skambesys, muzikalūs puodukų bei lėkštelių tonai, ir visa tai susiliejo žavingame sapne. Ir Eliza užmigo taip, kaip dar nemiegojo nuo tos baisios valandos, kai, paėmusi savo vaiką, šaltą žvaigždėtą naktį pabėgo iš namų.

Ji sapnavo nuostabią šalį — ramybės ir poilsio šalį. Žali krantai, puikios salos, gražus spindintis vanduo ir namai tarp žalumynų. Ir draugiški balsai sakė jai, kad tai jos namai, ir ji matė žaidžiantį savo berniuką — laisvą, laimingą vaikelį! Ji girdėjo savo vyro žingsnius, jautė, kad jis artėjo prie jos. Jo rankos ją apkabino, jo ašaros krito ant jos veido, ir ji pabudo!

Tai nebuvo sapnas.

Dienos šviesa seniai buvo užgesusi. Jos vaikas ramiai miegojo šalia; ant lentynos blausiai degė žvakė, o galvūgaly, įsikniaubęs į pagalvę, verkė jos vyras.

Kvakerių namuose išaušo laimingas rytas. Motina atsikėlė anksti ir, apsupta darbščių mergaičių ir berniukų, kurie klusniai vykdė jos meilius įsakymus: „tu geriau. . ." arba „gerai būtų, jeigu tu. . .", ruošė pusryčius. Mat pusryčiai puikiuose Indianos slėniuose yra sudėtingi, ir jiems paruošti reikia daugelio rankų. Todėl, kol Džonas nubėgo prie šulinio vandens, kol Simeonas jaunesnysis sijojo miltus kukurūziniams pyragams, o Merė malė kavą, Rachilė lėtai ir ramiai sukiojosi, taisė tešlą sausainiams, pešė viščiukus ir skleidė aplink save saulės šilumą. Jeigu kokiam nors trynimui ar sukimui grėsė pavojus nuo per didelio jaunųjų padėjėjų uolumo, ji meiliai sakydavo:

„Lėčiau lėčiau" arba: „Aš nenorėčiau..." ir to pakakdavo, kad vėl viskas plauktų reikiama vaga.

Kol vyko šie pasiruošimai, Simeonas vyresnysis stovėjo vienmarškinis priešais mažą veidrodį, kabantį kertėje, ir skutosi. Didelėje virtuvėje viskas buvo daroma labai draugiškai, labai ramiai, labai sutartinai! Atrodė, kad kiekvienam buvo malonu dirbti savo darbą; čia viešpatavo toks pasitikėjimas ir draugiškumas, jog net peiliai ir šakutės meiliai skambėjo, dedami ant stalo, o viščiukai, kumpis taip linksmai čirškėjo keptuvėje, tarsi būtų džiaugęsi kepami.

Kai Eliza, Džordžas ir mažasis Haris išėjo iš savo kambario, visi juos sutiko taip širdingai ir maloniai, jog visa tai jiems atrodė lyg sapnas.

Pagaliau visi susėdo pusryčiauti, o Merė, stovėdama prie viryklės, kepė pyragaičius, ir kai jie parausdavo, nešė į stalą.

Dar niekad Rachilė neatrodė tokia nepaprastai laiminga kaip dabar, sėdėdama gale stalo. Net jos mostuose, kai ji paduodavo lėkštę su pyragu arba pildavo kavą, buvo tiek motiniškumo bei rūpestingumo, jog atrodė, kad į tą paduodamą valgį ar gėrimą jinai įdeda savo širdį.

Pirmą kartą gyvenime Džordžas kaip lygus su lygiais sėdėjo prie vieno stalo su baltaisiais žmonėmis. Pradžioje jis varžėsi, nesmagiai jautėsi. Bet netrukus tas jausmas išsisklaidė lyg migla nuo tikro, kaip švelnūs rytmečio spinduliai, šeimininkų nuoširdumo.

— Tėvai, o kas bus, jeigu tave vėl pačiups? — paklausė Simeonas jaunesnysis, tepdamas sviestu pyragą.

— Sumokėsiu baudą,— ramiai atsakė Simeonas vyresnysis.

— O kas, jeigu jie pasodins tave į kalėjimą?

— Argi judu su motina nemokėsite tvarkyti fermos? — paklausė Simeonas šypsodamasis.

— Motina bet kur susitvarkys,— atsakė berniukas.

— Tikiuosi, mano gerasis sere, kad dėl mūsų neturėsite nemalonumų? — nuogąstaudamas paklausė Džordžas.

— Nebijok, Džordžai! Dėl to mes ir gyvename pasaulyje. Jeigu darydami gera, bijotume nemalonumų, nebūtume verti žmogaus vardo.

— Bet dėl manęs! — pasakė Džordžas.— Aš negaliu su tuo sutikti!

— Nebijok, mano drauge Džordžai. Mes darome tai ne dėl tavęs,— atsakė Simeonas.— Dieną tu ramiai miegosi čia, o naktį, dešimtą valandą, Finėjas Flečeris nuveš tave iki sekančios gyvenvietės,— tave ir visus tavo palydovus. Persekiotojai arti, jie netruks tave pasivyti, todėl delsti negalima.

— Jeigu taip, tai kam gi mums laukti vakaro? — paklausė Džordžas.

— Dieną tau čia niekas negresia, nes apylinkės gyventojai visi yra draugai ir budi. O naktį keliauti saugiau.

XIV skyrius

EVANGELINA

Įstrižų besileidžiančios saulės spindulių atšvaitai žaidė plačios it jūra upės paviršiuje, auksu nudažydami virpančias nendres ir aukštus juodus kiparisus, apsivijusius tamsiomis gedulingomis samanų girliandomis.

Sunkiai pakrautas garlaivis plaukė pavandeniui. Deniai buvo verste užversti medvilnės ryšuliais, suvežtais iš įvairių plantacijų, ir iš tolo garlaivis atrodė lyg keturkampė pilka masė, pamažu slenkanti į artimiausią prekybos centrą. Mums ilgai tenka klaidžioti užkrautais deniais, ieškant mūsų ramiojo draugo Tomo. Pagaliau randame jį sėdintį viršutiniame denyje, kertėje tarp medvilnės ryšulių.

Iš dalies pasikliaudamas misterio Šelbio atestacija, iš dalies pats pastebėjęs švelnų, nuolankų Tomo būdą, netgi toks žmogus, kaip Heilis, ėmė juo pasitikėti.

Iš pradžių jis ištisas dienas jį stebėdavo ir naktį neleisdavo jam miegoti be grandinių. Bet, matydamas, koks Tomas klusnus ir romus, jis darėsi nebe toks griežtas ir netrukus, pasitikėdamas jo garbės žodžiu, leido jam laisvai vaikščioti po visą garlaivį.

Visad ramus ir paslaugus, visad sunkią minutę pasiruošęs padėti darbininkams, jis greitai nusipelnė jų pa-

lankumą ir po daugelį valandų dirbdavo su jais taip nuoširdžiai kaip kad Kentukyje, fermoje.

Matydamas, kad jau nebėra kas veikti, jis užlipdavo į kertelę tarp medvilnės ryšulių viršutiniame denyje ir įnikdavo skaityti savo bibliją. Čia mes ir radome jį dabar.

Kokį šimtą ar daugiau mylių iki Naujojo Orleano Misisipės lygis yra aukštesnis už ją supančius krantus, ir upė varo savo galingus vandenis tarp dviejų stiprių dvidešimties pėdų aukščio pylimų. Garlaivio keleiviai, stovėdami ant denio, lyg iš plaukiojančios pilies bokšto galėdavo matyti kraštą per daugelį mylių aplinkui. Tad prieš Tomo akis tiesėsi viena plantacija po kitos, ir jis galėjo aiškiai įsivaizduoti tą gyvenimą, kuris jo laukė.

Jis matė, kaip tolumoje dirbo vergai: matė jų lūšneles, statytas plantacijose eilėmis atokiai nuo prabangių ponų namų ir puikių parkų. Ir tiems paveikslams slenkant pro akis, jo vargšė naivi širdis veržėsi atgal į Kentukio fermą, apsuptą senų, ūksmingų bukmedžių, prie šeimininko namų, prie jo didelių vėsių kambarių ir netoliese stovinčios mažos trobelės, paskendusios begonijose ir rožėse. Jis tarsi matė veidus savo draugų, su kuriais vaikystėje kartu augo, matė savo darbščią žmoną, ruošiančią vakarienę. Girdėjo linksmai žaidžiančius berniukus ir čiauškančią mažytę, sėdinčią ant jo kelių...

Paskui staiga viskas dingdavo, ir jis vėl matydavo tik nendrynus, kiparisus, slenkančias plantacijas, vėl išgirsdavo mašinų gaudesį ir kaukimą, ir viskas aiškiai jam kalbėjo, kad tas jo gyvenimo laikotarpis žuvo amžinai.

Panašiu atveju jūs parašytumėte savo žmonai laišką, nusiųstumėte žinią vaikams, bet Tomas nemokėjo rašyti, paštas jam neegzistavo, ir nei žodžiu, nei menka žinute jis negalėjo apmalšinti skaudaus namų ilgesio.

Tad argi nuostabu, kad jis laistė ašaromis biblijos puslapius, gulėdamas ant medvilnės krūvos ir kantriai vedžiodamas pirštu žodžius! Raides jis pažino jau suaugęs, greitai skaityti nemokėjo ir vargo, palengva eidamas nuo vienos eilutės prie kitos.

Kitados bibliją paprastai balsu skaitydavo misterio Šelbio vaikai, ypač Džordžas. Jiems skaitant, Tomas pasižymėdavo knygoje tas vietas, kurios jam labiausiai patik-

davo. Biblija buvo išmarginta nuo pradžios iki galo, todėl jis dabar galėjo lengvai surasti pamėgtąsias ištraukas, kurių kiekviena priminė namus, šeimą, praeities džiaugsmus, o pati knyga atrodė esanti viskas, kas jam beliko šiame gyvenime.

Keleivių tarpe garlaivyje buvo vienas jaunas, turtingas džentelmenas, pavarde Sen Kleras. Jis gyveno Naujajame Orleane. Su juo drauge vyko ir dukrytė, penkerių šešerių metų mergaitė, kurią globojo viena ledė, matyt, kokia jų giminaitė.

Tomas dažnai prabėgomis žvilgčiojo į šitą mažą mergytę, nes ji buvo viena tų gyvų, nuolat judančių būtybių, kurias taip sunku išlaikyti vietoje kaip saulės spindulį arba vasaros vėjelį, o kas bent vieną kartą ją pamatydavo, tas jau ir žiūrėdavo į ją.

Tai buvo nepaprastai graži mergytė, tačiau ne tokia pilnaskruostė ir nerangi, kaip kad paprastai būna vaikai. Ji buvo įkūnytas grakštumas. Jos veidas stebino ne tiek savo grožiu, kiek ypatinga svajingo rimtumo išraiška, kuri versdavo į ją žiūrintįjį susimąstyti; net pačius niūriausius, didžiausius pedantus nejučia patraukdavo ši išraiška. Ilgi auksinio atspalvio kaštoniniai jos plaukai lyg debesėlis gaubė dailią galvutę, gilus, rimtas mėlynų akių žvilgsnis, šviečiąs ilgų blakstienų šešėlyje — visa tai skyrė ją iš kitų vaikų tarpo ir kiekvieną skatino atsigręžti ir žiūrėti iš paskos, kai ji pralėkdavo pro šalį.

Jos tėvas ir globėja tik ir sekiojo paskui ją, o ji vis pasprukdavo nuo jų, kaip vasaros debesėlis. Kadangi jos niekas niekados nebardavo, kad ir ką ji darytų, tad ji nepavargdama sau bėgiojo po visą garlaivį. Kaip lengvutis šešėlis praskrisdavo baltu drabužėliu, vis tokiu pat švariu ir tyru. Ir nebuvo nė vieno kampelio garlaivyje, nė vienos kertelės aukštai ir žemai, kurių nebūtų palietusios lengvos šitos fėjos kojytės, kur nebūtų pasirodžiusi auksinė jos galvelė su tamsiai mėlynomis akutėmis, lyg nuostabi svajonė.

Kūrikas, pakėlęs akis nuo sunkaus darbo, pastebėdavo kartais jos išplėstas akutes, žvelgiančias į kaukiančios krosnies gelmes. Ji išgąstingai su gailesčiu žiūrėdavo į jį, tarsi bijodama, kad jam gresia baisus pavojus. Kartais

vairininkas sulaikydavo savo ratą ir šypsodavosi, pamatęs tą lyg iš paveikslo išnirusią galvutę, žvelgiančią pro jo apskritą kajutės langelį ir tučtuojau vėl pradingstančią. Tūkstančius kartų per dieną šiurkštūs balsai laimindavo ją, ir rūstūs veidai nusigiedrindavo, jai einant pro šalį. O kai ji be baimės pribėgdavo prie pavojingų vietų, suodinos rankos nejučiomis išsitiesdavo, saugodamos ją.

Tomas buvo jautrios ir švelnios prigimties, būdingos jo rasei, kuri nuolat ilgisi paprastumo, vaikiškumo. Jis stebėjo tą mažą būtybę su kasdien vis didėjančiu smalsumu.

Nuliūdusi dažnai ji eidavo pro tą vietą, kur sėdėjo Heilio vergų būrys — grandinėmis sukaustyti vyrai ir moterys. Ji atslinkdavo prie jų ir rimtai, su nerimu ir prislėgta žiūrėdavo į juos. Kartais savo plonomis rankelėmis ji pakeldavo jų grandines ir, liūdnai atsidususi, bėgdavo šalin. Netrukus ji ėmė atsirasti jų tarpe pilnomis saujomis saldainių, riešutų, apelsinų ir, džiaugsmingai išdalinusi juos vergams, vėl nubėgdavo.

Tomas ilgai stebėjo mažąją ledę, nedrįsdamas užmegzti su ja pažinties. Žinojo daug paprastų būdų, kuriais galima prisivilioti vaikus, ir nusprendė sumaniai jais pasinaudoti. Jis mokėjo išdrožti mažytes pintinėles iš vyšnių kauliukų, iš riešutų kevalų padaryti keistus, juokingus veidus, iš šeivamedžio šerdies — šokliukus, o tokių įvairaus dydžio ir rūšies švilpynių kaip kad jo joks meistras nebūtų mokėjęs padaryti. Jo kišenės buvo pilnos įvairiausių patrauklių mažmožių, kurie anksčiau buvo skirti šeimininko vaikams ir kuriuos jis dabar labai išmintingai palengva panaudojo pažinčiai ir draugystei su mergyte užmegzti.

Mergaitė atrodė labai nedrąsi, nors visi tie daikčiukai ją labai domino,— nelengva buvo ją prijaukinti. Pradžioje ji kaip kanarėlė atsitūpdavo ant kokios nors dėžės arba ryšulio netoli Tomo, knerbiančio minėtuosius mažmožius, ir droviai imdavo iš jo tuos daiktelius, kuriuos jis jai siūlydavo. Bet pagaliau jie susidraugavo.

— Kuo vardu mažoji panelė? — pagaliau paklausė Tomas.

— Evangelina Sen Kler,— atsakė mergaitė.— Bet tėvelis ir visi kiti vadina mane Eva. O kuo tu vardu?

— Mane vadina Tomu. Tenai, Kentukio mieste, maži vaikai mane vadindavo dėde Tomu.

— Tai ir aš tave vadinsiu dėde Tomu, nes, žinai, tu man patinki,— pasakė Eva.— O kur tu, dėde Tomai, važiuoji?

— Nežinau, mis Eva.

— Nežinai? — nustebo Eva.

— Nežinau. Mane parduos kam nors. Nežinau, kas nupirks.

— Mano tėvelis gali tave nupirkti,— gyvai pasakė Eva.— O jeigu jis nupirks, tau bus gera. Aš šiandien pat paprašysiu jį, kad tave nupirktų.

— Dėkui jums, panele,— pasakė Tomas.

Garlaivis sustojo nedidelėje prieplaukoje malkų paimti. Ir Eva, išgirdusi tėvo balsą, vikriai pašoko ir nubėgo. Tomas atsikėlė ir nuėjo pasisiūlyti krovikams į talką ir netrukus jau darbavosi su jais.

Eva kartu su tėvu stovėjo prie turėklų ir žiūrėjo, kaip garlaivis plaukia nuo kranto. Ratas apsisuko du ar tris kartus vandenyje, ir staiga mergaitė, netekusi pusiausvyros nuo netikėto truktelėjimo, iškrito per bortą. Tėvas, nesuvokdamas, ką darąs, norėjo šokti paskui ją, bet užpakaly stovintieji sulaikė jį, tučtuojau pastebėję, kad jo vaikui bus suteikta daug patikimesnė pagalba.

Tą akimirką, kai ji nukrito į vandenį, Tomas stovėjo apatiniame denyje. Jis matė, kaip jinai paniro, ir tučtuojau šoko jos gelbėti. Tomas buvo plačios krūtinės, tvirtų rankų, ir jam nesunku buvo keletą sekundžių išsilaikyti vandenyje, kol mergaitė iškilo į paviršių. Jis nutvėrė ją už rankos ir priplaukė prie garlaivio. Šimtai rankų išsi-

tiesė jos paimti. Dar valandėlę, ir tėvas jau nešė ją, šlapią ir be sąmonės, į moterų kajutę, kur, kaip kad paprastai tokiais atvejais, subruzdo visos geranoriškos bei geraširdės damos, tarsi tik tam, kad kiltų netvarka ir kad mergaitė kuo ilgiau neatsigautų.

Sekančią dieną garlaivis artėjo prie Naujojo Orleano. Buvo karšta ir tvanku. Garlaivyje viešpatavo įprastinė laukimo bei pasiruošimo nuotaika. Kajutėse keleiviai rinko savo daiktus, dėliojo juos, ruošdamiesi lipti į krantą. Tarnai ir kambarinės stropiai valė, šveitė, stengėsi išblizginti gražuolį garlaivį, plaukiantį į didelį miestą.

Apatiniame denyje, sudėjęs ant krūtinės rankas, sėdėjo mūsų draugas Tomas, kartkartėmis baimingai pažvelgdamas į grupę žmonių kitame garlaivio gale.

Ten stovėjo gražioji Evangelina. Ji atrodė truputį labiau išblyškusi negu dieną prieš tai, bet daugiau nebuvo jokių vakarykščio nuotykio žymių. Grakštus, elegantiškas jaunas vyras stovėjo šalia jos, nerūpestingai pasirėmęs alkūne ant medvilnės ryšulio. Prieš jį gulėjo išskleista didelė piniginė. Tik pažvelgus, buvo aišku, kad tas džentelmenas — Evos tėvas. Ta pati taurios formos galva, tos pačios didelės mėlynos akys, tie patys auksinio atspalvio plaukai, bet veido išraiška buvo visai skirtinga. Didelių, šviesiai mėlynų akių žvilgsnis ne miglotas, svajingas kaip Evos, bet aiškus, drąsus, linksmas ir gyvenimiškas. Gražiai apibrėžtos lūpos šypsojosi išdidžiai ir su panieka, o pranašumo pajauta buvo pastebima visuose grakščiuose bei laisvuose jo dailios figūros judesiuose. Smagus, nerūpestingas, lyg pašaipiai, lyg ir su panieka jis klausė, ką kalbėjo Heilis, kuris kaip įmanydamas gyrė prekę, dėl kurios vyko derybos.

— Žodžiu, visų krikščioniškųjų dorybių rinkinys su juodos odos apdarais! — pasakė Evos tėvas, kai Heilis baigė kalbėti.— Na, o dabar, bičiuli, pasakyk, kiek tu nori iš manęs išplėšti, kaip sako kentukiečiai. Trumpai tariant, kiek norite už jį? Už kokią sumą norite mane apgauti? Greičiau spręskite!

— Ką gi,— atsakė Heilis,— jei paprašysiu tūkstantį tris šimtus dolerių už tą negrą, tai ničnieko neuždirbsiu. Garbės žodis, nė skatiko!

— Vargšelis! — pasakė jaunasis džentelmenas, įsmeigęs į jį savo aštrias, pašaipias, mėlynas akis.— Vadinasi, jūs parduodate jį už tą kainą vien iš pagarbos man?

— Žinoma! Ir jaunoji ledė, rodos, taip pat susižavėjusi Tomu!

— O! Dėl to jūs turbūt ir esate toks geraširdis, drauguži? O dabar, jeigu jau jūs toks geradarys, pasakykite, kiek galite nuleisti, kad įtiktumėt jaunajai ledei, kuriai jis taip patinka?

— Na, jūs tik patys pagalvokite,— tarė pirklys.— Pažiūrėkite į jo rankas, į kojas, į plačią krūtinę; jis stiprus kaip arklys. Pažiūrėkite į jo galvą: jo aukšta kakta rodo, kad jis gabus, išmintingas negras. Aš jau tuo įsitikinau. Tokio sudėjimo bei ūgio negras yra vertas tų pinigų vien tik dėl kūno, net jeigu jis ir kvailas būtų, o juk jis puikus, išmintingas negras, ir tai dar labiau padidina jo vertę. Šis vyras tvarkė visus savo šeimininko ūkio reikalus. Jis nepaprastai sumanus.

— Tai kaip tik blogai, labai blogai! Jis per daug žino! — pasakė jaunasis džentelmenas, vis su ta pačia paniekos šypsena.— Tai visai netinka. Tie jūsų protingi negrai visuomet pabėga, vagia arklius, kelia triukšmą. Man atrodo, kad jūs turite nuleisti keletą šimtų, turint omeny jo protingumą.

— Galima būtų nuleisti, jeigu jis nebūtų toks doras. Bet aš jums parodysiu jo šeimininko ir kitų žmonių atsiliepimus, ten sakoma, kad tai tikrai pamaldus, kuklus, nuolankus žmogus, kokių reta. Toje apylinkėje jį vadino pamokslininku.

— Vadinasi, jis galės atlikti šeimos dvasininko pareigas! — šaltai atsakė jaunasis džentelmenas.— Puiki mintis. Juo labiau kad religingumo mūsų namuose ne per daugiausia...

— Jūs vis juokaujate!

— Kodėl jūs taip manote? Na, parodykit dokumentus.

Pirklys gal jau seniai būtų netekęs kantrybės, bet iš linksmai kibirkščiuojančių didelių mėlynų vyro akių jis suprato, kad reikalas jau išspręstas; tad jis išsitraukė piniginę, pasidėjo ją ant medvilnės ryšulių ir ėmė atsidėjęs raustis joje, o pirkėjas stovėjo greta ir, nerūpestingai bei pašaipiai šypsodamasis, jį stebėjo.

— Tėveli, nupirk jį! Nesvarbu, kiek jis kaštuoja! — tyliai šnabždėjo Eva, užlipusi ant ryšulių ir apkabinusi tėvo kaklą.— Tu turi pakankamai pinigų, aš žinau. Jis labai labai man reikalingas.

— Kam gi jis tau, katyte? Tu nori, kad jis būtų tavo barškutis ar medinis arkliukas?

— Noriu, kad jis būtų laimingas.

— Originali priežastis, iš tikrųjų.

Tuo metu pirklys padavė jam misterio Šelbio pasirašytą liudijimą, kurį vyras paėmė pirštų galais ir atsainiai peržiūrėjo.

— Išsilavinusio žmogaus rašysena, nė vienos gramatinės klaidos. Na, bet tas religingumas vis dėlto kelia man abejonių,— tarė jis, ir ta pati paniekos kibirkštėlė vėl sublizgėjo jo akyse.— Pamaldūs žmonės,— aš kalbu apie baltuosius,— vos nesugriovė mūsų krašto. Jau tokie pamaldūs tie politikai, tie mūsų būsimųjų rinkimų kandidatai ir mūsų bažnyčios bei valstybės šulai, jog žmogus net nežinai, kuris didesnis sukčius. O kiek jūs įkainosite savo prekės religingumą?

— Jūs vis dar teikiatės juokauti! — tarė pirklys.— Bet jūsų žodžiuose vis dėlto yra dalis teisybės. Pamaldus negras jokiu būdu nepasielgs nesąžiningai. Ir jo senasis šeimininkas laiške taip ir rašo apie Tomą.

— Štai, skaičiuok pinigus, drauguži,— pasakė jaunasis džentelmenas, duodamas pirkliui pluoštą banknotų.

— Teisingai! — tarė Heilis, ir jo veidas nušvito iš džiaugsmo.

Jis ištraukė seną rašalinę, surašė pardavimo dokumentą ir po valandėlės padavė jį jaunajam vyrui.

— Įdomu,— pasakė Sen Kleras, akimis permetęs dokumentą,— kiek įkainotų mane? Kiek duotų už mano galvos formą, už aukštą kaktą, už rankas, kojas, taip pat už išsilavinimą, žinias, gabumus, sąžiningumą ir pamaldumą? Ir vis dėlto manau, kad suma būtų labai maža. Na, eime, Eva! — pasakė jis ir, paėmęs mergaitę už rankos, nuėjo į kitą garlaivio galą. Pirštų galais kilstelėjęs Tomo smakrą, jis linksmai pasakė:

— Pažvelk į mane ir pasakyk, kaip tau patinka tavo naujasis šeimininkas.

Tomas pakėlė galvą. Kaip kitaip, jeigu ne su džiaugsmu buvo galima žiūrėti į šitą linksmą, jauną, gražų veidą. Tomo akys pasruvo ašaromis, ir jis nuoširdžiai pasakė:

— Telaimina jus dievas, šeimininke!

— Tikiuosi, kad jis palaimins. Kuo vardu?.. Tomas? Ar moki valdyti arklius, Tomai?

— Iš pat mažens esu pripratęs prie arklių,— atsakė Tomas.— Misteris Šelbis jų daug turėjo.

— Gerai, aš manau tave paskirti vežėju, bet tik ta sąlyga, kad pasigersi ne dažniau kaip vieną kartą savaitėje, išskyrus ypatingus atvejus.

Tomas nustebo, pasijuto įžeistas ir pasakė:

— Aš išvis negeriu, šeimininke.

— Jau girdėjau tą pasaką, Tomai! Na, pamatysim. Bet jei tu negeri, tai bus didelė laimė. Neimk į galvą,— geraširdiškai pridūrė jis, matydamas, kad Tomas vis dar stovi nuliūdęs.— Neabejoju, kad tu pasiryžęs gerai elgtis.

— Taip, šeimininke,— pasakė Tomas.

— Ir tau bus gera pas mus,— tarė Eva.— Tėvelis visiems labai geras, nors ir mėgsta iš visų pasijuokti.

— Tėvelis labai tau dėkingas už tokią rekomendaciją,— juokdamasis pasakė Sen Kleras ir, pasisukęs ant kulnų, nuėjo.

XV skyrius

APIE NAUJĄJĮ TOMO ŠEIMININKĄ IR ĮVAIRIUS KITUS DALYKUS

Kadangi mūsų kuklaus herojaus gyvenimas susijo su ankstesniame skyriuje minėtais žmonėmis, tai būtina pasakyti keletą žodžių ir apie juos.

Ogiustenas Sen Kleras buvo turtingo Luizianos [1] plantatoriaus sūnus. Jo tėvas ir dėdė, palikę savo tėvynę Kanadą, vienas įsikūrė puikioje fermoje Vermonte [2], o antrajam teko turtinga plantacija Luizianoje. Ogiusteno motina buvo prancūzė hugenotė [3], kurios senoliai emigravo į Luizianą pirmomis jos įsikūrimo dienomis.

Sen Klero motina buvo nepaprastai taurios sielos ir kilnaus būdo, todėl sūnus pavadino dukterį jos vardu, tikėdamasis, kad toji bus panaši į senelę. Žmona nepatenkinta stebėjo, kaip Sen Kleras vis labiau prisiriša prie vaiko. Jai atrodė, kad visa tai, ką jis skyrė vaikui, buvo atimama iš jos. Evos gimimas pakenkė jos sveikatai. Gyvenimas be jokio darbo — tiek fizinio, tiek protinio,— nuobodulys bei nepasitenkinimas ir po gimdymo silpnėjanti sveikata per kelerius metus jauną gražuolę pavertė pageltusia, suvytusia, liguista moterimi, kuri visą laiką galvojo apie daugybę įsivaizduojamų ligų ir manė esanti labiausiai kenčianti ir apleista būtybė pasaulyje.

Įvairiems jos nusiskundimams nebuvo galo. Bet dažniausiai ji skųsdavosi migrena; dėl to kartais po tris dienas per savaitę neišeidavo iš kambario. Ir kadangi ūkyje šeimininkavo, žinoma, tarnai, Sen Kleras pajuto, kad namuose pasidarė labai nejauku.

Vienintelė jo dukrelė buvo nepaprastai gležna, ir jis bijojo, kad motinos nerūpestingumas ir priežiūros stoka gali pakenkti vaiko sveikatai ir net gyvybei. Vykdamas į Vermontą, jis drauge pasiėmė dukrelę, o ten paprašė

---

[1] Luiziana — pietų valstija, esanti Misisipės žemupyje prie Meksikos įlankos. Svarbiausias Luizianos miestas — Naujasis Orleanas. Iki 1802 metų Luiziana, kaip ir visos kitos pietų valstijos, priklausė Prancūzijai, ir šio romano įvykių metu joje dar buvo plačiai kalbama prancūziškai.

[2] Vermontas — viena iš šiaurės rytų valstijų.

[3] Liudviko XIII persekiojami, hugenotai (prancūzai protestantai) emigravo į Luizianą ir kitas Amerikos valstijas.

pusseserę mis Ofeliją Sen Kler važiuoti pas jį gyventi į Pietus. Ir štai dabar jie grįžta namo tuo garlaiviu, kur mes ir supažindinome juos su skaitytojais.

O kol tolumoje išnirs prieš akis Naujojo Orleano bažnyčių bokštai ir smaigaliai, dar yra laiko susipažinti ir su mis Ofelija.

Kas kada nors yra keliavęs Naujosios Anglijos[1] valstijomis, tas prisimena ūksmingus sodžius, didelius fermų namus su švariai iššluotu, žolele apaugusiu kiemu, kuriam pavėsį teikia tankūs, didžiuliai klevai, prisimena tvarką ir tylą, amžiną, netrikdomą ramybę, kuri, rodos, dvelkia iš visų šitų vietų. Nei vienas mietas nekyšo išlūžęs tvoroje, nei vienos šiukšlelės kieme, o po langais auga alyvos. O kokie ten erdvūs, švarūs kambariai, kuriuose tartum niekad nieko nedaroma, ir visi daiktai stovi, niekad neliečiami, savo vietose. Atrodo, kad gyvenimas čia plaukia kampe stovinčio seno laikrodžio tikslumu. Namuose nėra tarnų, bet ledė, užsidėjusi sniego baltumo kyką, akinius, sėdi kiekvieną dieną po pietų drauge su savo dukterimis ir siuvinėja, lyg jos neturėtų jokio kito darbo. Ruoša namuose atliekama anksti rytą, ir jeigu jūs užeisit bet kuriuo laiku dieną, visi darbai jau atlikti. Senos virtuvės grindys švarutėlės — nė vienos dėmelės; kėdės, stalai ir įvairūs virtuvės reikmenys taip sutvarkyti, lyg niekas jų niekad nevartotų; nors tris keturis kartus per dieną čia valgoma, skalbiama bei lyginama ir tylomis kažkokiu paslaptingu būdu gaminami kalnai sviesto bei sūrio.

Tokioje fermoje, tokiame name ir tokioje šeimoje mis Ofelija ramiai gyveno keturiasdešimt penkerius metus, kol pusbrolis pakvietė ją paviešėti į savo namus Pietuose. Gausioje šeimoje ji buvo vyriausioji, bet tėvas ir motina vis dar tebelaikė ją „vaiku", ir pasiūlymas važiuoti į Orleaną visai šeimai pasirodė labai svarbus apsvarstytinas įvykis. Senas žilaplaukis tėvas išsiėmė iš spintos Morzės atlasą, tiksliai ištyrė Naujojo Orleano geo-

---

[1] Naujoji Anglija — Jungtinių Amerikos Valstijų šiaurės rytų dalis. Ją sudaro šios valstijos: Masačiusetsas, Menas, Niuhampšyras, Konektikutas, Rodailendas ir Vermontas, kuriame gimė mis Ofelija.

grafinį ilgį ir plotį ir perskaitė Flinto knygą „Kelionė Pietų ir Vakarų kraštuose".

Geroji motina baimingai klausinėjo, ar tiesa, kad „Orleanas esąs baisi vietovė" ir kad „į Orleaną važiuoti lygiai taip pat pavojinga kaip į Sandvičio salas arba ten, kur gyvena stabmeldžiai".

Netrukus ir daktaras, ir dvasininkas, ir visi kiti mis Pibodi skrybėlių parduotuvėje sužinojo, kad svainis Sen Kleras kviečia mis Ofeliją į Orleaną. Visa apylinkė tik ir kalbėjo apie šį svarbų įvykį.

Kai pagaliau visi sužinojo, kad mis Ofelija sutiko važiuoti, draugai ir pažįstami iškilmingai ėmė kviesti ją arbatos ir visapusiškai svarstė jos planus ir ketinimus.

Sklido kalbos, kad eskvairas Sinkleris, kaip čia paprastai vadindavo Sen Klerą, davė penkiasdešimt dolerių mis Ofelijai ir liepė nusipirkti keletą geriausių suknelių; sklido kalbos, kad dvi šilkinės suknelės ir skrybėlaitė buvo atsiųstos jai iš Bostono. Visi buvo tos nuomonės, kad niekas šituose kraštuose dar nematęs tokio puikaus skėčio, kokį ji parsisiųsdino iš Niujorko. Buvo pasakojama, kad ji turinti šilkinę suknelę, kuri galinti stovėti ant grindų. Sklido gandai apie nosinę — peltakiais siuvinėtą; kai kas net tvirtino, jog mis Ofelija turinti nosinę, iš visų pusių mezginiuotą, ir dargi net kampuose mezginiai esą įsiūti vidun. Bet pastarasis tvirtinimas iki šių dienų taip ir liko nepatikrintas.

Ir štai, apsivilkusi puikia rudos drobės kelionine suknele, mis Ofelija stovi prieš jus aukšta, kampuota, tiesi. Ji gan aštrių veido bruožų, lūpos sučiauptos kaip žmogaus, kuris pratęs apie kiekvieną dalyką turėti savo nuomonę. Jos įžvalgios juodos akys visą laiką ieško, tyrinėja, klaidžioja aplink, tarsi stebėdamos, ko reikėtų pasisaugoti.

Visi jos judesiai staigūs, griežti ir energingi; daug kalbėti ji nemėgsta, bet jos žodžiai svarūs, apgalvoti.

Ji buvo tvarkos, nuoseklumo ir tikslumo įsikūnijimas. Punktuali kaip laikrodis, nenukrypstanti į šalį kaip garvežys. Ir į kiekvieną, kuris buvo kitoks, jinai žiūrėdavo su panieka ir pasišlykštėjimu.

Sunkiausia nuodėmė, didžiausia blogybė mis Ofelijai — „išgverimas", ir tai buvo jos mėgstamiausias žodis. Jeigu ji pabrėždama ištardavo „išgverimas", tai reikšdavo neapsakomą panieką. Tą žodį ji taikydavo žmonėms, kurie nieko neveikdavo ir gerai nežinodavo, ką darys, arba svyruodavo, negalėdami apsispręsti, kaip užbaigti pradėtąjį darbą. Tokius žmones ji labai niekindavo ir savo panieką reikšdavo dažniau lediniu griežtu žvilgsniu, negu žodžiais, lyg jai būtų buvę šlykštu apie tai kalbėti.

Ji buvo aiškaus, tiesaus ir veiklaus proto. Gerai žinojo istoriją, buvo skaičiusi senuosius anglų klasikus ir blaiviai spręsdavo apie tuos dalykus, kurie buvo jos pasaulėžiūros akiratyje. Jos religinės pažiūros buvo aiškios, griežtos ir tikslios. Ji nenukrypdavo nuo savo apibrėžtų pažiūrų ir šeimininkaudama, ir bendraudama su draugais. O visų svarbiausias jos gyvenimo principas — sąžiningumas.

Mis Ofelija buvo nepaprastai pareiginga. Kartą apsisprendusi, kokios yra jos pareigos, ji nenukrypdama eidavo tuo keliu, ir nei vanduo, nei ugnis negalėdavo jai sutrukdyti. Ji būtų šokusi į šulinį, puolusi prieš patrankos vamzdį, jeigu būtų buvusi tikra, kad tai jos pareiga. Pareiga jai atrodė tokia dorybė, tokia visa aprėpianti, susidedanti iš tiek daug smulkmenų, o ji pati buvo tokia neatlaidi žmogiškosioms silpnybėms, jog, nepaisant didvyriškų pastangų, ji niekad negalėdavo to idealo pasiekti ir visuomet jautėsi nepatenkinta.

Bet kaipgi Ofelija galėjo sutikti važiuoti su Ogiustenu Sen Kleru, linksmu, nesivaržančiu, nepraktišku, skeptišku žmogumi, žodžiu, su tokiu, kurio įžūlus laisvamaniškumas neigė jos brangiausius įpročius bei įsitikinimus?

Tiesą pasakius, mis Ofelija jį mylėjo. Kai jis buvo dar mažas berniukas, ji tvarkydavo jo drabužius, šukuodavo jam plaukus, auklėjo jį. Nors pažiūrėti ji buvo griežta, tačiau ir jos širdyje ruseno švelnūs jausmai, ir Ogiustenas, kaip paprastai, visiškai pavergė jos širdį. Ir todėl jam dabar nesunku buvo įtikinti ją, kad jos pareiga — važiuoti į Orleaną ir globoti Evą, išgelbėti jį nuo gresiančio pavojaus subankrutuoti, kadangi jo žmona nuolat serga. Mintis, jog yra namai, kuriais niekas nesirūpina, giliai

įstrigo jai į širdį. Be to, ji pamilo žavingą mergytę, o jos tėvui visada jautė silpnybę ir, širdies gilumoje laikydama jį „stabmeldžiu", jo pokštus vis dėlto laikė sąmojingais ir — visų nuostabai — pakentė jo trūkumus.

Daugiau žinių apie mis Ofeliją skaitytojas ras, artimiau su ja susipažinęs.

Dabar ji sėdi savo kajutėje tarp daugybės didelių ir mažų lagaminų, krepšių, kuriuos rūpestingai uždarinėja, raišioja, krauna ir segioja.

— Eva, ar prisimeni, kiek turi daiktų? Turbūt nebeprisimeni — vaikai niekuomet nieko neprisimena. Štai kelionės krepšelis, štai maža melsva dėžutė, kurioje yra tavo geriausioji skrybėlaitė — tai du, guminis krepšelis — trys, mano siuvimo dėžutė — keturi, mano dėžutė skrybėlaitei — penki, dėžutė su apykaklėmis — šeši ir odinis lagaminas — septyni. O kur tu padėjai savo skėtį? Duok man jį, aš suvyniosiu į popierių ir surišiu drauge su savo skėčiais. Na štai!

— Bet, tetute, juk mes važiuojame namo, tai kam gi rišti?

— Viskas turi būti sutvarkyta, vaikeli. Reikia daiktus saugoti, jeigu nori, kad jie ilgai tvertų. Eva, o pirštelį ar padėjai į vietą?

— Iš tiesų, tetute, nežinau.

— Na, gerai. Aš patikrinsiu, kas yra tavo dėžutėje: vaškas, dvi špūlės, žirklės, adatos, pirštelis. Puiku, jis čia! Aš tiesiog negaliu įsivaizduoti, kaip jūs be manęs važinėdavote dviese su tėveliu! Manau, kad viską išbarstydavote.

— Taip, tetute, aš pa-

mesdavau labai daug daiktų. Kai mes sustodavome kur nors, tėvelis nupirkdavo naujus.

— Dieve mano, koks įpratimas!

— Labai patogus, tetute,— pareiškė Eva.

— Juk tai baisus „išgverimas"!

— Tetute, ką gi jūs dabar darysite? — paklausė Eva.— Tas lagaminas toks pilnas, jog negalima jo uždaryti.

— Jis turi užsidaryti! — pasakė teta lyg koks generolas ir užšoko ant lagamino dangčio.

Bet vis dar liko mažas tarpas.

— Lipk ir tu, Eva,— ryžtingai pasakė mis Ofelija.— Šitą lagaminą būtinai reikia uždaryti — kitos išeities nėra!

Ir lagaminas, turbūt išsigandęs tokio ryžtingumo, pasidavė. Užraktas pokštelėjo, mis Ofelija pasuko raktą ir džiūgaudama įsidėjo į kišenę.

— Na, dabar mes pasiruošusios. Kurgi tėvelis? Man atrodo, kad jau laikas nešti daiktus. Nueik, Eva, pažiūrėk, kur tėvelis.

— Štai tenai, kitame gale, vyrų kajutėje. Jis valgo apelsiną.

— Gal jis nežino, kad mes jau tuoj atplauksime? — pasakė teta.— Tu geriau nubėk ir pasakyk jam.

— Tėvelis niekad neskuba,— pasakė Eva.— Juk prieplauka dar toli. Prieikite prie borto, tetute. Žiūrėkit! Štai anoje gatvėje matyti mūsų namas!

Tuo metu garlaivis, lenkdamas kitus laivus, plaukė į krantą, sunkiai pūškuodamas, tarsi kokia didžiulė pavargusi pabaisa. Eva linksmai rodė tetai bokštus, kupolus, savo gimtojo miesto gatves.

— Taip taip, brangioji, labai gražu! — sakė mis Ofelija.— Bet dieve mano! Garlaivis jau sustojo! Kurgi tavo tėvelis?

Dabar prasidėjo įprastinis sambrūzdis. Nešėjai lakstė ten ir atgal, vyrai tempė lagaminus, kelionės krepšius, dėžes, moterys susirūpinusios šaukė savo vaikus, visi grūdosi prie tiltelio į krantą.

Mis Ofelija ryžtingai atsisėdo ant neseniai nugalėto lagamino, kariškai išrikiavo visus savo daiktus viena eile ir nusprendė ginti juos iš paskutiniųjų.

— Galima paimti jūsų lagaminą? Leiskite paimti jūsų daiktus!.. Leiskite pasirūpinti jūsų bagažu, ponia!.. Gal galima išnešti šituos daiktus, ponia?..— nuolat skambėjo iš visų pusių. O ji sėdėjo niūri ir ryžtinga, tiesi lyg didžiulė adata ir atrodė tokia griežta, jog atbaidydavo net nešėjus. Kartkartėmis ji vis stebėdamasi klausdavo Evą:

— Ką sau mano tavo tėvas? Negi būtų iškritęs iš laivo? Kas nors, matyt, atsitiko!

Ir tuo metu, kai ji rimtai ėmė nerimauti, Sen Kleras priėjo savo įprastine nerūpestinga eisena ir, duodamas Evai ketvirtadalį apelsino, tarė:

— Na, pussesere Vermont, tikiuosi, jūs jau pasiruošusi?

— Aš jau beveik valandą laukiu pasiruošusi,— atsakė mis Ofelija.— Jau rimtai buvau susirūpinusi.

— Štai patikimas žmogus, kuris nuneš lagaminus,— pasakė jis.— Ekipažas jau laukia, susigrūdimas sumažėjo, ir galima bus lipti visai nebūgštaujant, kad tave kas apstumdys ar suspaus. Štai paimk šiuos daiktus,— pasakė jis užpakalyje stovinčiam nešėjui.

— Eisiu pažiūrėti, kaip jis juos sukraus,— tarė mis Ofelija.

— Ką jūs, pussesere, kuriems galams? — tarė San Kleras.

— Na, šiaip ar taip, aš pati paimsiu šitą... šitą ir dar aną...— pasakė mis Ofelija, atsirinkdama tris dėžutes ir mažą kelionės krepšį.

— Mano brangioji, meskite savo vermontiškus įpročius. Jūs pagaliau turite apsiprasti su kai kuriais mūsų papročiais čia, Pietuose, ir nelipti iš garlaivio su visais savo kroviniais. Žmonės pamanys, kad esate kambarinė. Atiduokite viską šitam vyrukui. Jis nuneš daiktus taip, lyg tai būtų kiaušiniai.

Mis Ofelija beviltiškai pažvelgė į savo pusbrolį, atėmusį iš jos visus turtus, ir nurimo tik ekipaže, pamačiusi, kad viskas yra čia pat.

— Kur Tomas? — paklausė Eva.

— Jis sėdi ant pasostės, katyte. Aš ketinu jį padovanoti mamai. Tegul jis būna atpildas už tą girtuoklį, kuris apvertė ekipažą.

— O, Tomas bus puikus vežėjas, aš žinau! — pasakė Eva.— Jis niekad negers!

Ekipažas sustojo prie senoviško namo,— savotiško, pusiau ispaniško, pusiau prancūziško stiliaus, kurio pavyzdžių galima rasti kai kuriuose Naujojo Orleano kvartaluose. Pastatas buvo mauriško tipo: keturkampis, apsuptas kiemo, į kurį įvažiuojama pro vartus su arka viršuje. Vidinis kiemas buvo nepaprastai gražus. Plačios galerijos supo jį iš keturių pusių. Mauriškos jų arkos, grakščios kolonos, fantastiški ornamentai miglotai priminė tuos laikus, kada Ispanijoje viešpatavo arabai. Viduryje kiemo tryško fontanas, ir jo nenutrūkstanti srovelė kilo aukštyn, kur, pavirtusi sidabro dulkelėmis, krito į marmurinį baseiną, apsodintą kvapniomis žibuoklėmis. Tyrame, krištoliniame vandenyje, spindėdamos it gyvi briliantai, spurdėjo auksinės ir sidabrinės žuvelės. Aplink fontaną — takelis pasivaikščiojimams, išklotas vingriais žvirgždo raštais; abipus takelio žaliavo veja, lygi it žalias aksomas. Visa tai supo plati įvažiuojamoji alėja. Du dideli apelsinmedžiai, svaiginą savo žiedų kvapu, teikė malonų pavėsį. Vejelėje, ratu išrikiuotos, stovėjo arabeskomis papuoštos marmurinės vazos, kuriose augo reti žydintieji tropikų augalai. Didžiuliai granato medžiai blizgančiais lapais ir ugniniais žiedais, tamsialapiai arabiški jazminai, kurių žiedai panašūs į sidabrines žvaigždes, geranijumai, puikūs rožių krūmai, kurių šakelės linko nuo sunkių žiedų, auksiniai jazminai, citrinomis kvepiančios verbenos — viskas žydėjo ir skleidė savo kvapus. Tarp šio nepatvaraus grožio, žydinčių ir kvepiančių savo kaimynų, lyg žilaplaukiai burtininkai keistais storais lapais kerojo seni paslaptingi alijošiai.

Kiemą supančiose galerijose kabojo ryškiai raudonos užuolaidos, kurios buvo nuleistos ir saugojo nuo saulės spindulių. Apskritai vaizdas buvo prabangus ir romantiškas.

Ekipažui įvažiavus į kiemą, Eva iš džiaugsmo tiesiog nebegalėjo nustygti ir buvo panaši į paukštelį, pasiruošusį išskristi iš narvelio.

— O, argi jie ne gražūs, mano mieli, brangūs namai? — pasakė ji Ofelijai.— Argi jie ne gražūs?

— Taip, puikūs,— atsakė mis Ofelija, lipdama iš ekipažo.— Nors man jie atrodo gana seni ir stabmeldiški.

Tomas nulipo nuo pasostės ir susižavėjęs ramiai dairėsi aplink.

Sen Kleras, kuris buvo poetiškos sielos, nusišypsojo, išgirdęs Ofelijos pastabas, ir, atsigręžęs į Tomą, kurio juodas veidas švietė iš susižavėjimo, pasakė:

— Tomai, drauguži, atrodo, kad tau čia patinka?

— Taip, šeimininke, pas jus viskas kaip reikia! — atsakė Tomas.

Pasikalbėjimas truko tik trumpą valandėlę. Tuo metu buvo iškelti lagaminai, sumokėta nešėjui, ir minia įvairiausio amžiaus bei ūgio vyrų, moterų ir vaikų išbėgo pasitikti šeimininko. Jų priešakyje ėjo puošniai apsirengęs jaunas mulatas, matyt, svarbus asmuo. Jo drabužiai buvo paskutinės mados, o rankoje jis laikė prikvėpintą batistinę nosinę ir grakščiai ja mojavo.

— Atgal! Visi atgal! Jūs man darote gėdą! — įsakmiai sušuko jis.— Šeimininkas ką tik sugrįžo, o jūs jau trikdote jo ramybę!

Visi, rodos, buvo sugėdinti tokios įmantrios kalbos, pasitraukė ir susispietė atokiau, tik du stambūs nešėjai priėjo artyn ir ėmė gabenti daiktus.

Kai, atleidęs vežėją, Sen Kleras atsigrįžo, jau nieko nebebuvo, ir šalia jo stovėjo tik Adolfas atlasiniu švarku, baltomis kelnėmis, su auksine grandinėle ant krūtinės ir grakščiai bei mandagiai sveikinosi.

— O, Adolfai, tai tu? — tarė šeimininkas, spausdamas jam ranką.— Kaip laikaisi, drauguži!

Adolfas pradėjo per dvi savaites rūpestingai paruoštą kalbą.

— Gerai gerai,— pasakė Sen Kleras, eidamas pro šalį ir kaip paprastai nerūpestingai juokaudamas.— Labai ge-

rai paruošta kalba, Adolfai. Pasirūpink lagaminais, o aš po valandėlės sugrįšiu su žmonėmis pasikalbėti.

Taip taręs, jis nulydėjo Ofeliją į didžiulę svetainę, iš kurios galima buvo patekti į verandą.

Aukšta tamsių akių moteris kilstelėjo nuo sofos.

— Mama! — džiaugsmingai sušuko Eva, puldama jai ant kaklo ir apkabindama.

— Užteks, vaikeli, atsargiai! Man pradės galvą skaudėti,— pasakė motina, apatiškai ją pabučiavusi.

Sen Kleras įėjo, apkabino žmoną ir supažindino ją su savo pussesere.

Mari pakėlė savo dideles akis, abejingai ir kartu smalsiai pažvelgė į Ofeliją ir mandagiai ją pasveikino. Prie durų jau spietėsi tarnų minia, o jų priešakyje, visa drebėdama iš džiaugsmo ir nekantrumo, stovėjo vidutinio amžiaus garbi mulatė.

— O, štai ir mano auklė! — sušuko Eva, bėgdama per kambarį.

Ji krito į jos glėbį ir ėmė karštai ją bučiuoti.

Ši moteris nesakė, kad nuo to jai skaudėsianti galva, bet priešingai — aistringai glaudė ją prie savęs, juokėsi ir verkė. Išsilaisvinusi iš jos glėbio, Eva ėmė skraidyti nuo vieno prie kito, paduodama visiems ranką ir bučiuodamasi.

— Na! — tarė mis Ofelija.— Pasirodo, čia, Pietuose, vaikai gali daryti tokius dalykus, apie kuriuos aš nė nepagalvočiau.

— Kas jus taip nustebino? — paklausė Sen Kleras.

— Stengiuosi būti su visais maloni, neįžeisti nieko, bet bučiuotis. . .

— Su negrais nesiryžtumėt?

— Žinoma, ne! Kaip Eva gali?

Sen Kleras juokdamasis išėjo į prieškambarį.

— Ei, Meme, Džimi, Pole, Saki, ar džiaugiatės, matydami šeimininką? — kalbėjo jis, paduodamas jiems ranką.— Saugokit mažuosius! — pridūrė jis, užkliudęs juodaodį vaikiuką, šliaužiojantį ant grindų.— Jei užminsiu kurį, tegul jis man pasako!

Visi linksmai juokėsi, o Sen Kleras dalino jiems smulkius pinigus.

— Na, o dabar eikite, būkite geručiai,— pasakė jis.

Ir visi susirinkusieji — juodi ir balti — išėjo pro duris į didelę verandą, kur paskui juos nusekė Eva, nešdama didžiulį krepšį, pilną obuolių, riešutų, saldainių, kaspinų, juostelių bei žaislų, kuriuos ji surinko kelionės metu.

Atsigręžęs Sen Kleras pamatė Tomą, kuris sumišęs mindžikavo vietoje, o Adolfas, nerūpestingai atsirėmęs į turėklus, žiūrėjo į Tomą pro mažus teatro žiūronus su tokia mina, kurios jam galėtų pavydėti bet kuris dabita.

— Ak tu, šunyti! — sušuko šeimininkas, išmušdamas jam iš rankų žiūronus.— Kaip tu sutinki savo draugus? Man atrodo, Adolfai,— pridūrė jis, rodydamas pirštu į elegantišką raštuotą atlasinę liemenę, kurią dėvėjo Adolfas,— man atrodo, kad tai mano liemenė.

— O šeimininke, ši liemenė visa sulaistyta vynu! Juk toks džentelmenas, kaip jūs, negali dėvėti tokios liemenės. Aš pamaniau, kad galiu ją pasiimti. Ji tinka tik tokiam vargšui negrui kaip aš.

Ir palingavęs galvą, Adolfas gracingai persibraukė ranka iškvėpintus plaukus.

— Ak šit kaip, šit kaip! — nerūpestingai tarė Sen Kleras.— Na, gerai, aš supažindinsiu Tomą su šeimininke, o paskui nuvesi jį į virtuvę. Ir atsimink, nedrįsk prieš jį riesti nosies, nes jis vertas dviejų tokių šunyčių, kaip tu.

— Šeimininkas visad mėgsta juokauti,— pasakė Adolfas šypsodamas.— Kaip malonu matyti šeimininką tokį linksmą.

— Eikš, Tomai,— pasakė Sen Kleras, pamojęs jam.

Tomas įėjo į kambarį. Jis nustebęs žiūrėjo į aksominius kilimus, neapsakomai spindinčius veidrodžius, paveikslus, statulas ir užuolaidas,— į prabangą, kurios niekada anksčiau nė neįsivaizdavo,— ir jam apsvaigo galva. Jis bijojo net žingsnį žengti.

— Štai, Mari,— tarė Sen Kleras savo žmonai,— pagaliau išpildžiau jūsų norą ir parvežiau jums vežėją. Jis juodas ir ramus kaip katafalkas ir vežios jus lėtai kaip per laidotuves. Atmerkite akis ir pažiūrėkite į jį. Ir nesakykite, kad išvykęs aš niekad apie jus negalvoju.

Mari atmerkė akis ir pažvelgė į Tomą.

— Žinau, kad jis girtuoklis,— tarė jinai.

— Ne, mane patikino, kad tai pamaldus ir blaivus negras.

— Tikėkimės, kad taip,— pasakė ledė,— bet aš nelaukiu iš jo nieko gera.

— Dolfai,—pasakė Sen Kleras,— nuvesk Tomą žemyn ir nesipuikuok,— pridūrė jis,— atsimink, ką tau sakiau. Adolfas gracingai žengė pirmas, o Tomas nerangiai nuėjo iš paskos.

— Tikras begemotas! — pasakė Mari.— Čia toks triukšmas, jog jaučiuosi leisgyvė.

— Jūs sergate migrena? — paklausė mis Ofelija, staiga atsikeldama iš gilaus didelio krėslo, kur ji ramiai sėdėjo, apžiūrinėdama baldus ir galvodama, kiek jie galėtų kainuoti.

— Taip, esu tikra kankinė dėl tos migrenos,— atsakė ledė.

— Kadugių uogos — labai geri vaistai nuo migrenos,— pasakė mis Ofelija.— Bent jau diakono Abrahamo Perio

žmona Augustina sakydavo, o ji mokėjo slaugyti ligonius!

— Kai tik mūsų sode prie ežero prisirps pirmosios kadugių uogos, aš liepsiu jas tam reikalui surinkti,— tarė Sen Kleras ir truktelėjo skambučio virvutę.— O dabar, pusseserė, manau, jūs norėsite nueiti į savo kambarį ir po kelionės pailsėti. Dolfai,— tarė jis įėjusiam tarnui,— pasakyk, kad ateitų auklė.

Tuojau įėjo toji pati garbi mulatė, kurią taip džiaugsmingai bučiavo Eva. Ji buvo tvarkingai apsirengusi, su aukštu raudonos ir geltonos spalvos Evos padovanotu turbanu, kuriuo mergaitė pati papuošė jai galvą.

— Aukle,— tarė Sen Kleras,— pavedu tavo globai šią ledę. Ji pavargo ir nori pailsėti. Nuvesk ją į jos kambarį ir pasirūpink, kad būtų patogu.

Ir mis Ofelija nuėjo paskui auklę.

XVI skyrius

TOMO ŠEIMININKĖ IR JOS PAŽIŪROS

— Dabar, Mari,— tarė Sen Kleras,— prasideda jūsų auksinės dienelės. Mūsų praktiška, veikli pusseserė iš Naujosios Anglijos nuims nuo jūsų pečių visą naštą, ir jūs turėsite laiko atsigauti, pajaunėti ir pagražėti. Raktų perdavimo ceremoniją geriausiai atlikti tuojau pat.

Ši pastaba buvo padaryta per pusryčius, kelioms dienoms praslinkus po mis Ofelijos atvykimo.

— Labai džiaugiuosi, kad ji atvažiavo,— pasakė Mari, alsiai pasiremdama ranka.— Aš manau, ji greitai patirs, kad mes, šeimininkės, esame tikros vergės savo namuose.

— O, žinoma, neabejoju, kad ji tai patirs ir sužinos dar daug kitų ne mažiau naudingų tiesų,— tarė Sen Kleras.

— Sako, kad mes laikome vergus vien savo patogumui,— tęsė Mari.— Jeigu taip, tai aš esu įsitikinusi, kad juos visus reiktų tuoj pat atleisti.

Evangelina sumišusi įsmeigė savo dideles, rimtas akis į motinos veidą ir visai paprastai paklausė:

— Tai kam juos laikote, mama?

— Nežinau. Turbūt tam, kad jie mums įkyrėtų. Jie — mano gyvenimo nelaimė. Esu tikra, kad vergai yra svarbiausia mano ligos priežastis. O mūsų negrai — blogiausi iš visų.

— Na, Mari, jūs šįryt blogai nusiteikusi,— pasakė Sen Kleras.— Pati žinote, kad taip nėra. Štai auklė — puikiausia moteris pasaulyje. Ką gi jūs veiktumėt be jos?

— Auklė geresnė už kitus,— atsakė Mari.— Ir vis dėlto ji egoistė, baisi egoistė. Tai visų negrų yda.

— Egoizmas — baisi yda,— rimtai pasakė Sen Kleras.

— Kad ir ta pati auklė,— tęsė toliau Mari.— Manau, kad tai baisus egoizmas taip kietai miegoti naktimis, kaip jinai miega. Žino, kad man visą laiką reikia jos paslaugų, kai mane ištinka skausmai, ir vis dėlto taip sunku ją pažadinti! Šįryt jaučiuosi visiškai sudaužyta, nes baisiai privargau, kol naktį ją pažadinau.

— Argi ji nesėdėjo šalia jūsų keletą naktų iš eilės, mama? — pasakė Eva.

— Iš kur žinai? — šiurkščiai paklausė Mari.— Turbūt ji skundėsi.

— Ne, nesiskundė, tik sakė man, kaip jūs blogai jautėtės keletą naktų iš eilės.

— Kodėl jūs neliepiate Rozai arba Džeinei vieną kitą naktį ją pavaduoti, kad ji galėtų pailsėti? — paklausė Sen Kleras.

— Kaip galit siūlyti man tokį dalyką? — tarė Mari.— Sen Klerai, kalbat visai nepagalvojęs! Aš esu tokia nervinga, jog mažiausias vėjelis gali mane numarinti. O svetimų rankų prisilietimas išvestų iš proto. Jeigu auklė iš tikrųjų manimi rūpintųsi, ji taip kietai nemiegotų. Man teko girdėti, jog esama pasiaukojančių tarnų, bet aš tokios laimės niekad neturėjau.

Ir Mari atsiduso.

Mis Ofelija atidžiai ir rimtai klausėsi šio pasikalbėjimo. Jos lūpos buvo stipriai sučiauptos, lyg ji būtų dar neapsisprendusi, kam pritarti.

— Auklė turi privalumų,— tęsė Mari.— Ji romi, mandagi, bet širdies gelmėje egoistė. Nuolat vis kankinasi ir rūpinasi savo vyru. Matote, ištekėjusi ir atvažiavusi čia

gyventi, aš, žinoma, turėjau ir ją atsivežti, o mano tėvas nenorėjo skirtis su jos vyru, kuris yra geras kalvis ir, suprantama, ten labai reikalingas. Aš tada pasakiau, kad auklė ir jos vyras neprivalo vienas apie kitą galvoti, nes negali tikėtis, kada nors vėl kartu gyventi. Man reikėjo, žinoma, priversti ją ištekėti už kito, bet buvau nuolaidi ir to nepadariau. Dar tuomet sakiau jai, kad ji nesitikėtų pasimatyti su juo daugiau kaip porą kartų per visą gyvenimą, nes tėvo sodybos oras nepalankus mano sveikatai, aš negaliu ten važiuoti. Taigi, patariau jai ištekėti už kito. Bet kur tau, ji to nenorėjo! Auklė užsispyrusi, bet niekas, išskyrus mane, to nepastebi.

— Ar vaikų ji turi? — paklausė mis Ofelija.

— Taip, dvejetą.

— Turbūt labai jų pasiilgsta?

— Turbūt. Bet juk negalėjau čia jų atsivežti. Jie tokie nešvarūs. Negalėčiau jų pakęsti. Be to, jie sugaišintų jai daug laiko. Matyt, dėl to ji visą laiką ir pyksta. Už kito tekėti nepanorėjo. Ir aš esu tikra, kad nors ir žino man esanti labai reikalinga, nes mano silpna sveikata, bet vis tiek, jeigu tik galėtų, rytoj pat grįžtų pas savo vyrą. Esu tuo įsitikinusi! — pasakė Mari.— Jie visi egoistai, net ir geriausi iš jų.

— Kokia liūdna tikrovė,— šaltai įterpė Sen Kleras.

Mis Ofelija įdėmiai pažvelgė į jį ir pamatė, kiek slepiamo susierzinimo buvo jo veide, kaip sarkastiškai iškrypo jo lūpos.

— Auklė visuomet buvo mano numylėtinė,— kalbėjo Mari.— Tegul kuri nors šiaurietė tarnaitė pažvelgia į jos drabužių spintą. Ten kabo šilkinės, muslininės suknelės, o viena net tikro batisto. Kartais visą popietę vargstu, apsiuvinėdama jai skrybėlaitę, padėdama jai išsiruošti į svečius. Niekas jos neskriaudžia. Per visą savo gyvenimą ji buvo plakama tik vieną ar dukart. Kiekvieną dieną geria stiprią kavą ir arbatą su cukrum. Tiesa, tai šlykštu, bet Sen Kleras nori, kad tarnai gyventų kaip ponai, ir visi jie gyvena, žiūrėdami tik savo naudos. Žinoma, mūsų negrai labai išpaikinti. Man atrodo, jog iš dalies tai mūsų kaltė, kad jie tokie egoistai ir elgiasi

kaip išdykę vaikai. Bet aš jau tiek kalbėjau Sen Klerui apie tai, jog man įgriso.

— Ir man! — pasakė Sen Kleras, imdamas rytinį laikraštį.

Eva, gražuolė Eva, klausėsi motinos su jai būdingu giliu ir paslaptingu rimtumu. Ji tyliai priėjo prie motinos iš užpakalio ir apkabino už kaklo.

— Na, Eva, kas gi čia dabar? — paklausė Mari.

— Mama, ar aš negalėčiau jus slaugyti vieną naktį? Tiktai vieną? Žinau, kad nesuerzinsiu jūsų ir neužmigsiu. Aš dažnai guliu naktimis ir galvoju...

— Nesąmonė, vaike, nesąmonė! — sušuko Mari.— Tu tokia keista mergaitė!

— Bet, mama, ar galima? Man atrodo,— tarė ji nedrąsiai,— kad auklė serga. Ji sakė man, kad jai pastaruoju metu visą laiką skauda galvą.

— Dar vienas auklės prasimanymas! Ji tokia pati kaip ir jie visi: dejuoja dėl mažiausio galvos ar piršto skausmo. Niekad nereikia jiems pataikauti, niekad! Iš principo niekad jiems nepataikauju,— tarė ji mis Ofelijai.— Jūs pati įsitikinsit, kad pataikauti negalima. Jei tik leisit tarnams ištižti dėl kiekvieno menkniekio, ligi kaklo turėsite rūpesčių. Aš pati niekad nesiskundžiu. Niekas nežino, kiek aš kenčiu. Laikau savo pareiga kentėti tylomis, kenčiu ir tyliu.

Išgirdus pastaruosius žodžius, mis Ofelijos apskritos akys taip išsiplėtė iš nuostabos, jog Sen Kleras garsiai nusijuokė.

— Sen Kleras visada juokiasi, vos tik užsimenu apie savo silpną sveikatą,— pasakė Mari kankinės balsu.— Kad tik vieną gražią dieną jam netektų to gailėtis,— ir Mari pakėlė nosinaitę prie akių.

Įsiviešpatavo nejauki tyla. Pagaliau Sen Kleras atsikėlė, pažvelgė į laikrodį ir pasakė turįs sutvarkyti kai kuriuos reikalus. Eva išbėgo paskui jį, o mis Ofelija su Mari pasiliko prie stalo vienos.

— Sen Kleras visada toks,— pasakė Mari, atitraukusi nuo veido nosinę, vos tik dingo iš akių nusikaltėlis, kurį ta nosinaitė turėjo paveikti.— Jis niekad nesupranta, negali ir nenori suprasti, kaip aš kenčiu jau daugelį metų.

Jeigu nuolat skųsčiaus arba kelčiau triukšmą dėl niekų, jis turėtų tam pagrindo. Žinoma, vyrams nusibosta amžinai verkšlenančios moterys. Bet aš viską pakėliau tylomis ir kentėjau, kentėjau, kol Sen Kleras įprato manyti, kad viską galiu pakelti.

Mis Ofelija nežinojo, ką į tai atsakyti. Ir kol ji galvojo, Mari nusišluostė ašaras, pasitaisė drabužius, lyg karvelis plunksnas po lietaus, ir pradėjo pokalbį apie namų reikalus, atskleisdama raktus perimančiai mis Ofelijai bufetų, kamarų, spintų, komodų ir kitų saugyklų paslaptis ir drauge duodama jai tiek patarimų ir nurodymų, jog mis Ofelijai būtų galva apsisukusi, jeigu ji nebūtų buvusi tokio praktiško ir nuoseklaus proto.

— Dabar,— užbaigė Mari,— man atrodo, viską papasakojau. Todėl, ligos priepuoliams prasidėjus, jūs ir be mano nurodymų galėsite šeimininkauti. Tik štai dėl Evos... Jai reikia geros priežiūros.

— Ji nuostabi mergaitė,—pasakė mis Ofelija.— Nesu mačiusi tokio gero vaiko.

— Eva keista mergaitė,— tarė motina.— Labai keista. Ir jos norai tokie keisti. Ji visai nepanaši į mane, ne, visai nepanaši.— Ir Mari atsiduso, lyg tai iš tiesų būtų buvęs labai liūdnas dalykas.

Mis Ofelija širdyje pagalvojo: „Tikiuosi, kad tikrai nepanaši", bet ji buvo pakankamai protinga, kad garsiai to nesakytų.

— Eva visuomet linkusi draugauti su tarnais. Kai kuriems vaikams tai naudinga. Pavyzdžiui, aš visuomet žaisdavau su tėvo negriukais, man tai nekenkdavo. Bet Eva su visais elgiasi taip, tarsi jie būtų lygūs. Vaiko amžiuje tai labai keistas reiškinys. Niekad negalėjau jos nuo to atpratinti. O Sen Kleras, man rodos, ją net skatina. Tiesą pasakius, Sen Kleras yra nuolaidus visiems, išskyrus žmoną.

Mis Ofelija vis dar tylėjo.

— Ne, su tarnais reikia būti griežtiems. Aš, dar maža būdama, tai supratau. Eva gali sugadinti visus šiuose namuose gyvenančius negrus. Nežinau, ką ji darys, kai pati ims šeimininkauti. Aš esu tos nuomonės, kad reikia būti gerai tarnams, ir visuomet esu jiems gera, bet jie turi

žinoti savo vietą. Eva niekad to nesupranta. Ji neturi nė mažiausios nuovokos, kaip reikia su jais elgtis! Jūs girdėjote, kaip ji siūlėsi slaugyti mane naktimis, kad galėtų leisti auklei pamiegoti? Štai pavyzdys, kaip ji elgtųsi, jeigu galėtų daryti tai, ką nori.

— Vis dėlto,— šiurkštokai tarė mis Ofelija,— aš manau, kad ir jūs esate tos nuomonės, jog tarnai taip pat yra gyvos būtybės ir pavargę turi teisę pailsėti?

— O kaipgi, žinoma! Aš ypač stengiuos, kad jie turėtų visa, ko jiems reikia. Auklė gali išsimiegoti bet kada, tam nėra jokių kliūčių. Tokios baisios miegalės dar nesu mačiusi! Ji užmiega sėdėdama, siūdama, stovėdama, bet kur ir bet kada. Nėra ko būgštauti, kad auklė neišsimiegos. Bet elgtis su tarnais kaip su egzotiškomis gėlėmis arba kiniečių vazomis — tai jau iš tikrųjų juokinga! — pasakė Mari, alsiai susmukdama plačioje, pagalvėmis apkrautoje sofoje ir traukdama arčiau savęs nepaprastai dailų flakoną su kvepiančiuoju actu.

— Matote,— tarė ji silpnu balsu,— matote, brangioji Ofelija, aš nemėgstu kalbėti apie save, neturiu tokio įpročio: man tai nemalonu. Tiesą pasakius, tam nė jėgų neturiu. Bet yra dalykų, dėl kurių mano ir Sen Klero nuomonės skiriasi. Sen Kleras niekad manęs nesuprasdavo, niekad manęs nevertindavo. Aš manau, kad tai kaip tik ir yra pagrindinė mano ligos priežastis. Tikiu, kad Sen Kleras turi gerų norų, bet vyrai jau iš prigimties yra tokie egoistai ir neatidūs moterims! Bent aš susidariau tokią nuomonę.

Mis Ofelija, kuri turėjo nemažą dalelę tikrųjų Naujosios Anglijos gyventojų atsargumo ir labai bijojo kištis į šeimyninius reikalus, pajuto, kad jai gresia pavojus išgirsti lyg ir kokį intymų prisipažinimą. Tad, pasistengusi atrodyti niūri ir abejinga, jinai išsitraukė ilgiausią kojinę ir ėmė energingai megzti. Ji seniai buvo įtikėjusi, kad šėtonas pagauna žmones į savo pinkles kaip tik tada, kai jų rankos nieko nedirba, ir tam tikslui visados turėjo paruošusi kojinę. Jos tvirtai sučiauptos lūpos tarsi sakė: „Nebandykite priversti mane kalbėti. Aš nenoriu kištis į jūsų reikalus." Ir iš tiesų, ji atrodė tokia abejinga, lyg akmeninis liūtas. Bet Mari visai to nepaisė. Ji rado žmo-

gų, kuriam galėjo kalbėti apie save, kuriam privalėjo viską papasakoti, ir to jai pakako. Ji pauostė kvapųjį actą ir atsigaivinusi tęsė toliau:

— Matote, ištekėjusi už Sen Klero, aš įnešiau dalį savo turtų ir atsivežiau savo tarnus, todėl turiu teisę elgtis su jais, kaip man patinka. Sen Kleras turi savo turtą, savo tarnus ir gali su jais daryti, ką nori. Bet Sen Kleras kišasi į mano reikalus. Jis ypatingai keistų, absurdiškų pažiūrų. Ypač dėl elgesio su tarnais. Jis taip su jais elgiasi, lyg laikytų juos pranašesniais už mane ir už save, tarnai teikia jam daug rūpesčių, jis leidžia jiems daryti visokių eibių ir nė piršto prieš juos nepakelia. Kai kuriais atžvilgiais Sen Kleras tiesiog nepakenčiamas... Jis gąsdina mane... nors apskritai atrodo geraširdis. Jis čia įvedė tokią tvarką, kad niekas neturi teisės nieko mušti. Ir taip visus seka, jog aš nedrįstu jam prieštarauti. Jūs įsitikinsite, kokios yra to pasekmės. Sen Kleras nepakeltų rankos, kad ir kažkas atsitiktų, o aš... argi iš manęs galima reikalauti bent mažiausio jėgų įtempimo? Juk jūs pažįstate tuos negrus! Iš tiesų, jie yra tik suaugę vaikai.

— Ačiū dievui, aš apie juos nieko nenutuokiu,— atkirto mis Ofelija.

— Pagyvensite čia, įgysite ir supratimo, ir patyrimo! Jūs nežinote, kokie jie šlykštūs, bjaurūs, bukapročiai, nerūpestingi, nedėkingi sutvėrimai!

Kiekvieną sykį, ėmusi apie tai kalbėti, Mari pajusdavo naujų jėgų antplūdį. Ir dabar ji išplėtė akis, ir atrodė, kad jos nuovargio nė nebūta.

— Argi dievas nesutvėrė visų žmonių lygių?

— O, ne! Ką jūs sakote! Negrai yra žemesnės rasės. Štai Sen Kleras rimtai įtikinėjo mane, jog išvežti auklę ir atskirti ją nuo vyro yra tas pats, ką išskirti mus abu. Tokio palyginimo iš viso negali būti. Auklė nesugeba jausti taip kaip aš. Didelis skirtumas... Žinoma, didelis! O Sen Kleras vis dėlto dedasi to nematąs ir sako, kad auklė savo juodus mažus suskretėlius myli lygiai taip, kaip aš myliu Evą!..

Mis Ofelija, išsigandusi, kad gali pasakyti ką nors nereikalinga, ėmė taip reikšmingai barškinti virbalais, jog, būdama bent kiek nuovokesnė, Mari turėjo tai pastebėti.

— Dabar jūs suprantate,— tęsė ji,— kokiai šeimynai jums teks vadovauti. Namuose nėra tvarkos, tarnai daro, ką nori, ir gauna visa, ko nori. Aš, kiek man sveikata leidžia, palaikau drausmę, turiu šalimais pasidėjusi rimbą ir kartais jį pavartoju, bet tas mane labai vargina! Jeigu Sen Kleras elgtųsi taip, kaip elgiasi visi...

— O kaipgi jie elgiasi?

— Siunčia juos į šaltąją ar į kitą kokią vietą nuplakti. Tai vienintelis būdas. Jeigu nebūčiau tokia nelaiminga silpna būtybė, tai tikiu, kad susitvarkyčiau pati, ir dar su didesne energija negu Sen Kleras. Jūs pamatysite, kad šiems' tinginiams, dykaduoniams, niekšams reikia griežtumo.

— Sena pasaka! — tarė Sen Kleras, įeidamas į kambarį.— Matot, pussesere,— tarė jis, guldamasis ant sofos priešais Mari,— mudu su žmona duodame tokį kilnų pavyzdį tarnams, o jie kažkodėl vis tiek tinginiauja!

— Taip, jums, vergų savininkams, tenka didelė atsakomybė,— tarė mis Ofelija,— ir aš už jokius turtus pasaulyje nenorėčiau būti jūsų vietoje. Jūs turite vergus auklėti, mokyti; su jais reikia elgtis kaip su protingais sutvėrimais.

Iš kiemo pro šilkines verandos užuolaidas įsiveržė linksmas juokas. Sen Kleras išėjo į verandą ir, kilstelėjęs užuolaidą, taip pat ėmė juoktis.

— Kas atsitiko? — paklausė mis Ofelija, eidama prie turėklų.

Sode ant nedidelio apsamanojusio suolelio sėdėjo Tomas, jo švarko atlapuose kyšojo jazmino šakelės, o Eva, linksmai juokdamasi, kabino jam

ant kaklo rožių vainiką. Paskui, vis dar juokdamasi, tartum žvirblelis mergaitė užšoko jam ant kelių.

— Koks tu juokingas, Tomai!

O Tomas šypsojosi savo ramia, gera šypsena ir buvo ne mažiau už ją patenkintas.

— Kaip jūs leidžiate tokius dalykus? — sušuko mis Ofelija.

— O kas čia blogo? — paklausė Sen Kleras.

— Na, aš nežinau, bet man tai atrodo baisu!

— Man gerai pažįstami kai kurie šiauriečių jausmai. Dažnai pastebėdavau, keliaudamas po Šiaurę, kad jūs šlykštitės negrais daug labiau negu mes. Jūs šlykštitės jais, lyg tai būtų rupūžės ar gyvatės, ir tuo pačiu metu juos ginate. Jūs piktinatės blogu elgesiu su jais, bet patys jokiu būdu nenorite turėti su jais reikalų. Mielai pasiųstumėt juos į Afriką, kad tik nematytumėt, atiduotumėt misionieriams. Argi ne tiesą sakau?

— Taip,— susimąsčiusi pritarė mis Ofelija,— jūsų žodžiuose daug tiesos.

Tomui dabar buvo nebloga gyventi, ir jis neturėjo kuo skųstis. Jis patiko mažajai Evai, ir ji paprašė tėvą, kad leistų Tomui visad ją lydėti, kai ji jodinėdavo arba eidavo pasivaikščioti. Tuo pasireiškė instinktyvus mylinčios ir kilnios jos širdies dėkingumas. Ir Tomui buvo liepta mesti visus darbus ir lydėti mis Evą kiekvieną kartą, kai tik ji to panorės, ir, kaip skaitytojas gali įsivaizduoti, tas įsakymas nebuvo jam nemalonus. Dabar Tomas buvo gerai apsirengęs, nes tarnų išorei Sen Kleras teikė daug reikšmės. Darbo arklidėje, tiesą sakant, negalima būtų nė pavadinti darbu. Tomas turėdavo kiekvieną dieną viską patikrinti ir duoti nurodymus savo padėjėjui, o pats nieko nedirbdavo, nes Mari Sen Kler pareiškė, kad ji negalinti pakęsti arklių kvapo.

Švariai išvalytas plonos gelumbės kostiumas, minkšta skrybėlė, išblizginti batai, švarut švarutėlė apikaklė bei rankogaliai — visa tai teikė Tomui orumo ir patrauklumo.

Vieną sekmadienio rytą Mari Sen Kler, gražiai apsitaisiusi, stovėjo verandoje ir ant laibos rankos segė deimantais papuoštą apyrankę. Išsipusčiusi, briliantais, šil-

kais ir mezginiais pasidabinusi, ji važiavo į bažnyčią savo religingumo parodyti. Sekmadieniais Mari stengdavosi būti labai pamaldi. Ir štai ji stovėjo prieangyje — tokia liekna, tokia grakšti, mezginių skraistės lyg rūko apgaubta! O judesiai tokie lengvi! Mari jautėsi esanti labai elegantiška ir buvo labai patenkinta.

Mis Ofelija, stovinti greta, buvo visiška jos priešingybė. Ne todėl, kad ji neturėjo tokios pat gražios šilkinės suknelės ar skraistės, tokios pat plonutės nosinaitės, ne — tiesi it strėlė, sustingusi, kampuota, ji buvo priešingybė kaimynės grakštumui ir elegantiškumui.

— Kurgi Eva? — paklausė Mari.

— Ji stabtelėjo ant laiptų ir apie kažką kalbasi su aukle.

Apie ką gi Eva kalbėjosi su aukle ant laiptų?

— Brangioji aukle, žinau, kad tau labai skauda galvą.

— Telaimina jus dievas, mis Eva! Pastaruoju metu man kasdien skauda galvą. Nesirūpinkit.

— Aš džiaugiuosi, kad ir tu važiuoji į bažnyčią. Tau bus geriau. O čia štai, aukle, flakonas su kvepiančiu actu, paimk,— ir mergaitė apkabino jos kaklą.

— Ką jūs! Tokį gražų, auksinį su deimantais? Dieve, panele, negalima! Jokiu būdu!

— Kodėl? Tau actas reikalingas, o man ne. Mama visuomet jį vartoja, kai jai skauda galvą, ir jis tau sumažins skausmą. Tu privalai paimti, turi padaryti man malonumą!

— Ir ko tik nesusigalvoja ta mano brangutė! — tarė auklė, o tuo metu Eva įkišo jai flakoną į užantį, pabučiavo ją ir nubėgo laiptais žemyn pas motiną.

— Kodėl atsilikai? — paklausė Mari.

— Aš atidaviau auklei savo flakoną su actu.

— Eva! — sušuko Mari, nekantriai treptelėdama koja.— Savo auksinį flakoną atidavei auklei! Kada tu suprasi, kas galima daryti ir ko negalima? Eik ir tučtuojau atnešk jį!

Eva nusiminė ir suglumo; ji iš lėto pasisuko ir buvo beeinanti.

— Mari, palik vaiką ramybėje. Tegul daro, ką nori,— pasakė Sen Kleras.

— Pusbroli, ar važiuosite į bažnyčią? — paklausė mis Ofelija, staiga atsigręždama į Sen Klerą.

— Ne, dėkui, nevažiuosiu.

— Norėčiau, kad Sen Kleras bent kartą nuvažiuotų į bažnyčią! — pasakė Mari.— Bet jis neturi nė menkiausio religinio jausmo. Tai tiesiog nepadoru!

— Matai, Evangelina,— jau važiuodama kalbėjo motina,— su tarnais reikia visuomet gražiai elgtis, būti maloniai, bet nedera su jais elgtis taip, lyg jie būtų lygūs mums. Juk nepaguldytum auklės savo lovoje, jeigu ji susirgtų?

— Žinoma, paguldyčiau, mama,— atsakė Eva,— nes man būtų patogiau ją slaugyti, o be to, mano lova daug geresnė už jos.

Šis dukters atsakymas, rodantis etinių normų nesuvokimą, visiškai nuliūdino Mari.

— Ką man daryti, kad tas vaikas pagaliau mane suprastų? — sušuko ji.

— Nieko čia nepadarysi! — reikšmingai atsakė mis Ofelija.

Valandėlę Eva atrodė nusiminusi ir susigėdusi. Bet, laimė, vienas įspūdis vaikus neilgai veikia, ir po kelių minučių jinai jau linksmai juokėsi, į kažką žiūrėdama pro ekipažo langą.

* * *

— Na, gerbiamosios, kuo gi jus šiandien pradžiugino bažnyčioje? — paklausė Sen Kleras, kai visa šeima jau patogiai sėdėjo prie pietų stalo.

— Pamokslas buvo puikus! — atsakė Mari.— Jums ne pro šalį būtų buvę jo pasiklausyti. Pamokslininkas išdėstė visas mano pažiūras!

— Tai turėjo būti labai pamokoma! — pasakė Sen Kleras.

— Taip, jis įrodinėjo, kad visos skirtybės visuomenėje atsirado pagal dievo valią ir kad skirtumas tarp aukštesniųjų ir žemesniųjų yra teisingas, nes vieniems nuo gimimo dienos yra lemta įsakinėti, o kitiems — klausyti. Jeigu būtumėt girdėję šiandieninį pamokslą, jums būtų aišku, kokie nevykę visi prieštaravimai prieš vergval-

dystę ir kokie įtikinami yra visi biblijoje minimi argumentai jai apginti.

— Ne, atleiskite! — pasakė Sen Kleras.— To, apie ką jūs kalbate, aš taip pat sėkmingai galiu pasisemti iš laikraščių, be to, tuo pačiu galiu ir cigarą surūkyti, o bažnyčioje, kaip žinote, to neleidžiama daryti.

— Bet, leiskite paklausti, Ogiustenai,— įsikišo į jų pokalbį mis Ofelija,— ar jūs nepritariat pamokslininko pažiūroms?

— Kas, ar aš? Jeigu mane paprašytų išdėstyti savo nuomonę apie vergovinę sistemą, aš sąžiningai atsakyčiau: „Mes valdome vergus ir neketiname atsisakyti savo teisių, nes tai atitinka mūsų interesus, štai ir viskas." Dievobaimingi tauškalai iš esmės irgi yra tas pat. Ir aš manau, kad mane suprastų.

— Bet vis dėlto vergovę jūs laikote blogybe, ar ne?

— Jūsų linijos tiesumas, pussesere, mane tiesiog gąsdina! Gailiuosi, bet aš toks nesugebu būti! — juokdamasis sušuko Sen Kleras.— Jūs geriau įsivaizduokite, kad dėl kažkokios priežasties medvilnės kainos ima ir visam laikui nukrinta, ir vergvaldystė mums pasidaro našta. Būkit tikra — bematant pasikeistų ir biblijos teksto aiškinimas!

— Šiaip ar taip,— nutęsė Mari, guldamasi ant sofos,— aš dėkoju likimui, kad gimiau tokioje šalyje, kur yra vergvaldystė. Mano nuomone, nieko blogo joje nėra, ir nežinau, kaip mes be jos gyventume.

XVII skyrius

KAIP GINASI LAISVAS ŽMOGUS

Pavakare Simeono Holidejaus namuose kilo tylus sambrūzdis. Rachilė Holidej neskubėdama vaikščiojo po kambarius, iš savo atsargų rinkdama šiąnakt išvykstantiems keleiviams visa, kas sutilptų į nedidelį lagaminą.

Vakaro šešėliai nutįso į rytus. Apskrita, raudona saulė susimąsčiusi stabtelėjo horizonte, nušviesdama geltona, ramia šviesa mažą miegamąjį, kuriame sėdėjo Džordžas su žmona. Viena ranka apkabinęs jis ant kelių laikė berniuką, o kita buvo paėmęs Elizos ranką. Abu atrodė susi-

mąstę ir rimti, o ant jų skruostų dar nebuvo spėjusios nudžiūti ašaros.

— Taip, Eliza,— tarė Džordžas,— žinau: visa tai, ką sakai, yra teisybė. Tu gera, daug geresnė už mane. Ir aš pasistengsiu padaryti taip, kaip sakai. Pasistengsiu elgtis taip, kad būčiau vertas laisvo žmogaus vardo.

— O kai nuvyksime į Kanadą,— pasakė Eliza,— aš galėsiu tau padėti. Moku gerai siūti, moku skalbti ir laidyti ploniausius baltinius. Mes galėsime kaip nors užsidirbti pragyvenimui.

— Taip, Eliza. Kol mes drauge — ir mūsų berniukas kartu su mumis. O Eliza! Jei šitie žmonės žinotų, kokia palaima žmogui jausti, kad jo žmona ir kūdikis priklauso jam! Visada stebėdavausi, kad žmonės, galį vadinti žmonas ir vaikus savais, dar kažko trokšta. Aš dabar jaučiuosi stiprus ir turtingas, nors mes nieko neturime, tik savo rankas. Ir nors ligi dvidešimt penkerių metų aš kas dieną sunkiai dirbau ir neturiu nei cento, nei pastogės, nei sklypelio žemės, kurią galėčiau pavadinti sava, vis dėlto aš būsiu patenkintas... būsiu dėkingas, jeigu ten jie paliks mane ramybėje. Aš dirbsiu ir nusiųsiu misteriui Šelbiui pinigus už tave ir berniuką. O savo senajam šeimininkui nesu skolingas nė cento: penkeriopai jam atsilyginau savo darbu.

— Bet juk mums dar gresia pavojai,— tarė Eliza.— Mes dar ne Kanadoje.

— Tiesa,— pasakė Džordžas,— bet man jau atrodo, kad kvėpuoju laisvės oru, ir tai teikia jėgų.

Tuo metu gretimame kambaryje pasigirdo rimto pokalbio garsai, ir netrukus kažkas pasibeldė į duris. Eliza krūptelėjo ir nuėjo atidaryti.

Į kambarį įėjo Simeonas Holidejus ir kažkoks liesas, aukštas, rudaplaukis, vylingo ir protingo veido vyras, kurį Simeonas pavadino Finėjum Flečeriu.

— Mūsų draugas Finėjas turi šiokių tokių naujienų, svarbių tau ir tavo palydovams, Džordžai,— pasakė Simeonas.— Pasiklausyk jo.

— Taip, aš kai ką sužinojau,— pasakė Finėjas,— ir tai įrodo, kad kartais žmogui ne pro šalį užmerkti tik vieną akį. Pereitą naktį nakvojau mažoje nuošalioje smuklėje.

Tu prisimeni, Simeonai, kur mes pernai pardavėme obuolius tai storai moteriškei su dideliais auskarais. Taigi buvau pavargęs po kelionės ir po vakarienės, tad, belaukdamas, kol man paklos lovą, išsitiesiau ant krūvos maišų kertėje, užsiklojęs jaučio oda, ir greitai užmigau.

— Užmerkęs vieną akį, Finėjau? — paklausė Simeonas.

— Ne, valandą miegojau kietai, nes buvau labai pavargęs. Bet, truputį numigęs, pamačiau, kad kambaryje prie stalo sėdi daug žmonių ir gerdami kalbasi. Ir aš nusprendžiau pasiklausyti, apie ką jie kalba, ypač kai išgirdau minint kvakerius. „Taigi,— sako vienas,— jis tikriausiai kvakerių gyvenvietėje." Tada, atmerkęs ir kitą akį, ėmiau atidžiau klausytis ir supratau, kad jie kalba apie pabėgėlius. Aš gulėjau, o jie čia pat dėstė savo planus. Tas jaunas vyras, sakė jie, būsiąs išsiųstas atgal į Kentukį pas šeimininką, kuris gerokai jį pamokysiąs, kad atgrasytų bėgti visus negrus, o jo žmoną nuvešią į Naująjį Orleaną ir ten parduosią už tūkstantį šešis ar net tūkstantį aštuonis šimtus dolerių. Berniukas, sakė jie, turįs atitekti pirkliui, kuris jį nupirkęs, o Džimą ir jo motiną žadėję grąžinti jų šeimininkams į Kentukį. Jie sakėsi paimsią dar du policininkus iš kito miestelio, kai eisią gaudyti pabėgėlių, ir moterį tučtuojau nuvesią pas teisėją. Vienas jų, toks menkutis, bet saldžiakalbis ir pasalus, prisieksiąs teisme, kad ji esanti jo nuosavybė, ir teismas atiduosiąs moterį jam, o jis nuvešiąs ją į Pietus. Jie turį tikslių žinių apie kelią, kuriuo mes šiąnakt važiuosime, ir vysis mus šešiese ar aštuoniese. Tai ką gi mes dabar darysime?

Grupė žmonių, stovinčių įvairiose pozose ir klausančių Finėjaus, iš tikro buvo verta dailininko teptuko. Rachilė Holidej, palikusi minkomą tešlą sausainiams ir atėjusi pasiklausyti, stovėjo drauge su visais, iškėlusi savo miltuotas rankas, o jos veide matėsi didelis susirūpinimas. Simeonas buvo giliai susimąstęs. Eliza, apkabinusi savo vyrą, žiūrėjo jam į akis. Džordžas stovėjo, sugniaužęs kumščius, blizgančiomis akimis, o jo veido išraiška buvo lygiai tokia, kaip ir kiekvieno vyro, kurio žmoną kas nors ketintų parduoti iš varžytinių, o sūnų atiduoti pirkliui.

— Ką gi darysime, Džordžai? — nedrąsiai paklausė Eliza.

— Aš žinau, ką darysiu,— atsakė Džordžas, žengdamas į mažą kambariuką ir apžiūrinėdamas pistoletus.

— Oho! — pasakė Finėjas, linktelėjęs galva Simeonui,— matai, Simeonai, kur viskas krypsta!

— Matau,— atsakė Simeonas ir atsiduso.— Geriau būtų be to apsiėjus.

— Aš nenoriu kitų įvelti į šį reikalą,— tarė Džordžas.— Jeigu jūs paskolinsite vežimą ir parodysite kelią, man nereikės jokių palydovų, aš vienas važiuosiu iki sekančios stoties. Džimas stiprus kaip milžinas ir drąsus kaip mirtis, kaip neviltis. O aš irgi nesu bailys.

— Viskas gerai, drauguži,— pasakė Finėjas,— bet tau reikia vežėjo. Tu gali drąsiai kautis, niekas tuo neabejoja, bet kelią aš geriau žinau negu tu.

— Nenoriu jūsų įklampinti,— atsakė Džordžas.

— Įklampinti? — pakartojo Finėjas, ir jo akys vylingai žybtelėjo.— Iš anksto pranešk man, kai būsi beįklampinąs!

— Finėjas protingas ir sumanus vyras,— tarė Simeonas.— Pasitikėk juo, Džordžai. Ir,— pridūrė jis, švelniai dėdamas ranką Džordžui ant peties bei rodydamas į pistoletus,— neskubėk jais naudotis: jaunas kraujas perdaug karštas.

— Pirmas aš nepulsiu nė vieno žmogaus,— pareiškė Džordžas.— Tik prašau, kad šis kraštas paliktų mane ramybėje ir leistų man taikiai pasitraukti. Bet,— jisai stabtelėjo, jo antakiai susiraukė, veidas apsiniaukė,— aš turėjau seserį, kuri buvo parduota Naujojo Orleano turguje. Žinau, kuriuo tikslu jos parduodamos... Nejaugi stovėsiu ir žiūrėsiu, kaip atims iš manęs žmoną ir parduos, kol turiu stiprias rankas ir galiu ją apginti? Ne, aš kovosiu iki paskutinio atodūsio ir neatiduosiu nei žmonos, nei sūnaus. Ar galite mane už tai kaltinti?

— Niekas negali tavęs kaltinti, Džordžai! Tu privalai klausyti širdies ir kraujo balso,— pasakė Simeonas.

— Na,— tarė Džordžas,— ar ne laikas mums į kelionę?

— Aš išvažiavau ketvirtą valandą ir variau arklius visu greičiu. Jeigu jie išvyko žadėtu laiku, tai mes dar turime

dvi tris valandas. Šiaip ar taip, pavojinga važiuoti, kol dar šviesu. Sodžiuje, pro kurį teks keliauti, yra keletas blogų žmonių. Pamatę vežimą, jie gali sustabdyti mus ir sutrukdyti. Bet po dviejų valandų, manau, galėsime išvykti. Nueisiu pas Maiklą Krosą ir paprašysiu, kad jotų užpakaly — jo arkliukas greitas — ir kad perspėtų mus, jei kas vysis; jis galės šūviu perspėti, kai grės pavojus. O dabar einu įspėti Džimo ir senės, kad pasiruoštų, ir pasirūpinsiu arkliais. Persekiotojus mes gerokai pralenksime ir spėsime pasiekti stotį. Tad nenusimink, drauguži, ne pirmą kartą aš patenku į tokią bėdą,— pasakė Finėjas, eidamas pro duris.

— Finėjas — patyręs vyras! — tarė Simeonas.— Jis padarys visa, kas bus reikalinga.

— Tik man liūdna, kad dėl mūsų kaltės jums visa tai gali blogai baigtis.

— Mums bus labai malonu, mielas Džordžai, jeigu apie tai nekalbėsime. Darome, ką privalome daryti, sąžinė neleidžia kitaip elgtis. O dabar, motin,— kreipėsi jis į Rachilę,— skubėk, nes negalime išleisti draugų nevalgiusių.

Kol Rachilė su vaikais kepė kukurūzinius paplotėlius, kumpį bei viščiukus ir skubėjo ruošti vakarienę, Džordžas su žmona sėdėjo apsikabinę mažame kambarėlyje ir kalbėjosi, kaip kalbasi vyras su žmona, kai jie žino, kad po kelių valandų gali išsiskirti amžinai.

— Eliza,— tarė Džordžas,— žmonės, kurie turi draugų, namus, žemę, pinigų, negali taip mylėti vienas antro kaip mes, kurie nieko neturime. Kol tavęs nepažinojau, Eliza, manęs niekas nemylėjo, išskyrus mano nelaimingas vargdienes motiną ir seserį. Aš mačiau vargšę Emilę tą rytą, kai pirklys ją išsivežė. Ji atėjo į kertę, kur aš miegojau, ir sako: „Vargšas Džordžai, išvažiuoja tavo paskutinis draugas. Kaip tu gyvensi, nelaimingas berniuk?" Aš atsikėliau, apkabinau ją ir ėmiau verkti, raudoti, o jinai irgi verkė. Ir tai buvo paskutiniai meilūs žodžiai, kokių paskui dešimt metų negirdėjau. Mano širdis išseko, išdžiūvo kaip pelenai, kol sutikau tave. Tavo meilė prikėlė mane iš mirusiųjų. Nuo to laiko aš tapau visai kitas žmogus. Ir dabar, Eliza, už tave kovosiu iki paskutinio kraujo lašo!

Kas norės tave pagrobti, turės peržengti per mano lavoną!

— O dieve, pasigailėk mūsų! — kukčiodama ištarė Eliza.— Kad tik galėtume išvažiuoti iš šito krašto, daugiau mes nieko neprašome!

Įėjo Rachilė, meiliai paėmė Elizą už rankos ir nusivedė prie stalo. Kai visi susėdo, kažkas tyliai pabeldė į duris ir įėjo Ruta.

— Aš trumpam užbėgau,— tarė ji,— atnešiau berniukui kojines. Čia trys poros kojinių, šiltų, vilnonių. Ten, Kanadoje, labai šalta... Turbūt tu nebijai? — pridūrė jinai, eidama aplink stalą prie Elizos. Ruta nuoširdžiai paspaudė jai ranką ir įbruko Hariui į rankutę anyžinį pyragaitį.— Atnešiau jam ir daugiau tokių pyragėlių... Žinai, vaikai visuomet nori valgyti.

— Dėkui! Jūs tokia gera! — tarė Eliza.

— Sėsk, Ruta, kartu vakarienės valgyti,— pakvietė Rachilė.

— Ne, jokiu būdu negaliu! Palikau Džoną prie vaiko, o orkaitėje sausainiai. Negaliu pasilikti nė valandėlės, nes Džonas suskrudins sausainius ir atiduos vaikui visą cukrų, kiek tik yra cukrinėje. Jis visuomet taip daro! Sudie, Eliza, lik sveikas, Džordžai. Laimingos kelionės! — Ir Ruta greitai išėjo.

Tuoj po vakarienės prie durų privažiavo didelis dengtas vežimas. Naktis buvo šviesi ir žvaigždėta. Finėjas greitai nušoko nuo pasostės ir ėmė ruošti vietą savo keleiviams. Džordžas išėjo pro duris, apkabinęs Elizą ir nešdamas sūnų. Jo žingsniai buvo tvirti, veidas rimtas ir ryžtingas. Užpakaly jų ėjo Rachilė ir Simeonas.

— Išlipkit valandėlei,— pasakė Finėjas sėdintiems vežime,— aš paruošiu užpakaly vietą moterims ir berniukui.

— Paimk šias dvi buivolo odas,— tarė Rachilė.— Įtaisyk patogiau, nes važiuoti teks visą naktį.

Džimas iššoko pirmasis ir rūpestingai padėjo išlipti senai motinai, kuri, įsikibusi į jo ranką, baimingai dairėsi aplink, tarsi kas akimirką laukdama persekiotojų.

— Džimai, ar tavo pistoletai užtaisyti? — tyliu, bet tvirtu balsu paklausė Džordžas.

— O kaipgi! — atsakė Džimas.

— Žinai, kas daryti, jeigu jie mus pasivys?

— Manau, kad žinau,— atsakė Džimas, atstatydamas savo galingą krūtinę ir giliai įkvėpdamas oro.— Negi leisiu jiems motiną atimti?

Kol jie kalbėjosi, Eliza atsisveikino su savo gerąja drauge Rachile ir, Simeono padedama, įlipo su berniuku į vežimą ir atsisėdo užpakaly ant buivolo odų. Paskui pasodino senutę. Džordžas ir Džimas atsisėdo priešais jas ant kietos pasostės, o Finėjas užlipo į priekį.

— Laimingos kelionės, draugai,— tarė Simeonas.

— Telaimina jus dievas! — kartu atsakė visi keleiviai.

Ir vežimas, tratėdamas bei šokinėdamas, nuvažiavo sušalusiu keliu. Dėl dardesio ir kratymo kalbėti buvo neįmanoma. Vežimas bildėjo pirmyn ilgais tamsiais tarpumiškių keliais, plačiomis, niūriomis lygumomis, kilo į kalvas, leidosi į slėnius — vis tolyn ir tolyn. Vaikas greit užmigo ant motinos kelių. Vargšė įsibaiminusi senelė palengva nurimo, net Eliza pamiršo visas baimes ir snausdama užmerkė akis. Finėjas buvo budriausias už visus ir, kad kelias neprailgtų, švilpavo kažkokias linksmas daineles.

Bet apie trečią valandą Džordžas išgirdo tolumoje artėjantį kanopų bildesį ir alkūne bakstelėjo vežėjui. Finėjas sustabdė arklius ir ėmė klausytis.

— Turbūt Maiklas,— tarė jis.— Man rodos, kad tai jo arklys šuoliuoja.

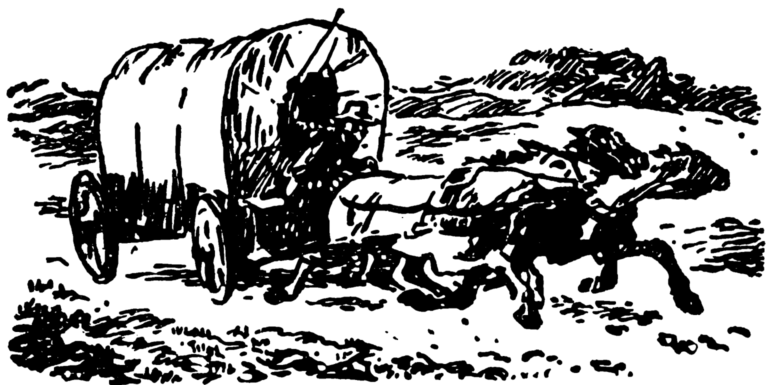
Jis nulipo ir susirūpinęs ėmė dairytis. Tolumoje ant kalvos vos įžiūrimas pilnu greičiu jojo vyras.

— Taip, esu tikras, kad tai jis! — pasakė Finėjas.

Džordžas ir Džimas tučtuojau iššoko iš vežimo. Visi suklusę tylėjo ir žiūrėjo į tą pusę, iš kurios artėjo raitelis. Štai jis nusileido į slėnį ir dingo iš akių, bet kanopos kaukšėjo greitai, aiškiai ir vis arčiau. Pagaliau jie pamatė raitelį kalvos viršūnėje, iš kur jis jau galėjo išgirsti jų balsą.

— Taip, tai Maiklas! — pasakė Finėjas ir šūktelėjo: — Ei, Maiklai!

— Finėjau, tai tu?

— Taip! Kas girdėt? Vejasi?

— Visai netoli... jų aštuoni ar dešimt, girti... keikiasi apsiputoję...

Tuo tarpu vėjelis atnešė silpną šuoliais jojančių arklių trepsėjimą.

— Lipkit, vyrai, lipkit vežiman! — šūktelėjo Finėjas.— Jeigu jau teks jums kautis, tai bent nuvešiu truputį toliau!

Džordžas su Džimu įšoko į vežimą. Finėjas paragino arklius, raitelis jojo šalia. Vežimas tratėjo, šokinėjo, beveik skrido per gruodą, bet persekiotojai vis artėjo ir artėjo. Išgirdusios triukšmą, moterys baimingai pažvelgė laukan ir tolumoje ant kalvos išvydo grupę vyrų, neaiškiai juoduojančių rausvame brėkštančio dangaus fone. Dar viena kalvelė — ir persekiotojai pastebėjo vežimą, kurio baltas drobinis viršus aiškiai matėsi iš tolo. Vėjas atnešė garsų, džiaugsmingą riksmą. Eliza apmirė ir prispaudė vaiką prie krūtinės. Senė meldėsi ir dejavo, o Džordžas ir Džimas. iš nevilties spaudė pistoletus.

Persekiotojai greit artėjo. Vežimas staiga pasuko iš kelio, ir pabėgėliai atsidūrė po stačia, išsikišusia uola, kylančia virš kalvų viršūnių. Ta vieniša uola niūriai tamsavo švintančiame danguje ir tarytum siūlė prieglaudą bei išsigelbėjimą. Finėjas gerai žinojo šią vietą,— dar medžiodamas ją buvo suradęs.

— Lipkite! — sušuko jis, staiga sustabdydamas arklius ir nušokdamas nuo pasostės.— Visi greit lipkite lauk ir paskui mane į šitą uolą! Maiklai, pririšk savo arklį prie vežimo ir važiuok pas Amariją; tegul su savo vyrukais skuba į pagalbą.

Visi žaibiškai šoko iš vežimo.

— Šen! — tarė Finėjas, čiupdamas Harį.— Bėkit, bėkit greičiau ir padėkite moterims, kad neatsiliktų!

Raginti nereikėjo. Negali nė apsakyti, kokiu greičiu visas būrys perlipo pinučių tvorą ir pasileido prie uolos, o Maiklas, nušokęs nuo arklio ir pririšęs vadeles prie vežimo, sėdo į jį ir nurūko pirmyn.

— Kopkite į viršų! — šaukė Finėjas, kai jie pasiekė uolas ir vis dar žvaigždėto brėkštančio dangaus šviesoje pamatė tarp uolų pramintą takelį.— Tai senas mūsų medžioklės urvas. Greičiau į viršų!

Finėjas bėgo pirmas. Jis nešė vaiką ant rankų ir šokinėjo per uolas kaip ožys. Paskui jį bėgo Džimas, nešdamas ant nugaros drebančią, seną motiną, o Džordžas ir Eliza neatsiliko nuo jų.

Raiteliai prijojo pinučių tvorą ir, šaukdami bei keikdamiesi, lipo nuo arklių, pasiryžę vytis toliau. Po valandėlės bėgliai jau buvo prie pat iškyšulio viršūnės. Takas ėjo tokiu siauru tarpekliu, jog čia galima buvo žengti tik pavieniui. Šis tarpeklis staigiai baigėsi dideliu, dau-

giau kaip metro platumo plyšiu, už kurio kyšojo kitos uolos, stačiais trisdešimties pėdų aukščio skardžiais. Finėjas lengvai peršoko bedugnę ir pasodino berniuką lygioje aikštelėje, apaugusioje švelniomis, baltomis samanomis.

— Šokit! — šaukė jis,— šokit greičiau, kam brangi gyvybė!

Ir visi, vienas po kito, peršoko plyšį. Didžiulės akmenų nuolaužos sudarė savotišką priedangą, kuri slėpė juos nuo apačioje stovinčių.

— Na štai, mes jau čia! — pasakė Finėjas, žvilgtelėjęs iš priedangos į persekiotojus, kurie rėkaudami kopė į uolas.— Tegul jie pabando mus pasiekti, jei gali. Tie, kurie norės čia pakliūti, turės po vieną pereiti nuo anos uolos ant šitos, apšaudomi jūsų pistoletų, ar ne tiesa, vyrai?

— Taip,— atsakė Džordžas.— O dabar, kadangi tai liečia tik mus, leiskite kovoti mums vieniems.

— Neturiu nieko prieš, Džordžai,— pasakė Finėjas, kramtydamas šilkmedžio lapelį.— Bet manau, kad man galima pasigėrėti ta kova. Žiūrėk, jie ten apačioje tariasi ir dairosi į viršų kaip vištos, pasiruošusios skristi ant laktų. Būtų gerai, jeigu patartum jiems pasitraukti, kol dar neužskrido; pasakyk gražiuoju, kad nušausi, jeigu kops aukštyn.

Dabar aušra aiškiai nušvietė žmones apačioje. Tai buvo mūsų seni pažįstami: Tomas Lokeris ir Merksas su dviem polismenais ir būriu padaužų, kuriuos už butelį degtinės galima pasisamdyti negrams gaudyti.

— Na, Tomai, dabar jie nepabėgs! — pasakė vienas iš jų.

— Taip, mačiau juos lipant aukštyn,— atsakė Tomas.— O štai ir takas. Reikia tik užkopti į viršų. Juk nenušoks jie stačia galva žemyn.

— Bet, Tomai, pasislėpę už uolos, jie gali šaudyti į mus,— pasakė Merksas.— Nelabai būtų malonu.

— Ė-ė! — nusišiepė Tomas.— Tu visad drebi dėl savo kailio, Merksai! Nebijok! Negrai per bailūs šaudyti!

— Nesuprantu, kodėl turėčiau nedrebėti dėl savo kailio? — pasakė Merksas.— Aš nieko geresnio neturiu, o negrai kartais kaunasi kaip padūkę.

Tuo metu olos viršūnėje pasirodė Džordžas.

— Kas jūs esate, džentelmenai, ir ko jums reikia? — ramiu, aiškiu balsu paklausė jis.

— Mums reikia pabėgusių negrų! — sušuko Tomas Lokeris.— Ieškome Džordžo Hario, Elizos Haris ir jų sūnaus, o be to, Džimo Seldeno ir senės negrės. Su mumis yra polismenai, mes turime įsakymą bėglius suimti ir tuoj suimsime, girdi? Ar ne tu esi Džordžas Haris, priklausąs misteriui Hariui, gyvenančiam Šelbio apygardoje, Kentukio valstijoje?

— Taip, aš esu Džordžas Haris. Ir misteris Haris iš Kentukio laikė mane savo nuosavybe. Bet dabar esu laisvas žmogus, stoviu laisvoje žemėje ir pareiškiu, kad žmona ir sūnus taip pat yra mano. Džimas ir jo motina irgi čia. Mes turime ginklus savo gyvybei ginti ir ginsimės. Jūs galite kopti į viršų, jeigu norite, bet pirmas, priartėjęs per šūvį nuo mūsų, mirs, ir tokiu būdu mes iššaudysim jus visus iki vieno.

— Na, užteks, užteks! — pasakė nedidelis storulis, žengdamas į priekį ir garsiai nusišnypšdamas.— Jaunuoli, jums nedera su mumis taip kalbėti. Mes įstatymo atstovai. Įstatymas, jėga ir valdžia — viskas mūsų pusėje. Tad verčiau pasiduokite geruoju, nes vis tiek galų gale turėsite pasiduoti.

— Labai gerai žinau, kad įstatymas jūsų pusėje ir jėga taip pat,— su kartėliu atsakė Džordžas.— Jūs norite paimti mano žmoną ir parduoti Naujajame Orleane, mano sūnų norite įmesti kaip veršiuką į vergų pirklio užtvarą, o senąją Džimo motiną nusiųsti atgal tam niekšui, kuris ją mušė ir skriaudė todėl, kad negalėjo skriausti sūnaus. Jūs norite Džimą ir mane grąžinti atgal, kad mus plaktų, kankintų ir tryptų kojomis tie, kuriuos vadinate šeimininkais. Jeigu jūsų įstatymai leidžia tai daryti, juo didesnė gėda jums ir jiems! Bet jūs nepasieksite mūsų. Mes nepripažįstame jūsų įstatymų! Mes nepripažįstame jūsų krašto! Mes stovime čia tokie pat laisvi, kaip jūs, ir kovosime už savo laisvę iki paskutinio kraujo lašo!

Skelbdamas šią nepriklausomybės deklaraciją, Džordžas stovėjo uolos viršūnėje, aiškiai visiems matomas. Jo tam-

sus veidas buvo nutviekstas aušros spindulių, o juodose akyse degė pasipiktinimas ir ryžtas.

Kalbėtojo laikysena, balsas, akys ir manieros apstulbino apačioje stovinčius ir privertė juos nutilti. Drąsa ir ryžtas turi savyje kažką, kas priverčia valandėlę nutilti net šiurkščiausios prigimties žmones. Tik Merksui tai nepadarė jokio įspūdžio. Jis lėtai užtaisė pistoletą ir, kai Džordžas nutilo, šovė į jį.

— Vis tiek Kentukyje tiek pat bus už jį sumokėta — už gyvą ar mirusį, — pasakė jis šaltai, šluostydamas pistoletą apsiausto rankove.

Džordžas atšoko atgal, Eliza suriko. Kulka prazvimbė pro pat jo galvą, vos palietė žmonos skruostą ir įsmigo į medį.

— Nieko, Eliza,— greit tarė Džordžas.

— Geriau būtų, jeigu savo kalbas sakytum pasislėpęs,— tarė Finėjas.— Juk jie tikri niekšai.

— Na, Džimai,— pasakė Džordžas, — patikrink pistoletus ir gink šitą praėjimą drauge su manim. Aš šausiu pirmąjį, kuris pasirodys, tu antrąjį ir taip

toliau. Atmink, negalima eikvoti dviejų šovinių vienam žmogui.

— O kas, jeigu tu nepataikysi?

— Aš pataikysiu,— šaltai atsakė Džordžas.

— Puiku! Vyrukas, matyt, tvirto būdo,— sumurmėjo Finėjas.

Merksui iššovus, persekiotojai valandėlę stovėjo nesiryždami.

— Man atrodo, kad jūs kažkuriam pataikėt,— tarė vienas iš jo vyrų.— Girdėjau riksmą.

— Lipu į .viršų,— tarė Tomas.— Niekad nebijojau negrų ir dabar neišsigąsiu. Kas eina su manim? — paklausė jis, šokdamas ant uolos.

Džordžas aiškiai girdėjo tuos žodžius. Jis išsitraukė pistoletą, apžiūrėjo jį ir nusitaikė į tą tarpeklio vietą, kur turėjo pasirodyti pirmas persekiotojas.

Vienas drąsiausių iš būrio pasekė Tomą, kiti ėmė kopti iš paskos. Užpakaliniai ragino priešakinius. Jie greitai artėjo, ir staiga prie angos į tarpeklį pasirodė stambi Tomo figūra.

Džordžas iššovė, kulka pataikė Tomui į šoną, bet ir sužeistas jis nesitraukė ir, lyg įsiutęs bulius, klaikiai surikęs, peršoko plyšį.

— Drauguži,— tarė Finėjas, staiga žengęs į priekį ir stumdamas jį savo ilgomis rankomis,— tu čia visai nereikalingas!

Tomas krito žemyn iš trisdešimt pėdų aukščio į prarają pro medžius, krūmus, kelmus, akmenis, kol apsidraskęs, stenėdamas atsidūrė pačiame dugne. Jis būtų užsimušęs, jeigu, jam krentant, drabužiai nebūtų užsikabinę už didelio medžio šakų; dėl to sumažėjo kritimo greitis, ir jo gyvybė buvo išgelbėta.

— Viešpatie pasigailėk, juk tai tikri velniai! — sušuko Merksas, bėgdamas žemyn daug greičiau negu lipo į viršų.

Paskui jį galvotrūkčiais pasileido ir kiti, ypač energingai pūškuodamas dūmė storasis polismenas.

— Vyrai! — šūktelėjo Merksas.— Apeikit iš kitos pusės ir paimkit Tomą, o aš josiu pagalbos ieškoti.

Ir, nekreipdamas dėmesio į draugų šauksmus ir patyčias, Merksas greitai nujojo. Netrukus buvo matyti tolumoje, kaip jis lekia šuoliais.

— Na ir niekšų esama! — pasakė vienas persekiotojas.— Mes atėjome jam padėti, o jis pabėgo ir paliko mus vienus.

— Reikia paimti tą vyruką,— pasakė kitas.— Nors, teisybę sakant, man nelabai rūpi, gyvas jis ar ne.

Ropomis jie skverbėsi pro kelmus, medžius bei krūmus į tą pusę, kur dejuodamas ir baisiai keikdamasis gulėjo anas didvyris.

— Tu baisiai staugi, Tomai,— tarė vienas.— Ar esi labai sužeistas?

— Nežinau. Pakelkite mane. Tik ar galėsit? Prakeiktas kvakeris! Jeigu ne jis, būčiau nustūmęs kurį nors iš jų, tada tai jie man pašokinėtų! . .

Draugų padedamas, nukentėjęs didvyris dejuodamas sunkiai atsistojo. Laikydami už pažastų, jie nuvedė jį prie arklių.

— Kad tik jūs padėtumėt man aną smuklę pasiekti! . . Duokit nosinę ar šiaip ką nors, reikia sustabdyti tą prakeiktą kraujavimą.

Džordžas pažvelgė pro uolas ir pamatė, kaip jie stengėsi stambų Tomo kūną užkelti ant balno. Po kelių nepavykusių bandymų Tomas susvyravo ir sunkiai dribo ant žemės.

— Nejaugi jis mirė? — sušuko Eliza, drauge su kitais stebėjusi, kas darėsi apačioje.

— Ko čia jaudintis? — tarė Finėjas.— Taip jam ir reikia!

Bet staiga pridūrė:

—Dievaži, atrodo, kad jie ketina jį palikti.

Tai buvo tiesa. Truputį pasitarę ir padvejoję, persekiotojai sėdo ant arklių ir nujojo.

Kai jie išnyko iš akių, Finėjas tuojau sukruto.

— Leiskimės žemyn ir paėjėkime pėsti,— pasakė jis.— Aš pasiunčiau Maiklą pagalbos ir liepiau grįžti su vežimu atgal, bet manau, kad mums geriau eiti jo pasitikti. Duok dieve, kad jis greičiau grįžtų! Dar anksti, ir keleivių bus

nedaug. Mums beliko ne daugiau kaip dvi mylios. Jei ne toks blogas kelias, jie niekad nebūtų mūsų paviję.

Priėję pinučių tvorą, jie tolumoje pamatė atvažiuojantį savo vežimą, kurį lydėjo dar keli raiti vyrai.

— O, štai ir Maiklas, ir Stivenas, ir Amarija! — džiaugsmingai sušuko Finėjas.— Dabar mes išgelbėti!

— Tai sustokime,— tarė Eliza,— ir padėkime tam nelaimingajam. Jis taip baisiai dejuoja.

— Pakelkime jį ir paguldykime į vežimą,— tarė Džordžas.

— Ir palikime kvakeriams slaugyti! — pasakė Finėjas.— Nieko sau! Pagaliau man vis tiek, darykit, kaip norit. Tik leiskite man jį apžiūrėti.

Ir Finėjas, kuris, gyvendamas miško gilumoje ir būdamas medžiotojas, šiek tiek nusimanė apie chirurgiją, atsiklaupė prie sužeistojo ir ėmė įdėmiai jį apžiūrinėti.

— Merksai,— tarė Tomas silpnu balsu,— tai tu, Merksai?

— Ne, drauguži, aš ne Merksas,— pasakė Finėjas.— Merksas tavimi nesirūpina. Gelbsti savo kailį. Jis jau seniai nujojo sau.

— Tada man galas! — pasakė Tomas.— Niekšingas, bailus šuo paliko mane mirti vieną! Mano vargšė senelė motina visad man sakydavo, kad taip ir bus.

— Klausykit, ką tas vargšas kalba. Jis turi motiną! — pasakė senoji negrė.— Man jo gaila.

— Ramiau, ramiau, nesispardyk ir neniurnėk, drauguži,— kalbėjo Finėjas, kai Tomas krūptelėjo iš skausmo ir bandė atstumti jo ranką.— Bus blogai, jeigu nesustabdysiu tau kraujo.

Ir Finėjas iš nosinės ir iš to, ką turėjo kiti, ėmė daryti tvarsčius.

— Tu nustūmei mane žemyn? — silpnu balsu pasakė Tomas.

— Žinoma. Jeigu būčiau to nepadaręs, pats būtum mus nustūmęs,— pasakė Finėjas, pasilenkęs ir rišdamas tvarstį.— Tuoj, tuoj, tik leisk man aprišti. Mes tau nieko bloga nedarysime. Nuvešim pas žmones, kur būsi slaugomas, kaip savo motinos namuose.

Tomas sudejavo ir užsimerkė.

Tokie žmonės kaip jis, netekdami kraujo, netenka ir drąsos. Visai nebeturėdamas jėgų, šis žaliūkas tikrai atrodė apgailėtinai.

Tuo metu privažiavo vežimas. Iš jo buvo iškeltos pasostės, patiestos keturgubai sudėtos buivolų odos, ir keturi vyrai vargais negalais paguldė ant jų sunkų Tomo kūną. Jis neteko sąmonės. Senoji negrė, kuriai buvo labai jo gaila, atsisėdo šalia ir padėjo jo galvą sau ant kelių. Eliza, Džordžas ir Džimas irgi šiaip taip įsitaisė, ir visi nuvažiavo.

— Kaip jo žaizda? — paklausė Džordžas, sėdėdamas šalia Finėjaus.

— Žaizda gana gili, bet kaulas nepaliestas. Žinoma, tas kritimas neišėjo jam į naudą. Jis neteko daug kraujo ir nusilpo. Na, visa tai praeis ir galbūt jį šio to išmokys.

— Ką gi mes veiksime su šiuo nelaiminguoju? — paklausė Džordžas.

— Nuvešime pas Amariją. Ten yra Stiveno senelė, vardu Dorkas. Ji nuostabi slaugė. Puikiai slaugo ligonius ir dargi labai noriai. Gali nesirūpinti, maždaug po dviejų savaičių jis pasveiks.

Po valandos vežimas privažiavo puikią fermą, kur išvargę keleiviai gavo sočius pusryčius. Tomą Lokerį atsargiai paguldė į tokią minkštą ir švarią lovą, kokioje jis dar niekad savo gyvenime nebuvo gulėjęs. Jo žaizda rūpestingai perrišta, ir jis gulėjo kaip nuvargęs vaikas, čia užsimerkdamas, čia vėl atsimerkdamas ir žiūrėdamas į baltas langų užuolaidas bei tyliai aplink jį vaikščiojančius žmones.

XVIII skyrius

MIS OFELIJOS RŪPESČIAI IR PAŽIŪROS

Sen Kleras itin nerūpestingai ir atsainiai elgėsi su pinigais. Iki šiol viską tvarkydavo ir pirkdavo Adolfas, kuris buvo toks pat nerūpestingas kaip ir jo šeimininkas, ir jie abu neapdairiai švaistė pinigus. Tomas, kuris per daugelį metų buvo įpratęs šeimininko turtą saugoti kaip savąjį,

su širdgėla žiūrėjo į tokį išlaidumą ir kartais užuominomis pareikšdavo savo nuomonę.

Pradžioje Sen Kleras tik retkarčiais pavesdavo jam atlikti kokius nors reikalus, bet, nustebintas jo sveikos nuovokos ir praktinių gabumų, vis daugiau ir daugiau ėmė juo pasitikėti, kol pagaliau pavedė jam tvarkyti visus namų ūkio reikalus.

— Ne ne, Adolfai,— pasakė jis vieną dieną, pastebėjęs, jog Adolfas smarkiai susirūpino, kad jo galia slysta iš rankų,— palik Tomą ramybėje. Tu perki, ką tik įsigeidi, o Tomas žiūri, kiek kas kaštuoja. Ir jeigu mes neleisime kam nors kitam tų reikalų tvarkyti, tai pagaliau subankrutuosime.

Nerūpestingasis šeimininkas Tomu taip pasitikėjo, jog duodavo jam pinigus, visai nežiūrėdamas, ir įsikišdavo grąžą į kišenę neskaičiuodamas. Tomas galėjo lengvai susigundyti ir pradėti sukčiauti. Tik nepaprastas sąžiningumas sulaikydamo jį nuo to. Ir juo didesnis jam [illegible] rodomas pasitikėjimas, juo skrupulingiau ir sąžiningiau jis atlikdavo savo pareigas.

Tomas gerbė ir tėviškai rūpinosi savo linksmu, lengvabūdžiu, gražiu bei jaunu šeimininku.

Bet kas gali aprašyti nesuskaitomus mis Ofelijos vargus, jai ėmus šeimininkauti šiuose Pietų krašto namuose? Mari Sen Kler buvo tingi ir vaikiškai nerūpestinga, ir, žinoma, sunku buvo tikėtis, kad jos tarnai būtų kitokie. Pasakodama mis Ofelijai apie netvarką, kurią ji rasianti namuose, Mari sakė teisybę, nors ir nurodė ne tuos kaltininkus.

Pirmą šeimininkavimo dieną mis Ofelija atsikėlė ketvirtą valandą ryto ir, apsiruošusi savo kambary, kurį pati tvarkydavo nuo pat atvažiavimo dienos, nors tuo labai stebėjosi kambarinė, ji ryžosi atakuoti namų sandėlius bei spintas, kurių raktus jau turėjo.

Tą dieną buvo griežtai patikrinti sandėliai, baltinių spintos, bufetai, kur stovėjo porcelianas, o taip pat virtuvė ir rūsys. Visos uoliai slepiamos paslaptys iškilo aikštėn ir sujaudino tuos, kurie valdingai šeimininkavo virtuvėje bei kambariuose, ir sukėlė jų pasipiktinimą „tomis ledėmis iš Šiaurės"!

Senoji Dina, vyriausioji virėja ir didis virtuvės autoritetas, baisiausiai niršo, laikydama šią reviziją įsibrovimu į jos valdas.

Dina buvo labai savotiško charakterio, ir būtų jai padaryta skriauda, jeigu skaitytojas nieko apie ją nesužinotų. Iš prigimties ji buvo nepamainoma virėja, lygiai kaip ir teta Chloja,— negrai iš viso turi didelių kulinarinių gabumų. Bet teta Chloja, gyvendama rūpestingai prižiūrimuose namuose, buvo išmokyta tvarkos, o Dina savo veikloje vadovavosi įkvėpimu ir, kaip ir visos genialiosios prigimtys, buvo labai savimi pasitikinti, užsispyrusi ir neretai klystanti.

Panašiai kaip tam tikra modernių filosofų grupė, Dina niekino logiką ir bet kokią sveiką nuovoką ir visuomet remdavosi tik savo nuojauta. Šioje srityje ji buvo neperkalbama. Jokie įrodinėjimai arba aiškinimai negalėdavo jos įtikinti, kad yra k[illegible]koks nors kitas būdas, geresnis už jos pasi[illegible]iktąjį, ir kad galima bent kiek kitaip tą ar kitką padaryti. Senoji šeimininkė, Mari motina, viską jai leido, ir „mis Mari", kaip Dina visuomet vadindavo savo jaunąją šeimininkę, net jai ištekėjus, irgi geriau sutikdavo nusileisti, negu kovoti. Todėl Dinos valdžia buvo neribota. Be to, ji visada laimėdavo dar ir todėl, kad žodžiais mokėjo būti paslaugi, o darbais nepaprastai valdinga ir užsispyrusi.

Dina ypatingai gabiai atsikalbinėdavo ir visada likdavo teisi. Ji buvo įsitikinusi, kad virėja negali apsirikti. O Pietų kraštuose virėja suranda čia pat daugybę galvų ir pečių, ant kurių gali suversti visus savo nepasisekimus bei nusižengimus, pati likdama nekalta. Jeigu prastai nusisekdavo kuris pietų patiekalas, tam atsirasdavo penkiasdešimt neginčijamų priežasčių ir penkiasdešimt kaltųjų, kuriuos Dina be pasigailėjimo imdavo barti.

Beje, tik labai retai Dinai kas nepasisekdavo. Nors dažniausiai ji darydavo viską atvirkščiai, niekuomet nežiūrėdama nei laiko, nei vietos, nors jos virtuvė paprastai atrodydavo taip, lyg būtų praūžęs uraganas, nors kiekvienas virtuvėje naudojamas daiktas turėdavo tiek padėjimo vietų, kiek metai dienų, vis dėlto, jei tik šeimininkams užtekdavo kantrybės sulaukti, kol ją pagaus

įkvėpimas, jiems būdavo paduodami pietūs taip puikiai pagaminti, jog net reikliausias žinovas nebūtų galėjęs nieko prikišti.

Atėjo metas virti pietus. Dina, kuriai reikėdavo daug laiko viską apsvarstyti ir pailsėti, sėdėjo virtuvėje ant žemės ir rūkė trumpą storą pypkelę. Ji rūkydavo ją kiekvieną kartą, kai laukdavo įkvėpimo.

Aplink ją sėdėjo daugybė negriukų, kurių taip gausu kiekviename ūkyje Pietuose. Jie aižė žirnius, skuto bulves, pešė paukščius ir dirbo kitus paruošiamuosius darbus. Dina kartkartėmis liaudavosi mąsčiusi ir kumštelėdavo kurį nors jaunąjį padėjėją arba pokštelėdavo jam per galvą šalia gulinčiu šaukštu pudingui. Žodžiu, ji griežtai valdė šias garbanotas galvas. Užaugusi tokioje sistemoje, ji ir pati dabar stengėsi tą sistemą palaikyti.

Mis Ofelija, įvesdama naują šeimininkavimo tvarką, apžiūrėjo visus namus ir pagaliau įėjo į virtuvę. Dina iš įvairių šaltinių jau buvo girdėjusi apie naujas atmainas ir mintimis pasiryžo imtis gynimosi taktikos, laikytis senos tvarkos, nepaisyti naujų taisyklių, bet ir nestoti į atvirą kovą.

Virtuvė buvo erdvi, grįsta plytomis. Vienoje pusėje stovėjo didelis senoviškas židinys. Sen Kleras veltui stengėsi įtikinti Diną pakeisti jį patogia, modernia virykle. Dina buvo neperkalbama.

Pirmą kartą grįžęs iš Šiaurės, Sen Kleras, susižavėjęs dėdės virtuvės įrengimais ir idealia tvarka, ir savajai virtuvei nupirko indams spintas, bufetus bei įvairių kitokių daiktų, vildamasis, kad tai padės Dinai jos valdose įvesti tvarką. Bet jis būtų galėjęs visa tai nupirkti kad ir voverei arba šarkai — rezultatai būtų buvę lygiai tokie pat. Juo daugiau buvo spintų, stalčių, juo daugiau Dina turėjo vietos slėpti seniems skudurams, šukoms, suavėtiems batams, kaspinams, nutriušusioms dirbtinėms gėlėms ir kitiems daiktams, kurie džiugindavo jos širdį.

Kai mis Ofelija įėjo į virtuvę, Dina nė nepajudėjo iš vietos, kur ramiausiai teberūkė, vogčiomis dirsčiodama į naująją šeimininkę, bet apsimesdama stebinti savo padėjėjų darbą.

Mis Ofelija ėmė atidarinėti stalčius.

— Ką laikai šiame stalčiuje, Dina? — paklausė jinai.

— Kas tik pakliūva, ponia,— atsakė Dina.

Taip iš tikrųjų ir buvo. Pirmiausia mis Ofelija ištraukė iš stalčiaus raštuotą plonos drobės krauju suterštą staltiesę, į kurią, matyt, buvo vyniojama mėsa.

— Kas tai, Dina? Nejaugi mėsą vynioji į geriausias savo ponios staltieses?

— O dieve, ponia, aišku, kad ne! Tik mat pritrūko rankšluosčių, tai ir paėmiau šią staltiesę. Aš atidėjau ją skalbti, štai kodėl ji atsidūrė šiame stalčiuje.

— „Išgverimas!"— tarė sau mis Ofelija, vis tebesirausdama stalčiuje, kuriame dar rado trintuvę muškato riešutams, du ar tris muškato riešutus, maldaknygę, keletą nešvarių nosinių, verpalus, pradėtą mezginį, tabaką ir pypkę, keletą sausainių, dvi paauksuotas porcelianines lėkšteles su kažkokiu tepalu, senus batus, gabaliuką flanelės, kurioje buvo rūpestingai suvyniotos kelios galvutės smulkių svogūnų, keletą damastinių servetėlių, keletą šiurkščių rankšluosčių, virvę, adatą ir kelis perplėštus pakelius, iš kurių į stalčių buvo pribyrėję džiovintų kvapnių žolelių.

— Kur tu laikai muškato riešutus, Dina? — paklausė mis Ofelija, o iš jos veido buvo matyti, kad ji vos tramdo pyktį.

— Kur pakliūva, ponia. Keli jų guli sudaužytame puodelyje, o keli ana ten, tame stalčiuje.

— Štai keli jų čia, trintuvėje,— pasakė mis Ofelija, išimdama juos.

— Nejaugi? O taip, aš juos ten šįryt padėjau — mėgstu, kad viskas būtų čia pat,— pasakė Dina.— Ei, Džekai! Ko nedirbi? Aš tave tuoj! . .— pridūrė ji, šaukštu bakstelėdama nusikaltėlį.

— O kas čia? — paklausė mis Ofelija, išimdama lėkštelę su tepalu.

— Tai mano tepalas plaukams. Aš padėjau jį čia, kad būtų arčiau.

— Ir tam reikalui vartoji geriausias savo šeimininkės lėkšteles?

— O, matote, aš labai skubėjau... Kaip tik šiandien ketinau jį perdėti į kitą indą.

— O kam šios dvi damastinės servetėlės?

— Aš jas padėjau čia šįryt, norėdama atiduoti išskalbti.

— Argi neturi vietos nešvariems skalbiniams dėti?

— Misteris Sen Kleras nupirko didelę skrynią, bet aš mėgstu ant jos minkyti tešlą sausainiams, statyti kai kuriuos daiktus; nepatogu dangtį atidarinėti.

— O kodėl neminkai tešlos ant stalo?

— Ką jūs, ponia! Stalas amžinai apkrautas nešvariais indais ir kitais įvairiais daiktais. Visai nebūna laisvos vietos.

— Indus reikia suplauti ir nuimti nuo stalo.

— Suplauti indus?! — garsiai sušuko Dina, iš pykčio nebesivaldydama.— Aš norėčiau žinoti, ką ledė supranta apie darbą? Jeigu gaiščiau laiką, plaudama indus, tai kada šeimininkai pietus gautų? Mis Mari niekad man to neliepdavo!

— Na, gerai, o svogūnai kaip čia pateko?

— Ak, štai kur jie! — sušuko Dina.— Buvau užmiršusi, kur juos padėjau. Tai ypatingi svogūnai, kuriuos saugojau, norėdama šiandien įdėti į troškinamą mėsą, ir užmiršau, kad suvyniojau juos į šitą seną flanelę.

Mis Ofelija ištraukė pakelius, kuriuose buvo kvapniosios žolelės.

— Aš pageidaučiau, kad ponia jų neliestų. Mėgstu žinoti, kur kas guli,— gana ryžtingai pasakė Dina.

— Bet pakeliai perplėšti!

— Užtat iš jų patogu berti,— pasakė Dina.

— Juk matai, kad pilnas stalčius pribyrėjęs!

— Žinoma, kas gi čia nuostabaus, jeigu jūs viską taip išrausėt. Ponia pati tas žoleles ir išbėrėt,— tarė Dina, eidama prie stalčiaus.— Eitumėt į savo kambarį ir palauktumėt, kol ateis mano tvarkymosi diena, viskas būtų kaip reikiant, bet aš nieko negaliu daryti, kai ponia vaikšto čia ir kliudo. O tu, Semai, kam duodi vaikui cukrinę! Jeigu nesiliausi, aš tave tuoj pamokysiu!

— Aš viską peržiūrėsiu ir sutvarkysiu virtuvėje kartą visam laikui, Dina, ir, tikiuosi, kad tu laikysiesi tvarkos.

— O dieve, mis Felija! Tai ne ledės darbas! Aš niekad nesu mačiusi, kad ledė terliotųsi virtuvėje! Nei mano

senoji šeimininkė, nei mis Mari niekad to nedarydavo, ir jums čia nėra jokio reikalo dirbti,— ir Dina pasipiktinusi ėmė vaikščioti, o mis Ofelija tuo metu dėliojo, rinko indus, pylė cukrų iš daugybės cukrinių į vieną, rūšiavo servetėles, staltieses, rankšluosčius, kuriuos reikėjo skalbti. Ji mazgojo, šluostė ir tvarkė viską pati savo rankomis ir taip greitai ir mikliai, jog net Dina stebėjosi.

— Na, jeigu visos Šiaurės ledės taip dirba, tai jos apskritai nėra ledės! — pasakė Dina savo padėjėjams, kai mis Ofelija negalėjo išgirsti.— Kai ateina metas, aš ir pati viską sutvarkau. Nenoriu, kad ledė čia landžiotų, kliudytų ir slėptų man daiktus, kurių paskui negalėsiu rasti.

Reikia pripažinti, kad Diną kartais apimdavo švaros ir tvarkos karštligė, ir jinai imdavo viską iš pagrindų tvarkyti ir perdirbinėti, sakydama, kad „atėjo ruošos metas". Tuomet ji labai įnirtingai imdavo versti aukštyn kojomis visus stalčius, sandėlius ir padarydavo dar didesnę netvarką. Paskui užsirūkydavo pypkę, neskubėdama eidavo per virtuvę, viską apžiūrinėdama, ir jauniesiems savo padėjėjams liepdavo valyti alavinius indus; keletą valandų virtuvėje viešpataudavo didžiausias sąmyšis. Į visus klausimus ir pastabas ji ramių ramiausiai atsakydavo, kad tai esanti „ruoša" ir kad ji norinti įpratinti jaunuomenę „laikytis tvarkos". Dina buvo įsitikinusi, kad ji pati esanti tvarkos įsikūnijimas, o visą netvarką kelią jos padėjėjai. Kai visi indai būdavo iššveisti, stalai baltai numazgoti, o visa kita sukišta į pakampes, Dina apsivilkdavo puošnią suknelę, pasijuosdavo švarią prijuostę, užsidėdavo aukštą ryškios spalvos Madraso turbaną, o savo padėjėjus išprašydavo, kad jie neprišnerkštų virtuvės. Ir šitie periodiški švaros priepuoliai sudarydavo visiems namiškiams didelių nepatogumų; mat Dinai taip patikdavo išblizginti indai, jog jinai jokiu būdu nenorėdavo jais naudotis, bent jau kol atslūgdavo „ruošos" įkarštis.

Mis Ofelija per kelias dienas iš pagrindų pertvarkė visus namus. Bet jos pastangos paveikti tarnus buvo bergždžios.

Vieną vakarą, kai mis Ofelija buvo virtuvėje, negriukai ėmė šaukti:

— O, štai ateina Pru ir niurzga kažką kaip visuomet!

Aukšta, prakauli negrė įėjo į virtuvę. Ant galvos ji nešė pintinę su sausainiais ir karštais pyragaičiais.

— O, Pru! Vėl pas mus atėjai? — pasakė Dina.

Pru veidas buvo nepaprastai niūrus, o balsas piktas, erzlus. Ji pastatė pintinę ant žemės, atsitūpė ir, atsirėmusi alkūnėmis į kelius, tarė:

— O dieve! Kad tik greičiau numirčiau!

— Kodėl tu nori mirti? — paklausė mis Ofelija.

— Tada daugiau nebesikankinčiau,— kimiu balsu atsakė moteris, nepakeldama akių nuo žemės.

— Kas tave verčia gerti, Pru? — paklausė gaši kambarinė kvarteronė, skambtelėjusi koralų auskarais.

Moteris niūriai ir nepatenkinta pažvelgė į ją.

— Gal ir tu kurią nors dieną imsi gerti. Norėčiau tada tave matyti, norėčiau matyti! Tu džiaugtumeis kiekvienu gurkšneliu degtinės taip kaip ir aš... kad tik galėtum pamiršti savo vargą.

— Eikš, Pru,— tarė Dina.— parodyk savo pyragaičius. Ponia tau sumokės už juos.

Mis Ofelija paėmė porą dešimčių pyragaičių.

— Ten ant lentynos, sename sukultame ąsotyje, dar yra keli kuponai,— pasakė Dina.— Ei, Džekai, palypėk ir paduok juos.

— Kuponai? Kam gi jie reikalingi? — paklausė mis Ofelija.

— Mes perkame šiuos kuponus iš jos šeimininko, o ji mums duoda už juos pyragaičių.

— O paskui jis suskaičiuoja pinigus ir kuponus, kai pareinu namo,— įterpė Pru,— ir, jeigu suma nesutampa, mirtinai mane muša už tai.

— Taip tau ir reikia,— pasa-

kė smarkioji kambarinė Džeinė,— jeigu imi šeimininko pinigus ir prageri juos. Juk ji geria, mis Ofelija.

— Ir gersiu! Kitaip negaliu gyventi! Turiu gerti ir užmiršti savo skausmą.

— Tu labai bloga ir kvaila,— pasakė mis Ofelija.— Vagi šeimininko pinigus, kad pati save paverstum gyvuliu.

— Teisingai, ponia. Bet aš ir toliau taip darysiu, darysiu. O dieve! Kad tik greičiau galėčiau numirti. Numirti ir daugiau nebesikankinti!

Senė lėtai ir sunkiai išsitiesė ir vėl užkėlė pintinę ant galvos. Bet, prieš išeidama, ji pažvelgė į merginą, kuri vis dar stovėjo, puikuodamasi auskarais.

— Manai, kad esi labai graži su tais auskarais? Džiaugiesi, purtai galvą ir šaudai akim! Palauk, pagyvensi, pasensi kaip ir aš, ir būsi tokia pat vargšė, niekam tikusi. Duok dieve, kad būtum tokia kaip aš. Tada ir tu gersi, oi gersi! Ir visi sakys: „Taip tau ir reikia. . ." Oi oi!

Ir, piktai sudejavusi, ji išėjo iš virtuvės.

Mūsų draugas Tomas, kuris buvo virtuvėje ir girdėjo pasikalbėjimą su senąja Pru, nusekė paskui ją į gatvę. Jis matė, kaip jinai ėjo dejuodama. Pagaliau ji pastatė savo pintinę ant vieno slenksčio ir ėmė rištis seną, nušiurusią skarą, kuri dengė jos pečius.

— Duok panešėsiu tavo pintinę,— su užuojauta pasakė Tomas.

— Kam? — paklausė moteris.— Pagalbos man nereikia.

— Tu, rodos, sergi, esi kažkuo susirūpinusi, ar šiaip kas? — paklausė Tomas.

— Aš nesergu! — trumpai atšovė moteriškė.

— Kaip aš norėčiau,— tarė Tomas, rimtai žiūrėdamas į ją,— kad tu manęs paklausytum ir liautumeis gėrusi. Argi nesupranti, kad žudai savo sveikatą?.. Iš kur tu?

— Iš Kentukio. Mane laikė vienas žmogus, kad aš gimdyčiau ir auginčiau vaikus, kuriuos jis vėliau užaugusius parduodavo. Pagaliau jis ir mane pardavė vergų pirkliui. O šis pardavė šeimininkui, pas kurį dabar gyvenu.

— Kam gi tu geri?

— Kad numalšinčiau savo skausmą. Kai mane čia atvežė, aš pagimdžiau kūdikį. Maniau, kad galėsiu jį už-

auginti, nes šeimininkas neprekiavo žmonėmis. Kūdikis buvo žvalus, linksmas! Ir šeimininkė, kaip atrodė, taip pat iš pradžių juo rūpinosi. Jis niekad nerėkdavo, buvo riebus, ramus. Bet šeimininkė susirgo, ir aš ėmiau ją slaugyti. Beslaugydama ir pati susirgau drugiu, ir man dingo pienas. Kūdikis taip sulyso, jog liko vieni kaulai ir oda, o šeimininkė nesutiko pirkti jam pieno. Ji nė girdėti nenorėjo, kai sakydavau jai, kad nebeturiu pieno. Liepė maitinti jį tuo, ką visi valgo. O kūdikis dar labiau sulyso ir rėkė, rėkė dieną ir naktį, ir nukankino visus. Šeimininkė tiesiog pakvaišo nuo to riksmo, ji vis sakydavo, jog tai esanti tikra dievo bausmė. Ji norėjo, kad jis numirtų, ir neleisdavo man būti prie jo naktį. Sakydavo, kad vaikas trukdąs man miegoti, o aš po to negalinti dirbti. Ji privertė mane miegoti jos kambaryje, o kūdikį nešdavo į palėpę, ir jis ten rėkdavo rėkdavo, kol vieną naktį mirė. Taip jis mirė, o aš ėmiau gerti, kad nustelbčiau jo riksmą, kuris iki šiol dar skamba mano ausyse. Taigi, ėmiau gerti, ir gersiu ligi mirties.

Ir ji dejuodama užsikėlė ant galvos pintinę ir niūriai nužingsniavo toliau.

XIX skyrius

TĘSINYS PIRMESNIOJO

Po kelių dienų Pru pyragaičius atnešė kita moteris. Mis Ofelija buvo virtuvėje.

— Dieve! — sušuko Dina.— Kas atsitiko Pru?

— Pru daugiau nebeateis,— paslaptingai atsakė moteris.

— Kodėl? — paklausė Dina.— Ar ji mirė?

— Mes gerai nežinome. Ji rūsy,— atsakė moteris, žvilgčiodama į mis Ofeliją.

Mis Ofelija paėmė pyragaičius, o Dina palydėjo moterį ligi durų.

— Vis dėlto, kas gi atsitiko Pru? — paklausė ji.

Moteris, nors ir labai norėjo kalbėti, bet atsakė nedrąsiai, paslaptingu balsu:

— Na, gerai, pasakysiu, bet tu niekam nepasakok. Pru

vėl pasigėrė, ir jie uždarė ją rūsy visai dienai; aš girdėjau, kaip jie sakė, kad ją užpuolė musės, ir ji mirė!

Dina kilstelėjo rankas į viršų ir atsigręžusi pamatė šalia savęs Evangeliną. Didelės, susimąsčiusios jos akys buvo išgąstingai išplėstos, lūpose ir skruostuose nė lašelio kraujo.

— O viešpatie! Mis Eva tuoj apalps! Kam mes leidome jai klausytis tokio pokalbio? Jos tėvai mums galvą nusuks!

— Aš neapalpsiu, Dina,— tvirtai atsakė mergaitė.— Ir kodėl man negalima girdėti? Vargšei Pru buvo sunkiau kankintis, negu man tai girdėti.

— Tokioms švelnioms, jautrioms mergaitėms kaip jūs nedera klausytis tokių dalykų!

Eva vėl atsiduso ir lėtais žingsniais ėmė kopti laiptais aukštyn.

Mis Ofelija susijaudinusi paklausė, kas atsitiko Pru. Plepi Dina viską jai kuo smulkiausiai papasakojo, o Tomas dar pridūrė, ką buvo girdėjęs iš pačios Pru.

— Šlykšti istorija! Koks siaubas! — sušuko mis Ofelija, įeidama į kambarį, kuriame Sen Kleras gulėdamas skaitė laikraštį.

— Kokį dar nusikaltimą jūs išaiškinote? — paklausė jis.

— Kokį nusikaltimą? Senąją Pru mirtinai nuplakė! — pasakė mis Ofelija ir smulkiai papasakojo visą istoriją, negailėdama spalvų labiausiai jaudinančioms vietoms.

— Aš taip ir maniau, kad anksčiau ar vėliau taip bus,— pasakė Sen Kleras, toliau skaitydamas laikraštį.

— Taip ir manėt... Nejaugi neketinate ką nors daryti? — šūktelėjo mis Ofelija.— Paduokit skundą! Argi čia nėra kam įsikišti į panašius reikalus?

— Paprastai manoma, kad savininko suinteresuotumas išlaikyti vergą gyvą yra pakankama garantija negrui. O jei žmonės bevelija žudyti savo nuosavybę, tai aš nežinau, kas čia galima būtų padaryti. Atrodo, kad ši vargšė buvo vagilė ir girtuoklė, todėl, žinoma, ji negalėjo tikėtis ypatingos šeimininkų malonės.

— Bet juk tai žiauru! Tai baisu, Ogiustenai!

— Mano brangioji pussesere, ne aš sukūriau šią tvarką ir ne aš galiu ją pakeisti; jei galėčiau, pakeisčiau. Bet juk beširdžiai, žiaurūs žmonės visada elgiasi beširdiškai ir žiauriai. Ką gi aš galiu padaryti? Jų valdžia yra absoliuti. Jie yra neatsakingi despotai. Kištis būtų bergždžia, nes nėra jokio įstatymo, kuris šiuo atveju gintų negrus. Geriausia, ką mes galime padaryti, tai užsikimšti ausis, užsimerkti ir leisti vergvaldžiams daryti, ką jie nori. Tai mums vienintelė išeitis.

— Kaip jūs galite užsikimšti ausis ir užsimerkti? Kaip galite nematyti tokių niekšybių?

— Mano brangioji, ko gi jūs norite? Negrai — tamsūs, užguiti padarai, atiduoti visiškai ir nekontroliuojamai valdžiai bukapročių žmonių — jų mūsų tarpe dauguma,— kurie yra tokie neišmanėliai, jog net nemoka žiūrėti savo interesų. Kas belieka garbingam, kilniam žmogui, gyvenančiam tokioje bendruomenėje? Tik užsimerkti, tapti kietaširdžiu. Aš juk negaliu nupirkti visų nelaimingųjų negrų! Negaliu tapti keliaujančiu riteriu ir kovoti su kiekviena mūsų mieste daroma blogybe. Daugių daugiausia, ką galiu padaryti — tai nesielgti taip kaip kiti.

Švelnus Sen Klero veidas valandėlę apsiniaukė. Jis atrodė susierzinęs, bet staiga vėl nusišypsojo ir pasakė:

— Gana, pussesere, nežiūrėkite į mane taip priekaištingai. Jūs praskleidėte tik kraštelį užuolaidos ir pamatėte, kas darosi pasaulyje. Jei mes būsime smalsūs ir norėsime pamatyti visas gyvenimo blogybes, mums tam nepakaks širdies. Tai tas pat, ką žiūrėti iš perdaug arti į visas smulkmenas Dinos virtuvėje.

Sen Kleras vėl atsigulė ir ėmė skaityti laikraštį.

Rūsti ir pasipiktinusi, mis Ofelija atsisėdo ir išsiėmė savo mezginį. Ji atkakliai mezgė, bet jos krūtinėje kažkas kunkuliavo. Pagaliau ji nebeištvėrė ir sušuko:

— Turiu jums pasakyti, Ogiustenai, kad negaliu su tuo sutikti taip kaip jūs. Mano nuomone, labai šlykštu ginti tokią sistemą.

— Apie ką jūs kalbate? — paklausė Sen Kleras, pažvelgęs į ją.— Vėl apie tą patį?

— Sakau, kad šlykštu yra ginti tokią sistemą! — pakartojo mis Ofelija, vis labiau karščiuodamasi.

— Argi aš ją ginu, mano brangioji? Kas jums sakė, kad ją ginu? — paklausė Sen Kleras.

— Žinoma, jūs ją ginate. Visi jūs, pietiečiai, ją ginate. Jeigu negintumėt, nelaikytumėt vergų.

— Na, gerai, pakalbėkime rimtai. Bet pirma paduokite man vazą su apelsinais. Šiuo klausimu, mano brangioji pussesere, gali būti tik viena nuomonė,— pradėjo jis, ir jo veidas surimtėjo.— Plantatoriai, kurie vergų rankomis kala sau kapitalą, dvasininkai, kurie nori įsiteikti plantatoriams, politiniai veikėjai, kuriems vergija padeda valdyti, geba taip iškreipti bet kokį supratimą apie tiesą, jog visas pasaulis stebisi jų išradingumu. Bet, šiaip ar taip, išskyrus juos pačius, niekas jais netiki. Vergija yra velnio prasimanymas ir, mano nuomone, sėkmingiausias iš visų.

Mis Ofelija liovėsi mezgusi ir pakėlė nustebusias akis, o Sen Kleras, matyt, aiškiai tuo džiaugdamasis, tęsė toliau:

— Jūs, rodos, stebitės? Bet jeigu atidžiai mane išklausysite, jums viskas paaiškės. Kas yra toji dievo ir žmonių prakeikta vergija? Meskite šalin visus pagražinimus ir pažvelkite į pačias jos šaknis, į pačias jos gelmes. Ir ką pamatysite? Kad negras Kvošis nemokytas ir beteisis, o aš stiprus ir apsišvietęs, ir galiu imti iš jo visa, ką jis turi, ir duoti jam tik tai, ką pats panorėsiu. Visa, kas man per sunku, visą nešvarų, nemalonų darbą užkraunu negrui Kvošiui. Aš nemėgstu karštos saulės — tad tegul Kvošis dirba įsaulyje! Kvošis uždirbs pinigus, o aš juos atimsiu ir išleisiu. Aš nenoriu sušlapti batų,— tad tegul negras Kvošis atsigula į šitą balą, o aš pereisiu juo kaip tiltu. Kvošis pildys mano, o ne savo norus. Ir taip kiekvieną dieną, ligi pat savo mirties. Štai kas yra vergija.

Sen Kleras pašoko ir, kaip visada susijaudinęs, ėmė greitai vaikščioti po verandą. Jo gražus it kokios klasiškos graikų statulos veidas paraudo. Didelės, mėlynos akys svaidė žaibus, o jis pats su nesąmoningu įkarščiu mojavo rankomis. Mis Ofelija dar niekuomet nebuvo mačiusi jo tokio susijaudinusio ir tylėjo.

— Aš sakau jums,— tęsė jis, staiga sustojęs priešais pusseserę,— būdavo metas, kada galvodavau: jei visas mūsų kraštas prasmegtų ir nušluotų nuo žemės paviršiaus visą tą neteisybę ir niekšybę, aš mielai prasmegčiau drauge su juo. Kartais bekeliaudamas matydavau, kaip brutalūs, žemi, niekingi žmonės, remdamiesi mūsų įstatymais, gali nežabotai savo valdžiai pajungti daugybę vyrų, moterų ir vaikų, kuriuos jie drįsta apgaudinėti ir apvaginėti, nusipirkti juos už išloštus pinigus, ir tada norėdavau prakeikti savo kraštą, prakeikti visą žmonių giminę!

— Gerai, bet... kaipgi jūs...— buvo bepradedanti mis Ofelija.

— Kaip aš pats galėjau taip žemai smukti? Gerai, aš atsakysiu jums senais, puikiais žodžiais: visa tai aš paveldėjau. Manieji vergai buvo mano tėvo vergai, ir dar daugiau — mano motinos vergai. O dabar jie priklauso man, jie ir jų palikuonys, kurių prieauglis žada būti labai gausus... Tėvas mirdamas paliko visą savo turtą mudviem su broliu. Iš pradžių plantacijoje mes šeimininkavome abu, bet maždaug po dvejų metų supratau, kad esu jam menkas talkininkas. Tik įsivaizduokite sau: septyni šimtai vergų, kurių tu net nepažįsti, kuriais, tiesą sakant, visai nesidomi, o jais reikia rūpintis, juos reikia maitinti, iš jų turi reikalauti, kad jie dirbtų kaip galvijai! O kur dar visi prižiūrėtojai ir neišvengiamas botagas!

— Maniau, kad jūs čia visi pateisinate tokį elgesį su vergais,— tarė mis Ofelija.

— Ne! Taip toli dar niekas iš mūsų nenužengė, netgi mano brolis Alfredas, užkietėjęs despotas. Bet jis tvirtina, ir, mano nuomone, ne be pagrindo, kad Amerikos plantatoriai, tiesa, kitokia forma, daro tą pat, ką Anglijos aristokratai ir kapitalistai, kurie visiškai pajungė žemesniąsias klases. Alfredas pateisina ir juos, ir mus, ir negali pasakyti, kad būtų neteisus.

— Bet juk tai visiškai skirtingi dalykai! Jų net lyginti negalima! — sušuko mis Ofelija.— Anglo darbininko neparduosi, nepirksi, neatskirsi nuo šeimos, nenuplaksi!

— Jis lygiai taip pat priklauso nuo šeimininko valios. Vergvaldys gali mirtinai užkapoti savo neklusnų vergą, o

kapitalistas numarinti jį badu. O jei kalbėsime apie šeimos ryšių neišardomumą, tai dar nežinia, kas blogiau: ar kad tavo vaikus parduoda, ar kad jie miršta badu, tau matant.

— Tokie palyginimai man niekad neateidavo į galvą,— pasakė mis Ofelija.

— Aš esu buvęs Anglijoje, ir man lengva spręsti, ar Alfredas yra teisus, sakydamas, kad jo vergai geriau gyvena negu daugumas Anglijos gyventojų.

— Papasakokite, kodėl jūs išvykote iš plantacijos,— paprašė mis Ofelija.

— Kurį laiką visus reikalus ten tvarkėme abu su Alfredu, bet vėliau jis įsitikino, kad plantatoriumi tapti man nepavyks, ir patarė pasiimti savąją palikimo dalį pinigais ir įsikurti Naujajame Orleane, senoje mūsų šeimos viloje.

— O jums niekad nekilo mintis suteikti laisvę savo vergams?

— Buvo toks laikas,— tarė susimąstęs Sen Kleras,— kai guodžiausi viltimi, kad ne veltui praleisiu savo gyvenimą, kad atliksiu gerą darbą. Aš norėjau tapti vergų išlaisvintoju, norėjau nutrinti gėdingą dėmę nuo mūsų tėvynės veido. Jaunuoliams būdinga puoselėti tokias svajones... Tačiau viskas išėjo kitaip, ir aš pasidariau nelyginant skiedra, plaukianti ten, kur neša bangos. Beje, nemanykite, kad mano pažiūros į vergovę mūsų aplinkoje yra kažkokia išimtis. Ne, aš turiu daug bendraminčių. Ar gali būti kitaip? Juk mūsų kraštas nyksta nuo šio jungo! Vergystė neša mirtį ne tik vergui, bet ir vergvaldžiui. Paprasta akimi matyti, kokia tai baisi blogybė, kad mes gyvename tarp masės tamsių žmonių, kuriuos patys demoralizuojame. Mūsų įstatymai griežtai draudžia suteikti jiems kad ir kukliausią išsilavinimą, ir tai yra teisinga! Išmokykite skaityti ir rašyti vieną negrų kartą, ir visa vergovinė sistema subyrės į šipulius! Jeigu mes jiems nesuteiksime laisvės, jie patys išplėš ją iš mūsų rankų.

— Kuo gi visa tai baigsis? — paklausė mis Ofelija.

— Nežinau. Man tik viena aišku: anksčiau ar vėliau liaudies masės pakels galvą Europoje ir Amerikoje —

štai ir viskas, ką galiu jums pasakyti... O dabar skambutis kviečia arbatos. Eikime, ir daugiau nesakykite, kad aš niekad gyvenime nekalbėjau su jumis nuoširdžiai ir rimtai.

Prie stalo Mari ėmė kalbėti apie Pru.

— Jūs, pussesere, be abejo, manote,— tarė ji,— kad mes visi esame barbarai.

— Aš laikau tai barbariškumu,— pasakė mis Ofelija,— bet nemanau, kad jūs visi esate barbarai.

— Bet,— pridūrė Mari,— aš žinau, kad kai kurių negrų neįmanoma suvaldyti. Jie tokie bjaurūs, jog neturėtų gyventi pasaulyje. Nejaučiu jiems jokios užuojautos tokiais atvejais. Jeigu jie gerai elgtųsi, to niekad nebūtų.

* * *

Kyla pavojus, kad visi šitie kilmingųjų herojų nuotykiai gali užtemdyti mūsų kuklųjį draugą Tomą. Bet jeigu skaitytojai teiksis palydėti mus į mažą palėpę virš arklidės, jie turbūt galės kai ką sužinoti apie jo reikalus.

Tomas turėjo ten kuklų kambarėlį, kuriame stovėjo lova, kėdė ir mažas grubaus darbo stalas. Šiuo metu Tomas kaip tik sėdi prie jo, o priešais jį padėta grifelinė lentelė. Jis atsidėjęs, įtempęs visą savo protą, kažką veikia.

Tomas taip pasiilgo namų, jog paprašė Evą lapo popieriaus ir, sukaupęs visas savo menkas žinias, įgytas iš jaunojo šeimininko Džordžo, pasišovė rašyti laišką. Ir dabar jis rašė grifelinėje lentelėje laiško juodraštį. Tomui buvo labai sunku, nes jis visiškai pamiršo, kaip rašomos kai kurios raidės, ir nemokėjo sudėti žodžių iš tų, kurias dar prisiminė. Tuo tarpu, jam taip bedūsaujant ir bevargstant, Eva lyg paukštelis užšoko ant kėdės užpakaly jo ir žvilgtelėjo jam per petį.

— O, dėde Tomai! Kokius juokingus kablius tu čia raitai?

— Aš, mis Eva, mėginu parašyti laišką savo vargšei senei ir mažiems vaikučiams,— atsakė Tomas, ranka šluostydamasis akis.— Tik bijau, kad iš to nieko neišeis.

— Labai norėčiau tau padėti, dėde Tomai! Truputį mokiausi rašyti. Pernai jau mokėjau visas raides, bet turbūt pamiršau.

Eva priglaudė savo auksinę galvelę prie jo galvos, ir jiedu ėmė rimtai tartis, bet pasirodė, kad abu nedaug ką išmanė. Ilgai taręsi ir apsvarstę kiekvieną žodį, jie pradėjo rašyti laišką.

— Na, dėde Tomai, išėjo visai neblogai,— pasakė Eva, su pasigėrėjimu žiūrėdama į lentelę.— Kaip džiaugsis tavo žmona ir vargšai vaikučiai! Kokia gėda, kad turėjai išvažiuoti ir palikti juos! Aš paprašysiu tėvelį, kad tau kada nors leistų grįžti.

— Šeimininkė žadėjo atsiųsti pinigų ir mane išpirkti, kai tik pakankamai sutaupys,— pasakė Tomas.— Aš tikiuosi, kad ji tikrai atsiųs. Jaunasis ponaitis Džordžas sakė atvažiuosiąs manęs parsivežti ir kaip pažado ženklą davė man šį dolerį.

Ir Tomas ištraukė brangųjį dolerį, slepiamą ant kaklo po marškiniais.

— Vadinasi, atvažiuos! — sušuko Eva.— Kaip aš džiaugiuosi!

— Todėl ir norėjau parašyti laišką, kad jie žinotų, kur aš, ir papasakoti vargšei Chlojai, kad man gera, nes ji, vargšelė, labai sielvartavo, išlydėdama mane.

— Tu čia, Tomai? — pasigirdo prie durų Sen Klero balsas.

Tomas ir Eva krūptelėjo.

— Kas čia? — paklausė Sen Kleras, priėjęs ir pamatęs lentelę.

— Tai laiškas, kurį Tomas rašo. Aš jam padedu,— pasakė Eva.— Argi blogai parašyta?

— Nenorėčiau judviejų liūdinti,— pasakė Sen Kleras,— bet manau, Tomai, kad būtų geriau, jeigu tu manęs prašytum padėti. Aš pats parašysiu, grįžęs iš jodinėjimo.

— Žinai, tėveli, šitas laiškas labai svarbus,— pasakė Eva.— Matai, jo buvusi šeimininkė ketina atsiųsti pinigų ir išpirkti jį. Tomas man sakė, kad jie jam pažadėję.

Sen Kleras pagalvojo, jog tikriausiai tai buvo tik pažadas, kurį geraširdžiai šeimininkai duoda, norėdami su-

švelninti savo parduodamų vergų nelaimę ir visai neketindami jų išpirkti. Bet Sen Kleras nieko nepasakė, tik liepė Tomui balnoti arklius.

Vakare Tomo laiškas buvo sėkmingai parašytas ir įmestas į pašto dėžutę.

Tuo tarpu Ofelija atkakliai vykdė šeimininkės pareigas. Visi, pradedant Dina ir baigiant mažiausiu berniūkščiu, nutarė, kad mis Ofelija „keistuolė". Taip tarnai Pietuose vadina šeimininkus, kurie jiems nepatinka.

Aukštesnysis šeimynos sluoksnis — Adolfas, Džeinė ir Roza — nusprendė, kad ji visai ne „ledė". Ledė niekad tiek daug nedirbtų. Be to, ji neatrodo kilminga, ir visai nepanašu, kad būtų Sen Klero giminaitė. Net ir Mari pareiškė, kad jai sunku žiūrėti į nuolat plušančią pusseserę Ofeliją. Iš tikrųjų, mis Ofelija nuo aušros iki sutemų taip įnirtingai triūsė, lyg tai būtų buvusi jos pareiga. O paskui, vos tik imdavo temti, išsitraukdavo mezginį ir pradėdavo mikliai krutinti virbalus. Tikrai slogu buvo į ją žiūrėti.

XX skyrius

TOPSĖ

Vieną rytą, įnikusi į savo šeimininkavimo rūpesčius, mis Ofelija laiptų apačioje išgirdo Sen Klero balsą.

— Pussesere, nusileiskite žemyn! Noriu kai ką jums parodyti.

— Kas atsitiko? — paklausė mis Ofelija, lipdama žemyn su siuviniu rankoje.

— Aš nupirkau jums dovaną, pažiūrėkite! — tarė Sen Kleras.

Tai sakydamas, jis pastūmė į priekį mažą aštuonerių ar devynerių metų negriukę.

Ji buvo juodesnė už kitus negrus, o apskritos it stikliniai karoliai blizgančios akys greitai šaudė po kambarį nuo vieno daikto prie kito, stebėdamosi tais stebuklais, kurių buvo pilna naujosios šeimininkės svetainė. Praviroje burnoje švytėjo balti dailūs dantukai. Susigarbiniavę plaukai buvo supinti į daugelį kasyčių, styrančių į visas puses. Jos veiduko išraiška buvo iškilmingai rimta bei liūdna, po kuria lyg po šydu slypėjo guvus protas ir klasta. Ji vilkėjo sudriskusia, nešvaria, iš maišo pasiūta suknele. Negriukė stovėjo, droviai sudėjusi rankas, ir atrodė kažkaip keistai. Mis Ofelijai ji labai nepatiko. Atsigrįžusi į Sen Klerą, ji pasakė:

— Ogiustenai, kam jūs man ją atvedėt?

— Tam, kad išauklėtumėt ją, parodytumėt tikrąjį kelią, kuriuo ji turėtų eiti. Ji man atrodo labai įdomi. Eik šen, Topse,— pridūrė jis švilptelėjęs, tarsi šaukdamas šuniuką.— Padainuok ir pašok mums ką nors.

Juodos stiklinės akutės vylingai sužibo, ir aiškiu, veriančiu balsu Topsė užtraukė keistą negrų dainą, rankomis ir kojomis mušdama taktą. Ji sukosi, plojo rankomis, daužė keliais kažkokiu laukiniu neįsivaizduojamu greičiu, tarė keistus, gerklinius garsus, būdingus jos gimtajai rasei. Pagaliau keletą kartų persivertusi kūliais, šaižiai surikusi kaip garvežys, ji staiga sustojo ant kilimo, sudėjusi rankas, su nežemiškai klusnia ir iškilminga veido išraiška, ir tik šnairomis vylingai žvilgčiojo į šalis.

Mis Ofelija apstulbusi tylėjo. Sen Kleras, išdykėliškai džiaugdamasis jos suglumimu, vėl kreipėsi į mergaitę:

— Topse, štai tavo naujoji šeimininkė. Aš noriu tave jai atiduoti. Žiūrėk, kad būtumei gera.

— Taip, šeimininke,— pasakė Topsė su ta pačia apsimestine rimta išraiška, o jos akys piktai sužibo.

— Privalai būti gera, Topse, supranti? — pridūrė Sen Kleras.

— O taip, šeimininke,— pakartojo Topsė, dar sykį piktai sužaibavusi akimis ir maldingai sudėjusi rankas.

— Ogiustai, dėl dievo, kam jūs ją nupirkot? — paklausė mis Ofelija.— Jūsų namai ir taip pilni mažų nutrūktgalvių. Negali nė žingsnio žengti, jų neužmynęs. Rytą atsikėlusi, aš vieną randu miegantį čia pat už durų, antrą susirangiusį ant kilimėlio, o trečias kiša juodą galvą iš pastalės. Ir visi jie amžinai vaiposi, kraiposi, rodo dantis prie visų turėklų ir šliaužioja po virtuvę! Kam jums prireikė dar vienos?

— Tam, kad ją išauklėtumėt. Argi aš jums nesakiau? Jūs visuomet daug kalbate apie auklėjimą. Aš nusprendžiau padovanoti jums šį gamtos vaiką, kad galėtumėt jį išauklėti ir parodyti tiesų kelią.

— Ne ne, man jos nereikia. Tikrai. Man jų ir taip pakanka!

— Jūs, krikščionys, visi tokie! Jums lengva įsteigti kokią nors labdaringą draugiją ir pasiųsti vargšą misionierių visam gyvenimui pas netikinčiuosius. Bet norėčiau pamatyti, katras jūsų priims į savo namus šią vargšelę. Ne, jūs to neįstengiat. Juk jie purvini, bjaurūs, vienas vargas su jais.

— Ogiustai, aš apie tai nepagalvojau,— švelniai tarė Ofelija.— Taip, galbūt tai iš tikrųjų misionieriškas darbas,— tarė ji, palankiau žiūrėdama į mergaitę.

Sen Kleras palietė silpnąją mis Ofelijos stygą. Ją galima buvo priversti bet ką padaryti, įtikinus, kad tai esanti jos pareiga.

— Bet,— pridūrė jinai,— aš vis dėlto nesuprantu, kam reikėjo ją pirkti. Namuose tiek negriukų, jog ir jiems neužteks viso mano laiko ir sugebėjimų.

— Pussesere,— pasakė Sen Kleras, vesdamas ją į šalį,— atleiskit man už tuos plepalus. Juk aš žinau, kad esate be galo gera ir kad nėra jokios prasmės kalbėti jums visokius niekus. Buvo taip. Ji priklausė dviem girtuokliams, kurie netoliese turi smuklę. Kiekvieną dieną aš einu pro šalį, ir man nusibodo klausyti šios mergaitės spiegimo, kai jie muša ir plūsta ją. Ji atrodo sumani ir įdomi, ir, mano nuomone, iš jos galima šį tą padaryti. Todėl nupirkau ją, norėdamas jums padovanoti. Pamėginkite ją savaip išauklėti, taip, kaip Naujojoje Anglijoje auklėjama, ir pažiūrėkite, kas iš to išeis. Jūs žinote, kad aš neturiu jokių pedagoginių gabumų, bet labai džiaugčiausi, jeigu jūs pamėgintumėt.

— Gerai, aš pasistengsiu padaryti visa, ką galiu,— pasakė mis Ofelija.

Ir ji priėjo prie savo naujos pavaldinės nelyginant prie juodo voro.

— Ji baisiai nešvari ir... pusnuogė,— pasakė mis Ofelija.

— Na, nuveskite ją žemyn ir liepkite kam nors nuprausti ir aprengti.

Mis Ofelija nuvedė ją į virtuvę.

— Nesuprantu, kam šeimininkui prireikė dar vienos negriukės? — paklausė Dina, nedraugiškai žiūrėdama į mergaitę.— Aš nepakęsiu, jeigu ji man painiosis po kojomis.

— Fe! — sušuko Roza ir Džeinė pasibjaurėdamos.— Tokios reikia vengti iš tolo! Tiesiog nesuprantama, kam šeimininkui dar tie nauji negrai?

— Nutilkit! Ji ne juodesnė už tave, mis Roza,— pasakė Dina, manydama, kad pastaroji pastaba skiriama jai.— Įsivaizduoji, kad esi baltesnė? Tu nei juoda, nei balta. Jau geriau būti visai juodai.

Mis Ofelija suprato, kad nė viena iš jų nesižemins — nepraus ir nerengs naujos atvykėlės. Todėl prisivertė pati tai padaryti. Džeinė nenoromis jai padėjo.

Nemandagu būtų aprašinėti smulkmenas to pirmojo maudymo ir ruošos, kuriuos patyrė apleistas ir nuskriaustas vaikas. Tiesą sakant, šiame pasaulyje daugelis jų priversti gyventi ir mirti tokiomis sąlygomis, jog vien jų

išorės aprašymas silpnų nervų mirtingiesiems būtų didelis smūgis. Mis Ofelija turėjo pakankamai ryžto ir, didvyriškai valdydamasi, užgniaužė pasibjaurėjimą ir padarė visa, kas reikėjo. Bet, pamačiusi ant mergaitės nugaros ir petukų gilius randus — neišdildomas žymes tos auklėjimo sistemos, kuri jai buvo taikoma — ji susigraudino.

Pagaliau mergaitė buvo išprausta, trumpai nukirpta ir apvilkta padoria, nesuplyšusia suknele, ir mis Ofelija patenkinta nutarė, kad dabar negriukė jau panašesnė į krikščionę. O jos galvoje jau pradėjo bręsti planai, kaip reikės auklėti mergaitę. Atsisėdusi priešais Topsę, ji ėmė klausinėti:

— Kiek tau metų, Topse?

— Nežinau, ponia,— atsakė mergaitė, rodydama dantis.

— Nežinai, kiek metų? Argi tau niekas to niekad nesakė? Kas buvo tavo motina?

— Motinos aš niekad neturėjau,— atsakė mergaitė vėl išsišiepdama.

— Niekad neturėjai motinos! Ką tu kalbi! Kurgi tu gimei?

— Aš negimiau,— atkakliai kartojo Topsė, vėl išsiviepdama, ir jeigu mis Ofelija būtų buvusi nervingesnė, ji būtų įsivaizdavusi, kad priešais ją stovi velniūkštis. Bet mis Ofelijos nervai nebuvo pakrikę; ji buvo protinga ir veikli moteris, todėl gana griežtai pasakė:

— Neprivalai man taip atsakinėti, vaike! Aš nejuokauju su tavim. Pasakyk, kur gimei, ir kas buvo tavo tėvai.

— Aš negimiau,— pakartojo mergaitė, dar labiau pabrėždama,— niekad neturėjau nei tėvo, nei motinos, nieko! Mane drauge su kitais negriukais išaugino vergų pirklys. Sena teta Sju prižiūrėdavo mus.

Mergaitė, matyt, kalbėjo nuoširdžiai. Ir Džeinė nusijuokusi tarė:

— Tokių kaip ji labai daug. Pirkliai pigiai perka juos dar mažus, išaugina ir vėliau parduoda.

— Ar ilgai gyvenai pas savo šeimininką?

— Nežinau, ponia.

— Na, kiek — metus, daugiau ar mažiau?

— Nežinau, ponia.

— Ar girdėjai ką nors apie dievą, Topse?

Mergaitė pažiūrėjo į ją, nieko nesuprasdama, ir vėl išsišiepė.

— Ar žinai, kas tave sutvėrė?

— Manęs niekas nesutvėrė,— nusijuokė mergaitė.

Mis Ofelijos žodžiai, matyt, ją labai pralinksmino, nes jos akytės sublizgėjo ir ji pridūrė:

— Manęs niekas nesutvėrė. Aš pati užaugau.

— O siūti ar moki? — paklausė mis Ofelija, norėdama pereiti prie praktiškesnių dalykų.

— Ne, ponia.

— O ką gi tu moki? Ką veikdavai pas šeimininkus?

— Nešiojau vandenį, ploviau indus, valydavau peilius, patarnaudavau svečiams.

— Šeimininkai buvo geri?

— Žinoma, geri,— atsakė mergaitė, gudriai žvelgdama į mis Ofeliją.

Mis Ofelija nusprendė šio pokalbio nebetęsti. Atsirėmęs į kėdę, užpakaly jos stovėjo Sen Kleras.

— Štai jums nepaliesta dirva, pussesere! Sodinkite joje visa, ką tik norite! Ravėti čia jums teks labai nedaug.

Mis Ofelijos pažiūros į auklėjimą, kaip ir visos kitos jos pažiūros, buvo nepaprastai griežtos ir pastovios, panašios į tas, kurios viešpatavo Naujojoje Anglijoje prieš šimtą metų ir kurios iki šių dienų išliko tolimuose užkampiuose, kur dar nenutiestas geležinkelis. Jas galima išreikšti maždaug keliais žodžiais: prieš kalbėdami, vaikai privalo gerai pagalvoti; juos reikia išmokyti siūti ir skaityti; juos reikia mušti, kai jie meluoja. Tai buvo viskas, ką mis Ofelija žinojo apie auklėjimą. Ir todėl su jai būdingu įkarščiu ji skubėjo dabar pritaikyti šią sistemą mažajai laukinukei.

Namuose buvo nuspręsta, kad Topsė priklauso mis Ofelijai, ir kadangi virtuvėje dirbančios negrės mergaitei nebuvo palankios, tai mis Ofelija nusprendė auklėti ją savo kambaryje. Užuot pati patogiai klojusi lovą ir pati tvarkiusi kambarį, ji su tikru pasiaukojimu nusprendė to išmokyti Topsę.

Pirmiausia mis Ofelija nusivedė Topsę į savo kambarį ir ėmė jai aiškinti, kaip reikia kloti lovą.

Topsė, nuprausta ir be kasyčių, kurios seniau teikė jai tiek džiaugsmo, apvilkta švariais drabužėliais su gerai iškrakmolyta prijuoste, pagarbiai ir taip iškilmingai, tarsi per laidotuves, stovėjo prieš mis Ofeliją.

— Dabar, Topse, noriu tau parodyti, kaip reikia kloti mano lovą. Aš mėgstu, kad ji būtų labai rūpestingai paklota. Turi gerai įsiminti, kaip tai daroma.

— Taip, ponia,— giliai atsidususi, liūdnu ir rimtu veiduku atsakė Topsė.

— Štai, Topse, žiūrėk čia paklodės siūlė, čia geroji pusė, o čia išvirkščioji. Atsiminsi?

— Taip, ponia,— atsakė Topsė vėl atsidusdama.

— Gerai, apatinę paklodę reikia tiesti virš velenėlio pagalvei ir gerai pakišti po čiužiniu — štai šitaip, matai?

— Taip, ponia,— pasakė Topsė, atidžiai žiūrėdama.

— O viršutinę paklodę,— tęsė mis Ofelija,— reikia tiesti lygiai ir lovos gale pakišti ją po čiužiniu, štai taip, siauruoju krašteliu į kojūgalį. Matai?

— Taip, ponia,— pakartojo Topsė.

Bet tą akimirką, kai mis Ofelija nusigręžė, Topsei kilo noras pačiupti porą pirštinių ir kaspinų, kuriuos ji vikriai įsikišo į rankovę, o paskui vėl klusniai sudėjo rankas.

— O dabar, Topse, pažiūrėsime, kaip tu paklosi,— pasakė mis Ofelija ir, nutraukusi viską nuo lovos, atsisėdo.

Topsė labai rimtai ir gerai viską atliko, ir mis Ofelija buvo patenkinta. Negriukė patiesė paklodes, išlygino visas raukšleles, bet tuo metu iš jos rankovės išlindo galas kaspino. Ofelija jį pamatė ir tučtuojau pačiupo.

— O kas čia, bjauri, netikusi mergiūkšte? Pavogei kaspiną?

Kaspinas iškrito iš Topsės rankovės, bet mergaitė nesumišo, tik naiviai nustebusi žiūrėjo į jį.

— Juk tai mis Felės kaspinas! Kaipgi jis galėjo patekti į mano rankovę?

— Topse, bjauri mergiūkšte, nemeluok man! Tu pavogei šį kaspiną!

— Ponia, aš jums sakau, kad jo nevogiau. Niekad ligi šiol nesu jo mačiusi.

— Topse! — sušuko mis Ofelija.— Ar nežinai, kad meluoti nuodėmė!

— Aš niekuomet nemeluoju, mis Fele! — pasakė Topsė dorovingu ir rimtu veidu.— Ir dabar sakau tikrą teisybę.

— Topse, jei meluosi, turėsiu tave nuplakti.

— Jeigu jūs, ponia, net visą dieną mane plaktumėte, vis tiek negalėčiau jums nieko kita pasakyti! — tarė pravirkusi Topsė.— Niekad nebuvau mačiusi to kaspino. Jis pats pateko į mano rankovę. Misis Fele, jūs turbūt užmiršote jį lovoje, jis atsidūrė tarp paklodžių, o iš ten į mano rankovę.

Mis Ofelija šiuo aiškiausiu melu buvo taip pasipiktinusi, jog nutvėrė mergaitę ir iš visų jėgų ėmė ją purtyti.

— Nedrįsk man meluoti!

Bepurtant iš kitos rankovės ant grindų iškrito pirštinės.

— Štai! — riktelėjo mis Ofelija.— Dabar irgi sakysi man, kad nevogei kaspino?

Topsė prisipažino pavogusi pirštines, bet atkakliai gynėsi paėmusi kaspiną.

— Na, Topse,— tarė mis Ofelija,— jeigu prisipažinsi, tai šį kartą tavęs nemušiu.

Išgirdusi tai, Topsė prisipažino pavogusi pirštines ir kaspiną ir nuoširdžiai gailėjosi.

— O dabar viską man pasakyk. Aš žinau, kad tu esi daugiau ką paėmusi nuo to laiko, kai čia gyveni, nes vakar tau leidau visą dieną bėgioti po namus. Na, sakyk man, jeigu ką nors paėmei. Aš tavęs neplaksiu.

— O ponia! Dar paėmiau mis Evos raudonąjį papuošalą, kurį ji nešioja ant kaklo.

— Tu jį paėmei, netikėle! Na, o ką dar?

— Paėmiau Rozos auskarus — tuos raudonus.

— Tučtuojau atnešk man ir viena, ir kita!

— O ponia, negaliu! Aš juos sudeginau.

— Sudeginai? Meluoji! Nueik ir atnešk, nes gausi rykščių.

Garsiai raudodama, Topsė iškilmingai pareiškė negalinti atnešti.

— Jie sudegė, sudegė!

— Kodėl gi tu juos sudeginai? — paklausė mis Ofelija.

— Todėl, kad esu negera! Labai negera! Aš negaliu susilaikyti.

Kaip tik tuo metu į kambarį įėjo Eva. Ant jos kaklo kabėjo koralų vėrinys.

— Eva, kur tu radai šį vėrinį? — paklausė mis Ofelija.

— Kur radau? Aš visą dieną jį turėjau.

— O vakar taip pat turėjai?

— Turėjau ir, juokas ima, net miegojau su juo. Užmiršau nusiimti.

Mis Ofelija visai suglumo. Bet ji dar labiau nustebo, kai į kambarį įėjo Roza, nešdama ant galvos krepšį neseniai sulygintų baltinių, o jos ausyse tirtėjo raudoni koralų auskarai.

— Tiesiog nežinau, ką man su šiuo vaiku daryti! — beviltiškai sušuko jinai.— Tai kam tu man sakei, kad paėmei tuos daiktus, Topse?

— Juk ponia liepėt viską pasakyti, o aš negalėjau sugalvoti, ką turiu sakyti,— tarė Topsė, trindama akis.

— Aš visai nenorėjau, kad prisipažintum, ko nesi padariusi,— tarė mis Ofelija.— Juk tai irgi melas, toks pat kaip ir pirmasis!

— Argi? — paklausė Topsė su nekalta nuostaba.

— Ji niekad nepasakys nė žodžio teisybės,— tarė Roza, su pasipiktinimu žiūrėdama į Topsę.— Šeimininku dėta, aš ją kruvinai nuplakčiau! Pabandytų ji man meluoti!

— Ne ne, Roza! — įsakmiai tarė Eva.— Nekalbėk taip! Aš negaliu to pakęsti.

— Dieve mano! Mis Eva, jūs tokia gera, jog nežinote, kaip reikia elgtis su negrais. Juos reikia mušti ir mušti, tai vienintelis būdas, aš jums sakau!

— Roza! — sudraudė Eva.— Nutilk! Nedrįsk taip kalbėti!

Jos akys sužibo, skruostai paraudo.

Roza tučtuojau nutilo.

— Mis Evos gyslose teka Sen Klero kraujas, tai aišku. Ji kiekvieną gina kaip ir jos tėvelis,— pasakė jinai, išeidama iš kambario.

Eva stovėjo ir žiūrėjo į Topsę. Pagaliau ji meiliai tarė:

— Vargše Topse, kam tau vogti? Dabar tu visko turėsi, ko tik reikia. Aš geriau pati tau duosiu kokių nors savo daiktų, tik nevok.

Tai buvo pirmas geras žodis, kurį mergaitė išgirdo per visą savo gyvenimą. Ir šis meilus balsas taip sujaudino jos laukinę, šiurkščią širdelę, jog aštriose, apskritose, blizgančiose jos akyse lyg ir ašaros sužibo. Bet tuojau pat ji trumpai nusijuokė ir, kaip paprastai, išsišiepė. Ne! Ausis, kuri visad buvo pratusi girdėti vien barimą, nepasitiki meilumu. Tad Evos žodžiai pasirodė mažajai Topsei nesuprantami ir juokingi, ir ji jais nepatikėjo.

Kas gi beliko daryti su Topse? Mis Ofelijai tai buvo sunkus uždavinys; jos pačios auklėjimo taisyklės pasirodė netinkamos. Norėdama išlošti laiko ir pagalvoti, kaip elgtis, mis Ofelija uždarė mergaitę į palėpę, tikėdamasi, kad tamsa įkvėps jai supratimo apie dorą.

— Nežinau,— kalbėjo mis Ofelija Sen Klerui,— ar galima išauklėti tą mergaitę be rykštės.

— Na tai ir įkirskit jai rykščių, kiek jums patinka. Aš suteikiau jums visišką laisvę. Galite elgtis kaip tinkama.

— Vaikus visada tenka mušti,— pasakė mis Ofelija.— Nesu girdėjusi, kad juos galima būtų išauginti nemušus.

— Aišku,— pasakė Sen Kleras.— Darykit, kaip jums atrodo geriausia, bet noriu jus įspėti: aš mačiau, kaip ją mušė žarstekliu, daužė kastuvu ir žnyplėmis, viskuo, kas pakliūdavo po ranka. Ji, matyt, priprato prie tokio elgesio, ir aš manau, kad jums teks dar labiau mušti, jei norėsite ją paveikti.

— Tai ką gi daryti? — paklausė mis Ofelija.

— Čia rimtas klausimas,— atsakė Sen Kleras,— ir aš norėčiau, kad jūs pati jį išspręstumėt: ką daryti su žmogiška būtybe, kurią galima suvaldyti tik botagu. O jei botago nepakanka? Juk taip dažnai atsitinka...

— Iš tikrųjų nežinau, ką daryti. Niekad dar nesu mačiusi tokio vaiko.

— Tokių vaikų pas mus labai daug, ir tokių vyrų ir moterų taip pat. Kaipgi juos valdyti?

— Man proto nepakanka,— tarė mis Ofelija.

— Ir man,— atsakė Sen Kleras.— Iš kur tie baisūs žiaurumai bei teisių pažeidimai, kartais aprašomi laikraščiuose, kaip, pavyzdžiui, atsitiko su Pru? Dažniausiai tai abiejų pusių atbukimas. Savininkai darosi kaskart vis žiauresni, o vergai vis mažiau jautrūs. Įžeidimai ir mušimas veikia panašiai kaip opiumas — jei padvigubinama dozė, jautrumas sumažėja. Aš labai gerai visa tai supratau, kai tapau vergų savininku. Ir pasiryžau niekad nepradėti vergų mušti, nes nežinojau, kada galėsiu liautis. Mano tarnai elgiasi taip, kaip išpaikinti vaikai. Bet aš esu tos nuomonės, kad tai ir jiems, ir man kur kas geriau, negu vieniems kitus paversti gyvuliais. Jūs, pussesere, dažnai ir daug kalbėdavote apie mūsų atsakomybę už jų auklėjimą. Ir štai aš norėčiau, kad jūs pabandytumėt išauklėti bent vieną vaiką iš daugelio tūkstančių šitokių.

— Tokius vaikus gimdo jūsų sistema,— pasakė Ofelija.

— Žinau. Bet jie tokiais jau paversti, jie tokie yra, ir ką gi su jais daryti?

— Negaliu pasakyti, kad būčiau jums dėkinga už man suteiktą progą atlikti šį bandymą. Bet jeigu jau tai mano pareiga, aš pasistengsiu,— pasakė mis Ofelija.

Ir jinai energingai pradėjo Topsę auklėti. Tam ji paskyrė tam tikras valandas ir pradėjo mokyti ją skaityti ir siūti.

Abėcėlę mergaitė perprato labai greit. Ji, tarsi kokių burtų padedama, išmoko raides ir netrukus jau galėjo skaityti įvairius nesudėtingus tekstus. Bet išmokti siūti jai sekėsi daug sunkiau. Ji buvo vinkli kaip katė, judri kaip beždžionė ir labai nemėgo siūti. Laužydavo adatas, slapta jas išmesdavo pro langą arba įkišdavo kur nors į sienų plyšius. Ji raizgė, traukiojo, taršė siūlus. Kartais vogčiomis išmesdavo visą špūlę. Jos judesiai buvo staigūs kaip cirko artistės, o išraiška visada tokia, kokios reikia. Nors mis Ofelija gerai suprato, kad viena po kitos nelaimės negali sekti, tačiau savo auklėtinės pričiupti jai nepavyko.

Netrukus namuose Topsė pasidarė visų susidomėjimo objektu. Jos gabumai įvairioms paikystėms, vaipymuisi, pamėgdžiojimui atrodė neišsemiami. Ji šokdavo, strakšėdavo, dainuodavo, švilpaudavo, pamėgdžiodavo kiekvieną

garsą, sužadinusį jos vaizduotę. Laisvomis nuo darbo valandomis visi vaikai sekiodavo paskui ją, išsižioję iš nuostabos ir susižavėjimo, neišskiriant nė mis Evos, kuri atrodė lyg pakerėta jos laukinių išdaigų, kaip kad karvelį pakeri blizganti gyvatė. Mis Ofelijai nepatiko, kad Eva taip daug laiko praleidžia su Topse, ir ji prašė Sen Klerą, kad jis tai uždraustų.

— Malonėkite palikti vaiką ramybėje,— pasakė Sen Kleras.— Topsės draugystė jai tik į gera išeis.

— Bet Topsė tokia išdykėlė! Ar nebijote, kad ji gali išmokyti Evą blogų dalykų?

— Evos ji nieko negali išmokyti. Galėtų išmokyti kitus vaikus, bet nuo Evos visa, kas bloga, nurieda, kaip rasa nuo kopūsto lapų — nė vienas lašelis nepatenka vidun.

— Nebūkite perdaug tikras,— pasakė mis Ofelija.— Savo vaikui niekada neleisčiau žaisti su Topse.

— Na, gerai, jūsų vaikams tegul bus draudžiama,— pasakė Sen Kleras, o mano dukrai leidžiama. Jeigu Evą galima būtų išdykinti, tai jau seniai būtų įvykę.

Iš pradžių vyresnieji tarnai niekino Topsę, bet netrukus visi pasikeitė jos atžvilgiu. Paaiškėjo, kad tiems, kurie skriausdavo Topsę, visada atsitikdavo kas nors nemalonaus: tai dingdavo auskarai arba šiaip kokie mėgstami blizgučiai, tai kuri nors tualeto dalis pasirodydavo visiškai sudraskyta, tai žmogus netikėtai užlipdavo ant kibiro su vandeniu arba, apsivilkęs išeiginiais drabužiais, patekdavo po srove nešvaraus vandens, palieto ant galvos nežinia iš kur. Ir visais tais atvejais neįmanoma buvo surasti kaltininko. Topsė būdavo šaukiama į namų teismą, bet per visą kvotimą jos veidas likdavo kuo nekalčiausias ir rimčiausias. Niekas neabejodavo, kieno čia darbas, bet nebūdavo jokių aiškių įrodymų, patvirtinančių šiuos spėjimus, o mis Ofelija buvo teisinga ir nebausdavo Topsės be pakankamų įkalčių.

Topsė savo išdaigoms taip sumaniai parinkdavo laiką, jog niekas jos nepristverdavo. Pavyzdžiui, keršydama abiem kambarinėms, Rozai ir Džeinei, ji nutaikydavo tas valandėles, kada jos būdavo šeimininkės nemalonėje, o tai atsitikdavo neretai,— ir bet koks jų skundas likdavo neišklausytas. Žodžiu, Topsė greit visiems įrodė, kad

daug geriau palikti ją ramybėje. Ir niekas jos daugiau nebeliesdavo.

Ji buvo labai vikri ir apsukri, ir viską, ko buvo mokoma, įsimindavo nuostabiai greit. Po kelių pamokų taip puikiai išmoko tvarkyti mis Ofelijos kambarį, jog net tokia reikli ledė negalėdavo nieko prikišti. Niekas kitas nebūtų įstengęs geriau už ją užtiesti paklodės, sutvarkyti pagalvių, nušluostyti dulkių, žinoma, jeigu norėdavo,— tik, deja, ji labai retai to norėdavo. Jei tris ar keturias dienas rūpestingai ir kantriai ją prižiūrėjusi, mis Ofelija naiviai patikėdavo, kad Topsė viską darys taip, kaip buvo išmokyta, ir palikdavo ją be priežiūros, pati ėmusis kitų darbų, Topsė tučtuojau padarydavo kambaryje baisiausią netvarką. Užuot klojusi patalus, ji nutraukdavo užvalkalus ir įsirausdavo garbanota galva į pagalves, o paskui išlįsdavo pilna galva plunksnų, lyg kokių keistų papuošalų prisivėlusi. Arba užsirepečkodavo ant lovos skersinio ir pakibdavo nuo jos žemyn galva, mojuodavo paklodėmis, tiesdavo jas ant grindų, apvilkdavo pagalves mis Ofelijos naktiniais marškiniais ir ruošdavo įvairius vaidinimus su jomis, visą laiką dainuodama, švilpaudama ir vaipydamasi prieš veidrodį.

Vieną kartą mis Ofelija užsimiršusi — o tai buvo jai visiškai nebūdinga,— pamiršo pasiimti stalčiaus raktą. Grįžusi pamatė, kad Topsė, apsirišusi galvą turbanu iš jos geriausios indiškos skarelės, oriai repetuoja prieš veidrodį savo vaidinimus.

— Topse! — sušuko jinai, netekusi kantrybės.— Kaip tu drįsti šitaip elgtis?

— Nežinau, ponia. Turbūt, kad esu bjaurybė.

— Ką gi man su tavim daryti, Topse?

— Aišku, ponia, kad turite mane išplakti rykštėmis. Mano ankstesnė šeimininkė visad plakdavo mane. Aš moku dirbti tik tada, kai mane plaka.

— Bet, Topse, aš nenoriu tavęs plakti. Tu ir be to gali puikiai dirbti. Tai kodėl gi nenori?

— Ak, ponia, aš įpratau būti plakama. Manau, kad tai man į sveikatą.

Kartais mis Ofelija klausydavo šio patarimo, ir tada Topsė būtinai pakeldavo baisų triukšmą, šaukdavo, dejuodavo, maldaudavo atleisti. O po pusvalandžio, atsisėdusi ant balkono turėklo, apsupta susižavėjusių negriukų būrio, ji su panieka kalbėdavo apie savo nuotykį.

— Koks jau čia mis Ofelijos plakimas! Šitaip nė uodo neužmuši. Pamatytumėt, kaip mano buvęs šeimininkas nudirdavo man kailį! Jis tai bent mokėjo plakti!

Topsė visada didžiuodavosi savo nusikaltimais ir neleistinais poelgiais.

— Ei, negrai! — sakydavo jinai savo klausytojams.— Ar žinote, kad jūs visi esate nusidėjėliai? Taip taip, visi iki vieno. Baltieji irgi nusidėjėliai,— taip sako mis Ofelija. Tačiau aš manau, kad negrai didesni. Bet kur jums su manim lygintis! Aš tokia bjauri, jog niekas man nieko negali padaryti. Buvusi šeimininkė visad mane bardavo. Manau, kad blogesnės už mane nėra visame pasaulyje.

Topsė risdavosi kūlversčiomis per galvą ir, spinduliuodama iš pasitenkinimo, aiškiai puikavosi savo nebepataisomu nuodėmingumu.

Sekmadieniais mis Ofelija mokydavo ją katekizmo. Topsė turėjo nepaprastą atmintį ir greit viską įsimindavo, tuo sužavėdama savo mokytoją.

— Kokia jai nauda iš to katekizmo? — paklausė Sen Kleras.

— Vaikams tai visada naudinga. Todėl jiems ir liepiama jį išmokti,— atsakė mis Ofelija.

— Net jeigu jie nesupranta, ką atmintinai kala? — vėl paklausė Sen Kleras.

— Ak, vaikai iš pradžių visad nesupranta. Išaugs — supras.

— O štai aš ligi šiol dar nieko nesuprantu,— pasakė Sen Kleras,— nors ir atsimenu, ką jūs įkalėt man į galvą, kai dar buvau vaikas.

— Jūs visada puikiai mokėtės, Ogiustenai. Aš iš jūsų labai daug tikėjausi.

— Ir iki šiol dar nepraradot vilties? — paklausė Sen Kleras.

— Norėčiau, kad jūs būtumėt toks pat geras, kaip kad buvote vaikystėje, Ogiustenai.

— Aš irgi, pussesere,— tarė Sen Kleras.— Na, mokykite Topsę katekizmo. Galbūt jūs dar ko nors pasieksite.

Topsės auklėjimas tęsėsi apie dvejus metus. Mis Ofelija vargo su ja kiekvieną mielą dieną lyg su chroniška liga ir ilgainiui pagaliau apsiprato su tuo, kaip žmonės apsipranta su neuralgija arba galvos skausmu.

O Sen Klerą linksmino šis vaikas, kaip linksmina papūgos arba šuns pokštai. Ir, kai Topsė už savo išdaigas pakliūdavo į nemalonę, jinai visados ieškodavo prieglobsčio už jo kėdės. Sen Kleras ją gelbėdavo. Kartais jis duodavo jai pinigų, už kuriuos ji nusipirkdavo riešutų bei cukrainių ir dosniai apdalindavo jais visus namuose esančius negriukus. Reikia pripažinti jai vieną nuopelną: Topsė buvo geraširdė ir dosni; ji virsdavo pikta tik savisaugos instinkto skatinama.

XXI skyrius
KENTUKYJE

Mūsų skaitytojai neatsisakys trumpam dirstelti į dėdės Tomo trobelę, esančią Kentukio dvare, ir pasižiūrėti, kaip gyvena tie, kuriuos jis paliko.

Artėjo šiltas vasaros vakaras. Erdvios svetainės langai ir durys plačiai atverti, tarsi kviestų apsilankyti atklydėlį vėjelį.

Misteris Šelbis sėdėjo ilgoje salėje, kurios durys buvo praviros į svetainę. Jis buvo tingiai atsilošęs į kėdės atkaltę ir, užkėlęs kojas ant kitos kėdės, mėgavosi po-

pietiniu cigaru. Prie atdarų durų su rankdarbiu ant kelių sėdėjo misis Šelbi.

— Ar žinote, kad Chloja iš Tomo gavo laišką? — tarė jinai.

— Ką jūs sakote! Matyt, Tomas susirado ten draugų. Na, ką gi jis rašo? Kaip jam sekasi?

— Atrodo, kad jis pateko į gerą šeimą,— pasakė misis Šelbi.— Jie gerai su juo elgiasi, ir darbas nesunkus.

— Puiku, aš tuo labai džiaugiuosi... labai džiaugiuosi! — nuoširdžiai pasakė misteris Šelbis.— Manau, kad Tomas taip įpras gyventi Pietuose, jog nebenorės čia grįžti.

— Priešingai, jis su nerimu teiraujasi,— pasakė misis Šelbi,— kada mes sutaupysime pakankamai pinigų jam išpirkti.

— Pats nežinau,— atsakė misteris Šelbis.— Reikia žmogui tik vieną kartą įsivelti į skolas, ir atrodo, kad nė galo tam nebus. Tarsi šokinėtum iš vienos klampynės į kitą: pasiskolini iš vieno, kad kitam grąžintum, paskui skolini iš trečio, kad anam atiduotum, o vėliau nespėji apsižvalgyti ir surūkyti cigaro, kai ant tavęs ima byrėti vekseliai, skolinamieji raštai — žodžiu, tikra velniava, ir nė minutės ramybės!

— Man atrodo, mielasis, kad reikia ką nors daryti ir išsivaduoti iš šių nemalonumų: parduokime arklius, vieną fermą ir išsimokėsime visas skolas.

— Tai tiesiog juokinga, Emilija. Jūs esate mieliausia žmona, geresnės nėra visame Kentukyje, bet jums nė į galvą neateina, kad jūs nieko nenutuokiate apie reikalus, kaip, beje, ir visos moterys.

— Galbūt. Bet kodėl jums nepasidalinus su manim savo rūpesčiais? — tarė mis Šelbi.— Parodytumėt man savo kreditorių ir skolininkų sąrašus. O aš pasistengčiau padėti suvesti galus su galais.

— Gana! Nekankinkit manęs, Emilija! Aš ir pats negaliu susigaudyti visuose savo reikaluose, o jūs kalbate apie juos, kaip apie tetos Chlojos pyragus, kuriuos galima lyginti ir taisyti iš visų pusių. Ne, tai daug sudėtingesnis dalykas... ir jūs vis tiek nieko nesuprasit!

Norėdamas, kad skambėtų įtikinamiau, misteris Šelbis kalbėjo pakeltu balsu — tai paprastas ir patogus būdas,

kurio neretai griebiasi džentelmenai, ginčydamiesi apie reikalus su savo žmonomis.

Misis Šelbi atsidususi nutraukė pokalbį. Ji buvo aiškaus, veiklaus ir praktiško proto, turėjo daug tvirtesnę valią, negu jos vyras. Todėl jos pasiūlymas drauge apsvarstyti reikalus anaiptol nebuvo jau toks beprasmiškas, kaip misteris Šelbis manė. Ji karštai troško ištesėti Tomui ir tetulei Chlojai duotą pažadą ir labai nusiminė, sužinojusi, kad kliūčių vis gausėja.

— Ar negalima sugalvoti kokį nors būdą ir sutaupyti pinigų Tomui išpirkti? Vargšė teta Chloja! Jinai taip tikisi!

— Man labai gaila, jeigu ji tikisi. Aš be reikalo pasiskubinau, nereikėjo jiems žadėti. Ar ne geriau būtų tuoj pat įspėti Chloją, kad ji atsižadėtų bet kokių vilčių pamatyti Tomą? Po metų—kitų Tomas turės antrą žmoną, ir būtų geriausia, jeigu ir Chloja susirastų sau kitą vyrą.

— Misteri Šelbi, aš niekad neišdrįsčiau duoti Chlojai tokį patarimą. Tomui ir Chlojai vedybos — toks pat šventas ryšys kaip ir mums. Jeigu nebus galima gauti pinigų kitu būdu, aš pradėsiu verstis muzikos pamokomis. Juk pati galiu uždirbti pinigų.

— Ne, Emilija! Jūs negalite taip žemintis! Aš niekad to neleisiu!

— Žemintis! O duoti žmonėms žodį ir jo neteseti argi ne žema?

— Jūs visada mėgdavote rodytis esanti herojiška ir kažko vis siekianti, Emilija,— pasakė misteris Šelbis,— bet prašau gerai pagalvoti, o jau paskui griebtis „donkichotiškumo".

Pasikalbėjimą nutraukė verandoje pasirodžiusi teta Chloja.

— Būkite maloni, ponia. . .— tarė jinai.

— Kas yra, Chloja? — paklausė misis Šelbi atsikeldama.

— Gal ponia norėtų pažvelgti į paukščius? — paklausė Chloja.

Misis Šelbi išėjo į verandą ir šypsodamasi pažvelgė į Chloją, kuri susikaupusi apžiūrinėjo viščiukus ir antis, išdėstytas ant žemės.

— Ar neparuošus viščiukų paštetо?

— Tiesą sakant, Chloja, man vis tiek. Daryk iš jų, ką tik nori.

Chloja vis dar stoviniavo, atsainiai laikydama rankoje viščiukus. Buvo matyti, kad ji visai ne apie juos galvoja. Pagaliau ji sukikeno, kaip kad visada daro negrai, kai jiems šauna į galvą abejotini pasiūlymai, ir tarė:

— Ak, ponia! Kuriems galams šeimininkui ir jums rūpintis pinigais ir nepasinaudoti tuo, ką turite čia pat po ranka?

Ji vėl nusijuokė.

— Aš tavęs nesuprantu, Chloja! — pasakė misis Šelbi. Iš jos vaipymosi ji spėjo, kad šioji girdėjo jos pokalbį su vyru nuo pradžios ligi galo.

— Viskas labai paprasta,— tarė Chloja ir sukikeno.— Kiti ponai leidžia savo negrus uždarbiauti ir iš to gauna nemaža pelno.

— Ką siūlytum leisti uždarbiauti, Chloja?

— Na, aš nieko nesiūlau. Tik Semas sakė, kad vienas žmogus, gyvenąs Luisvilyje, norėtų pasisamdyti negrę, kuri moka gerai kepti keksus, pyragus ir kitus kepinius. Tasai žmogus mokėtų keturis dolerius per savaitę.

— Na ir kas iš to, Chloja?

— Aš ir pamaniau, ponia, kad Salei jau laikas pačiai imtis darbo. Ji mano mokinė ir puikiai moka viską gaminti. Ir jeigu šeimininkė leistų mane, aš padėčiau įsigyti pinigų. Juk mano kepiniai ne blogesni už cukraininko. Aš bet kuriam cukraininkui nosį nušluostyčiau...

— Bet, Chloja, nejaugi tu nori palikti savo vaikus?

— O kas jiems atsitiks? Berniokai jau paaugo ir gali dirbti. Jie apsukrūs... O mažytę laikinai pasiims Salė... Mergaitė romi, nesunku bus ją prižiūrėti.

— Luisvilis... juk tai labai toli.

— Na ir kas? Ko gi man bijoti? Juk tai miestas Pietuose. Ten turbūt ir mano senis kur nors netoliese? — paklausė Chloja, pažvelgusi į misis Šelbi.

— Ne, Chloja. Jis gyvena dar toliau, už kelių šimtų mylių,— atsakė misis Šelbi.

Chlojos veidas apsiniaukė.

— Niekis. Vis dėlto ten būsi arčiau jo, Chloja. Ką gi, važiuok. O tavo uždirbti pinigai visi ligi cento bus taupomi Tomui išpirkti.

Kaip tamsus debesis, paliestas šypsančio saulės spindulio, pavirsta sidabru, taip nuo šių žodžių akimirksniu nušvito Chlojos veidas.

— Ak, ką aš daryčiau, neturėdama tokios geros šeimininkės! Aš jau viską apgalvojau. Juk man nereikia nei drabužių, nei batų, ničnieko — taupysiu kiekvieną centą. Kiek metuose savaičių, šeimininke?

— Penkiasdešimt dvi,— atsakė misis Šelbi.

— Nejaugi? Ir po keturis dolerius už kiekvieną savaitę! Kiek gi bus per metus?

— Du šimtai aštuoni doleriai,— tarė misis Šelbi.

— Ką jūs sakot?! — džiaugsmingai ir nustebusi sušuko Chloja.— O ar ilgai aš turėsiu dirbti, kad sutaupyčiau visus pinigus?

— Ketverius, o gal ir penkerius metus, Chloja. Bet tau neteks taip ilgai taupyti, aš tau padėsiu.

— Nė girdėti nenoriu, kad šeimininkė verstųsi pamokomis! Šeimininkas teisybę sako: tai visiškai jums nedera. Tikiuosi, kad niekam iš jūsų šeimos neteks patirti tokios nelaimės, kol aš turiu sveikas rankas ir galvą!

— Nebijok, Chloja. Savo šeimai aš neužtrauksiu negarbės,— šypsodamasi pasakė misis Šelbi.— O kada tu manai važiuoti?

— Aš nieko nemanau, tik, va, Semas veža ten kumeliukus parduoti, sakė, kad galėtų ir mane kartu paimti. Aš tik daiktus susidėsiu — ir viskas! Jei šeimininkė leis, važiuosiu drauge su Semu rytoj rytą, tik šeimininkei tektų duoti man pasą ir parašyti rekomendaciją.

— Gerai, Chloja, viską padarysiu, jei tik misteris Šelbis neprieštaraus. Turiu su juo pasikalbėti.

Misis Šelbi nuėjo pas vyrą, o Chloja džiaugsmingai nuskubėjo į savo trobelę ruoštis kelionėn.

— Ak, misteri Džordžai! Jūs nė nežinote, kad rytoj aš išvažiuoju į Luisvilį! — pasakė jinai šeimininkų sūnui, kai tasai, įėjęs į trobelę, užtiko Chloją, tvarkančią vaikų drabužius.— Važiuoju ir užsidirbsiu po keturis do-

lerius per savaitę, o šeimininkė atidės juos mano seniui išpirkti.

— Tai puiku! — sušuko Džordžas.— Kaip gerai sugalvota! Kada gi tu išvažiuoji?

— Rytoj drauge su Semu. O dabar, ponaiti, gal atsisėstumėt ir parašytumėt mano seniui laiškelį?

— Žinoma, parašysiu,— atsakė Džordžas.— Koks bus laimingas Tomas, gavęs iš mūsų žinią! Tučtuojau einu namo atsinešti popieriaus bei rašalo. Ir žinai ką, tetule Chloja, parašysiu ir apie naujuosius kumeliukus, ir apie viską!

— Žinoma, žinoma! Eikite; o aš paruošiu jums vištienos. Jums nebeteks daugiau vakarieniauti su jūsų vargše tetule Chloja.

XXII skyrius

„ŽOLĖ DŽIŪSTA... GĖLĖS VYSTA"

Diena po dienos nepastebimai praslinko dveji metai. Tomas buvo atplėštas nuo visko, kas buvo brangu jo širdžiai, ir dažnai pasiilgdavo šeimos, bet vis dėlto negalėtume jo laikyti visiškai nelaimingu.

Į savo laišką, apie kurį mes jau kalbėjome, jis netrukus gavo iš jaunojo Džordžo atsakymą, parašytą tokia gražia, apskrita mokinio rašysena, jog, anot Tomo, jį galima būtų perskaityti, net stovint prie kitos kambario sienos. Laiške buvo surašytos įvairiausios namų naujienos, kurios mūsų skaitytojui jau yra žinomos: pavyzdžiui, kad tetulė Chloja išvykusi tarnauti pas vieną Luisvilio cukrainininką ir, mokėdama kepti keksus, pyragaičius ir riestainius, uždirbanti pašėlusiai daug pinigų, kurie ligi cento esą atidedami Tomui išpirkti. Mozė ir Pitas auga lyg ant mielių, o mažytė lakstanti po visus namus, Salės ir visos šeimininkų šeimos prižiūrima.

Šiuo metu dėdės Tomo trobelė esanti uždaryta, bet Džordžas savo laiške šviesiomis spalvomis puikiai pavaizdavo, kas bus prie jos pristatyta ir kaip ji bus išgražinta, kai Tomas grįšiąs namo. Laiško gale buvo išskaičiuoti visi dalykai, kurių Džordžas mokėsi mokykloje, ir kiekvieno jų pavadinimas buvo pradedamas įmant-

ria vingiuota didžiąja raide. Be to, čia pat buvo sužymėti vardai visų keturių kumeliukų, gimusių Tomui nesant, ir pranešama, kad tėvas ir motina sveiki.

Apskritai laiške nebuvo jokio nuoseklumo, stilius be jokios puošmenėlės, bet Tomui jis atrodė genialesnis už visus pasaulio literatūros veikalus. Jis negalėjo juo atsigėrėti ir net tarėsi su Eva, ar nereikėtų įtaisyti į rėmus ir pakabinti kambaryje ant sienos. Jį sulaikydavo tik viena kliūtis: neįmanoma buvo sutvarkyti taip, kad abi laiško pusės būtų iš karto matomos.

Eva augo, o drauge augo ir jos prieraišumas Tomui. Jam buvo didžiausias džiaugsmas vykdyti jos norus ir pritarti jos sumanymams. Rytais jis parinkdavo turguje jai gražiausių gėlių puokštes, pačius geriausius persikus ir apelsinus. Ir labiausiai jam patikdavo, kai jos auksaplaukė galvelė išnirdavo iš anapus tvoros, ir vaikiškas balselis paklausdavo:

— Na, dėde Tomai, ką man šiandien parnešei?

Savo ruožtu ir Eva stengdavosi Tomui kuo nors pasitarnauti. Nors buvo dar maža, bet puikiai mokėjo skaityti ir dažnai ką nors jam paskaitydavo.

Tuo metu, apie kurį čia kalbame, Sen Klerų šeima buvo persikėlusi į savo vilą prie Ponšartreno ežero. Vasaros karščiai privertė visus, kas tik galėjo, bėgti iš tvankaus, įkaitusio miesto prie ežero, kur pūsdavo gaivus jūrų vėjelis.

Sen Klerų vila buvo indiško stiliaus, apsupta lengvomis bambuko medžio verandomis. Iš bendrosios svetainės patekdavai tiesiai į didžiulį sodą, pilną maloniai kvepiančių dekoratyvinių tropikų augalų ir gėlių. Vingiuoti takeliai ėjo iki pat ežero, kurio lygus sidabrinis paviršius žėrėjo saulės spinduliuose ir, tolydžio keisdamasis, darėsi vis gražesnis.

Buvo vakaras. Auksinis didingas saulėlydis nutvieskė visą horizontą ir atsispindėjo vandenyje, liepsnojančiame taip kaip ir dangus. Visas ežeras buvo išmargintas rausvomis ir auksinėmis juostelėmis; baltasparniai laivai lengvai sklandė šia vandens lyguma; auksinės žvaigždės mirgėjo pro saulėlydžio gaisrą ir žiūrėjo į savo virpantį atspindį vandenyje.

Tomas ir Eva sėdėjo pavėnėje ant samanoto suolo.

— Dėde Tomai,— tarė Eva,— aš netrukus eisiu ten.

— Kur, mis Eva?

Mergaitė pakilo ir parodė į dangų. Saulėlydžio gaisrai nutvieskė jos plaukus ir paraudusius skruostus.

Senajam ištikimajam Tomui suspaudė širdį. Jis prisiminė, kaip dažnai per pastarąjį pusmetį pastebėdavo, kad Evos rankelės sulyso, oda pasidarė dar labiau perregima, padažnėjo alsavimas. Anksčiau jinai ištisas valandas žaisdavo ir bėgiodavo sode, o dabar greit pavargdavo. Jis girdėjo, kaip mis Ofelija sakė, kad vaistai nuo kosulio Evai nepadeda. Ir dabar Evos skruostai ir rankos degė džiovininko karščiu. Tačiau tik po šių Evos žodžių jam pirmąsyk atėjo į galvą tokia mintis.

Jų pokalbį pertraukė nerimo kupinas mis Ofelijos balsas:

— Eva! Eva! Rasa krenta, o tu vis dar sode!

Eva ir Tomas nuskubėjo namo.

Mis Ofelija buvo nebejauna ir puikiai mokėjo prižiūrėti vaikus. Nuo pat mažens gyvendama Naujojoje Anglijoje, ji pažinojo pirmuosius šios klastingos, nežymiai atsėlinančios ligos požymius, ligos, kuri nusineša į kapus tiek daug brangių ir gražių vaikų ir iš anksto, dar nepakirtusi gyvybinių gijų, jau pažymi juos mirties žyme.

Ji pastebėjo lengvą sausą Evos kosulį, liguistą jos skruostų raudonį. Evos akių spindėjimas ir karštligiškas pagyvėjimas jos negalėjo apgauti.

Ji bandė pasidalinti savo nuogąstavimais su Sen Kleru. Bet šis piktai ir šiurkščiai juos paneigė, o tai anaiptol nesiderino su jo įprastiniu nerūpestingu pašaipingumu.

— Nekarksėkite, pussesere, nepakenčiu karksėjimo! — pasakė jis.— Argi nematote, kad vaikas auga? Vaikai visad nusilpsta, kai smarkiai auga.

— O tasai kosulys?

— Niekai! Kosulys nieko nereiškia. Galbūt ji truputį peršalo.

— Taigi, bet lygiai taip prasidėjo ir Elizos Džein, ir Elenos, ir Marijos Senders liga.

— Ak, baikite tas kvailas auklių pasakas! Visos jūs, senės, pilnos prietarų. Reikia vaikui tik sukosėti arba

nusičiaudėti, ir jums jau atrodo, kad jis miršta. Stebėkite mergaitę, saugokite ją, kad vakarais neperšaltų, neleiskite jai pervargti žaidžiant, ir bus sveika.

Taip Sen Kleras kalbėjo, bet į širdį įsėlino nerimas. Diena po dienos, vis labiau jaudindamasis, jis stebėjo Evą, ir apie jo būgštavimą galima buvo spręsti iš to, kad jis nuolat kartodavo:

— Mergaitė visiškai sveika, kosulys nieko nereiškia: vaikai dažnai taip springčioja.

Su Eva jis dabar praleisdavo daugiau laiko negu anksčiau, imdavo ją kartu jodinėti ir dažnai parnešdavo namo įvairių stiprinančių vaistų receptus —„ne todėl, kad mergaitei jų reikia,— sakydavo jis,— o šiaip sau ir todėl, kad jie nepakenks".

Bet labiausiai jį kankindavo Evos tolydžio brandesnės mintys ir jausmai. Nors savo išvaizda Eva tebebuvo vaikas, bet dažnai kalbėdamasi nejučiomis imdavo samprotauti nepaprastai giliai ir išmintingai. Tokiomis valandėlėmis Sen Kleras pajusdavo, kad nervinis drebulys purto jo kūną, ir jis tvirtai apkabindavo Evą, tarsi ta švelni priemonė galėtų apginti ją, o širdyje vis labiau stiprėjo nesuvaldomas ryžtas sulaikyti ją, išplėšti iš artėjančios mirties.

Visa jos vaikiška širdelė, rodos, troško tik viena: daryti gera ir mylėti. Ji visada buvo kilnios širdies, bet dabar visi pastebėjo joje kažkokį jaudinantį moterišką jautrumą. Ji kaip ir anksčiau mėgdavo žaisti su Topse ir kitais negriukais, bet dabar dažniausiai likdavo tik žiūrovė, o ne jų žaidimų dalyvė. Pusvalandį galėdavo linksmai juoktis iš Topsės išdaigų, bet po to kažkoks šešėlis perbėgdavo jos veidu, akys apsiblausdavo, ir mintys nuklysdavo toli toli.

— Mama,— kartą pasakė jinai motinai,— kodėl mes savo negrų nemokome skaityti?

— Keistas klausimas! To niekas nedaro.

— Kodėl? — paklausė Eva.

— Todėl, kad jiems visiškai to nereikia. Išmokę skaityti, jie nedirbs geriau, o jie tik darbui ir sutverti.

— O mis Ofelija Topsę išmokė skaityti.

— Taip, bet pati matai, ar daug jai iš to naudos.

Niekad gyvenime nesu mačiusi tokios bjaurios mergaitės kaip Topsė!

— O mūsų vargšė auklė? Ji taip nori išmokti skaityti! Ką ji veiks, kai aš jai nebegalėsu skaityti?

Mari šiuo metu tvarkė kažkokį stalčių.

— Tu greit apie kitką imsi galvoti, Eva, o ne vien apie skaitymą negrams. Čia nėra nieko bloga. Aš pati jiems skaitydavau, kol buvau sveika. Kai pradėsi lankytis visuomenėje ir puoštis, neturėsi daugiau laisvo laiko. Žiūrėk,— pridūrė jinai,— štai šiuos briliantus aš padovanosiu tau, kai tu vyksi į svečius. Aš užsidėjau juos, eidama į savo pirmąjį balių. Turiu tau pasakyti, Eva, kad baliuje turėjau didelį pasisekimą.

Eva paėmė dėžutę ir ištraukė briliantų vėrinį. Jos susimąsčiusios akys stabtelėjo ties juo, bet mintys, matyt, klaidžiojo toli.

— Kokia tu atrodai rimta, vaikeli,— pasakė Mari.

— Ar jie brangūs, mama?

— Žinoma! Tėvas išrašė juos iš Prancūzijos. Šie briliantai — didelis turtas.

— Norėčiau turėti šį vėrinį,— pasakė Eva,— ir daryti su juo, ką panorėčiau.

— O ką gi tu darytum su juo?

— Parduočiau jį, nupirkčiau dvarą laisvose valstijose, apgyvendinčiau ten visus mūsų negrus ir pasamdyčiau jiems mokytoją, kad mokytų juos skaityti ir rašyti...

Evą pertraukė motinos juokas.

— Įrengti negrams pensioną! Ar tik nepradėsi juos mokyti pianinu skambinti ir piešti ant aksomo?

— Išmokyčiau juos rašyti ir skaityti laiškus,— tvirtai atsakė Eva.— Aš žinau, mama, kaip jiems sunku, kad jie neraštingi. Tomui dėl to labai skaudu, ir auklei, ir daugeliui kitų. Mes labai blogai elgiamės, nemokydami jų.

— Na na, Eva, liaukis, tu dar visai vaikas! Apie šiuos dalykus nieko neišmanai,— pareiškė Mari.— Ir be to, nuo tavo plepalų man galva įskaudo.

Mari visad dangstydavosi galvos skausmu, jeigu tik kas jai nepatikdavo.

Eva tyliai išėjo. Bet netrukus ėmė uoliai mokyti auklę skaityti.

XXIII skyrius

ENRIKAS

Maždaug tuo metu pas Sen Klerą paviešėti prie ežero kelioms dienoms atvažiavo brolis Alfredas. Jis kartu pasiėmė ir vyriausią savo sūnų, dvylikos metų berniuką.

Enrikas buvo gražus, išdidus, juodaakis berniukas, gyvas ir protingas. Iš pirmo žvilgsnio jį pavergė angeliškas jo pusseserės Evangelinos grožis.

Eva turėjo savo mylimą mažą baltą it sniegas ponį. Jis buvo toks pat romus kaip ir jo mažoji šeimininkė.

Ir štai Tomas atvedė šį ponį prie verandos, o trylikos metų berniukas mulatas vedė juodą arabų veislės arkliuką, kuris neseniai brangia kaina buvo nupirktas Enrikui.

Enrikas berniokiškai didžiavosi savo naująja nuosavybe. Paėmęs iš mažojo grumo pavadžius, jis rūpestingai apžiūrėjo arklį, ir staiga jo antakiai susiraukė.

— Dodo, mažas tingus šunie! Šįryt neiššukavai mano arklio!

— Iššukavau, šeimininke,— nuolankiai atsakė Dodo,— bet jis vėl susitepė.

— Užsičiaupk, niekše! — sušuko Enrikas, piktai užsimodamas šmaikščiu.— Dar drįsti kalbėti!

Dodo buvo gražus šviesių akių mulatas, tokio pat ūgio kaip ir Enrikas. Garbanos gaubė aukštą, atkaklią kaktą. Enrikui užrikus, jo skruostai nukaito, akys sublizgėjo.

— Ponaiti. . .— tarė jisai.

Enrikas šmaikščiu kirto jam per veidą ir, pagriebęs už rankos, privertė atsiklaupti priešais save ant kelių ir mušė kiek jėgos leido.

— Štai tau, bjaurus šunie! Dabar išmoksi neprieštarauti! Veskis arklį ir gerai iššukuok. Žinosi, kur tavo vieta!

— Jaunasis šeimininke,— tarė Tomas,— aš manau, kad Dodo norėjo paaiškinti jums, jog arklys išsivoliojo dulkėse, kai jis jį vedė iš arklidės. Arklys karštas, štai kodėl jis supluko. O Dodo valė jį, pats prižiūrėjau.

— Prikąsk liežuvį, kai tavęs niekas neklausia! — pasakė Enrikas ir, staiga apsigręžęs, užkopė laiptais pasikal-

bėti su Eva, kuri stovėjo apsirengusi jojimo drabužiais.— Mieloji pussesere, atleisk, kad šis neišmanėlis privertė tave laukti,— tarė jis. — Pakalbėkime, kol jie grįš. Bet kas gi atsitiko? Tu tokia liūdna?

— Kodėl tu įžeidei Dodo? Taip žiauriai ir šlykščiai? — pasakė Eva.

— Žiauriai?! Šlykščiai?! — sušuko berniukas, nuoširdžiai nustebęs.— Aš tavęs nesuprantu, mieloji Eva.

— Aš nenoriu, kad mane vadintum mieląja Eva, jeigu taip elgiesi! — pasakė Eva.

— Mieloji pussesere, tu nepažįsti Dodo. Kitaip su juo nesusikalbėsi. Jis toks melagis, toks gudrus, jog visada ras ką atsakyti. Vienintelis būdas — sutramdyti jį iš karto, kad nedrįstų nė išsižioti. Ir tėvelis taip daro.

— Bet dėdė Tomas paaiškino, kaip viskas įvyko, o dėdė Tomas niekad nemeluoja.

— Na, jeigu taip, tai šis senas negras kažkoks nepaprastas,— pasakė Enrikas.— O Dodo, vos tik praveria lūpas, tuoj pradeda meluoti.

— Todėl, kad tu jį įbauginai!

— Na, Eva, iš tikrųjų, tu taip gini Dodo, jog aš imsiu jam pavydėti.

— Jis niekuo nekaltas, o tu jį mušei.

— Gerai, tegul įsirašo tai į būsimųjų malonių sąrašą. Sekantį kartą, kai nusikals, aš jo nemušiu. Keletas šmaikščio kirčių jam nepakenks. Jis tikras velnias, sakau tau! Na, bet jeigu tau tai nepatinka, aš niekad daugiau jo nemušiu, tau matant.

Evos nepatenkino toks pažadas, bet ji suprato, jog nėra ko reikalauti, kad gražuolis pusbrolis suprastų jos jausmus.

Netrukus pasirodė Dodo su arkliais.

— Na štai, Dodo, šį kartą puikiai viską sutvarkei,— daug taikingiau pasakė jo jaunasis šeimininkas.— Eik šen ir palaikyk arklį, kol įkelsiu mis Evą į balną.

Dodo priėjo ir atsistojo prie Evos ponio. Jo veidas buvo liūdnas, ir atrodė, kad jis verkė.

Enrikas, didžiuodamasis savo galantiškumu, greit įkėlė į balną gražiąją pusseserę, paėmė pavadžius ir padavė jai.

Bet Eva pasilenkė į tą pusę, kur stovėjo Dodo, ir tarė jam, kai jis paleido pavadžius:

— Ačiū tau, mielas Dodo!

Dodo nustebęs pažvelgė į švelnų mergaitės veidelį. Kraujas siūbtelėjo į jo skruostus, akyse sušvito ašaros.

— Šen, Dodo! — įsakmiai suriko jam šeimininkas.

Dodo pribėgo ir palaikė Enriko arklį, kol tasai įsėdo į balną.

— Štai tau pinigų saldainiams, Dodo,— tarė Enrikas ir nujojo paskui Evą.

Dodo ilgai sekė abu vaikus akimis. Vienas davė pinigų, o antroji tai, kas jam buvo daug brangiau — malonų, gerą žodį. Dar tik keli mėnesiai praslinko nuo to laiko, kai Dodo buvo atskirtas nuo motinos. Alfredas Sen Kleras nupirko jį vergų turguje dėl jo gražaus veido, kuris taip tiko prie puikaus arabų arkliuko, kurį dabar jaunasis šeimininkas mankštino.

Visą mušimo sceną matė abu broliai Sen Klerai, kurie stovėjo kitoje sodo pusėje.

Ogiusteno skruostai nukaito, bet jis tepasakė savo pajuokiančiu ir nerūpestingu tonu:

— Kiek suprantu, tai vadinamasis respublikoniškas auklėjimas, Alfredai?

— Enrikas tikras velnias, kai įsikarščiuoja,— nerūpestingai atsakė Alfredas.

— Tu, matyt, esi tos nuomonės, kad toks karščiavimasis Enrikui gera proga lavintis? — šaltai pasakė Ogiustenas.

— Ar man tai patinka, ar ne, vis tiek nieko negaliu Enrikui padaryti — jis nesuvaldomas. Mudu su žmona jau seniai numojome į jį ranka. Bet Dodo irgi ne pėsčias, ir kailį pašukuoti jam niekada nepakenks.

— O be to, padės Enrikui išmokti pirmąją respublikonų katekizmo eilutę: „Visi žmonės gimsta lygūs ir laisvi".

— Et! — sušuko Alfredas.— Sentimentali prancūziška Tomo Džefersono nesąmonė. Juokinga ją minėti mūsų laikais.

— Ir aš taip manau,— reikšmingai pasakė San Kleras.

— Mes aiškiai matome,— kalbėjo Alfredas,— kad ne visi žmonės gimsta lygūs ir laisvi. Kai dėl manęs, tai šiuos respublikonų tauškalus aš laikau gryna nesąmone. Lygūs gali būti tik išauklėti, išsilavinę, lankstaus proto, turtingi žmonės... o ne tamsuomenė.

— Kad tu galėtum tamsuomenei įdiegti šias mintis! — pasakė Ogiustenas.— Tamsuomenė Prancūzijoje vieną kartą jau parodė, ką gali.

— Todėl ją ir reikia griežtai laikyti, valdyti tvirtai ir negailestingai... Aš kaip tik taip ir darau,— pareiškė Alfredas ir, patvirtindamas savo žodžius, stipriai treptelėjo koja.

— Bet kai toji tamsuomenė nusimes jūsų jungą, pasidarys karšta,— pasakė Ogiustenas.— Pavyzdžiu gali būti tai, kas įvyko San Dominge [1].

— Na,— pareiškė Alfredas,— savo šalyje mes to neleisime padaryti. Turime kovoti su visais tais madingais plepalais, kad negrus reikia mokyti ir kelti jų sąmoningumą. Žemesniajai klasei mokslas nereikalingas.

---

[1] San Domingas — maža respublika Haičio saloje. 1791 m. nevilties apimti negrai vergai sukilo ir išžudė visus vergvaldžius.

— Dabar jau vėlu apie tai kalbėti,— pasakė Ogiustenas.— Jie gaus išsimokslinimą, tik klausimas kokį. Mūsų sistema moko juos barbariškumo ir žiaurumo! Mes užmušame visą jų žmoniškumą ir paverčiame juos žiauriais gyvuliais. Ir mes tai pajusime savo kailiu, jeigu jie pasieks valdžią ir ims mus valdyti.

— Jie niekad valdžios nepasieks! — sušuko Alfredas.

— Na, paimk garo mašiną,— vėl tęsė Ogiustenas,— uždaryk visus vožtuvus ir atsisėsk ant jos, ir pažiūrėsime, kur atsidursi.

— Gerai,— tarė Alfredas,— pažiūrėsime. Aš nebijau sėdėti ant dangčio, kol dar katilas stiprus, ir mašina gerai veikia.

— Liudviko XVI[1] laikų kilmingieji irgi taip galvojo. Taip dar ligi šiol galvoja Austrija ir Pijus IX[2]. Bet vieną gražų rytą, kai sprogs katilai, jūs visi susitiksite ore.

— Pagyvensim — pamatysim! — juokdamasis tarė Alfredas.

— Aš tau sakau,— atšovė Ogiustenas,— kad kaip tik mūsų laikais sukils masės, ir žemesnioji klasė užgrobs valdžią į savo rankas.

— Tai viena iš tavo raudonųjų respublikoniškųjų nesąmonių, Ogiustenai! Kodėl tu ne agitatorius? Na, aš tikiuosi numirti anksčiau, negu valdovais taps tavo purvina, apskretusi tamsuomenė.

— Apskretusi ar neapskretusi, o kai ateis laikas, ji valdys jus,— pridūrė Ogiustenas,— ir jie bus tokie valdovai, kokius jūs juos padarėte. Prancūzų didikai ant savo galvos užsitraukė sankiulotus[3], Haičio saloje liaudis. . .

— Užteks, Ogiustenai, apie tuos šlykščius niekšingus ir pasigailėjimo vertus haitiečius. Jie ne anglosaksai; jei-

---

[1] Liudvikas XVI — prancūzų karalius (1774—1793), kuriam revoliucionieriai nukirto galvą už tai, kad jis bandė į Prancūziją įvesti svetimšalių kariuomenę revoliucijai nuslopinti.

[2] Pijus IX — Romos popiežius (1846—1878), kuris 1850 m. austrų ir prancūzų kariuomenės padedamas sutriuškino liaudies sukilimą Romoje. Austrija numalšino vengrų ir italų revoliucijas 1848—1850 m.

[3] Sankiulotai (išvertus būtų „bekelniai") — taip buržuazinės prancūzų revoliucijos metu aristokratai su panieka vadino revoliucingiausius gyventojų sluoksnius.

gu jie būtų buvę anglosaksai, viskas būtų kitaip susiklostę. Anglosaksai — dominuojanti rasė pasaulyje, ir taip bus visada. Valdžia mūsų rankose, o ta, žemesnioji rasė,— stipriai treptelėjęs koja, pasakė jis,— yra apačioje ir ten pasiliks. Nebijok, mes esame pakankamai stiprūs, ir mūsų parakas patikimai saugomas.

— Ką ir sakyti, jūsų parako sandėlius gerai saugos taip išauklėti sūneliai kaip tavasis Enrikas! — pasakė Ogiustenas.— Jie tokie santūrus, ištvermingi. Patarlė sako: „Kas nesugeba valdytis, tas nesugeba ir kitų valdyti."

— Taip, žinoma,— susimąstęs atsakė Alfredas,— esant tokiai socialinei sistemai, sunku auklėti vaikus. Ji teikia perdaug plačią dirvą aistroms, kurios mūsų klimato sąlygomis ir taip pakankamai stiprios. Enrikas kelia man nerimą. Jis geras, kilniaširdis, bet kai susijaudina, tuoj užsiplieskia kaip degtukas. Manau jį leisti mokytis į Šiaurę, kur įprasta labiau paklusti, negu pas mus. Ten jis daugiau bendraus su sau lygiais, o ne su pavaldiniais.

— Kadangi vaikų auklėjimas — svarbiausias žmonijos tikslas,— pasakė Ogiustenas,— tai manyčiau, kad mūsų sistemoje šiuo atžvilgiu dar daug kas nepadaryta.

— Kai kas nepadaryta, kai kas padaryta,— atsakė Alfredas.— Neverta apie tai kalbėti, Ogiustenai. Mes jau tūkstančius kartų daugiau ar mažiau visa tai svarstėme. Geriau suloškime „triktrak"[1] partiją.

Broliai užkopė į verandą ir atsisėdo prie lengvo bambukinio stalelio, pasidėję į tarpą žaidimų lentą. Kol jie dėliojo ant lentelės figūrėles, Alfredas tarė:

— Žinai, Ogiustenai, jeigu aš galvočiau taip kaip tu, tai imčiau ką nors veikti.

— Neabejoju. Tu veiklus žmogus. O ką gi darytum?

— Na, bandymui pradėčiau lavinti savo vergų proto galias,— pusiau su panieka nusišypsodamas atsakė Alfredas.— Mokyk juos.

— Tai tas pat, ką užkrauti ant jų nugaros Etnos kalną ir liepti jiems atsitiesti. Argi jie gali mokytis, jeigu jų pečius slegia visuomenė? Vienas žmogus nieko negali pa-

---

[1] Senoviškas prancūzų žaidimas.

daryti, jeigu visuomenė eina prieš jį. Juos privalo mokyti valstybė ar bent jau netrukdyti jiems mokytis.

— Tavo eilė! — tarė Alfredas.

Broliai įniko lošti ir nieko negirdėjo, kol prie verandos pasigirdo arklių kanopų bildesys.

— Štai parjoja vaikai! — pasakė Ogiustenas atsikeldamas.— Žiūrėk, Alfredai! Ar tau teko kada nors matyti tokius gražuolius?

Iš tikrųjų tai buvo puikus vaizdas. Tamsiaplaukis įraudusiais skruostais ir drąsių bruožų Enrikas linksmai juokėsi, palinkęs prie savo žavingos pusseserės. Eva buvo mėlynais jojikės drabužiais ir tos pačios spalvos kepuraite. Nuo greito jojimo jos skruostai įraudo, o nuo raudonio jos perregimos odos ir auksinių plaukų grožis dar labiau išryškėjo.

— Dieve mano! Kokia ji nuostabiai graži! — sušuko Alfredas.— Kiek širdžių ji privers kankintis, kai užaugs!

— Tikriausiai taip ir yra, ir aš to labai bijau! — atsakė Sen Kleras su netikėta skausmo gaida balse ir nuskubėjo žemyn iškelti Evą iš balno.

— Eva, brangioji, ar nelabai pavargai? — paklausė jis, spausdamas ją prie krūtinės.

— Ne, tėveli,— atsakė mergaitė, bet jos greitas ir nelygus kvėpavimas suspaudė tėvui širdį.

— Kam taip greit jodinėjai, mieloji? Juk žinai, kad tau kenkia.

— Man buvo labai gera. Aš taip mėgstu greit jodinėti, jog viską užmiršau.

Sen Kleras ant rankų įnešė ją į svetainę ir paguldė ant kušetės.

— Enrikai, privalai saugoti Evą,— pasakė jis,— ir nejodinėti su ja taip greitai.

— Aš visuomet ją saugosiu,— atsakė Enrikas, sėsdamas ant kušetės ir imdamas Evos ranką.

Greitai Eva pasijuto geriau. Jos tėvas ir dėdė vėl ėmė lošti, o vaikai pasiliko vieni.

— Žinai ką, Eva, man gaila, kad tėvelis žada čia būti tik dvi dienas, ir aš vėl ilgai nematysiu tavęs! Jeigu pasilikčiau su tavim, tai pasistengčiau tapti geras, nebūčiau piktas ir nebemuščiau Dodo. Aš visiškai nenoriu jo

skriausti, bet tu žinai, koks staigus mano būdas! Nors iš tikrųjų nesu jau toks blogas. Kartkartėmis duodu pinigų, ir pati matai, kaip gražiai jis apsirengęs. Manau, kad jam visai neblogai gyventi.

— O tau ar būtų gera gyventi, jeigu niekas pasaulyje tavęs nemylėtų?

— Manęs? Na, žinoma, ne!

— O tu išplėšei Dodo iš visų jo artimųjų tarpo, ir dabar jis nebeturi nieko, kas jį mylėtų. Žmogui negali būti gera, jeigu jo niekas nemyli.

— Bet ką gi daryti! Negaliu parūpinti jam motinos, ir pats negaliu jo pamilti.

— Kodėl? — paklausė Eva.

— Mylėti Dodo! Ką tu kalbi, Eva! Jis gali man tik patikti, juk ir tu nemyli savo tarnų?

— Aš juos myliu.

— Kaip keista!

Eva nieko neatsakė. Akimirkai jos susimąsčiusių akių žvilgsnis nukrypo kažkur toli.

— Vis dėlto, Enrikai,— pasakė jinai,— mylėk vargšą Dodo ir būk jam geras, na, kad ir dėl manęs!

— Dėl tavęs, brangioji pussesere, esu pasiryžęs mylėti bet ką, dėl to, kad meilesnės būtybės už tave dar nesu matęs!

— Na ir puiku! — pasakė Eva.— Tikiuosi, kad tu tai prisiminsi.

Skambutis, kviečiąs pietų, pertraukė jų pokalbį.

XXIV skyrius
NELEMTOS APRAIŠKOS

Po dviejų dienų Alfredas Sen Kleras išvažiavo, o Eva, kuri, savo pusbrolio draugystės paskatinta, jodinėjo ir bėgiojo ne pagal savo jėgas, ėmė greit silpti. Sen Kleras pagaliau sutiko pasitarti su gydytojais, kurių visados vengdavo, nes bijojo sužinoti baisią tiesą, bet dvi dienas Eva taip blogai jautėsi, jog visiškai neišėjo iš kambario, ir tada buvo pakviestas gydytojas.

Mari Sen Kler nekreipė dėmesio į savo dukters ligą ir į tolydžio jos senkančias jėgas, nes ji buvo įnikusi tyrinėti dvi ar tris naujas ligas, kurių auka tarėsi pati esanti. Jinai tvirtai tikėjo, kad niekas nesikankina ir negali kentėti tiek, kiek ji kenčia. Visad piktindavosi, jeigu kas iš artimųjų skųsdavosi savo negaliomis. Ji buvo įsitikinusi, kad kitų ligos — vien tinginiavimas arba energijos stoka, ir jų nė palyginti negalima su tomis kančiomis, kurios ją kamuoja.

Mis Ofelija daug kartų bandė sužadinti joje motinišką nerimą dėl Evos, bet veltui.

— Mergaitė visiškai sveika,— atkirsdavo Mari.— Laksto, žaidžia, išdykauja.

— Bet jinai kosti.

— Kosti! Ką jūs čia kalbate man apie tą kosulį. Štai aš tai tikrai kosčiu. Visą gyvenimą kosčiu, nuo pat ankstyvos vaikystės. Kai dar buvau tokio amžiaus kaip Eva, visi manė, kad sergu džiova. Kasnakt auklė budėdavo prie manęs. O Evos kosulys, palyginti su manuoju, vieni niekai.

— Bet jinai tolydžio eina silpnyn, ją kankina dusulys.

— Ir aš ištisus metus dusdavau! Vis tie nervai!

— Bet naktimis ji labai prakaituoja!

— Ak, aš jau dešimt metų prakaituoju. Dažnai naktį baltiniai taip sudrėksta, nors imk ir gręžk. Naktiniai marškiniai būna kiaurai permirkę, o mano paklodes auklei tenka pakabinti, kad išdžiūtų. Eva taip neprakaituoja kaip aš...

Mis Ofelija kurį laiką tylėjo.

Bet dabar Evos liga pasidarė visai aiški, o kai į namus atvyko daktaras, Mari netikėtai pakeitė savo nuomonę. Anot jos, jinai visada žinojusi, visada nujautusi, kad jai lemta būti nelaimingiausia iš visų motinų. Ir štai, pati būdama silpnos sveikatos, jinai matanti, kaip jos akyse į kapus žengia vienintelis jos dievinamas vaikas. Naktimis jinai kamuodavo auklę savo nepabaigiamais verkšlenimais, o dieną bardavosi, tartum pasisėmusi jėgų iš savo naujos nelaimės.

— Mieloji Mari, liaukitės,— ramindavo ją Sen Kleras.— Nereikia tuoj vilties prarasti.

— Nesuprantate motinos jausmų, Sen Klerai! Jūs manęs niekad negalėdavote suprasti. O dabar juo labiau.

— Bet nereikia kalbėti taip, tarsi viskas jau būtų baigta!

— Aš negaliu į tai žiūrėti taip abejingai kaip jūs. Jeigu jums visai nerūpi mūsų vienintelio vaiko sveikata, tai man ji rūpi. Perdaug skaudus smūgis po viso to, ką iškentėjau.

— Tiesa, Eva visuomet buvo labai trapi mergaitė,— atsakė Sen Kleras.— O staigus augimas dar labiau išsėmė jėgas; jos padėtis kritiška. Bet dabar jinai nusilpo nuo vasaros karščių, be to, ją per daug paveikė Enriko atvažiavimas. Tačiau daktaras sako, kad yra vilties, jog ji pasveiks.

— Na, žinoma, jeigu jūs norite viską matyti rožinėmis spalvomis, labai prašau! Laimingi tie žmonės, kurie turi nejautrią širdį. Būčiau laiminga, jei ir aš galėčiau nejausti to, ką jaučiu. Nerimas atima iš manęs paskutinius sveikatos likučius. Norėčiau ir aš būti tokia šaltakraujė kaip jūs visi!

Ir visi jai linkėjo būti šaltakrauje, todėl, kad savo nauja nelaime ji naudojosi artimiesiems kankinti ir varginti. Visa, kas buvo kalbama, visa, kas vyko aplink, tik dar kartą įrodė, kad ją supa šiurkštūs, bejausmiai žmonės, abejingi jos beribiam sielvartui. Vargšė Eva girdėdavo šias kalbas ir net verkdavo, gailėdamasi motinos ir liūdėdama, kad sukelia jai tiek skausmo.

Maždaug po dviejų savaičių jai žymiai palengvėjo. Tai buvo vienas tų apgaulingų pagerėjimų, kurie net prie kapo angos įkvepia viltį mylinčioms širdims. Ji vėl ėmė bėgioti po sodą ir verandą, vėl žaidė bei juokėsi, ir iš džiaugsmo galvos netekęs tėvas kalbėjo, kad jinai netrukus vėl būsianti sveika ir laiminga. Tik mis Ofelijai ir daktarui ši apgaulinga ligos atvanga neįkvėpė drąsos. Ir dar viena širdis jautė, kad visa tai apgaulė,— tai pačios Evos širdelė. Ji švelniai sielvartavo dėl tų, kuriuos turėjo palikti. Ypač jai buvo gaila tėvo. Eva suprato, kad jis myli ją labiau už viską pasaulyje. Savo motiną jinai mylėjo todėl, kad buvo mylinti mergaitė. Egoizmas, kurį jinai pastebėdavo motinoje, tik liūdino ir skaudino

ją, bet, būdama vaikiškai, nesąmoningai įsitikinusi, kad motina negali būti bloga, mergaitė ją švelniai mylėjo.

Jai buvo gaila ir gerų, ištikimų tarnų, kuriems jinai buvo tikras saulės spindulys. Vaikai nelinkę apibendrintai mąstyti, bet Eva buvo toks nepaprastai subrendęs vaikas, jog jai giliai įsmigdavo į širdį visos tos blogybės, kurias gimdė vergovinė sistema. Ji aiškiai jautėsi turinti padaryti laimingus ne tik savo, bet visus vergus visame pasaulyje. Ši veržli jėga labai nesiderino su jos silpnu kūneliu.

* * *

Kartą prieangio laiptais Eva kopė pas tėvą. Ji buvo balta suknele, o jos skruostai degė, akys karštligiškai blizgėjo. Besileidžiančios saulės spinduliai it aureolė supo auksinę jos galvą.

Sen Kleras pasišaukė Evą, norėdamas parodyti jai nupirktą statulėlę. Bet mergaitės išvaizda tuoj liūdnai nuteikė Sen Klerą. Esama grožio, kuris yra toks ryškus ir kartu toks trapus, jog mums skaudu jį matyti. Tėvas staiga tvirtai apkabino Evą ir pamiršo, ką ketino jai sakyti.

— Eva, brangioji, tu pastaruoju metu geriau jautiesi? Tiesa, geriau?

— Tėveli,— tvirtai atsakė Eva,— aš seniai noriu su tavim pasikalbėti, kol mano savijauta visai nepablogėjo.

Sen Kleras sudrebėjo, kai Eva atsisėdo jam ant kelių. Ji priglaudė galvą prie jo krūtinės ir tarė:

— Nereikia, tėveli, daugiau slėpti: ateina laikas man jus palikti. Aš išeinu ir niekad daugiau nebegrįšiu.— Ir ji ėmė kukčioti.

— O ne, mano brangioji, mano mažoji Eva!

Sen Kleras drebėjo, bet jo balsas skambėjo linksmai.

— Tu tik jaudinies,— pridūrė jis,— ir netenki drąsos. Nereikia pasiduoti tokioms liūdnoms mintims. Štai žiūrėk, aš tau nupirkau statulėlę!

— Ne, tėveli,— pasakė Eva, švelniai atstumdama porceliano figūrėlę,— neapsigaudinėk! Man ne geriau, aš tai puikiai žinau. Aš nesijaudinu ir neprarandu drąsos.

Jei ne tas išsiskyrimas su tavim ir su visais draugais, būčiau visiškai laiminga. Aš noriu išeiti, ilgiuosi to!

— Kas gi tau čia nepatinka, brangus vaikeli, kas tave liūdina? Juk padariau visa, kad būtum laiminga, daviau tau visa, ką galima duoti.

— Tik savo draugų labui dar norėčiau gyventi. Čia daug kas mane liūdina, daug kas atrodo siaubinga. O be to, nenoriu tavęs palikti. Išsiskyrimas su tavim man drasko širdį!

— Kas gi tave liūdina? Kas tau atrodo siaubinga, Eva?

— Aš kenčiu dėl mūsų vargšų vergų. Jie visi mane labai myli, visi man geri. Norėčiau, kad jie visi būtų laisvi, tėveli.

— Ką tu, Eva, vaikeli! Argi jiems negera pas mus gyventi?..

— Ak tėveli, o jeigu tau kas nors atsitiktų, kas tada būtų jiems? Tokių žmonių kaip tu, labai maža. Dėdė Alfredas ne toks, mamytė irgi ne tokia. Prisimink vargšės senosios Pru šeimininkus! Kokie žiaurūs būna žmonės! — Ir Evos petukai sudrebėjo.

— Brangus mano vaikeli, tu perdaug jautri! Aš labai gailiuosi, kad leidau tau klausytis tokių kalbų.

— Štai tas mane ir kankina, tėveli. Tu norėjai, kad gyvenčiau laiminga, kad niekad neliūdėčiau, niekad nesikankinčiau, dargi niekad negirdėčiau liūdnų istorijų, kai kiti yra nelaimingi ir liūdi visą gyvenimą. Tai egoizmas. Aš turėčiau viską žinoti. Aš be paliovos vis galvoju apie juos. Tėveli, argi negalima išlaisvinti visų vergų?

— Tai nelengva, brangioji. Be abejonės, vergija labai blogas dalykas. Daugelis taip galvoja, ir aš taip pat. Visa širdimi norėčiau, kad mūsų šalyje nebūtų nė vieno vergo. Bet nežinau, kaip tai įgyvendinti.

— Tėveli, tu esi toks geras, toks kilnus, toks taurus ir visad sugebi taip maloniai kalbėti, argi negalėtum eiti į žmones ir įtikinti juos, kad jie padarytų tai, ką reikia padaryti? Kai aš mirsiu, tėveli, tu galvosi apie mane ir dėl manęs padarysi tai. Aš visus išlaisvinčiau, jeigu tik tai būtų mano galioje.

— Kai tu mirsi, Eva?! — skausmingai sušuko Sen Kleras,— O vaikeli, nekalbėk apie tai! Tu esi man viskas, ką turiu čia žemėje!

— Vargšės senosios Pru vaikelis jai irgi buvo brangiausias už viską pasaulyje, o jinai girdėjo jį šaukiant ir negalėjo jam padėti! Tėveli, tie nelaimingieji myli savo vaikus taip pat kaip tu mane. Padėk jiems kuo nors! Štai vargšė auklė labai myli savo vaikus!.. Aš mačiau, kaip jinai verkė, kalbėdama apie juos. Ir Tomas myli savuosius. Kaip baisu, kad jiems tenka skirtis.

— Na, gerai, gerai, brangioji,— ramino ją Sen Kleras.— Tik tu neliūdėk ir nekalbėk apie mirtį, o aš padarysiu visa, ką tu nori.

— Ir pažadėk man, brangusis tėveli, kad Tomas bus laisvas, kai tik...— ji stabtelėjo ir neryžtingai pasakė: — aš iškeliausiu.

— Taip, mano brangioji, padarysiu visa, visa, ko tik manęs prašysi.

Vakaro šešėliai vis tirštėjo ir tirštėjo, o Sen Kleras tyliai sėdėjo, spausdamas prie krūtinės trapų kūnelį. Jis jau nebematė jos gilių akių, ir prieš jį šmėkštelėjo visas jo gyvenimas: jo ankstyvesni siekimai daryti gera ir keleri metai tuščio aukštosios visuomenės gyvenimo, kurį žmonės laiko pavyzdingu ir sektinu! Sen Kleras daug ką suprato, bet nieko nepasakė. Pasidarė tamsu, ir jis nunešė savo dukterį į miegamąjį. O kai Eva atsigulė, jis išsiuntė tarnus ir ėmė ją liūliuoti ant rankų ir dainavo jai, kol jinai užmigo.

XXV skyrius
PAMOKA

Sekmadienis jau slinko vakarop. Verandoje, išsitiesęs bambukinėje kėdėje, sėdėjo Sen Kleras, cigaro dūmais bandydamas nuslopinti savo nerimą. Ant sofos prieš atidarytą langą pusiau sėdomis gulėjo Mari. Perregimas šydas ją saugojo nuo moskitų, o rankose ji laikė puošnią maldaknygę. Pasiėmė ją tik todėl, kad buvo sekmadie-

nis, ir dėjosi skaitanti, nors iš tikrųjų saldžiai snaudė, čia nubusdama, čia vėl užsnūsdama.

— Štai kas, Ogiustenai,— atsipeikėjusi iš snaudulio, tarė Mari.— Reikia pasiųsti ką į miestą ir pakviesti mano senąjį daktarą Pozį. Esu tikra, kad man širdžiai kažkas negera.

— Tai kam kviesti Pozį? Juk Evos daktaras atrodo patyręs ir nusimanantis.

— Taip sirgdama, negaliu juo pasitikėti,— pasakė Mari.— Aš esu tikra, kad mano liga labai rimta! Tris naktis apie ją galvojau. Negaliu laukti — tokie skausmai, ir savijauta labai slegianti! . .

— Mari, tai tik jūsų nuotaika bloga. Netikiu, kad jūs sirgtumėt rimta širdies liga.

— Visai neabejoju, kad jūs tuo netikit,— atsakė Mari.— Aš tai numaniau. Vos tik Eva sukosti, tučtuojau imat jaudintis, mažiausias Evos negalavimas sukelia jums baisų nerimą, o apie mane jūs niekad negalvojate.

— Jei jums taip malonu turėti nesveiką širdį, labai prašau, aš nemanau prieštarauti,— pasakė Sen Kleras.— Bet pirmą kartą girdžiu, kad jūsų širdis negaluoja.

— Bijau, kad jums teks to gailėtis, tačiau bus jau per vėlu! — pasakė Mari.— Ar jūs tikit, ar ne, bet visi mano nerimavimai dėl Evos sveikatos, visos mano pastangos išgelbėti vargšę mergaitę dar labiau pasunkino tą ligą, kuri jau seniai mane kamuoja.

Sunku įsivaizduoti, kuo gi pasireiškė tos „pastangos", kuriomis ji bandė išgelbėti savo dukterį. Sen Kleras rūkė toliau kaip „kietaširdis piktadarys", kol prie verandos privažiavo karieta, iš kurios išlipo Eva ir mis Ofelija.

Mis Ofelija senu papratimu nuėjo tiesiai į savo kambarį skrybėlės ir skraistės nusiimti, o Eva atsisėdo tėvui ant kelių.

Mis Ofelijos kambario durys buvo į verandą. Netrukus iš to kambario pasigirdo garsūs šauksmai ir pikti priekaištai.

— Kokių dar ten išdaigų iškrėtė Topsė? — paklausė Sen Kleras.— Esu tikras, kad tas sąmyšis kilo dėl jos.

Po minutės pasirodė pasipiktinusi mis Ofelija, drauge tempdama ir Topsę.

— Eik šen, eik šen! — šaukė jinai.— Noriu viską papasakoti tavo šeimininkui.

— Na, kas gi atsitiko? — paklausė Ogiustenas.

— Ogi tas, kad nebegaliu daugiau vargti su šiuo vaiku! Tai jau nebepakenčiama! Aš uždariau ją ir liepiau išmokti pamoką. O ką jinai padarė? Nužiūrėjo, kur aš dedu raktą, įsibrovė į spintą, paėmė medžiagą skrybėlėms apsiūti ir sukarpė į gabalėlius savo lėlių suknelėms. Per visą gyvenimą nemačiau nieko panašaus!

— Aš sakiau jums, pussesere,— tarė Mari,— kad su šiais negrais negalima gražiuoju. Jeigu būtų mano valia,— tęsė jinai, priekaištingai žiūrėdama į Sen Klerą,— aš liepčiau gerokai išperti kailį šiai mergiotei. Aš ją taip išplakčiau, kad ant kojų nepastovėtų!

— Neabejoju,— tarė Sen Kleras.— Bet argi moteriai dera taip kalbėti!

— Jūsų neryžtingumas nieko gero neduoda, Sen Klerai,— pasakė Mari.— Pusseserė protinga moteris, ir štai pati pagaliau yra tos pačios nuomonės kaip ir aš.

Mis Ofelija, kaip ir kiekviena gera šeimininkė, negalėjo nesipiktinti tokiomis nuostolingomis Topsės išdaigomis. Be abejonės, daugelis mūsų skaitytojų būtų pajutę tai, ką ir ji. Bet Mari žodžiai jai nepatiko, ir jos pyktis truputį atlyžo.

— Aš jokiu būdu neleisiu mušti mergaitės taip, kad ji paliktų leisgyvė,— tarė jinai.— Bet iš tikro, Ogiustenai, nežinau, ką daryti. Aš ją mokiau, mokiau, tramdžiau, mušiau, visokius būdus išbandžiau, kokie tik man į galvą atėjo, ir vis tiek jinai liko tokia, kokia buvusi.

— Eik šen, Topse, beždžionėle tu! — pašaukė mergaitę Sen Kleras.

Topsė priėjo arčiau. Jos apskritos akys žibėjo baimingai ir gudriai.

— Kodėl taip šlykščiai elgiesi? — paklausė Sen Kleras, kuriam buvo linksma žiūrėti į jos veidelį.

— Turbūt todėl, kad esu bjaurybė,— ramiai atsakė Topsė.— Mis Felė sako, kad aš bjaurybė.

— Argi nematai, kiek daug gera mis Ofelija tau padarė?

— Taip taip, šeimininke! Mano ankstesnioji šeimininkė irgi taip sakė. Plakdavo mane skaudžiau, negu mis Felė, ir už plaukų tampydavo, ir galvą daužydavo į duris, bet tai irgi nepadėjo! Aš manau, kad jeigu man išrautų iš galvos po vieną visus plaukus — vis vien nieko nepadėtų — tokia jau, matyt, esu bjaurybė! Juk aš tikra negrė.

— Aš ją kam nors atiduosiu,— tarė mis Ofelija.— Nebegaliu ilgiau su ja kankintis.

Eva, be žodžių stebėjusi šią sceną, tylomis davė ženklą Topsei sekti paskui ją. Greta verandos buvo mažas įstiklintas kambarys, Sen Klero skaitykla, ir Eva su Topse nuėjo ten.

— Įdomu, ką gi Eva ketina daryti? — paklausė Sen Kleras.— Reikia pasižiūrėti.

Priėjęs prie durų, jis kilstelėjo užuolaidą ir pažvelgė į kambarį. Paskui, pridėjęs pirštą prie lūpų, pakvietė mis Ofeliją, kad jinai tyliai prieitų prie jo. Mergaitės sėdėjo ant grindų, atsigręžusios į duris. Topsė — vis tokia pat juokinga ir nerūpestinga, o priešais ją — susijaudinusi Eva, kurios akyse žibėjo ašaros.

— Topse, kodėl tu esi tokia negera? Kodėl nesistengi tapti gera? Nejaugi nieko nemyli, Topse?

— Aš nežinau, kas yra mylėti. Man patinka tik ledinukai, štai ir viskas,— pasakė Topsė.

— Bet juk tu myli savo tėvelį ir motutę!

— Niekad jų neturėjau. Ir jūs tai žinote. Juk sakiau jums, mis Eva.

— O taip, žinau,— liūdnai atsakė Eva.— Bet argi neturi brolio arba sesers, arba tetos, arba. . .

— Nieko neturiu. Niekados nieko neturėjau.

— Bet, Topse, jeigu tu tik pasistengtum būti gera, galėtum. . .

— Kad ir kiek stengčiausi, vis tiek būčiau tik negrė,— atsakė Topsė.— Jei galėčiau nuplėšti savo odą ir tapti baltąja, tada pasistengčiau.

— Juk žmonės gali tave mylėti, nors tu ir juodukė, Topse. Mis Ofelija mylėtų tave, jeigu būtum gera.

Topsė skambiai nusikvatojo, kaip kad paprastai kuo nors netikėdama.

— Nejaugi netiki? — paklausė Eva.

— Ne, ji negali manęs pakęsti todėl, kad esu negrė. Jai mieliau paliesti varlę negu mane. Niekas negali negrų mylėti, ir negrai negali nieko mylėti. O man, tiesą sakant, vis tiek pat,— atsakė Topsė ir ėmė švilpauti.

— Vargše Topse, o aš myliu tave! — tarė Eva, staiga pajutusi siūbtelėjusią gailesčio bangą, ir padėjo savo baltą laibą ranką Topsei ant peties.— Aš myliu tave todėl, kad tu neturi nei tėvo, nei motinos, nei draugų, todėl, kad esi vargšas, pažemintas vaikas! Aš myliu tave ir noriu, kad tu būtum gera. Aš sunkiai sergu, Topse, ir manau, kad nebeilgai gyvensiu. Ir man labai skaudu, kad esi tokia negera. Norėčiau, kad dėl manęs pasistengtum gera būti — juk man taip maža beliko gyventi su tavim.

Apskritos, skvarbios juodukės akys pasruvo ašaromis. Stambūs lašai palengva riedėjo vienas po kito ir krito ant baltos rankos. Topsė keliais suspaudė galvą ir ėmė raudoti.

— O brangioji mis Eva, brangioji mis Eva,— tarė jìnai,— aš pasistengsiu, būtinai pasistengsiu! Aš niekad anksčiau apie tai nepagalvojau!

Sen Kleras nuleido užuolaidą.

— Eva man primena mano motiną,— pasakė jisai mis Ofelijai.

— Aš visad bodėdavausi negrais,— tarė mis Ofelija.— Ir tai tiesa: man nepatikdavo, kai Topsė paliesdavo mane. Bet nemaniau, kad jinai tai pastebi.

— Nuo vaiko pasišlykštėjimo nepaslėpsite,— pasakė Sen Kleras.— Kad ir kokia būtumėt vaikams gera ir meili, niekad nesulauksite dėkingumo, kol jie jaus tą pasišlykštėjimą. Keista, bet taip jau yra.

— Nebežinau, kaip tą jausmą nustelbti,— pridūrė mis Ofelija.— Negrai apskritai man nemalonūs, o ypač ši mergiotė. Ką aš galiu padaryti, jeigu man šlykštu?

— O štai Eva, rodos, nugali pasišlykštėjimą.

— Ji kupina meilės! — tarė mis Ofelija.— Norėčiau ir aš būti tokia kaip jinai. Iš jos daug ko galiu pasimokyti.

— Jau nebe pirmą kartą mažas vaikas pamoko vyresniuosius,— pasakė Sen Kleras.

XXVI skyrius
MIRTIS

Apgaulingas jėgų antplūdis, laikinai palaikęs Evą, greit išseko. Vis rečiau ir rečiau verandoje skambėdavo jos lengvi žingsniai, vis dažniau ir dažniau gulėdavo jinai krėsle prie atdaro lango, įsmeigusi dideles gilias akis į kylančias ir nusileidžiančias ežero bangas.

Diena jau slinko vakarop. Eva pusiau gulomis sėdėjo krėsle su atskleista knyga ant kelių, atsainiai padėjusi permatomus pirštus ant lapų, ir staiga verandoje išgirdo šaižų motinos balsą.

— Kokią dar šunybę iškrėtei, nenaudėle? Nuskynei gėles, ką?

Ir Eva išgirdo stiprų pliaukštelėjimą.

— Ak, šeimininke! Aš jas nuskyniau mis Evai! — pasigirdo Topsės balsas.

— Mis Evai? Puikus pasiteisinimas! Manai, kad jai reikia tavo gėlių, niekam tikusi negre! Lauk iš čia!

Eva tučtuojau pašoko iš krėslo ir įbėgo į verandą.

— Mama, nesibark! Man mielos tos gėlės, duok, aš jų noriu!

— Eva? Juk tavo kambarys dabar ir taip pilnas gėlių!

— Gėlių niekad nebūna per daug. Topse, atnešk man jas.

Topsė, kuri stovėjo niūri ir nuleidusi galvą, priėjo ir padavė gėles. Ji buvo neryžtinga ir drovi, viso jos įprastinio įnoringo gyvumo lyg nebūta.

— Kokia puiki puokštė! — pasakė Eva, apžiūrinėdama gėles.

Tiesą sakant, ji buvo ne tiek graži, kiek originali: tviskanti ryškiai raudona geranija ir balta japoniška rožė su blizgančiais lapeliais. Topsei, matyt, patiko tas spalvų kontrastas,— ji rūpestingai sudėjo ir surišo gėles.

— Topse, tu puikiai parenki gėles,— pasakė Eva.— Štai tuščia vaza. Aš norėčiau, kad tu kasdien priskintum man puokštę.

Topsė dėkingu žvilgsniu pažvelgė į ją.

— Keista! — tarė Mari.— Kam gi tau jų reikia?

— Nagi šiaip sau, mama. Juk tu nesipriešinsi, jei Topsė paskins man gėlių, ar ne?

— Žinoma, ne. Tegul daro, ką tik tu nori, mieloji! Topse, girdi, ką tau sako jaunoji šeimininkė? Žiūrėk, neužmiršk!

Topsė tūptelėjo ir nuleido akis. Ir kai jinai apsigręžė, norėdama išeiti, Eva pastebėjo, kaip per jos tamsų skruostą riedėjo ašara.

— Matai, mama, aš žinojau, kad vargšė Topsė nori padaryti man ką nors gera,— pasakė Eva motinai.

— Niekai! Ji taip elgiasi tik todėl, kad mėgsta priešgyniauti. Žino, kad jai neleidžiama gėlių skinti, todėl ir skina. Štai ir viskas! Bet jeigu tu įsigeidei, kad ji skintų, tebus, kaip tu nori.

— Mama, man rodos, kad Topsė dabar nebe tokia, kokia būdavo. Ji stengiasi būti gera mergaitė.

— Na, jai teks ilgai stengtis, kol tokia taps,— pasakė Mari, su panieka nusijuokdama.

— Juk tu žinai, mama, kokia ji vargšė! Visi ir visada ją tik skriaudė.

— Esu tikra, jog ne čia, ne mūsų namuose. Rodos, visi ją čia ir įkalbinėjo, ir prašė, ir mokė, visi darė, ką galėjo, o jinai vis tiek liko tokia pat niekam tikusi ir visada to-

kia liks. Kiek besistengtum, vis tiek iš šio sutvėrimo nieko gera nebus.

— Bet, mama, juk didelis skirtumas būti auklėjamai taip kaip aš, pavyzdžiui, draugų tarpe, kurie tik ir galvoja, kaip padaryti mane gerą ir laimingą, ir būti auklėjamai taip kaip jinai, per visą tą laiką, kol pateko pas mus.

— Galbūt,— žiovaudama atsakė Mari.— Viešpatie, kaip karšta!

— Mama, aš norėčiau pasikirpti plaukus,— pasakė Eva.— Ir žinai, gan trumpai!

— O kam? — paklausė Mari.

— Norėčiau išdalinti juos draugams, kol pati dar pajėgiu tai padaryti. Pakviesk tetą, kad man juos pakirptų.

Mari garsiai pašaukė mis Ofeliją iš gretimo kambario.

Mis Ofelijai įėjus, mergaitė truputį pakilo nuo pagalvių ir, krestelėjusi savo ilgas auksines garbanas, žaismingai tarė:

— Eikite šen, teta, apkirpkite avelę!

— Kas gi čia dabar? — paklausė Sen Kleras, kuris tuo metu grįžo į kambarį, nešdamas Evai vaisių.

— Tėveli, aš noriu, kad teta pakirptų man plaukus; jų tiek daug, ir man labai karšta galvai. O be to, norėčiau juos išdalinti atminimui.

Mis Ofelija atsinešė žirkles.

— Atsargiai, nesugadinkite,— tarė tėvas,— kirpkite iš apačios, kad nebūtų žymu. Evos garbanos — mano pasididžiavimas.

Sen Kleras suspaudė lūpas ir liūdnai žiūrėjo į nuostabias ilgas garbanas, kurios, atsiskyrusios nuo vaiko galvelės, viena po kitos krito ant Evos kelių. Jinai kėlė jas, susimąsčiusi žiūrėjo, suko aplink laibus pirštelius, kartkartėmis neramiai pažvelgdama į tėvą.

— O dabar norėčiau, kad pašauktumėte visus mūsų žmones. Turiu kai ką jiems pasakyti.

— Gerai,— klusniai pasakė Sen Kleras.

Mis Ofelija pasiuntė pašaukti negrų, ir netrukus kambarys buvo pilnas tarnų.

Eva gulėjo ant pagalvių. Jos plaukai laisvai draikėsi aplink veidą, rausvos dėmės skruostuose dar labiau pa-

ryškino itin blyškų, liesą veidelį ir kūną. Didelės melsvos akys susimąsčiusios stabtelėdavo ties kiekvienu įėjusiuoju. Tarnai žvalgėsi vienas į kitą, dūsavo ir lingavo galvas. Buvo taip tylu tarsi per laidotuves.

Eva truputį pakilo ir ilgai rimtu žvilgsniu pasižiūrėjo į susirinkusius. Visi buvo liūdni ir prislėgti. Daugelis moterų įsikniaubė į prijuostes.

— Pasiunčiau jus pakviesti, mieli draugai,— tarė Eva,— nes myliu jus. Visada buvote man geri, ir aš noriu jums kai ką padovanoti, kad prisimintumėte mane. Kiekvienam iš jūsų padovanosiu savo plaukų garbaną...

Negrai verkdami ir raudodami apsupo mažąją ligonę ir ėmė iš jos rankų paskutinį jos meilės ženklą.

Bijodama, kad šis susijaudinimas nepakenktų mergaitei, kiekvienam, gavusiam garbaną, mis Ofelija duodavo ženklą išeiti iš kambario.

Pagaliau visi išėjo, išskyrus Tomą ir auklę.

— Štai, dėde Tomai,— pasakė Eva,— kokia puiki garbana tau. Ir tau, mano brangioji, geroji, mieloji aukle! — pridūrė jinai, meiliai apkabindama savo senąją auklę.

Mis Ofelija ją ir Tomą švelniai išvedė pro duris, manydama, kad daugiau nieko nėra kambaryje, bet atsigręžusi pamatė stovinčią Topsę.

— O iš kur tu? — staiga paklausė jinai.

— Aš visą laiką čia buvau,— atsakė Topsė, šluostydamasi ašaras.— O mis Eva, aš visada buvau bloga mergaitė! Bet nejaugi man nieko neduosite?

— O kaipgi, vargše Topse! Duosiu ir tau. Štai... Kiekvieną kartą pažvelgusi į garbaną, prisimink, kad mylėjau tave ir norėjau, kad būtum gera mergaitė!

— O mis Eva! Aš pasistengsiu,— rimtai atsakė Topsė,— bet, dieve mano, kaip sunku būti gerai! Matyt, todėl, kad dar neįpratau.

Topsė užsidengė veidą prijuoste, o mis Ofelija iš kambario tyliai išvedė ją, slepiančią prie krūtinės brangią garbaną.

Visiems išėjus, mis Ofelija uždarė duris. Kol vyko ši scena, garbioji ledė nubraukė ne vieną ašarą.

Sen Kleras vis dar sėdėjo, užsidengęs veidą rankomis.

— Tėveli,— meiliai tarė Eva, paliesdama jo ranką.

Jis krūptelėjo, bet neatsiliepė.

— Mielas tėtuši! — pasakė Eva.

— O man tu nedavei garbanos, Eva,— liūdnai šypsodamasis, tarė tėvas.

— Jos visos tavo, tėveli,— atsakė ji,— tavo ir mamos. Ir brangiajai tetai turėsite duoti jų tiek, kiek panorės. Aš tik mūsų vargšus žmones norėjau jomis apdalinti, nes žinai, tėveli, kai manęs nebebus, visi gali juos užmiršti. . .

Sen Kleras daugiau nepratarė nė žodžio.

Evos jėgos greit seko. Nebeliko jokios vilties. Jos puikus miegamasis virto ligoninės palata, o mis Ofelija dieną ir naktį ją slaugė, ir tik dabar namiškiai galėjo pilnai

įvertinti jos sugebėjimus. Ji turėjo tokias miklias rankas, tokias pastabias akis, taip mokėjo pašalinti visus ligos sukeltus nemalonumus, visa atlikti laiku, turėjo tokią blaivią galvą ir aiškų protą, taip puikiai atsimindavo visus gydytojo nurodymus, jog niekas negalėjo jos pavaduoti. Nerūpestingi pietiečiai, gūžčioję pečiais dėl jos mažų keistybių, turėjo pripažinti, kad dabar šeimoje ji tapo reikalingiausiu žmogumi.

Dėdė Tomas dažnai būdavo Evos kambaryje. Mergaitę labai kankindavo stiprus nervinis nerimas, ir jinai geriau jausdavosi, kai ją nešiodavo ant rankų. Ir Tomui būdavo didžiausias džiaugsmas čia kambaryje, čia verandoje nešioti ant pagalvės jos gležną kūnelį. O kai mergaitė iš ryto pasijusdavo guvesnė, ir iš ežero pūsdavo gaivinantis vėjas, jis kartais išnešdavo ją į sodą po apelsinmedžiu arba atsisėsdavo ant seno jų mėgstamo suolo.

Tėvas irgi dažnai ją nešiodavo, bet buvo silpnesnis už Tomą, ir, kai jis pavargdavo, Eva sakydavo jam:

— Tėveli, tegul Tomas mane paima! Vargšelis, jam taip patinka mane nešioti. Tai visa, kuo jis gali man pasitarnauti, o taip nori padaryti man ką nors gera.

— Ir aš, Eva! — sakydavo tėvas.

— Bet tu, tėveli, ir taip daug gero darai. Tu man skaitai, per naktis sėdi su manim, o Tomas gali mane tik nešioti ir dainuoti. Ir aš žinau, kad jam tai lengviau negu tau. Jis toks stiprus!

Ne vien Tomas troško kuo nors pasitarnauti Evai, kiekvienas negras stengėsi jai parodyti savo širdį, kiekvienas darė tai, ką galėjo.

Vargšė auklė visa širdimi veržėsi prie savo mylimosios. Bet ji neturėjo progos aplankyti jos nei dieną, nei naktį, nes Mari ėmė kankinti nemiga, o kai ji nemiegodavo, tai ir niekam kitam nevalia miegoti. Dvidešimt kartų per naktį ji žadindavo auklę, reikalaudama įtrinti kojas arba suvilgyti kaktą, arba surasti jos nosinę, arba sužinoti, koks ten triukšmas Evos kambaryje, arba nuleisti užuolaidą, nes esą per šviesu, arba pakelti užuolaidą todėl, kad jau per tamsu, o dieną, kai auklė norėdavo eiti pas savo auklėtinę, Mari su nepaprastu išradingumu sugalvodavo įvairiausių darbų, ir šiai tik vogčiomis pavykdavo pasimatyti su Eva.

— Aš jaučiu, kad dabar mano didžiausia pareiga — kuo rūpestingiausiai saugoti savo sveikatą,— sakė Mari.— Aš ir taip jau esu labai silpna, o čia dar reikia slaugyti mielą vaikelį.

— Štai kaip, mano brangioji? — tarė Sen Kleras.— O aš maniau, kad mūsų pusseserė išvadavo jus nuo šių rūpesčių.

— Kalbate kaip visi vyrai, Sen Klerai, tarsi motiną galima būtų išvaduoti nuo rūpesčių, kai jos vaikas taip sunkiai serga! Vis tiek niekas nežino, kiek aš kenčiu. Aš to negaliu taip lengvai pergyventi kaip jūs.

Sen Kleras nusišypsojo. Jūs turite jam atleisti, kad tokią valandą jis neištvėrė nenusišypsojęs. Tuo metu dar galėjo šypsotis! Eva merdėjo taip giedrai ir ramiai, jog neįmanoma buvo įsivaizduoti artėjant mirtį. Mergaitė nejautė skausmų — tai buvo ramus ir laipsniškas jėgų išsekimas, nepastebimai didėjąs diena po dienos.

Geriau už visus Evos svajones ir nuojautas žinojo jos ištikimasis Tomas. Ji pasakodavo jam visa, ko nenorėdavo sakyti tėvui, kad jis neimtų nerimauti.

Pagaliau Tomas net nebenakvojo savo kambaryje, o gulėdavo verandoje, kad vos pašauktas galėtų atskubėti.

— Dėde Tomai, kodėl sugalvojai miegoti kur papuolė, kaip benamis šunelis? — pasakė mis Ofelija.— Aš maniau, kad esi vienas tų padorių žmonių, kurie mėgsta miegoti savo lovoje.

— Taip, žinoma, mis Fele,— paslaptingai atsakė Tomas.— Bet dabar...

— O kas gi dabar?

— Kalbėkime tyliau: misteris Sen Kleras gali išgirsti. Žinote, mis Fele, šią naktį kas nors turi budėti.

— Dėde Tomai, argi mis Eva tau pasakė, kad šiandien jaučiasi blogiau negu paprastai?

— Ne, bet šįryt jinai pasakė man, kad jos valanda artėja.

Šitas mis Ofelijos ir Tomo pasikalbėjimas įvyko vakare tarp dešimtos ir vienuoliktos; ruošdamasi gulti, mis Ofelija nuėjo uždaryti durų iš lauko pusės ir rado Tomą gulintį verandoje ant slenksčio.

Mis Ofelija nebuvo nervinga nei perdaug jautri, bet iškilmingi Tomo žodžiai ją paveikė. Visą vakarą Eva buvo nepaprastai linksma ir guvi, sėdėjo lovoje, žiūrinėjo savo žaislelius ir skirstė kiekvienam savo draugui tą ar kitą daiktą. Jos judesiai pagyvėjo, balsas pasidarė skambesnis ir natūralesnis, negu pastarosiomis savaitėmis. Vakare ją aplankė tėvas. Jam pasirodė, kad jinai ir vėl tokia pat, kokia buvo anksčiau, prieš susirgdama, ir, pabučiavęs ją nakčiai, pasakė mis Ofelijai:

— Pussesere, mums dar pavyks ją išgelbėti. Jinai jaučiasi daug geriau.

Ir jis išėjo, pirmą kartą po daugelio savaičių pajutęs širdyje tokį palengvėjimą.

Bet vidurnaktį Evos kambaryje pasigirdo kažkieno greiti žingsniai. Tie žingsniai buvo mis Ofelijos, pasiryžusios budėti ligi ryto. Vidurnaktį jinai pastebėjo mergaitės veide tai, ką patyrusios slaugės vadina „krize". Ji greit atidarė duris, ir Tomas, kuris visą laiką buvo pasiruošęs, tuoj pašoko ant kojų.

— Skubėk daktaro, Tomai! Negaišk nė minutėlės! — pasakė mis Ofelija ir pasibeldė į Sen Klero kambario duris.

— Pusbroli, eikite šen!

Šie žodiai suskambo Sen Klero širdyje kaip žemės grumstas, krentąs ant karsto antvožo. Jis pašoko, akimirksniu buvo jau kambaryje ir pasilenkė prie Evos, kuri kuo ramiausiai miegojo.

Ką gi jis pamatė? Kodėl apmirė jo širdis? Nei jis, nei mis Ofelija nepratarė nė žodžio. Tegul pasako tas, kas matė tą išraišką brangiame mirštančiojo veide, tą neaprašomą, beviltišką, abejonių nekeliančią išraišką, kuri sako, kad tavo mylimas asmuo jau nebepriklauso tau.

Mergaitės veide nebuvo jokių aiškių mirties žymių. Jis buvo tyras ir didingas. Sen Kleras ir mis Ofelija taip tyliai stovėjo prie jos, jog atrodė, kad laikrodis per greit tiksi. Po valandėlės Tomas grįžo su gydytoju. Daktaras pažvelgė į Evą ir taip pat sustojo nebylus kaip ir visi kiti.

— Kada prasidėjo ši permaina? — tyliai, pašnabždomis paklausė jisai mis Ofeliją.

— Apie vidurnaktį,— atsakė jinai.

Gydytojui atvykus, Mari pabudo ir skubiai įbėgo iš gretimo kambario.

— Ogiustenai!.. Ofelija! Kas atsitiko?..— sušuko jinai.

— Tyliau! — kimiai pasakė Sen Kleras.— Ji miršta!

Išgirdusi šiuos žodžius, auklė nubėgo žadinti tarnų. Netrukus visi jau buvo ant kojų. Šmėsčiojo žiburiai, aidėjc baimingi žingsniai, ašaroti veidai žvilgčiojo pro įstiklintas duris. Sen Kleras nieko negirdėjo ir nepastebėjo — jis tik matė, kaip keičiasi miegančios mergaitės veidas.

— O, jeigu ji dar kartą pabustų ir ką nors pasakytų! — sušnabždėjo jisai.

Ir, pasilenkęs prie jos, tarė jai į ausį:

— Eva, mieloji!

Didelės mėlynos akys atsimerkė, veide sušvito šypsena. Jinai pabandė pakelti galvą ir prabilti.

— Eva, ar tu dar pažįsti mane?

— Mielas tėveli! — pratarė jinai ir, sukaupusi paskutines jėgas, apkabino jo kaklą. Bet jos rankos tučtuojau nusviro, ir kai Sen Kleras pakėlė jos galvą, jis pamatė, kaip mirties drebulys perbėgo mergaitės skruostais. Ji stengėsi atsikvėpti ir pakėlė aukštyn savo mažas rankeles.

— Dieve, kaip baisu! — sušuko Sen Kleras nusigręždamas ir, nesuvokdamas, ką darąs, suspaudė Tomui ranką.— O Tomai, dranguži mano, aš to nepakelsiu...

Tomas savo delnuose spaudė šeimininko ranką. Juodais jo skruostais riedėjo ašaros.

— Melskis, kad visa tai greičiau baigtųsi,— pasakė Sen Kleras.— Širdis plyšta, žiūrint į jos kančias!

— Viskas baigta! Ačiū viešpačiui, viskas baigta, mielasis šeimininke,— atsakė Tomas.— Pažvelkite į ją.

Sunkiai alsuodama, mergaitė gulėjo ant pagalvių. Ji duso, jos didelės tyros akys žiūrėjo aukštyn ir stingo. Bet veidas spinduliavo tokia didybe, jog sielvartingos raudos nutilo. Visi, užgniaužę kvapą ir tylėdami, susispietė aplink ją.

— Eva,— švelniai pašaukė ją Sen Kleras.

Bet jinai jau nebegirdėjo. Jos veide švietė saulėta šypsena.

Po kelių minučių Eva užgeso.

XXVII skyrius

ATSISVEIKINIMAS

Statulėlės ir paveikslai Evos kambaryje buvo apdengti baltais uždangalais. Girdėjosi tramdomi atodūsiai ir tylūs žingsniai, o šviesa ramiai sklido pro pusiau nuleistas užuolaidas.

Lova buvo apgaubta baltu šydu. Ten ilsėjosi mažas trapus kūnelis, užmigęs amžinu miegu.

Eva buvo aprengta kuklia balta suknele, kurią jinai taip mėgo. Pro užuolaidas skverbėsi rausvi spinduliai, jaukia šviesa apgaubdami mirtinu šalčiu sustingusį veidelį. Ilgos blakstienos švelniai gulė ant skaisčių skruostų; galva truputį pasvirusi į šoną, tarsi mergaitė ką tik būtų užmigusi.

Sen Kleras stovėjo, sukryžiavęs rankas, ir žiūrėjo į ją. Kas pasakys, apie ką jis galvojo? Nuo tos valandos, kai kambaryje buvo ištarti žodžiai: „Ji mirė", viską apgaubė baisi tamsa. Jis girdėjo balsus aplink save; kažkas jį klausinėjo, ir jis atsakydavo; bet kai jo paklausė, kada norėtų laidoti ir kur, jis nekantriai atsakė, kad jam vis tiek.

Adolfas ir Roza sutvarkė kambarį. Abu jie buvo lengvabūdiški, nerūpestingi ir vaikiški, bet turėjo gerą širdį ir buvo labai jautrūs. Ruošai vadovavo mis Ofelija, bet Adolfo ir Rozos rankos viskam suteikė švelnumo, poetiškumo; iš mirusios kambario buvo pašalinta visa, kas niūru ir slogu ir kas taip būdinga laidotuvėms Naujojoje Anglijoje.

Kaip ir anksčiau, ant visų lentynėlių stovėjo gėlės — baltos, gležnos, kvapnios,— su puikiais nusvirusiais vainiklapiais. Ant balta staltiese apdengto Evos stalo buvo pastatyta jos mėgstama vaza su vienu vieninteliu neprasiskleidusiu baltos pilnavidurės rožės žiedu. Adolfas ir Roza su nepaprastu skoniu, kuris įgimtas jų rasei, ilgai dėliojo drapiruočių ir užuolaidų klostes.

Ir dabar, kai Sen Kleras stovėjo susimąstęs prie dukters lovos, Roza vėl tyliai įėjo į kambarį su pintine baltų gėlių. Pamačiusi Sen Klerą, ji pagarbiai pasitraukė atgal. Bet, supratusi, kad jis jos nepastebi, priėjo ir ėmė dėlioti

gėles aplink mirusiąją. Sen Kleras tartum sapne matė, kaip jinai į mažą rankelę įspraudė puikią jazminų šakelę, o likusiomis gėlėmis nuostabiai skoningai papuošė lovą.

Durys vėl atsidarė, ir patinusiomis nuo ašarų akimis, kažką nešdama po prikyšte, pasirodė Topsė. Roza piktai pamojo ranka, bet Topsė vis tiek įėjo į kambarį.

— Išeik iš čia,— šiurkščiai ir griežtai sušnabždėjo Roza.— Tau čia nėra kas veikti!

— Leisk man įeiti! Aš atnešiau gėlę... tokią gražią! — pasakė Topsė, tiesdama pusiau prasiskleidusį arbatinės rožės žiedą.— Leisk man padėti tik vieną, tik šį vieną žiedą!

— Nešdinkis! — dar įsakmiau tarė Roza.

— Palik ją! — sušuko Sen Kleras, staiga treptelėjęs koja.— Jai galima įeiti. Tegul įeina.

Rozai teko nusileisti, ir Topsė, priėjusi arčiau, padėjo gėlę prie mirusios kojų. Ir staiga, beviltiškai pravirkusi, suklupo ant grindų prie lovos ir ėmė garsiai raudoti.

Į kambarį įbėgo mis Ofelija. Ji bandė ją pakelti ir nuraminti, bet viskas buvo veltui.

— O mis Eva! Mis Eva! Ir aš noriu mirti! Aš irgi noriu!

Ji šaukė laukiniu ir veriančiu balsu. Į mirtinai išblyškusį Sen Klero veidą siūbtelėjo kraujas, ir pirmą kartą po Evos mirties iš jo akių ištryško ašaros.

— Kelkis, vaikeli,— švelniai tarė mis Ofelija.— Nešauk taip. Nereikia... Eva dabar laiminga...

— Bet aš jos niekad nebematysiu! — sušuko Topsė.— Niekad jos daugiau nebematysiu!

Ir vėl ėmė raudoti.

Keletą akimirksnių visi stovėjo tylėdami.

— Ji sakė mylinti mane! — tarė Topsė.— O kas gi man daryti? Dabar nieko jau nebeliko, ničnieko!

— Didelė nelaimė, tai tiesa! — pasakė Sen Kleras.— Bet, pussesere,— kreipėsi jis į mis Ofeliją,— pabandykite kaip nors vargšelę nuraminti.

— Ir kam aš gimiau! — raudojo Topsė.— Aš nenorėjau gimti, nenorėjau! Kokia iš to nauda. . .

Mis Ofelija meiliai, bet griežtai pakėlė ją ir išvedė iš kambario. Mis Ofelijos akyse irgi blizgėjo ašaros.

— Topse, vargšas mano vaikeli,— tarė jinai, nusivedusi Topsę į savo kambarį.— Nereikia taip kalbėti! Aš mylėsiu tave, nors esu visiškai ne tokia kaip brangioji Eva, bet iš jos pasimokysiu mylėti savo artimuosius. Dabar aš galiu tave pamilti. . . Jau myliu tave ir padėsiu tau užaugti gera mergaite.

Mis Ofelijos balsas pasakė daugiau, negu jos žodžiai, o dar daugiau bylojo ašaros, riedančios per jos skruostus. Ir nuo šios akimirkos ji visiškai pavergė Topsę.

Kurį laiką kambaryje buvo girdėti vien tylus šnabždesys ir žingsniai — tai draugai vienas po kito ėjo pažvelgti į mirusiąją. Paskui buvo atneštas karstelis. . . Prie durų privažiuodavo karietos, įeidavo ir atsisėsdavo pašaliniai. Šmėsčiojo balti šalikai ir juodi gedulo raisčiai. . . Sen Kleras gyveno, vaikščiojo, judėjo kaip žmogus, kuriam ašarų jau nebeliko. Iki paskutinės minutės matė vien auksaspalvę galvelę karste, paskui kaip ją kažkas uždengė drobule, ir užsivožė karsto viršus. . . Drauge su kitais jis žengė į sodo gale esantį kampelį, prie samanoto suolo, kur jinai taip dažnai čiauškėdavo, dainuodavo ir skaitydavo kartu su Tomu, ir kur dabar buvo iškasta duobė. . . Sen Kleras stovėjo prie jos krašto ir abejingai žiūrėjo žemyn. Matė, kaip nuleido karstelį. . . Ir kai ėmė kristi žemė, kai kapas jau buvo sukastas, jis negalėjo patikėti, kad ten yra jo duktė, jo Eva, su kuria jis išskirtas amžinai.

Paskui visi išsivaikščiojo ir grįžo ten, kur jos jau niekada nebebus. Mari langų užuolaidos buvo nuleistos. Gulėdama lovoje, ji nepaguodžiamai, beviltiškai raudojo ir kas minutė šaukėsi tarnų, nė išsiverkti jiems neleisdama. Ji buvo įsitikinusi, kad tik ji viena pergyvena tokį sielvartą, kad niekas pasaulyje nejaučia, negali ir nenori pajusti, ką jinai jaučia.

— Sen Kleras neišliejo nė vienos ašaros! — sakė jinai.— Jis jos nemylėjo. Tiesiog nuostabu, koks jis kietaširdis ir bejausmis. Tai ar gali jis atjausti mane!

Išorėn prasiveržęs skausmas taip dažnai apgauna, jog daugelis vergų iš tikrųjų pagalvojo, kad Mari galbūt savo dukters gailisi labiau, negu visi kiti, ypač kai ją ištiko isteriški priepuoliai, ir jinai pasiuntė pakviesti daktaro, dar pareiškusi, kad tuoj mirsianti. Visi lakstė šen ir ten, nešiojo butelius karšto vandens, šildytos flanelės pavilgus; kilo toks baisus sąmyšis ir susigrūdimas, jog, tiesą sakant, tarnams nebuvo kada sielvartauti.

O Tomas visa širdimi linko prie savo šeimininko. Visur, kur tik Sen Kleras žengdavo, Tomas susimąstęs ir nuliūdęs sekdavo iš paskos. Ir kai Sen Kleras, išblyškęs ir nebylus, sėdėdavo Evos kambary, jo sustingusiose sausose akyse Tomas įžvelgdavo daugiau skausmo, negu visuose Mari vaitojimuose ir raudose.

Po kelių dienų Sen Klero šeima sugrįžo į miestą. Sielvarto iškankintas Ogiustenas nusprendė pakeisti aplinką, kad bent kiek galėtų išsivaduoti iš slegiančių minčių. Ir štai jie paliko sodą su nedideliu kapeliu, vilą ir grįžo į Naująjį Orleaną.

Sen Kleras ilgai vaikštinėdavo gatvėmis, tikėdamasis, kad gyvenimo triukšmas ir nauji įspūdžiai nustelbs jo liūdesį. Ir tie, kurie sutikdavo jį gatvėje arba kavinėje, tik iš gedulo raiščio suprasdavo, kad jis neteko brangaus asmens, nes šiaip šypsodavosi ir kalbėdavosi, skaitydavo laikraščius, domėjosi politika ir savo reikalais. Ir kas galėjo žinoti, kad po šia nerūpestinga šypsena slepiasi kapų tamsos pilna širdis!

— Sen Kleras labai keistas žmogus,— skundėsi Mari mis Ofelijai.— Aš visada maniau, kad jeigu jau ką nors mylės, tai tik mūsų vargšelę Evą. Bet pasirodo, jis labai greit ją pamiršo. Net negaliu jo priversti pakalbėti apie ją. Tikrai maniau, kad bent šiuo atžvilgiu. jis bus daug jautresnis!

— Upės vanduo ramiausias ten, kur giliausia,— reikšmingu balsu pasakė mis Ofelija.

— O, aš tuo netikiu! Tai vien tušti plepalai. Jei žmogus geba giliai jausti, jis parodo savo jausmus, negali jų

nuslėpti. Giliai jausti — didelė nelaimė! Norėčiau būti tokia, kaip Sen Kleras. Aš taip kenčiu dėl savo nepaprasto jautrumo!

— Šeimininke, juk misteris Sen Kleras labai sulyso, beliko vieni griaučiai! Girdėjau, kad nieko nebevalgo,— tarė auklė.— Aš žinau, kad jis negali mis Evos pamiršti. Juk niekas negali jos pamiršti, mūsų mielos mažytės! — pridūrė jinai, šluostydamasi ašaras.

— Šiaip ar taip, bet manęs jam visai negaila,— tęsė Mari.— Jis nepratarė man nė vieno švelnaus žodžio, o juk privalo žinoti, kad motinos širdis daug jautresnė už tėvo širdį.

— Kiekvienam atrodo, kad jo skausmas didžiausias,— griežtai tarė mis Ofelija.

— Niekas nežino, ką aš jaučiu. Tik viena Eva mane suprasdavo, bet jos jau nebėra!

Ir, atsirėmusi į kėdės atkaltę, Mari ėmė nepaguodžiamai raudoti.

Tuo metu Sen Klero kabinete vyko visai kitoks pokalbis.

Tomas, kuris susirūpinęs nuolat sekiojo paskui savo šeimininką, matė, kaip Sen Kleras prieš kelias valandas užsidarė savo kabinete. Nesulaukęs jo išeinant, jis nusprendė pagaliau pats užeiti. Kambario gilumoje Sen Kleras gulėjo ant sofos, įsikniaubęs veidu į pagalvę. Tomas priėjo ir atsistojo greta. Jis nesiryžo prabilti ir, taip jam bedelsiant, Sen Kleras staiga pakėlė galvą. Kilnus, pilnas liūdesio Tomo veidas, maldaujanti, meilės kupina išraiška privertė jį paimti Tomą už rankos ir priglausti prie jos savo kaktą.

— O Tomai, drauguži, dabar visas pasaulis man tuščias!

— Žinau, žinau, šeimininke,— tarė Tomas.— Bet tikėkite dievą, jis padės jums iškentėti šį sielvartą.

— Dėkui, mano drauge! O dabar palik mane vieną. Kitą kartą daugiau pasikalbėsime.

Tomas išėjo iš kambario.

XXVIII skyrius

NEBUVO LEMTA!

Sen Klerų namuose slinko savaitė po savaitės. Toje vietoje, kur nuskendo mažoji valtelė, ir toliau kaip visados vilnijo gyvenimo bangos.

Sen Kleras anksčiau nė nepastebėdavo, kad gyvenime visi jo interesai ir viltys buvo sutelktos į dukterį. Tik Evos labui jis tvarkė savo piniginius reikalus, Evai skyrė savo laiką. Jis buvo taip įpratęs viską daryti tik Evos labui — pirkti, ką nors keisti, įruošti,— jog dabar, kai jos nebebuvo, rodės, neliko jokio tikslo apie ką nors galvoti arba ką nors veikti.

Grįžęs į Naująjį Orleaną, Sen Kleras netrukus ėmė rūpintis suteikti Tomui laisvę. Beliko sutvarkyti visus formalumus, ir Tomas būtų buvęs laisvas. O tuo tarpu jis kasdien vis labiau ir labiau prisirišdavo prie Tomo, kuris šiame pasaulyje jam primindavo Evą. Jis nuolat reikalaudavo, kad Tomas būtų šalia jo, ir, nors buvo užsidaręs ir slapus, dažnai, Tomui esant, galvodavo balsiai. Nenuostabu, kad Tomas visad su meile ištikimai visur lydėdavo savo jaunąjį šeimininką.

— Žinai ką, Tomai,— pasakė Sen Kleras po dienos, kai pradėjo rūpintis jo išlaisvinimu,— noriu padaryti tave laisvu žmogum. Taigi, susidėk daiktus ir ruoškis į Kentukį.

Tomo veidas nušvito iš džiaugsmo. Jis pakėlė į dangų rankas ir karštai sušuko:

— Garbė tau, viešpatie!

Sen Kleras nuliūdo. Jis nesitikėjo, kad Tomas taip lengvai gali su juo išsiskirti.

— Argi tau bloga pas mus gyventi? Ko gi tu taip džiaugies? — šaltai paklausė Sen Kleras.

— O ne, šeimininke! Aš džiaugiuosi ne dėl to, kad paliksiu jus, o dėl to, kad būsiu laisvas! Štai kuo džiaugiuosi!

— Na, sakyk, Tomai, ar neatrodo, kad vergijoje tau buvo geriau gyventi, negu laisvėje?

— Ne, žinoma, ne, misteri Sen Klerai! — tvirtai atsakė Tomas.— Žinoma, ne!

— Juk savo rankų darbu tu negalėsi tiek uždirbti, kad gyventum, valgytum ir rengtumeis, kaip pas mane.

— Aš tai žinau, misteri Sen Klerai. Šeimininkas man perdaug geras. Ir vis dėlto, šeimininke, geriau turėti kad ir menkus drabužius, bet savus, nors ir prastą namelį, bet savą. Argi ne tiesa, šeimininke?

— Galbūt ir taip, Tomai. Po mėnesio galėsi išvažiuoti,— šiek tiek su apmaudu pridūrė Sen Kleras.— Iš tikrųjų, kodėl gi tau neišvažiavus? — paklausė jis linksmesniu balsu. Ir atsistojęs ėmė vaikšioti po kambarį, bet atvykę svečiai nutraukė šį pokalbį.

Mari pergyveno Evos netekimą lygiai taip, kaip pergyvendavo viską. O kadangi ji nuostabiai mokėjo visus paversti nelaimingais, jeigu ją ištikdavo kokia nelaimė, tad jos tarnaitės turėjo nemaža pagrindo apgailestauti, kad mirė Eva, kurios pastangos ir švelnus užtarimas dažnai išvaduodavo jas nuo žiaurių bei egoistiškų jos motinos reikalavimų. Ypač skaudžiai sielvartavo vargšė senoji auklė, atskirta nuo savo šeimos — jai Eva buvo vienintelė paguoda. Jinai verkė dieną ir naktį, mažiau rūpinosi misis Sen Kler, negu anksčiau, ir dėl to ant savo vargšės galvos nuolat užsitraukdavo jos rūstybę.

Mis Ofelija irgi giliai pergyveno Evos mirtį, bet jos geroje ir kilnioje širdyje tas skausmas davė gerų vaisių. Ji tapo švelnesnė, jautresnė. Dar nuoširdžiau pradėjo mylėti Topsę, liovėsi raukiusis, kai ši paliesdavo ją, ir apskritai nebejautė jai pasišlykštėjimo. Topsė ne iš karto virto angeliuku, bet Evos gyvenimas ir mirtis labai smarkiai ją paveikė. Išnyko abejingumas, gimė viltis, troškimai, veržimasis į tai, kas gera. Šis veržimasis kildavo staiga, po to vėl atslūgdavo. Topsė nuolat išklysdavo iš tiesaus kelio, bet vis dažniau į jį sugrįždavo.

— Mergaitė padarė geroką pažangą,— kartą pasakė Sen Klerui mis Ofelija.— Aš labai daug iš jos tikiuosi. Bet, Ogiustenai,— pridūrė ji, paliesdama jo petį,— noriu žinoti, kieno jinai — mano ar jūsų?

— Aš jums ją padovanojau,— atsakė Ogiustenas.

— Žodžiais taip, bet norėčiau, kad įstatymiškai ji man priklausytų,— pareiškė mis Ofelija.— Neverta nė auklėti, jeigu negalėsiu jos išvaduoti iš vergijos. Ir jeigu iš tik-

rųjų jūs norite atiduoti ją man, parašykite dovanojimo aktą ar kitos formos dokumentą.

— Gerai,— atsakė Sen Kleras.— Parašysiu.

Jis atsisėdo ir ėmė skaityti laikraštį.

— Bet norėčiau, kad jūs dabar jį parašytumėte,— neatstojo mis Ofelija.

— Ko gi taip skubate?

— Niekada nereikia rytdienai atidėti to, ką galima tuojau padaryti,— atsakė mis Ofelija.— Štai popierius, rašalas ir plunksna, rašykite!

Sen Kleras, kaip ir daugelis jo būdo žmonių, nemėgdavo, jei kas reikalaudavo ką nors padaryti tuojau pat, todėl mis Ofelijos primygtinis prašymas pasirodė jam labai nemalonus.

— Ko jūs skubate? — paklausė jis.— Ar jums negana mano žodžio?

— Noriu, kad šis reikalas būtų sutvarkytas,— atsakė mis Ofelija.— Juk galite numirti, subankrutuoti, o tada Topsė bus parduota iš varžytinių.

— Toli numatote! Na, jeigu jau patekau į jankių [1] rankas, belieka nusilenkti.

Sen Klerui gerai buvo žinomi visi formalumai; ilgai netrukdamas, jis parašė dovanojimo aktą stambiomis eikliomis raidėmis ir parašą užbaigė grakščiu brūkštelėjimu.

— Na, štai juodu ant balto, mis Vermont! — tarė jis, duodamas jai popierių.

— Gerutis! — šypsodamasi pasakė mis Ofelija.— O ar nereikia dokumento patvirtinti liudininko parašu?

— O dieve, kokia kančia! Mari! . .— pašaukė jis, atidarydamas duris į žmonos kambarį.— Pusseserė nori turėti tavo autografą. Pasirašyk štai čia apačioje.

— Kas tai? — paklausė Mari, akimis permesdama popierių.— Keista! Maniau, kad pusseserė tokia dievobaiminga ir pamaldi, jog vergvaldystę laiko nuodėme. Na, jeigu jau taip pamilote tą mergaitę, mielai patenkinsiu jūsų norą.

Ir Mari atsainiai pasirašė.

---

[1] Taip Pietų vergvaldžiai su panieka vadindavo Šiaurės valstijų gyventojus.

— Štai dabar jinai yra jūsų ir kūnu, ir siela,— paduodamas mis Ofelijai dokumentą, pasakė Sen Kleras.

— Nė kiek ne daugiau, kaip anksčiau,— atšovė mis Ofelija.— Bet dabar galiu jai padėti ir globoti ją.

— Gerai, gerai! Taigi jinai priklauso jums pagal įstatymą,— nusišypsojo Sen Kleras ir, grįžęs į svetainę, vėl ėmėsi laikraščio.

Mis Ofelija, nemėgusi Mari draugystės, nusekė paskui jį, prieš tai rūpestingai paslėpusi dokumentą, atsisėdo į krėslą ir pradėjo megzti. Paskui staiga paklausė:

— Ogiustenai, ar davėte kokius nurodymus, kaip pasielgti su vergais jūsų mirties atveju?

— Ne,— atsakė Sen Kleras, skaitydamas toliau.

— Jeigu taip, tai dėl jūsų nerūpestingumo gali kilti žiauri tironija.

Sen Kleras irgi dažnai taip pagalvodavo, bet atsainiai atsakė:

— Taip, netrukus ketinu duoti nurodymus.

— Kada? — paklausė mis Ofelija.

— Šiomis dienomis.

— O kas, jeigu anksčiau numirsite?

— Kas atsitiko, pussesere? — paklausė Sen Kleras ir, atidėjęs laikraštį į šalį, nustebusiomis akimis pažvelgė į ją.— Nejaugi pastebėjote manyje geltonojo drugio ar choleros žymes? Kodėl taip uoliai rūpinatės mano priešmirtinių reikalų tvarkymu?

— „Mirtis ateina mūsų pasiimti ir pačiame žydėjime",— pasakė mis Ofelija.

Sen Kleras pakilo, padėjo laikraštį ir palengva priėjo prie atvirų verandos durų, norėdamas užbaigti nemalonų pokalbį. Jis nesąmoningai pakartojo: „Mirtis", pasirėmė ant turėklų ir ėmė žiūrėti, kaip kyla ir krenta fontano vandens srovė. Ir tarsi pro miglą matė kieme gėles, medžius, vazas ir mintimis kartojo paslaptingą žodį, tokį įprastą visų mūsų lūpose ir vis dėlto turintį tokią baisią galią: „Mirtis".

„Keista,— galvojo jis,— kad yra toks žodis ir egzistuoja toks reiškinys, o mes visada tai pamirštame. Šiandien žmogus gyveni veržlus, gražus, kupinas vilčių ir troškimų, o rytoj tavęs nėra, visiškai nebėra ir niekad nebebus!"

Jis užsisvajojęs vaikščiojo po verandą ir atrodė paskendęs savo mintyse. Dėdei Tomui teko dusyk pakartoti, kad jau buvo kvietimas arbatai, kol pagaliau Sen Kleras atsitokėjo.

Geriant arbatą, Sen Kleras buvo išsiblaškęs ir susimąstęs. Paskui jis tylėdamas nuėjo paskui Mari ir mis Ofeliją į svetainę.

Mari atsigulė ant sofos, apgaubtos šilkiniu šydu, saugančiu nuo moskitų, ir netrukus kietai užmigo.

Mis Ofelija tylėdama mezgė. Sen Kleras atsisėdo prie pianino, paskambino keletą akordų, bet tuojau nuleido galvą ant rankų, pasėdėjo taip keletą minučių, pakilo ir ėmė vaikščioti po kambarį pirmyn ir atgal.

— Vargše mano mažoji Eva! — tarė jis.— Tu atvedei mane į tikrąjį kelią. Tau mirus, visko netekau, o tasai, kuris jau nebeturi ko prarasti, įgyja drąsos ir narsumo.

— Ką gi dabar ketinate daryti? — paklausė mis Ofelija.

— Atlikti savo pareigą nelaimingiems, bejėgiams žmonėms,— atsakė Sen Kleras.— Ir pirmiausia pradėsiu nuo savo tarnų, kuriems dar nieko gero nesu padaręs. O paskui... ką gali žinoti, galbūt ateityje man pavyks išgelbėti Ameriką iš tos gėdos, kuri žemina ją viso civilizuoto pasaulio akyse.

— Nejaugi manote, kad vergvaldžiai gera valia atsisakys savų teisių?

— Nežinau... Galbūt mūsų tarpe atsiras žmonių, gebančių garbę ir teisingumą vertinti ne doleriais ir centais.

— Abejoju,— pasakė mis Ofelija.

— Bet, jeigu mes išlaisvinsime savo vergus, kas jais rūpinsis, kas juos išmokys naudotis dovanota laisve savo labui? — tęsė Sen Kleras.— Mes perdaug tingūs ir nepraktiški, kad galėtume buvusiems vergams įskiepyti meilę darbui, be kurio jie nepajėgs tapti tikrais žmonėmis. Jiems teks keltis į Šiaurę, bet prisipažinkite man atvirai, ar daug Šiaurės valstijose atsiras žmonių, kurie panorės imtis auklėtojų vaidmens? Jūsų krašte nesigailima pinigo misionieriams, bet ką pasakysite, kai į jūsų miestus ir gyvenvietes ims plūsti juodaodžiai? Štai kas mane domina! Jeigu Pietūs išlaisvins savo vergus, ar apsiims Šiaurė juos auklėti? Ar daug šeimų jūsų mieste įsileis į savo namus

negrą arba negrę? Jeigu patarsiu Adolfui tapti pardavėju arba išmokti kurio nors amato, ar atsiras pirklių ir meistrų, kurie priims jį dirbti? Kiek Šiaurės valstijose yra mokyklų, kurios priims Rozą ir Džeinę? Aš noriu, pussesere, kad apie mus būtų teisingai sprendžiama. Mūsų padėtis ne iš lengvųjų. Mes engiame negrus — tai akivaizdus faktas, bet galbūt juos ne mažiau engia tie prietarai, kurie taip giliai įsišakniję Šiaurėje?

Sen Kleras vis dar vaikščiojo po kambarį, paskui tarė:

— Eisiu truputį pasivaikščioti į gatvę, pasiklausyti šio vakaro naujienų.

Jis pasiėmė skrybėlę ir išėjo.

Tomas palydėjo Sen Klerą ligi vartų ir paklausė, ar jam nereikia eiti kartu.

— Ne, drauguži,— atsakė Sen Kleras.— Po valandos sugrįšiu.

Tomas pasiliko verandoje. Buvo nuostabus vakaras, mėnesiena. Tomas sėdėjo, žiūrėdamas į krintančią fontano srovę, ir klausėsi vandens čiurlenimo. Svajojo apie savo šeimą, apie greitą grįžimą namo. Jis gaus laisvę, daug dirbs ir išpirks savo žmoną ir vaikus. Tomas patenkintas pačiupinėjo savo raumeningas rankas ir pagalvojo, kad greitai jos priklausys jam, ir tada jis nepagailės jėgų savo šeimai išlaisvinti. Paskui ėmė galvoti apie savo kilnųjį šeimininką; prisiminė gražutę Evą ir taip ilgai apie ją mąstė, jog jam pasivaideno jos auksaplaukė galvelė, linksmai besišypsanti iš žėrinčios fontano srovės. Vandens čiurlenimo užliūliuotas, jis užmigo ir sapnavo, tarsi Eva, kaip paprastai, pasišokinėdama bėga prie jo su jazminų vainiku ant galvos, o jos skruostai dega ir akys blizga iš džiaugsmo.

Staiga Tomą pažadino kažkieno balsai ir smarkus beldimas į vartus.

Jis nubėgo atidaryti. Atsargiai žengdami, keli nepažįstamieji ant neštuvų įnešė žmogų, pridengtą kažkokiu apsiaustu. Lempos šviesa apšvietė nešamo žmogaus veidą, ir galerijoje pasigirdo laukinis nevilties ir siaubo riksmas. Tai šaukė Tomas. Nepažįstamieji pro atviras svetainės duris su savo našta įėjo į vidų, kur mis Ofelija vis dar sėdėjo ir mezgė.

Sen Kleras buvo užėjęs į kavinę vakarinių laikraščių pasiskaityti. Tuo metu, kai jis skaitė, susipešė du neblaivūs džentelmenai. Sen Kleras ir dar kažkas puolė jų skirti, bandydami iš vieno susikibusiųjų atimti peilį, ir tasai peiliu smeigė Sen Klerui į šoną.

Namuose visur prasidėjo vaitojimai, šauksmai, verkšlenimai. Tarnai it pakvaišę rovėsi plaukus, raičiojosi ant žemės ir raudodami beviltiškai lakstė po verandą. Tik Tomas ir mis Ofelija neprarado sveikos nuovokos; Mari blaškėsi baisiausios isterikos ištikta. Ofelijai įsakius, svetainėje buvo paklota sofa ir ant jos paguldytas kruvinas kūnas. Sen Kleras nusilpo nuo skausmo ir, netekęs daug kraujo, apalpo. Bet nuo mis Ofelijos gaivinančių vaistų jis atsipeikėjo, atvėrė akis, apžvelgė kambarį, įdėmiai apžiūrėdamas kiekvieną daiktą, ir pagaliau jo žvilgsnis sustojo prie motinos portreto.

Atvyko gydytojas ir apžiūrėjo sužeistąjį. Iš gydytojo veido pasidarė aišku, kad nėra jokios vilties. Bet jis, mis Ofelijos bei Tomo padedamas, ramiai pats ėmė rišti žaizdą, vaitojant, verkiant ir raudant išsigandusiems tarnams, susibūrusiems prie durų ir verandos langų.

— O dabar,— tarė daktaras,— tegul jie visi iš čia išeina. Jam būtinai reikalinga visiška ramybė.

Sen Kleras atsimerkė ir įdėmiai nužvelgė nelaiminguosius, kuriuos mis Ofelija ir daktaras stengėsi išprašyti iš kambario.

— Vargšai! — tarė jis, ir skausminga atgaila šmėžtelėjo jo veide. Adolfas griežtai atsisakė išeiti. Siaubo apimtas, visiškai netekęs galvos, jis krito ant grindų, ir niekas negalėjo priversti jo atsikelti. Kiti, paklusę mis Ofelijai, išėjo. Jinai įtikino juos, kad nuo tylos ir ramybės priklauso jų sužeisto šeimininko gyvybė.

Sen Kleras vos galėjo ištarti žodį. Jis gulėjo užmerktomis akimis; buvo matyti, kad jį kankina skaudžios mintys. Po valandėlės jis padėjo ranką ant šalia klūpančio Tomo rankos ir tarė:

— Tomai, vargšeli!

— Ką, šeimininke? — rimtai paklausė Tomas.

— Aš mirštu, — pasakė Sen Kleras, spausdamas jam ranką.

Valandėlę jis tylėdamas žiūrėjo į Tomą. Paskui užmerkė akis, bet Tomo rankos nepaleido.

— Jis netenka sąmonės,— pasakė gydytojas.

Mirtinas blyškumas užliejo Sen Klero veidą, kuris tapo nuostabiai ramus, lyg miegančio pavargusio vaiko.

Po valandėlės jis vėl atvėrė akis, kurios švietė vidiniu džiaugsmu, ištarė: „Mama"— ir mirė...

XXIX skyrius

BEGLOBIAI

Mes dažnai girdime, kokioje beviltiškoje padėtyje atsiduria negrai vergai, netekę savo šeimininko. Ir nenuostabu, nes visame pasaulyje nėra didesnių beglobių ir labiau apleistų žmonių už vergus, kuriuos ištinka tokia nelaimė.

Tėvo netekusį vaiką globoja draugai ir įstatymas; jam pripažįstamos jo teisės. O vergas neturi nieko. Įstatymas neteikia jam jokių teisių, laiko jį vien preke. Vienintelę progą žmoniškai gyventi vergai gauna tik tada, kai atsitiktinai patenka pas gerą šeimininką, o jeigu jis miršta, vergui ničnieko nebelieka.

Nedaug pasaulyje žmonių, mokančių žmoniškai ir kilniaširdiškai naudotis savo valdžia. Tai visiems gerai žinoma; o geriausiai tai žino vergai. Jie puikiai supranta turį daugybę progų patekti į blogo ir žiauraus šeimininko rankas. Štai kodėl vergai taip ilgai verkia, mirus geram šeimininkui.

Kai Sen Kleras amžinai užmerkė akis, visus namus apėmė siaubas ir neviltis. Mirtis jį ištiko taip netikėtai pačiame jėgų ir jaunystės žydėjime! Visuose kambariuose ir galerijose pasigirdo raudos.

Amžinai nuolaidžiaujanti savo užgaidoms ir įnoriams, silpnavalė Mari negalėjo pakelti tokio skaudaus smūgio, ir tuo metu, kai vyras merdėjo, ji be paliovos alpo, ir todėl tasai, su kuriuo ji buvo surišta vedybų ryšiais, paliko ją amžinai, negalėdamas net paskutinį kartą pasakyti jai „sudie".

Mis Ofelija su jai būdinga dvasios stiprybe ir susitvardymu nesitraukė nuo Sen Klero iki paskutinės minutės. Visa jos būtybė virto regėjimu, klausa ir dėmesiu; ji darė tai, kas dar galima buvo padaryti.

Tomas pradžioje nė nepagalvojo, kad šis staigus smūgis pasmerks jį amžinai vergijai. Bet štai pasibaigę iškilmingos laidotuvės, kuriose netrūko nei gedulingo krepo, nei maldų, nei liūdnų veidų. O po jų ir vėl ėmė ristis šaltos kasdieninio gyvenimo bangos, ir visiems kilo klausimas: ką dabar daryti?

Šis klausimas kilo ir Mari galvoje, kai ji gedulo drabužiais sėdėjo dideliame krėsle, sunerimusių vergų apsupta, ir žiūrinėjo krepo ir juodos medžiagos pavyzdžius. Šis klausimas kilo ir mis Ofelijai, kuri jau ėmė galvoti apie grįžimą į tėviškę. Tasai klausimas kilo ir vergų sąmonėje; jie puikiai žinojo, kokia bejausmė ir žiauri jų šeimininkė, kurios valdžioje dabar jie pasiliko. Visi gerai suprato, kad tų malonių, kuriomis ligi šiol naudojosi, susilaukdavo ne iš jos, bet iš savo šeimininko. O dabar, kai jo nebebuvo, niekas jų nebeapgins nuo savavaliavimo ir despotizmo šios beširdės moters, kuri nelaimių ištikta pasidarė dar žiauresnė.

Kartą, jau maždaug dviem savaitėms praslinkus po laidotuvių, kažką dirbdama savo kambary, mis Ofelija išgirdo tyliai beldžiant. Atidariusi duris, ji pamatė jauną kvarteronę gražuolę Rozą. Jos plaukai buvo sutaršyti, o akys patinusios nuo ašarų.

— O mis Fele! — sušuko jinai, puldama ant kelių ir įsikibdama į jos suknelės klostes.— Nueikite ir paprašykite misis Mari man atleisti! Ji siunčia mane nuplakti! Štai žiūrėkite!

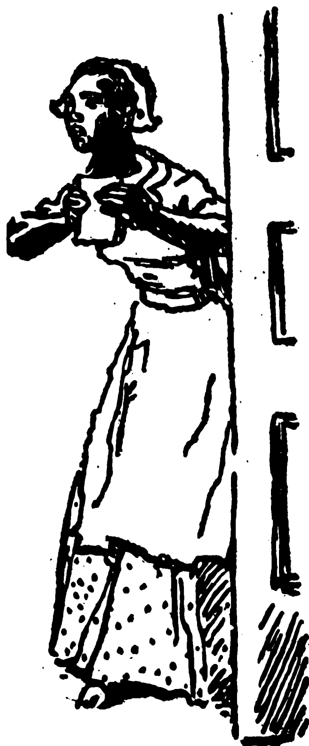
Ir jinai padavė mis Ofelijai kažkokį raštelį.

Tai buvo švelnia Mari ranka parašytas įsakymas vienam tų žiaurių niekšų, kurie anuo metu laikė specialias įstaigas vergams plakti. Rašte buvo prašoma jo įteikėjai įkirsti penkiolika rykščių.

— Ką gi tu padarei? — paklausė mis Ofelija.

— Jūs žinote, mis Fele, mano toks jau kvailas būdas! Žinoma, aš bjauriai pasielgiau! Rengiau misis Mari, ir jinai sudavė man per veidą. O aš nepagalvojusi prikalbėjau

jai įžūlybių. Ir jinai pasakė, kad vieną kartą visam laikui išvarys iš manęs visą puikybę. Ir štai parašė raštelį ir liepė man pačiai jį nunešti. Jau geriau mane būtų užmušusi!

Mis Ofelija stovėjo, laikydama rankoje raštelį, ir galvojo, ką daryti.

— Matote, mis Fele,— tęsė Roza,— aš neprieštaraučiau, jeigu mane išplaktumėte jūs arba misis Mari. Bet siųsti mane pas vyrą, ir dar tokį baisų — juk tai gėda, mis Fele!

Mis Ofelijai buvo gerai žinomas šis paprotys siųsti moteris ir merginas į specialias plakimo įstaigas ir atiduoti jas į pačių niekšingiausių vyrų rankas — niekšingiausių jau vien todėl, kad jie pasirenka tokį amatą. Ji žinojo apie tai ir anksčiau, bet tik dabar viską suvokė, pamačiusi grakščią, gražią Rozą, kuri virpėjo iš nevilties. Ofelijos širdyje pabudo moters garbės jausmas, prabilo Naujojoje Anglijoje gimusios laisvos moters kraujas; jos skruostai paraudo, o širdis iš pasipiktinimo ėmė smarkiai plakti. Bet, būdama kaip ir visada atsargi, ji susitvardė ir, stipriai suspaudusi saujoje raštelį, pasakė Rozai:

— Palauk, mano vaikeli, aš pasikalbėsiu su tavo šeimininke.

„Gėdinga! Baisu! Šlykštu!"— kartojo ji pati sau, eidama į svetainę.

Mari sėdėjo krėsle. Auklė šukavo jai plaukus, o Džeinė, sėdėdama priešais ją ant grindų, trynė kojas.

— Kaip jūs šiandien jaučiatės? — paklausė mis Ofelija.

Mari iš pradžių nieko neatsakė, tik giliai atsiduso ir užmerkė akis. O paskui tarė:

— Nežinau, brangioji! Tikriausiai geriau man niekad nebus!

Ir nusišluostė akis batisto nosine, apsiūlėta plačiu juodu apvadu.

— Aš atėjau,— tarė mis Ofelija, lengvai pasikosčiodama, kaip kad paprastai prieš sunkų pokalbį,— pasikalbėti su jumis dėl vargšės Rozos.

Mari plačiai atvėrė akis, jos išblyškę skruostai nukaito, ir ji šiurkščiai paklausė:

— O kas gi jai?

— Ji labai gailisi dėl savo elgesio.

— Gailisi? Reikėjo anksčiau apie tai pagalvoti! Gana prisikentėjau dėl jos įžūlumo. Aš ją pamokysiu!.. Ji bus man švelni kaip šilkas.

— Ar negalite jos nubausti kuriuo nors kitu būdu, ne tokiu žeminančiu? Juk tai baisi gėda!

— Aš ir noriu ją pažeminti. Taip, noriu pažeminti! Išpuiko! Manosi panelė esanti — bjaurybė! Užmiršo, kad ji paprasta vergė. Aš ją taip pamokysiu, kad jinai iškart atsipeikės ir sužinos, kas esanti!

— Bet pagalvokite, mieloji, kad, atimdami iš jaunos merginos gėdos jausmą, jūs tuo pačiu ją ištvirkinsite.

— Gėdos jausmą! — sušuko Mari, paniekinamai nusijuokdama.— Perdaug įmantrus žodis juodiesiems! Aš noriu jai įrodyti, kad ji nėra pranašesnė už tas apdriskusias mergšes, kurios valkiojasi gatvėmis. Gavusi rykščių, daugiau neberies prieš mane nosies!

— Tai labai žiauru! Jūs už tai atsakysite prieš dievą! — sušuko mis Ofelija.

— Žiauru? Aš liepiau įkrėsti jai penkiolika sykių, ir tai nestipriai! Ir jūs tai vadinate žiaurumu!

— Ar ne žiauru? Esu tikra, kad kiekviena mergaitė jos vietoje geriau sutiktų mirti.

— Jūs sprendžiate apie ją pagal save. Juk negrės pratusios prie tokių bausmių. Tai vienintelis būdas jas sudrausti. Vos tik parodai joms nors truputį švelnumo, tuoj ima tau joti ant sprando, kaip paprastai ir darydavo mano vergai. O dabar aš jiems parodysiu, kur jų vieta! Noriu, kad jie žinotų, kaip turi elgtis, o jei ne — nuplakdin-

siu visus ligi vieno! — užbaigė Mari, ryžtingai apsižvalgydama aplinkui.

Džeinė susigūžė ir nuleido galvą, supratusi, kad šie žodžiai taikomi jai. Mis Ofelija atrodė taip, lyg jai būtų davę praryti parako, kuris tuoj ims ir sprogs. Bet, supratusi, kad bergždžias darbas tęsti ginčą su tokia užsispyrusia ir žiauria moterimi, ji stipriai sučiaupė lūpas, atsikėlė ir išėjo iš kambario.

Skaudu jai buvo pranešti Rozai, kad nieko negalinti padėti. Netrukus atėjo vienas negras ir pasakė, kad šeimininkė liepė jam nuvesti Rozą į plakimo įstaigą. Rozą išvedė, nepaisydami jos maldavimų ir ašarų.

Praslinko keletas dienų. Tomas susimąstęs stovėjo verandoje. Prie jo priėjo Adolfas. Šeimininkui mirus, jaunuolis nebeatgavo ramybės ir buvo visiškai nusiminęs. Jis žinojo, kad Mari jo negali pakęsti, bet kol buvo gyvas Sen Kleras, Adolfas to nepaisė. O dabar, Sen Klerui mirus, jis ištisas dienas drebėjo iš baimės, nežinodamas, koks likimas jo laukia. Mari jau keliskart tarėsi su savo patikėtiniu. Sen Klero brolio patariama, jinai nusprendė parduoti savo dvarą ir visus tarnus, išskyrus tuos, kurie priklausė jai asmeniškai; savuosius tarnus ji ryžosi pasiimti drauge į tėvo plantacijas, kur netrukus ketino persikelti.

— Ar žinai, Tomai, kad mus visus parduos? — tarė Adolfas.

— Kas tau sakė? — paklausė Tomas.

— Buvau pasislėpęs už užuolaidos, kai šeimininkė kalbėjosi su patikėtiniu. Po kelių dienų mus visus išsiųs į varžytines, Tomai.

— Tebūnie viešpaties valia! — pasakė Tomas, sudėdamas rankas, ir giliai atsiduso.

— Mes niekad daugiau nebeturėsime tokio šeimininko,— tvirtai įsitikinęs tarė Adolfas.— Bet geriau būti parduotam, negu pasilikti pas mūsų šeimininkę.

Tomas nusigręžė. Jam suspaudė širdį. Išsvajotos laisvės, toli esančios žmonos ir vaikų paveikslas skausmingai iškilo jam prieš akis, kaip prie pat kranto skęstančiam jūrininkui anapus juodų bangų keteros šmėkšteli gimtinės varpinė bei mieli stogai, tartum norėdami atsisveikinti...

Tomas dar tvirčiau suspaudė ant krūtinės rankas ir nurijo karčias ašaras. Iškankinta jo širdis taip tvirtai tikėjo netolima laisve, jog ši žinia buvo jam skaudus smūgis, ir juo ilgiau jis kartojo: „Teesie tavo valia", juo nelaimingesnis jautėsi.

Jis nuėjo ieškoti mis Ofelijos, kuri, Evai mirus, elgėsi su juo itin maloniai ir pagarbiai.

— Mis Ofelija,— tarė Tomas,— šeimininkas Sen Kleras žadėjo suteikti man laisvę. Jis sakė jau pradėjęs rūpintis dokumentais. Jeigu mis Felė malonėtų pasikalbėti su šeimininke, galbūt ši išpildytų misterio Sen Klero valią.

— Aš pakalbėsiu, Tomai, ir padarysiu visa, ką galiu,— pasakė mis Ofelija.— Bet jeigu šis reikalas pareina nuo misis Sen Kler, tai iš anksto sakau, kad labai maža vilties, tačiau aš pabandysiu.

Šis pokalbis įvyko, praslinkus kelioms dienoms po nuotykio su Roza, kai mis Ofelija ruošėsi jau vykti namo, į Šiaurę.

Rimtai pagalvojusi, ji padarė išvadą, kad per daug pasikarščiavo, kalbėdama su Mari dėl Rozos, ir pasiryžo dabar kiek galėdama tramdyti karštą savo būdą. Ir štai, pasiėmusi mezginį, ji pakilo ir nuėjo į Mari kambarį, iš anksto davusi sau žodį vesti derybas dėl Tomo kiek galima diplomatiškiau.

Mari gulėjo ant sofos, alkūne pasirėmusi į pagalvę, o Džeinė, kuri grįžo iš parduotuvės su pirkiniais, dėliojo prieš ją įvairius juodų plonų medžiagų pavyzdžius.

— Šita gera,— tarė Mari, atidėjusi vieną pavyzdį.— Tik ne visiškai esu tikra, ar ji tinka gedului.

— Kaipgi, šeimininke! Kuo puikiausiai! — greit atsakė Džeinė.— Generolo Derbenono našlė pereitą vasarą, vyrui mirus, dėvėjo kaip tik tokią suknelę. Ir buvo labai gražu!

— Kaip jūs manote? — paklausė Mari mis Ofeliją.

— Skonio dalykas,— atsakė mis Ofelija.— Apie drabužius jūs turėtumėte daugiau už mane nusimanyti.

— Pasirodo,— pareiškė Mari,— kad aš visiškai neturiu jokios suknelės. O kadangi ketinu parduoti sodybą ir sekančią savaitę važiuoti pas tėvą, tai reikia ką nors greičiau nuspręsti.

— Jau ruošiatės išvykti?

— Taip. Sen Klero brolis ir patikėtinis mano, kad visą inventorių ir negrus geriau būsią parduoti iš varžytinių, o dvarą pavesti patikėtinio priežiūrai.

— Norėčiau su jumis pasikalbėti vienu reikalu,— pasakė mis Ofelija.— Ogiustenas žadėjo Tomui laisvę ir jau buvo pradėjęs tvarkyti kai kuriuos formalumus. Manau, kad jūs užbaigsite šį pradėtą reikalą?

— Suteikti Tomui laisvę? Jokiu būdu! — šiurkščiai atšovė Mari.— Tomas yra vienas vertingiausių ir brangiausių vergų... Ne, tai neįmanoma! Už jį pirkėjai gerai sumokės. Taip, o be to, kam gi jam laisvė? Juk daug geriau gyventi taip, kaip jis dabar gyvena.

— Bet jis labai trokšta tapti laisvu žmogumi! Ir šeimininkas jam pažadėjo,— pasakė mis Ofelija.

— Na ir tegul sau trokšta! — atsakė Mari.— Visi jie geidžia laisvės todėl, kad visada nepatenkinti ir trokšta to, kas neįmanoma. Ne, iš principo esu nusistačiusi prieš vergų išlaisvinimą. Leiskite šeimininkui rūpintis jo vergais, ir jie gyvens be vargo ir nepriteklių. O tik išlaisvinkite juos, ir jie taps valkatomis, tingės bet ką dirbti, girtaus ir visiškai nusmuks. Aš šimtus kartų mačiau tokius pavyzdžius. Laisvė — jiems didžiausia žala.

— Bet juk Tomas toks darbštus, romus ir pamaldus.

— Na ir kas iš to? Aš šimtus tokių mačiau. Jis geras tol, kol yra gerose rankose, štai ir viskas!

— Bet, mieloji,— tęsė mis Ofelija,— jeigu jūs jį parduosite, jis gali patekti į labai blogas rankas.

— Niekai! — atšovė Mari.— Kodėl geras negras būtinai turi patekti pas blogą šeimininką? Tai tik šnekos! Daugumas šeimininkų geri ir patikimi žmonės. Aš gimiau ir užaugau čia, Pietuose, ir niekad nemačiau šeimininkų, kurie su negrais elgtųsi blogiau, negu jie to nusipelnė. To nėra ko bijoti.

— Tegul ir taip,— tvirtai tarė mis Ofelija,— bet aš žinau, kad vienas iš jūsų vyro priešmirtinių norų buvo suteikti Tomui laisvę. Jis tai pažadėjo mirštančiai Evai, ir man nė į galvą nebuvo atėję, kad jūs nesutiksite įvykdyti paskutinės jo valios.

Tai išgirdusi, Mari prisidengė nosine veidą, ėmė graudžiai verkti ir labai uoliai uostyti savo flakoną.

— Visi prieš mane! — sukukčiojo jinai.— Visi man tokie negailestingi! Aš niekad nesitikėjau, kad jūs galite priminti man mirusius. Nejaugi jūsų širdis tokia nejautri? Taip, niekam nė galvoj, kokie skaudūs išbandymai teko mano daliai. Viešpatie, kokia aš nelaiminga! Turėjau vienturtę dukrelę — netekau jos! Turėjau vyrą, kuris taip jautriai mokėjo mane suprasti ir vertinti,— o mane labai sunku suprasti,— ir jį taip pat iš manęs atėmė! O jūs esate tokia žiauri ir primenate šias skaudžias mano nelaimes. Gal jūsų norai buvo geri, bet tai šiurkštu, tai žiauru!

Ir Mari vėl ėmė dusdama raudoti, šaukti auklę, kad toji atidarytų langus, atneštų jai kamparo, suvilgytų kaktą ir atsegtų drabužius. Prasidėjo įprastinis sąmyšis, ir mis Ofelija nuskubėjo į savo kambarį.

Ji galutinai suprato, kad pasikalbėjimai nieko gera neduos. Mari puikiai mokėjo vaidinti isterijos priepuolius. Tereikėdavo jai priminti, kad jos vyras ir Eva norėjo išlaisvinti visus tarnus, ir ji tučtuojau griebdavosi isterijos. Tačiau mis Ofelija vis dėlto padarė Tomui visa, ką galėjo: parašė laišką misis Šelbi ir pranešė jai apie jo nelaimes, būtinai prašydama jį išpirkti.

Sekančią dieną Tomas ir Adolfas drauge su pustuziniu kitų nelaisvės draugų buvo nuvesti į vergų turgų vienam pirkliui, kuris ruošė vergų partiją varžytinėms.

XXX skyrius

VERGŲ TURGAVIETĖ

Vergų turgavietė! Galbūt kai kurie mūsų skaitytojai įsivaizduoja šią siaubingą vietą panašią į tamsią, dvokiančią landynę. O ne, naivūs draugai! Mūsų laikais žmonės išmoko daryti nusikaltimus meniškai ir švelniai, neįžeisdami padorios visuomenės akių ir jausmų. Gyvoji žmonių prekė rinkoje labai aukštai vertinama, todėl jie nupenimi, laikomi švariai, jais rūpinamasi, kad jie būtų sveiki, kad pirkėjui būtų patrauklūs.

Vergų turgavietė Naujajame Orleane — pastatas, niekuo ypatingai nesiskiriantis nuo kitų pastatų ir toks pats švarus. Kiekvieną dieną po stogine išilgai namo jūs galite pamatyti išsirikiavusias eiles negrų ir negrių, stovinčių čia tam, kad žinotumėte, kuo prekiaujama viduje. Jūs būsite pagarbiai pakviesti užeiti pasižiūrėti prekių, ir ten rasite daugybę vyrų, brolių, seserų, tėvų, motinų, mažų vaikų, kurie parduodami ir skyrium, ir kartu, pagal pirkėjo pageidavimą. Juos galima pirkti, išsinuomoti už įkaitą, iškeisti į bet kurią prekę — žodžiu, daryti visa, ko tik pirkėjas įsigeidžia.

Praslinkus dviem dienoms po mis Ofelijos ir Mari pasikalbėjimo, Tomas, Adolfas ir koks pustuzinis kitų Sen Klero vergų buvo pavesti rūpestingai ir patikimai vergų prekybininko misterio Skegso globai, kuris sekančią dieną turėjo juos pristatyti į varžytines.

Tomas, kaip ir daugumas vergų, turėjo pasiėmęs gana talpią skrynelę su daiktais. Nakčiai visi negrai buvo nuvesti į ilgą patalpą. Ten buvo susirinkę daug kitų įvairaus amžiaus bei odos atspalvių vyrų, ir visi linksmai kvatojo.

— Štai taip ir reikia! Linksminkitės, vyručiai, linksminkitės! — kalbėjo misteris Skegsas.— Pas mane negrai visada linksminasi! Šaunuolis, Sembai! — sušuko jis stambiam negrui, lėkštais pokštais sukėlusiam tą linksmybę ir šūkavimus.

Tomas, kaip ir reikėjo tikėtis, nebuvo linkęs linksmintis. Jis pasistatė skrynią kuo toliau nuo triukšmingos draugijos, atsisėdo ir priglaudė galvą prie sienos.

Žmonių pirkliai stengėsi vergų tarpe nuolat palaikyti triukšmingą linksmumą — tai geriausia priemonė išgydyti juos nuo liūdnų minčių; linksmindamiesi vergai užmiršta savo baisią būklę. Nuo tos akimirkos, kai negras nuperkamas Šiaurės turguje, ligi tol, kol patenka į Pietus, stengiamasi, kad jis būtų bejausmis, nieko negalvotų, surambėtų. Pirklys renka vergų partijas Kentukio arba Virginijos valstijose ir gabena negrus į kokią nors sveikatai tinkamą vietą, dažnai net į kurortą, kad jie pariebėtų. Ten jie ištisą dieną penimi, bet kad kai kuriuos vis tiek apninka liūdesys, tai jiems pasamdomas smuikininkas, ir

jie verčiami šokti. O tas, kuris atsisako linksmintis, kuriam mintys apie žmoną, vaikus bei namus to neleidžia daryti, yra laikomas niurna, užsispyrėliu, pavojingu, ir jis patiria įvairius kankinimus, kokius tik sugeba išgalvoti kietaširdžiai, prieš nieką už savo veiksmus neatsakingi žiauruoliai. Vergai verčiami būti linksmi, guvūs, greiti, ypač kai juos kas mato, ir jie iš visų jėgų stengiasi atrodyti kupini gyvenimo džiaugsmo, tuo būdu vildamiesi gauti gerą šeimininką.

— Ką gi čia šis negras veikia? — paklausė Sembas, žengdamas prie Tomo, kai misteris Skegsas išėjo iš kambario. Sembas buvo milžiniško ūgio, juodas kaip suodžiai, gyvas, judrus ir veržlus. Jis amžinai krėtė išdaigas ir vaipėsi.— Tai ką gi tu čia veiki? — paklausė Sembas, dar arčiau priėjęs prie Tomo ir žaismingai baksonodamas kumščiu į pašonę.— Ar tik neužsisvajojai?

— Rytoj mane parduos iš varžytinių,— ramiai atsakė Tomas.

— Parduos iš varžytinių! Cha cha! Vyručiai, argi nejuokinga? Norėčiau būti jo vietoje! Na, sakykite, ar neprajuokinčiau visų pirkėjų? O čia kas toks? Tave irgi rytoj parduos? — pridūrė Sembas ir nesivaržydamas uždėjo ranką Adolfui ant peties.

— Prašau palikti mane ramybėje! — piktai tarė Adolfas ir pasišlykštėdamas pasitraukė nuo jo.

— Oho, vyručiai! Jis baltas negras, baltas kaip grietinė, išsikvėpinęs! — tęsė Sembas, priėjęs prie Adolfo ir uostydamas jį.— O dieve! Juk jis tiesiog sutvertas tabako parduotuvei — juo lyg kvepalais galima iškvėpinti uostomąjį tabaką! Dieve mano, juo galima iškvėpinti visą parduotuvę!

— Sakau tau — atsitrauk! — suriko įsiutęs Adolfas.

— Ak, kokie mes jautruoliai, mes, baltieji negrai! Nagi pažvelkite į mus! — Ir Sembas ėmė mėgdžioti Adolfą.— Didžiuojamės, riečiame nosį! Turbūt mes gyvenome geroje šeimoje?

— Taip,— atsakė Adolfas,— turėjau šeimininką, kuris už jus visus nebūtų nė sudilusio skatiko davęs.

— Tik pagalvokit! — sušuko Sembas.— Koks aš džentelmenas!

— Aš priklausiau Sen Klerų šeimai,— išdidžiai pasakė Adolfas.

— Iš tikrųjų! Pakarkite mane, jeigu jie nesidžiaugia, atsikratę tokio turto! Turbūt parduoda tave drauge su nereikalingais indais ir įvairiu šlamštu! — pasakė Sembas, vaipydamasis bei erzindamas Adolfą.

Šių patyčių įsiutintas, Adolfas puolė savo priešą, keikdamasis ir mojuodamas kumščiais. Visi ėmė taip šaukti ir kvatoti, jog, išgirdęs šį triukšmą, atbėgo misteris Skegsas.

— Kas yra, vyručiai? Tvarkos! Tvarkos! — sušuko jis, mojuodamas ilgu rimbu.

Visi pabiro į šalis. Tik vienas Sembas, kuris naudojosi ypatinga juokdario privilegija, tebestovėjo toje pačioje vietoje, vaipydamasis ir išsisukinėdamas nuo šeimininko kirčių.

— Mes čia niekuo dėti, šeimininke. Mes ramūs ir drausmingi, tai vis tie, naujieji! Tokie mušeikos... erzinasi ir juokiasi iš mūsų.

Tai išgirdęs, šeimininkas atsigręžė į Tomą ir Adolfą ir, nežiūrėdamas kas kaltas, kas nekaltas, nudyrė abiem kailius. Paskui įsakė visiems tučtuojau gulti ir išėjo iš kambario.

Skaitytojui gal bus įdomu tuo tarpu žvilgtelėti į moterims skirtas patalpas. Jis pamatys ten daug įvairios spalvos bei atspalvių ir įvairaus amžiaus miegančių žmogystų. Čia yra ir juodų, ir baltų, ir mažų vaikų, ir senių. Štai gražutė dešimties metų mergytė; vakar buvo parduota jos motina, ir jinai praleido naktį verkdama, kol pagaliau užmigo, ir niekas nė nepažvelgė į ją. Štai sena, nukaršusi negrė; jos sausos rankos ir sukumpę pirštai rodo, kad jai teko sunkiai dirbti. Rytoj parduos ją už skatikus, kaip netikusią prekę. Aplinkui guli dar keturiasdešimt—penkiasdešimt moterų, apsivyniojusios galvas antklodėmis arba kokiu nors drabužiu. Bet kampe, skyrium nuo kitų, sėdi dvi truputį neįprastos išvaizdos moterys. Viena jų — padoriai apsirengusi, gal penkiasdešimties metų, romių akių, malonaus, švelnaus veido mulatė. Jos galvą puošia aukštas, gražus skaisčiai raudonos spalvos turbanas iš geriausios rūšies šilko; ji dėvi

švarią, dailiai pasiūtą geros medžiagos suknelę. Matyti, kad jos šeimininkai rūpinosi ja. Šalia, prisiglaudusi prie jos, sėdi penkiolikos metų mergaitė, jos duktė. Jinai kvarteronė — tai matyti iš šviesesnio odos atspalvio, nors vis dėlto labai panaši į motiną. Jos akys tokios pat meilios, tamsios, ilgomis blakstienomis, o plaukai — puikūs, garbanoti, rusvi. Mergaitė irgi tvarkingai apsirengusi, švelnios baltos rankos, atrodo, nemačiusios juodo darbo. Abi turės būti parduotos rytoj drauge su Sen Klero vergais. Jų buvęs šeimininkas, kuris greit gaus paštu už jas pinigus, yra geras krikščionis, gyvenantis Niujorke. Gavęs pinigus, jis nueis į bažnyčią ir daugiau apie jas nebegalvos.

Jos abi — vadinsime jas Suzana ir Emelina — tarnavo vienai simpatingai ir pamaldžiai ledei iš Naujojo Orleano; ji buvo joms labai gera. Jos net buvo mokomos skaityti bei rašyti, ir abidvi buvo tokios laimingos, kiek apskritai galima būti laimingam tokiomis gyvenimo sąlygomis. Jų globėjos reikalus tvarkė vienintelis sūnus, kuris, būdamas nerūpestingas, įklimpo į skolas ir pagaliau bankrutavo. Viena jo pagrindinių kreditorių buvo stambi Niujorko firma B. ir K°, kuri apie jo bankrotą pranešė savo patikėtiniui Naujajame Orleane. Patikėtinis aprašė jo turtą, kurio didžiausia vertė buvo šios dvi moterys ir daugybė negrų, dirbančių plantacijose, ir pranešė apie tai į Niujorką. Kadangi misteris B. gyveno laisvoje valstijoje ir, kaip minėjome, buvo doras krikščionis, tai dėl šio patikėtinio laiško pateko į keblią padėtį. Jam nepatiko vergų prekyba — taip, žinoma, nepatiko,— bet kalba ėjo apie trisdešimt tūkstančių dolerių, o trisdešimt tūkstančių dolerių perdaug stambi suma, kad dėl principų jos atsisakytum. Ir štai B. pradėjo ilgus pasitarimus su tokiais žmonėmis, kuriuos iš anksto žinojo jam pritarsiant, o paskui parašė savo advokatui, kad tas pasielgtų savo nuožiūra ir pasirūpintų pinigais.

Sutartu laiku į Naująjį Orleaną atėjo laiškas, o kitą dieną Suzana ir Emelina buvo nugabentos į vergų turgavietę, kur turėjo būti parduotos per artimiausias varžytines. Ir kol jas silpnai apšviečia mėnulio spinduliai, prasiskverbę pro lango grotas, pasiklausykime jų pašne-

kesio. Abi jos verkia, bet kiekviena verkia tyliai, kad antroji negirdėtų.

— Mama, padėk galvą man ant kelių ir pabandyk snūstelti,— sako mergaitė, dėdamasi esanti rami.

— Negaliu miegoti, Ema, negaliu! Juk paskutinę naktį mudvi leidžiame drauge!

— Ak mama, nekalbėk taip! Kas gali žinoti, gal mus abi kartu parduos! Juk tas žmogus pasakė, kad abi esame puiki prekė, ir mus parduos į gerą vietą.

— O Emelina, jeigu daugiau nebepasimatysim, jeigu mus parduos rytoj į plantacijas ne tam pačiam šeimininkui, niekad neužmiršk, kaip buvai iš pat mažens gerai auklėjama ir mokoma.

Taip kalba nelaiminga motina, nes ji žino, kad rytoj jos duktė gali atitekti bet kuriam niekšui, žiauriam, negailestingam šeimininkui, jeigu tik jis turės pakankamai pinigų už ją sumokėti.

Bet štai išaušo rytas, ir visi sujudo. Garbusis misteris Skegsas guviai triūsia, ruošdamas varžytinėms savo prekes. Greitu žvilgsniu jis apžiūri vergų drabužius, kiek-

vienam liepia atrodyti linksmiau bei žvaliau ir pagaliau išrikiuoja visus pusračiu, kad paskutinį kartą prieš pardavimą apžvelgtų juos nuo galvos ligi kojų.

* * *

Marmurinėmis biržos grindimis po prabangiu kupolu vaikštinėja įvairių tautybių žmonės. Visuose kampuose įruoštos nedidelės tribūnos aukcionieriams. Į dvi iš jų, stovinčias priešinguose galuose, jau buvo įkopę du šaunūs ir iškalbingi džentelmenai, kurie, čia angliškai, čia prancūziškai, kiek galėdami gyrė gerąsias savo gausių prekių savybes. Prie trečios, dar neužimtos tribūnos spietėsi grupė vergų, laukiančių, kada prasidės pardavimas. Čia buvo Sen Klero tarnai — Tomas, Adolfas ir kiti. Čia pat stovėjo Suzana ir Emelina, laukiančios savo likimo išgąstingais ir nusiminusiais veidais. Juos supo įvairūs žiūrovai, kurie dar nebuvo apsisprendę, ar apskritai pirks ką nors, ar ne. Jie čiupinėjo, apžiūrinėjo vergus, aptardami jų kūno sudėjimą taip, kaip žokėjai aptaria arklių savybes.

— Ei, Alfai! Koks galas čia tave atnešė? — sušuko kažkoks jaunas šmaikštuolis, pliaukštelėjęs per petį elegantiškai apsirengusiam jaunuoliui, kuris pro lornetą apžiūrinėjo Adolfą.

— Matai, man reikia tarno, o aš girdėjau, kad parduodami Sen Klero vergai. Tai ir atėjau jų pasižiūrėti.

— Sergėk dieve, kad aš pirkčiau kurį nors iš Sen Klero žmonių! Sugadinti negrai, visi ligi vieno! Akiplėšos ir savivaliautojai, tikri velniai! — pasakė antrasis.

— Aš to nebijau! Tegu tik pateks į mano rankas, greit išvarysiu iš jų pasipūtimą. Jie tuojau pajus, kad jų šeimininkas ne toks kaip mesjė Sen Kleras! Garbės žodis, aš pirksiu šitą šaunų vyruką! Neblogai atrodo.

— Brangiai tau kaštuos, pamatysi. Juk jis įpratęs švaistyti pinigus. Visą turtą vėjais paleis.

— Ne, pas mane šis lordas greit atpras eikvoti šeimininko turtą. Pakaks tik kokį vieną kitą kartą jį nusiųsti į šaltąją, kad jam ten nuogam gerokai nudirtų kailį.

Pamatysi, mokėsiu jam proto įkalti! Aš jau su juo susidorosiu, būk ramus! Nuspręsta, pirksiu jį.

Tomas tiriamu žvilgsniu stebėjo veidus, šmėsčiojančius aplink, ieškodamas žmogaus, kurį jis norėtų pavadinti savo šeimininku. Jeigu jums, skaitytojau, būtinai reikėtų iš dviejų šimtų žmonių išsirinkti vieną, kuris taptų jūsų visišku valdovu, jūs turbūt, kaip ir Tomas, suprastumėte, kad maža yra žmonių, kuriems ramia sąžine galėtumėte patikėti savo likimą. Tomas matė įvairiausius žmones: augalotus, apkūnius, riebius; mažučius, rėksnius, sulysusius; labai orius, džiūsnas ir pikčiurnas — daugybę bukagalvių, menkų žmogiūkščių, kurie su vergais elgėsi kaip su skiedromis: jei reikia, kuo ramiausiai sviedžia juos į ugnį, jei ne — palieka pintinėje. Bet jis nematė nė vieno, kuris būtų buvęs panašus į Sen Klerą.

Prieš pat varžytines prie vergų būrio priėjo kresnas, raumeningas žmogus languotais marškiniais, atlapa krūtine ir labai sudėvėtomis nešvariomis kelnėmis. Jis alkūnėmis prasiskyrė sau kelią pro minią, kaip žmogus, ketinąs aktyviai dalyvauti biznyje. Tomą apėmė nenugalimas pasišlykštėjimas, beveik tolydžio didėjantis siaubas. Buvo matyti, kad šis žmogus, nors ir žemo ūgio, bet velniškai tvirtas. Jo apvali galva, išvirtusios šviesiai pilkos akys, tankūs balkšvi antakiai, šiurkštūs it vielos nuo saulės išblukę plaukai — viskas, reikia pripažinti, buvo atgrasu. Į savo didžiulę bjaurią burną jis grūdo tabaką, čiulpė ir tolydžio smarkiai ir mitriai spjaudė geltonais syvais. Jo rankos buvo milžiniškos, įrudusios saulėje, apželusios ir strazdanotos, o panagės juodut juodutėlės.

Šis žmogus nesivaržydamas apžiūrinėjo kiekvieną vergą. Jis čiupo Tomą už žandikaulio ir pražiodė jį, norėdamas apžiūrėti dantis; paskui, užraitojęs jam rankoves, apčiupinėjo raumenis, apgręžė jį ir liepė pašokinėti, norėdamas pažiūrėti, ar vikrus.

— Iš kur esi kilęs? — trumpai paklausė Tomą.

— Iš Kentukio valstijos, šeimininke,— atsakė Tomas, apsižvalgydamas aplink, tarsi ieškodamas išsigelbėjimo.

— Ką dirbai?

— Buvau fermos prievaizdu,— atsakė Tomas.

— Taip ir patikėsiu! — trumpai atrėžė tasai nueidamas. Jis minutėlę stabtelėjo prie Adolfo. Paskui išspjovė tabako syvus ant jo blizgančių batų, prunkštelėjo su panieka ir nuėjo toliau prie Suzanos ir Emelinos. Sunkia nešvaria savo ranka jis prisitraukė mergaitę arčiau, apčiupinėjo jos kaklą ir krūtinę, palietė rankas, apžiūrėjo dantis ir pastūmė ją prie motinos, kurios skausmingame veide atsispindėjo visos kančios, kurias ji patyrė, kol šitas šlykštus žmogus apžiūrinėjo jos dukterį.

Išsigandusi mergaitė ėmė verkti.

— Liaukis, bjaurybe! — sušuko pardavėjas.— Negalima žliumbti, varžytinės prasideda!

Ir varžytinės prasidėjo.

Adolfas už stambią pinigų sumą buvo parduotas tam jaunam džentelmenui, kuris iš pat pradžių pareiškė norą jį nusipirkti.

Kiti Sen Klero vergai atiteko įvairiems pirkliams.

— Na, dabar tavo eilė, vyruti! Ar girdi? — tarė aukcionierius Tomui.

Tomas užkopė į pakylą, išgąstingai žvalgydamasis į šalis. Visi garsai susiliejo į neaiškų gaudesį — ir pardavėjo šauksmai anglų ir prancūzų kalbomis, girią jo gerąsias savybes, ir pirklių balsai, skubiai siūlą kainas. Po valandėlės Tomas išgirdo, kaip paskutinį kartą pokštelėjo plaktukas, išgirdo paskutinį žodžio „dolerių" skiemenį, ir jo likimas buvo išspręstas. Jis jau turėjo šeimininką!

Kažkas nustūmė jį nuo pakylos. Kresnasis vyras su jaučio galva šiurkščiai čiupo jį už peties, stumtelėjo į šalį ir pasakė:

— Stovėk čia!

Tomui sunku buvo suvokti, kas darosi. Varžytinės vyko toliau — trenksmas, šauksmai, poškėjimas. Dar kartą pokštelėjo plaktukas — parduota Suzana! Ji nulipa nuo pakylos, sustoja, ilgesingai apsižvalgo. Duktė tiesia į ją rankas. Skausmo iškreiptu veidu Suzana žiūri į žmogų, kuris ją nupirko. Tai buvo orus vidutinio amžiaus labai geraširdiško veido žmogus.

— O šeimininke, nupirkite ir mano dukterį, maldauju!

— Mielai nupirkčiau, tik bijau, kad man pinigų nepakaks,— pasakė džentelmenas.

Jis su užuojauta įdėmiai žiūrėjo, kaip išsigandusi ir bailiai žvalgydamasi aplink jauna mergina užkopė į pakylą.

Kraujas siūbtelėjo ir nurausvino jos išblyškusius skruostus, akys karštligiškai sužibo, o motina net suvaitojo. Aukcionierius skuba išnaudoti jos grožį ir, pindamas angliškus ir prancūziškus žodžius, skambiais sakiniais giria jos teigiamas savybes. Kaina už ją greit kyla.

— Aš pasistengsiu padaryti visa, ką galėsiu. . .— sako orusis džentelmenas, eidamas prie besivaržančių pirkėjų.

Bet labai greit kaina už mergaitę pranoksta jo išteklius. Jis nutyla. Aukcionierių pagauna azartas, bet pirkėjai palengva atlyžta, pasilieka tik du: kažkoks senas aristokratas ir mūsų apskritagalvis pažįstamas. Kurį laiką aristokratas dar kelia kainą, su panieka dėbčiodamas į savo varžovą. Bet pirmenybę turi apskritagalvis; jis labai atkaklus ir, nors menkos išvaizdos, bet turtingas. Varžybos nutrūksta. Plaktukas krenta — mergina tenka apskritagalviui.

Jos šeimininkas — misteris Legris. Jis turi medvilnės plantaciją prie Raudonosios upės [1]. Legris stumia merginą ten, kur stovi Tomas su dviem kitais vergais. Ji raudodama prieina prie to būrelio.

Gerasis džentelmenas nusiminęs. Bet juk tokie dalykai vyksta kasdien! Beveik visada tokiose varžytinėse matai ašaras: motinos ir dukterys visada verkia, kai joms tenka

[1] Raudonoji upė — dešinysis Misisipės intakas.

skirtis. Nieko nepadarysi. Taip jau yra. Ir jis eina į kitą pusę drauge su savo nauju pirkiniu.

Po dviejų dienų B. ir K° patikėtinis išsiuntė firmai visą jai priklausančią sumą.

XXXI skyrius

KELIONĖ

Raudonąja upe plaukiančio menko laiviūkščio apatiniame denyje sukaustytomis rankomis ir kojomis sėdėjo Tomas. Jo širdį slėgė sunkus akmuo, dar sunkesnis už grandines. Viskas jam aptemo — ir dangus, ir mėnuo, ir žvaigždės. Viskas praslinko pro šalį, kaip štai anie krantai ir medžiai. Viskas praplaukė ir niekad nebegrįš. Namai Kentukyje, žmona, vaikai, geri šeimininkai, turtingi ir prabangūs Sen Klero namai, auksinė Evos galvelė ir malonios, romios jos akys, išdidus, linksmas, gražus, nerūpestingas, bet visada geras Sen Kleras, smagios ir be rūpesčių laisvalaikio valandos — viskas praplaukė pro šalį! O kas liko jų vietoje?

Viena skaudžiausių vergijos ypatybių yra ta, kad negras, būdamas jautrios ir labai pagaulios prigimties, pagyvenęs garbingoje šeimoje, pripranta prie jos papročių ir išlavina skonį; o po to jam dažnai būna lemta patekti į šiurkštaus ir žiauraus šeimininko rankas, panašiai kaip kad stalas arba krėslas, kadaise puošęs puikią svetainę, pagaliau sulaužytas ir nuzulintas patenka į purviną smuklę arba bjauriausią lindynę. Esminis skirtumas tik tas, kad stalas arba krėslas — bejausmis, o žmogus — ne. Nors negras ir gali būti „pagaunamas, pagal įstatymą teisiamas ir paverčiamas kilnojamuoju turtu", bet vis dėlto iš jo negalima išplėšti mažyčio intymaus prisiminimų pasaulio, meilės, baimės bei vilčių.

Tomo šeimininkas misteris Saimonas Legris nusipirko aštuonis vergus įvairiose Naujojo Orleano vietose, sukaustė juos po du ir nuvedė į „Pirato" garlaivį, kuris stovėjo uoste, pasiruošęs išplaukti.

Kai garlaivis atsiskyrė nuo kranto, Legris ėmė rūpestingai apžiūrinėti savo vergus. Jis sustojo prie Tomo, ku-

ris buvo labai tvarkingai apsirengęs: norėdamas suvilioti pirkėjus, aukcionierius buvo paliepęs Tomui užsivilkti geriausią savo kostiumą ir krakmolytus marškinius, apsiauti žvilgančius batus. Legris trumpai įsakė jam:

— Stok!

Tomas atsistojo.

— Nusirišk kaklaraištį!

Grandinės trukdė Tomui, tad Legris pats prišoko jam padėti ir, šiurkščiai nutraukęs kaklaraištį nuo Tomo kaklo, įsikišo į kišenę.

Paskui jis priėjo prie Tomo skrynios, kurioje jau anksčiau suskubo pasirausti, ištraukė iš ten senas kelnes ir palaikį švarką, kuriuos Tomas dėvėdavo, dirbdamas arklidėje, nuėmė jam nuo rankų grandines ir, rodydamas vietą tarp dėžių, įsakė:

— Eik ten ir apsivilk šitais drabužiais!

Tomas padarė, kas buvo įsakyta, ir po kelių minučių grįžo atgal.

— Nusiauk batus,— pasakė misteris Legris.

Tomas nusiavė.

— Štai,— pasakė Legris, mesdamas jam porą prastų pusbačių, kokiais paprastai avi vergai,— apsiauk!

Misteris Legris vėl sukaustė Tomą ir neskubėdamas ėmė raustis jo kišenėse. Iš ten jis ištraukė šilkinę nosinę ir įsikišo sau į kišenę. Su panieka prunkštelėjęs, apžvelgė keletą smulkių daiktelių, kurie Tomui priminė Evą, ir per petį nusviedė juos į upę.

Paskui Legris pažvelgė į liūdną Tomo veidą ir nuėjo sau. Jis paėmė jo skrynią, kurioje buvo gausi švarių baltinių atsarga, ir nusinešė į laivo priekį, o ten jį netrukus apsupo jūreiviai. Pasigirdo kandžios patyčios iš negrų, kurie nori būti džentelmenais, ir netrukus visi daiktai vienas po kito buvo parduoti, o tuščia skrynia paleista iš varžytinių. Visiems tai atrodė linksma išdaiga, ypač matant, su kokia veido išraiška Tomas sekė kiekvieno savo daikto likimą. Bet skrynios pardavimas iš varžytinių pasirodė esąs linksmiausias dalykas iš visų, ir kandžiam sąmojui nebuvo galo.

Pardavęs visus daiktus, Saimonas grįžo prie vergo.

— Kaip matai, Tomai, aš išvadavau tave nuo nereikalingo bagažo. Gerai saugok šiuos drabužius — kitus negreit gausi. Aš pratinu negrus tausoti. Pas mane jie gauna vieną pakaitą per metus.

Po to Saimonas priėjo prie tos vietos, kur sėdėjo Emelina, surakinta drauge su kita moterimi.

— Na, mieloji mano,— tarė jis, patapšnojęs ją per smakrą,— būk linksmesnė!

Jis pastebėjo jos žvilgsnį, kupiną nesuvaldomo siaubo ir pasišlykštėjimo, ir piktai susiraukė.

— Liaukis ožiavusis, mano mieloji. Privalai meiliai šypsotis, kai su tavim kalbu, girdi? O tu, sena, pageltusi dvasna,— pridūrė jis, stumtelėjęs mulatę, prie kurios buvo prirakinta Emelina,— ko taip rūgščiai susiraukei? Linksmesnę miną! Šypsokis! Ir jūs visi,— sušuko jis, žengdamas du žingsnius atgal,— žiūrėkite į mane... žiūrėkite į mane... žiūrėkite man tiesiai į akis... tiesiai į akis...— kartojo Saimonas, trepsėdamas koja.

Tarsi kokių kerų paveikti, visi ėmė atidžiai žiūrėti į jo žibančias pilkai žalias akis.

— O dabar,— jis sugniaužė savo didžiulį, sunkų kumštį,

panašų į kalvio kūjį,— matote šį kumštį? Nagi, pasverk jį! — tarė jis, nuleisdamas kumštį ant Tomo rankos.— Tad štai, ką jums pasakysiu: šis kumštis toks kietas todėl, kad aš juo mušu negrus. Dar niekad nemačiau tokio negro, kurio nebūčiau parmušęs vienu smūgiu,— pasakė jis, prikišdamas kumštį Tomui prie veido taip arti, jog tas sumirksėjo ir žengė atatupstas.— Aš nelaikau tų prakeiktų prižiūrėtojų, pats esu prižiūrėtojas. Ir viską pastebiu... Iš anksto sakau: klausykit kiekvieno mano žodžio. Tik šitaip galite man įtikti! Pasigailėjimo iš manęs nelaukit!

Moterims užėmė kvapą, ir visas būrys, visi aštuoni žmonės sutūpė ant grindų, prislėgti ir nusiminę. O Saimonas pasisuko ant kulnų ir nuėjo į garlaivio bufetą išgerti.

— Štai kaip pradedu pažintį su savo vergais,— tarė jis kažkokiam gana padorios išvaizdos nepažįstamajam, kuris stovėjo šalia.— Mano metodas — pradėti nuo kumščio, kad žinotų, kas jų laukia.

— Iš tikrųjų? — paklausė nepažįstamasis, taip smalsiai žiūrėdamas į jį, kaip gamtininkas į kokį nematytos veislės žvėrį.

— Aš ne iš tų baltarankių plantatorių, kurie terliojasi su negrais ir leidžiasi apgaudinėjami niekšų prižiūrėtojų. Pačiupinėkite mano raumenis, pažvelkite į kumštį. Ir žinote, sere, nuo negrų sprandų jis dar labiau sukietėjo,— na, pačiupinėkite!

Nepažįstamasis palietė kumštį ir tarė:

— Taip, jis pakankamai kietas. Ir man atrodo,— pridūrė jis,— kartu su kumščiu sukietėjo ir jūsų širdis.

— O, taip! — atsakė Saimonas ir patenkintas nusijuokė.— Vargiai ar atsiras kitas žmogus, kuris šiuo atžvilgiu mane pranoktų. Patikėkit, niekas manęs negali išjudinti. Dar negimė tasai negras, kuris galėtų mane sugraudinti. Ne, manęs nesuminkštinsi nei ašaromis, nei pataikavimais, čia tai jau tiesa!

— Jūs nusipirkote neblogą prekę,— tarė nepažįstamasis.

— Kaipgi! — atsakė Saimonas.— Na, kad ir tasai Tomas. Apie jį man pasakojo, kad jis tiesiog kažkoks stebuklas! Aš truputį permokėjau už jį, bet ne bėda — paskirsiu jį vežėju ir reikalų tvarkytoju. Tačiau reikia iš

jo išvaryti visas kvailystes, kurių jis prisirinko ankstesnėje tarnybos vietoje. Per daug jį ten paikino. Taip, su negrais nedera terliotis; štai jis ir įsikalė sau į galvą įvairių paikysčių. O su šia pageltusia ragana mane apmovė. Pradedu įtarti, kad jinai silpna ir ligota, bet sumokėtus pinigus aš vis tiek atgausiu; metus kitus ji dar ištvers. Aš ne per labiausiai tausoju savo negrus. Išnaudoti negrą ligi galo ir pirkti kitą — štai mano taisyklė. Mažiau rūpesčių, ir dargi pigiau išeina,— kalbėjo Saimonas gurkšnodamas.

— O kiekgi metų jie paprastai pas jus ištveria? — paklausė nepažįstamasis.

— Nė nežinau, tai pareina nuo sveikatos. Tvirtieji — šešerius septynerius metus, o šiaip įvairus šlamštas išeina iš rikiuotės po dvejų trejų metų. Iš pradžių aš daug terliodavausi su jais ir stengdavausi padėti, kad ilgiau tvertų, net gydydavau, kai susirgdavo, duodavau antklodes ir drabužius, stengiausi suteikti jiems įvairius patogumus. O paskui pamačiau, kad visa tai veltui. Nereikalingas pinigų švaistymas ir vargas. Dabar aš neklausiu negro, ar jis serga, ar sveikas. Kai negras miršta, perku kitą ir matau, kad taip ir paprasčiau, ir pigiau.

Jo pašnekovas nusigręžė ir prisėdo prie jauno žmogaus, kuris su aiškiai matomu nepasitenkinimu klausėsi jų pokalbio.

— Tai niekšas! — pasakė pirmasis.

— Taip, niekšas! Bet jūsų įstatymai leidžia tokiems niekšams spręsti likimą žmogiškųjų būtybių, kurios visais atžvilgiais priklauso nuo jų valios. O vadinamieji humanistai jiems pataikauja. Jeigu nebūtų tokio nuolaidumo, ši nežmoniška sistema neišsilaikytų nė valandos.

— Patariu jums tyliau kalbėti,— pasakė pirmasis džentelmenas.— Čia keleivių tarpe yra tokių, kuriems panašios kalbos gali nepatikti.

Jaunuolis paraudo, nusišypsojo ir savo pašnekovui pasiūlė sulošti šachmatų partiją.

Tuo tarpu apatiniame laivo denyje vyko visai kitoks pokalbis tarp Emelinos ir mulatės, prie kurios ji buvo prirakinta. Kaip ir reikėjo tikėtis, jos viena antrai pasakojo savo gyvenimą.

— Kas buvo tavo šeimininkas? — paklausė Emelina.

— Misteris Elis, jis gyveno Levio gatvėje. Turbūt esi mačiusi mūsų namą?

— Ar jis tau buvo geras? — vėl paklausė Emelina.

— Gana geras, kol buvo sveikas. Bet jis susirgo ir išgulėjo pusę metų, todėl pasidarė labai įnoringas. Nei dieną, nei naktį neduodavo niekam ramybės. Naktimis neleisdavo man miegoti ir visai nuo kojų nuvarė. O kai aš kartą naktį užmigau, jis ėmė mane barti ir pasakė parduosiąs žiauriausiam šeimininkui, kokį galima surasti. O anksčiau sakydavo, kad po jo mirties aš gausianti laisvę.

— Ar turi artimųjų? — paklausė Emelina.

— Turiu vyrą. Jis kalvis. Šeimininkas paprastai jį siųsdavo uždarbiauti. Mane išvežė taip greit, jog nė pasimatyti su juo nespėjau. Be to, dar turiu ketvertą vaikų! Dieve mano! — ir moteris užsidengė rankomis veidą.

Kai kurie žmonės jaučiasi būtinai turį pasakyti keletą paguodos žodžių, išgirdę kitus pasakojant apie savo kančias. Emelina norėjo jai ką nors pasakyti, bet nieko negalėjo sugalvoti. Ir kuo gi jinai būtų galėjusi ją paguosti? Lyg susitarusios, jos abi iš baimės ir pasišlykštėjimo vengė užsiminti apie baisųjį žmogų, kuris dabar tapo jų šeimininku.

Garlaivis su savo liūdnu kroviniu plaukė vis tolyn ir tolyn Raudonąja upe, varančia savo drumstai rausvus vandenis tarp stačių, vingiuotų, gūdžiai vienodų raudono molio krantų, į kuriuos su ilgesiu buvo įsmeigta daugybė pavargusių akių. Pagaliau garlaivis sustojo prie nedidelio miestelio, ir čia Legris drauge su savo negrais išlipo.

XXXII skyrius

GŪDŽIOS VIETOS

Tomas ir jo bendrakeleiviai sunkiai žengė nelygiu keliu paskui gremėzdišką vežimą.

Vežimo priešakyje sėdėjo Saimonas Legris, o abi moterys, vis dar surakintos grandinėmis, sėdėjo užpakaly

tarp krovinių. Visa ši vilkstinė vyko į tolimą Legrio plantaciją.

Apleistas kelias vingiavo čia tarp gūdžių, pušimis apaugusių tyrlaukių, kur vėjas liūdnai vaitojo šakose, čia vėl per pelkes, kur buvo priklota rąstų; niūrūs kiparisai, lyg gedulo girliandomis apaugę juodomis samanomis, stiebėsi virš klampių liūnų; per nuvirtusius stiebus ir vandenyje pūvančias šakas tolydžio prašliauždavo klastingos ir nuodingos gyvatės.

Įsivaizduokite sau žmogų, pirmą kartą kokiu nors svarbiu reikalu jojantį šiuo keliu ant gero arklio ir su prikimšta pinigine. Net ir jam šis kelias pasirodytų nepakenčiamai gūdus ir liūdnas. Tad koks baisus ir beviltiškas jis turėjo atrodyti vergams, kurie kas žingsnis vis labiau tolo nuo viso to, apie ką jie svajojo, ką mylėjo!

Juodi vergų veidai buvo niūrūs, liūdnos akys įdėmiai ir nuolankiai žvelgė į visa, ką sutikdavo kelyje.

Tik vienas Saimonas, kuris valdė arklius, kaip atrodė, buvo puikiausiai nusiteikęs. Kartkartėmis jis išsitraukdavo iš kišenės gertuvę degtinės ir nugerdavo gurkšnį.

— Ei jūs! — sušuko jis, atsigręžęs ir pamatęs paniurusius veidus.— Užtraukite dainą, vyručiai!

Vergai suglumę pažvelgė vienas į kitą. Legris dar kartą paragino, paskui piktai pliaukštelėjo vytiniu.

Tuojau pat atsirado negras, kuris užtraukė vieną tų beprasmių dainų, kurias taip mėgsta vergai:

Kartą pagavau meškėną,
Ho! Hi! Ho!
Ponas juokės kaip pašėlęs:
„Ar matai, kaip šviečia mėnuo?"
Ho! Hi! Ho!

Dainininkas traukė kaip išmanydamas, stengdamasis tik ritmą išlaikyti, bet visai nesirūpindamas žodžiais. Negrai choru jam pritarė:

Ho! Hi! Ho!
Ten aukštai! Ten aukštai!

Jie iš visų jėgų stengėsi rodytis linksmi. Tačiau toje dainoje skambėjo daugiau sielvarto negu beviltiškiausioje

aimanoje. Bet Saimonas negirdėjo ilgesingo maldavimo, slypinčio jų balsuose. Jis girdėjo tik triukšmingą dainą ir buvo patenkintas, kad jam pavyko „pralinksminti" savo negrus.

— Na, mano mažyte! — tarė jis Emelinai ir padėjo ranką ant jos peties,— dar pusvalandis, ir mes būsime namie.

Kai Legris keikdavosi ir siusdavo, Emelina drebėdavo iš baimės; bet dar labiau jinai baiminosi jo, kai jis meiliai kalbėdavo. Jo akių išraiška gąsdino ją. Jinai nejučia prisiglaudė prie šalia sėdinčios mulatės, tarsi toji būtų buvusi jos motina.

— Tu, matyt, dar niekada nenešiojai auskarų? — tarė jis, šiurkščiais pirštais paliesdamas jos mažytę ausį.

— Niekad, šeimininke,— drebėdama ir nuleisdama akis, atsakė Emelina.

— Jeigu būsi gera mergaitė, aš tau padovanosiu auskarus. Nebijok, tau nereikės daug dirbti. Tu linksmai leisi laiką su manim ir gyvensi mano namuose kaip ledė. Tik būk gera.

Legris taip pasigėrė, jog jį apėmė švelnumas.

Tolumoje pasirodė jo plantacija. Kadaise ji priklausė turtingam ponui, kuris turėjo puikų skonį ir labai rūpinosi, kad jo valdos gražiai atrodytų. Bet turtingasis ponas subankrutavo ir mirė. Sodyba buvo parduota už skolas. Legris pigiai nusipirko jo žemę ir naudojosi ja taip, kaip ir visa kuo šiame pasaulyje — kad tik kuo daugiau pinigo išspaustų. Dabar viskas čia buvo apleista, pusiau apgriuvę, ir buvusio šeimininko pastangos nuėjusios niekais.

Priešais namus, kur kadaise buvo gėlių lysvės ir kirpta veja, dabar augo arklių išmintos piktžolės, mėtėsi kiauri kibirai, šiaudų krūvos ir šiaip visoks šlamštas. Šen ten dar styrojo jazminų ir sausmedžių krūmai, glausdamiesi prie puikios kolonos, kuri jau sviro į šoną, nes dabar ji buvo vien stulpas arkliams rišti. Erdvus sodas irgi visas apžėlė piktžolėmis, ir tik kur ne kur dar buvo išlikę retų augalų su besistiebiančiais į viršų niekam nereikalingais žiedais. Šiltnamyje iškulti visi langai, bet lentynose dar mėtėsi keletas puodynių sausos žemės, iš kurios styrojo negyvi daigai sudžiūvusiais lapais.

Vežimas įriedėjo į žvyru išpiltą alėją, irgi apniktą piktžolių. Pakraščiais augo nuostabūs kinmedžiai, dar nepraradę nei savo puikumo, nei tamsiai žalių lapų, nes jų šaknys taip giliai buvo įsiskverbusios į žemę, jog jokie negandai negalėjo jiems pakenkti.

Didžiulį ir gražų namą, kaip ir visus namus Pietuose, iš visų pusių supo plati dviejų aukštų veranda, į kurią buvo durys iš visų kambarių. Ši veranda stovėjo ant plytinių stulpų.

Bet namas atrodė negyvenamas ir apleistas; vieni langai užkalti lentomis, kiti užtiesti nešvariais skudurais; viskas bylojo apie tai, kad namas niekieno neprižiūrimas. Visur mėtėsi skiedros, šiaudų gniūžtės, subyrėjusios statinės ir dėžės. Išgirdę ratų bildesį, keturi pikti šunys puolė prie vežimo; jie būtų sudraskę Tomą ir jo draugus, jeigu jų nebūtų nuvijęs apdriskę vergai, skubiai atbėgę į pagalbą.

— Dabar matote, kas jūsų laukia? — glostydamas šunis, pasakė patenkintas Legris Tomui ir jo draugams.— Dabar matote, kas jūsų laukia, jeigu sugalvosite pabėgti nuo manęs. Šitie šunys yra išmokyti pabėgusius negrus medžioti. Jie tik ir laukia, kad galėtų jiems gerklę perkąsti. Nepamirškite! .. Kaip sekasi, Sembai? — sušuko jis žemai nusilenkusiam apdriskėliui su skrybėle nubrizgusiais kraštais.— Kaip reikalai?

— Puikiausiai, šeimininke!

— Kvimbai,— kreipėsi Legris į kitą apdriskėlį, kuris iš visų jėgų stengėsi atkreipti šemininko dėmesį,— prisimeni, ką tau liepiau?

— Prisimenu, šeimininke!

Šie du negrai buvo įtakingiausi žmonės plantacijoje. Legris išdresiravo juos taip kaip savo buldogus, stengdamasis išugdyti juose pyktį ir kraugeriškumą. Po ilgų pratimų jis pasiekė savo tikslą, ir jie pasidarė piktesni už šunis.

Legris, kaip ir daugelis kitų valdovų, apie kuriuos mums pasakoja istorija, valdė savo pavaldinius, sėdamas tarp jų nesantaiką. Sembas ir Kvibas visa širdimi neapkentė vienas antro, o likusieji negrai visa širdimi neap-

kentė jų abiejų. Esant tokiai tarpusavio neapykantai, Legris galėjo būti tikras, kad jam būtinai bus pranešta, jeigu plantacijoje kas atsitiks.

Kiekvienas žmogus trokšta bent kiek suartėti su kitais žmonėmis, ir Legris abiem savo juodiesiems pataikūnams rodė šiokį tokį draugiškumą, tiesa, labai šiurkščiu ir žeminančiu būdu. Beje, šis draugiškas palankumas kiekvienam iš jų buvo labai pavojingas, nes, vos davus šeimininkui ženklą, bet kuris jų su malonumu būtų sudraskęs antrąjį.

— Na, Sembai,— tarė Legris,— nuvesk šiuos vyrukus į barakus. Žiūrėk, kokią tau žmoną parvežiau,— pridūrė jis, nuėmęs mulatei grandines ir pastūmėjęs ją prie Sembo.— Aš pažadėjau tau žmoną ir ištesėjau duotą žodį.

Moteris krūptelėjo ir, žengusi atgal, ėmė maldauti:

— O šeimininke! Aš palikau savo vyrą Naujajame Orleane!

— Na ir kas? Čia turėsi antrąjį. Tylėk! Eik sau! — sušuko Legris, kilstelėjęs rimbą.— O tu, mieloji mano,— kreipėsi jis į Emeliną,— eisi su manim.

Lange šmėkštelėjo kažkieno tamsus, pykčio iškreiptas veidas, ir kai Legris atidarė duris, pasigirdo skubus ir valdingas moters balsas. Tomas, kuris susirūpinęs žvilgsniu lydėjo Emeliną, išgirdo, kaip Legris piktai atsakė:

— Prikąsk liežuvį! Ką noriu, tą ir darau, tiek su tavim, tiek su kitais!

Daugiau Tomas nebeišgirdo nė garso. Sembas nuvedė jį prie barakų. Negrų gyvenvietę sudarė kelios menkos lūšnelės, išrikiuotos abipus purvinos gatvės, toli nuo šeimininko namų. Pamačius šiuos barakus, Tomui suspaudė širdį. O jis mat svajojo apie mažą namelį, skurdų, bet ramų ir švarų, kur galima pailsėti po sunkaus darbo! Iš pradžių jis pažvelgė vidun į vieną baraką, paskui į kitą. Išskyrus kietus guolius, ten nebuvo daugiau jokių baldų. Nešvarūs šiaudai draikėsi ant daugybės kojų suplūktos aslos.

— Kur aš gyvensiu? — niūriai paklausė Tomas Sembą.

— Nežinau. Ar neįkišus tavęs štai čia? — pasakė Sembas.— Rodos, čia viena vieta laisva. Visur pilna negrų. Tiesiog nežinau, kur naujus dėti.

* * *

Jau buvo vėlus vakaras, kai sunkaus, ilgo darbo nukamuoti barakų gyventojai būriu grįžo namo. Purvinais skarmalais šiaip taip apsidengę vyrai ir moterys rūsčiai ir nedraugiškai žiūrėjo į naujai atvykusius. Gyvenvietėje pasigirdo grėsmingi riksmai. Šiurkščiais gerkliniais balsais negrai plūdosi tarpusavy dėl rankinių malūnų, kuriais kiekvienas turėjo susimalti savo bjaurių kukurūzų grūdų davinį, kad galėtų išsikepti vakarienei sklindžių. Tai buvo jų vienintelis maistas. Nuo aušros ligi vėlaus vakaro jie dirbo laukuose, plakami prižiūrėtojų rimbų. Buvo medvilnės rinkimo laikas, ir kiekvienas turėdavo dirbti, kol visai netekdavo jėgų.

Veltui Tomas tyrinėjo savo naujuosius draugus, stengdamasis rasti bent vieną geraširdišką, simpatingą veidą. Jis matė vien paniurusius, įtūžusius vyrus ir išsekusias, įbaugintas moteris, arba tokias, kurios jau tiek sužiaurėjo, jog nebeturėjo nieko moteriška. Stiprieji engė silpnuosius. Kiekvienas rūpinosi tik savim. Su jais buvo elgiamasi kaip su gyvuliais, tad argi keista, kad jie sugyvulėjo! Iki vėlaus vakaro barakuose nenutildavo rietenos. Malūnų nepakakdavo, silpnesnieji susimaldavo grūdus paskutiniai.

— Ei tu! — šūktelėjo Sembas, eidamas prie mulatės ir sviesdamas jai maišelį grūdų,— kaip vadinies?

— Liusė,— atsakė moteris.

— Na, Liuse, dabar tu esi mano žmona. Sumalk grūdus ir paruošk man vakarienę. Girdi?

— Nebuvau tavo žmona ir niekad nebūsiu! — atsakė moteris iš nevilties įsidrąsinusi.— Nešdinkis!

— Aš tau parodysiu! — grėsmingai keldamas koją spirti, pasakė Sembas.

— Užmušk mane, jeigu nori! Ir juo greičiau, juo geriau. Aš nebenoriu gyventi! — atsakė jinai.

— Klausyk, Sembai, jeigu imsi luošinti vergus, aš apskųsiu tave šeimininkui,— tarė Kvimbas, kuris nuo rankinio malūno ką tik atstūmė dvi ar tris išvargusias moteris, ketinusias maltis grūdus.

— O aš pasiskųsiu šeimininkui, kad tu neleidi moterų prie malūno! — suriko Sembas.— Privalai laukti savo eilės!

Kelionės nukamuotas Tomas buvo labai išalkęs. Jis taip norėjo valgyti, jog vos neapalpo.

— Še! — pasakė Kvimbas, sviesdamas jam maišelį grūdų.— Tik žiūrėk, negre, taupyk. Daugiau negausi. Turi pakakti visai savaitei.

Iki vėlyvos nakties Tomas laukė, kol galės susimalti grūdus. Pagaliau priėjęs prie malūno, jis pastebėjo dvi moteris, kurios buvo tokios pavargusios, jog, vos pradėjusios malti, sukniubo ant žemės.

Tomas sumalė joms grūdus, įmetė į ugnį keletą pagalių ir tik tada ėmėsi ruošti sau vakarienę. Nedidelės buvo Tomo paslaugos šioms moterims, tačiau ir to pakako žiaurumo sukietintoms jų širdims suminkštinti ir sužadinti dėkingumą. Grubūs jų veidai nušvito meilia šypsena, ir jos griebėsi darbo. Moterys ir Tomui užmaišė tešlą ir iškepė sklindžių.

Tomas pavakarieniavo ir, nevilties kupina širdimi nuėjęs į jam nurodytą baraką, ėmė ruoštis nakvynei. Visur ant grindų vienas prie kito miegojo žmonės. Tvankiame barake bjauriai dvokė. Jis norėjo atsigulti lauke, bet po atviru dangumi buvo šalta ir drėgna. Jo kūnui reikėjo poilsio. Jis išsitiesė ant šiaudų, apsiklojo suplyšusia antklode ir užmigo.

XXXIII skyrius

KASĖ

Tomas greit suprato, ko galima tikėtis ir ko reikia saugotis naujajame gyvenime. Kiekvienas darbas degte degė jo rankose: jis buvo sąžiningas ir stropus. Būdamas visad taikingas, tikėjosi uoliu darbu pagerinti savo būklę. Bet jam taip visko stigo, visi tiek jį skriaudė ir kankino, jog jis labai nusilpo ir visą laiką jautėsi esąs ligonis. Tačiau vis tiek nesudėjo rankų ir dirbo toliau, vildamasis, kad vieną gražią dieną ištrūks iš čia.

Legris seniai pastebėjo Tomo uolumą, bet tylėjo. Jis buvo labai patenkintas, turėdamas tokį gerą darbininką; ir vis dėlto giliai širdyje jo nemėgo — kaip visi blogi žmonės nemėgsta gerų žmonių. Jis aiškiai matė, kad Tomas pastebi, kaip žvėriškai jis elgiasi su beginkliais žmonėmis, ir be žodžių jautė, kad Tomas jį smerkia. O kiekvienam šeimininkui nemalonu, kai jį smerkia nuosavas vergas. Tomas užjautė savo nelaimės draugus, mielai jiems darydavo įvairias paslaugas (kurios buvo jiems tokios neįprastos ir keistos), ir pavydžios Legrio akys tai pastebėdavo. Pirkdamas Tomą, jis galvojo vėliau jį padaryti prižiūrėtoju, kuriam galima bus išvykus pavesti visą ūkį. O geras prižiūrėtojas pirmiausia turi būti žiaurus. Ir Legris sumanė įskiepyti Tomui žiaurumo. Praslinkus kelioms savaitėms po to, kai Tomas atvyko į plantaciją, Legris ėmė vykdyti savo sumanymą.

Kartą iš ryto, eidamas drauge su visais į darbą, Tomas pastebėjo vieną moterį, kurios dar nebuvo matęs. Jos išvaizda jį nustebino. Aukšta, grakšti, nuostabiai dailių rankų ir kojų, švariai ir gerai apsirengusi. Jai buvo trisdešimt penkeri ar keturiasdešimt metų, o veidas toks, kurį kartą pamatęs, niekados neužmirši. Iš pirmo žvilgsnio galima buvo įspėti, kad gyvenime ji patyrė daug skausmo. Aukšta kakta, nepaprastai gražūs, ryškūs antakių lankai, lygi nosis, švelni burnos forma, daili galvos ir kaklo linija — viskas bylojo, kad dar visai neseniai ji buvo gražuolė. Bet jos veidą jau vagojo skausmo ir pažeminimo raukšlės. Veidas išblyškęs ir nesveikas, skruostai įdubę, bruožai paaštrėję; ji atrodė pavargusi. Bet nuostabiausios buvo didelės nepaprastai juodos, liūdesio ir nevilties kupinos jos akys su ilgomis ir tankiomis blakstienomis. Kiekviename bruože, lūpų kampeliuose, kiekviename kūno judesyje buvo justi išdidumas ir iššūkis, ir keista buvo tame išdidžiame, pašaipos ir paniekos kupiname veide matyti akis, pilnas begalinės kančios.

Tomas nežinojo, kas jinai ir iš kur atsirado. Gūdžioje pilkoje ankstyvo ryto prieblandoje ji žengė šalia jo tiesi ir išdidi. Bet kiti negrai ją pažino. Vargšai apiplyšę, pusalkaniai žmonės aiškiai sunerimo, jai pasirodžius.

— Priėjo liepto galą! — tarė vienas.— Seniai laikas!

— Chi chi chi! — nusijuokė kitas.— Dabar sužinosi, kaip mes gyvename, ponia!

— Pažiūrėsime, kaip jinai imsis darbo!

— Iki vakaro vis tiek neišvengs pylos!

— Norėčiau pamatyti, kaip ją plaks!

Moteris į šias patyčias nekreipė dėmesio ir, eidama pirmyn, tik su panieka šypsojosi, lyg nieko negirdėtų. Tomas, visą savo gyvenimą praleidęs gerai išauklėtų, kultūringų žmonių tarpe, iš karto pajuto, kad ir jinai gerai išauklėta. Jis stengėsi įspėti, kokiu būdu ji pateko į tokią žeminančią būklę, tačiau niekaip negalėjo suprasti. Ji nė karto nepažvelgė į jį, nepratarė jam nė vieno žodžio, tik visą laiką žengė šalia jo.

Tomas uoliai ėmėsi darbo, bet kadangi keistoji moteris dirbo čia pat netoli jo, tai nuolat vogčiomis vis žvilgčiojo į ją. Jis greit pastebėjo, kad dėl įgimto miklumo ir sumanumo darbas jai sekėsi lengviau negu kitiems. Ji rinko medvilnę greit ir švariai ir su panieka šypsojosi, tarsi tyčiodamasi iš to darbo ir aplinkybių, kurios privertė ją dirbti.

Visą dieną Tomas dirbo netoli kitos moters, tos mulatės, kuri buvo nupirkta drauge su juo. Ji, matyt, labai kankinosi, vos stovėjo ant kojų, ir Tomas dažnai girdėjo jos atodūsius ir dejones. Priėjęs prie jos, netardamas nė žodžio, jis iš savo maišo perdėjo keletą saujų medvilnės į jos maišą.

— Nereikia! Nereikia! — pasakė moteris, su nuostaba pažvelgusi į jį.— Klius tau už tai.

Tučtuojau prie jų pribėgo Sembas. Šios moters jis itin nekentė. Pakėlęs rimbą, suriko piktu gerkliniu balsu:

— Kas čia dabar, Liuse? Sukčiauji? Ką?

Ir spyrė moteriai sunkiu kaustytu batu, o Tomui kirto per veidą rimbu.

Netardamas nė žodžio, Tomas dirbo toliau. Bet moteris, ir taip jau be galo nuvargusi, neteko sąmonės.

— Aš tuoj ją atgaivinsiu! — pasakė prižiūrėtojas, piktai nusijuokdamas.— Turiu vaistų, kurie veikia geriau už kamparą.

Tai sakydamas, iš rankovės išsitraukė smeigtuką ir visą įsmeigė į moters kūną. Moteris suvaitojo ir kilstelėjo.

— Kelkis, bjaurybe, ir imkis darbo, o jei neklausysi, aš tave pavaišinsiu naujais vaistais.

Moteris, sukaupusi paskutines jėgas, desperatiškai ėmė rinkti medvilnę.

— Greičiau! — sušuko Sembas.— Jei tinginiausi, taip tave apkulsiu, jog nė gyvent nebenorėsi!

— Aš ir dabar nebenoriu gyventi,— pasakė moteris.— O dieve! Kaip ilgai dar visa tai tęsis? Kodėl tu mūsų negelbsti?

Nepaisydamas pavojaus vėl susilaukti smūgių, Tomas priėjo prie jos ir, išėmęs visą savo medvilnę, sukrovė į Liusės maišą.

— Nereikia! Dievas žino, ką jie tau padarys! — pasakė mulatė.

— Man lengviau pakelti smūgius negu tau,— atsakė Tomas ir grįžo į savo vietą.

Visa tai truko vieną akimirką.

Toji keista moteris, apie kurią mes ką tik šnekėjome, išgirdo pastaruosius Tomo žodžius. Ji nustebusi įsmeigė į jį sunkų tamsių akių žvilgsnį. Paskui, išėmusi iš savo krepšio šiek tiek medvilnės, įdėjo į Tomo maišą.

— Tu nieko nežinai apie šią plantaciją,— tarė jinai.— Jeigu žinotum, kas tau gresia, neatiduotum savo medvilnės. Po mėnesio tu jau niekam nebenorėsi padėti. Rūpinsies tik savo kailiu!

— Tesaugo mane dievas nuo to, ponia,— sušuko Tomas, kreipdamasis į savo bendradarbę taip pat pagarbiai, kaip į tuos žmones, su kuriais anksčiau gyveno.

— Dievas šių vietų nelanko,— su kartėliu atsakė jam moteris, imdamasi darbo, o jos lūpas vėl iškreipė paniekos šypsena.

Prižiūrėtojas matė, kaip jinai įdėjo medvilnės į Tomo maišą, ir, pakėlęs rimbą, pribėgo prie jos.

— Kaip?! Kaip?! — džiūgaudamas suriko jis.— Tu irgi sukčiauji? Dabar tu mano rankose, ir aš tave pamokysiu!

Juodose moters akyse švystelėjo ugnis. Jos lūpos išsikreipė, šnervės suvirpėjo. Atsigręžusi ji rūsčiai ir su panieka pažvelgė prižiūrėtojui į veidą.

— Šunie! — sušuko jinai.— Tik išdrįsk mane paliesti. Aš dar pakankamai turiu galios atiduoti tave šunims, su-

deginti gyvą arba sudraskyti į gabalus. Pakaktų man tik žodį pasakyti!..

Sembas pabūgo.

— Tai kurių velnių jūs čia? — paklausė jis ir paniuręs žengė du žingsnius atgal.— Aš nenorėjau jūsų įžeisti, misis Kase!

— Žinok savo vietą! — pasakė jinai.

Ir Sembas paklusniai nudūlino į tolimiausią lauko pakraštį.

Moteris vėl ėmėsi darbo ir dirbo taip mikliai kaip tikra burtininkė. Dar nebuvo pasibaigusi diena, o jos pintinė jau buvo pilna ligi kraštų, uždengta ir perrišta, nors jinai ne kartą įdėjo medvilnės į Tomo maišą. Kai sutemo, užsikėlę savo pintines ant galvų, negrai ėmė slinkti į stoginę, kurioje medvilnė buvo sveriama ir laikoma. Ten sėdėjo Legris, šnekučiuodamasis su abiem savo prižiūrėtojais.

— Tomas velniai žino ką išdarinėja; prasimanė krauti medvilnę į Liusės pintinę. Šis vyrukas greit visus negrus sukurstys. Šeimininkas turi kuo greičiausiai jį paimti nagan, nes kitaip jis mums daug bėdos pridarys,— pasakė Sembas.

— Ak, tas juodasis gyvulys! — sušuko Legris.— Reikia jam proto įkrėsti!

Abu negrai piktai išsišiepė.

— Jau šeimininkas tai tikrai sugebės įkrėsti jam proto. Net ir velnias nemoka taip sudoroti negro, kaip mūsų šeimininkas,— pasakė Kvimbas.

— Priversime Tomą, kad jis ką nors nuplaktų, vyručiai. Bematant visos kvailystės išgaruos.

— Nelengva bus šeimininkui priversti jį paimti į rankas rimbą.

— Ir vis dėlto reikia iš jo išvaryti visas nesąmones,— pasakė Legris, dėdamasis į burną tabako.

— Bet ir ta Liusė! Bjauriausias ir pikčiausias padaras visoje plantacijoje! — sušvokštė Sembas.

— Oi Sembai! Aš žinau, už ką tu jos neapkenti.

— Už tai, kad ji neklauso šeimininko įsakymų. Šeimininkas liepė jai už manęs tekėti, o ji nenori.

— Nepaklausė manęs, tai paklausys rimbo,— pasakė Legris nusispjaudamas.— Tik gaila, kad šiuo metu pati

darbymetė, o jinai tokia liesa; liesus reikia labai ilgai mušti, nes jie itin užsispyrę. Ją tektų negyvai užplakti, kol nusileistų, o tada nebetiks darbui.

— Bet juk ji, bjaurybė, vis tiek nieko nedirba, ir dar niurzga, o visą darbą už ją Tomas atlieka.

— Tomas? Tai tegul jis ją ir nuplaka. Suruošime Tomui mažą pramogėlę. Jam tai bus gera pamoka, o ir man didesnė nauda, nes jis neplaks jos taip smarkiai kaip jūs.

— Cha cha! Hu hu hu! — nusikvatojo abu niekšai.

— Bet jos pintinė pilna, šeimininke. Tomas ir misis Kasė dėjo medvilnę į Liusės pintinę, šeimininke.

— Aš pats pasversiu jos pintinę,— reikšmingai pasakė Legris.

Vėl pasigirdo šlykštus abiejų prižiūrėtojų kvatojimas.

— Ar misis Kasė dirbo su jais visą dieną? — paklausė Legris.

— Ji dirbo kaip velnias su visais savo kipšais!

— Joje iš tikrųjų sėdi velnias su visais kipšais,— pasakė Legris ir, bjauriai nusikeikęs, nuėjo į stoginę, kur buvo svarstyklės.

* * *

Išvargę žmonės palengva įeidavo į stoginę ir baimingai dėdavo savo pintines ant svarstyklių.

Prie grifelinės lentos buvo prilipdyta juostelė su įrašytais vergų vardais. Prie kiekvieno vardo Legris atžymėdavo to ar kito negro surinktos medvilnės kiekį.

Pasvėrė Tomo pintinę; svoris buvo pakankamas. Tomas susirūpinęs pažvelgė į mulatę, su kuria susidraugavo darbo metu.

Svyruodama iš nusilpimo jinai priėjo prie svarstyklių ir padėjo savo pintinę. Legris iš karto pastebėjo, kad pintinė sveria lygiai tiek, kiek reikia, bet, dėdamasis įpykęs, suriko:

— Tingus gyvuly! Vėl trūksta svorio! Stok į šalį, paskui su tavim pasikalbėsime.

Mulatė gailiai suvaitojo ir susmuko ant suolo.

Prie svarstyklių priėjo toji moteris, kurią visi vadino misis Kase. Išdidžiai ir su panieka jinai nuleido ant

svarstyklių savo pintinę. Legris pašaipiai, bet kažko sunerimęs, pažvelgė jai į akis.

Jinai pakėlė į jį savo juodas akis, ir jos lūpos vos pajudėjo — ji kažką ištarė prancūziškai. Niekas nesuprato, bet Legrio veidas persikreipė iš įniršio. Pakėlęs ranką, jis užsimojo ant Kasės, bet toji pažvelgė į jį niekinančiu ir piktu žvilgsniu, apsigręžė ir nuėjo.

— Eik šen, Tomai,— tarė Legris.— Sakiau, kad pirkau tave ne juodam darbui. Taigi nusprendžiau paaukštinti ir paskirti prižiūrėtoju. Šiandien tu pradėsi eiti savo naująsias pareigas. Imk ir nuplak šią moterį. Tikriausiai ne kartą matei, kaip plakama.

— Atleiskite, šeimininke,— atsakė Tomas,— aš tokiam darbui netinku, niekad nieko nesu plakęs, nesugebėsiu, ranka nepakils, šeimininke.

— Maža ko tu nedirbai! Pas mane greit išmoksi, arba aš tave patį nuvarysiu į kapus! — sušuko Legris ir, pagriebęs jaučio odos diržą, kelis sykius sukirto Tomui per veidą.

— Na kaip? — paklausė jis, kai jam ranka pavargo.— Vis dar atsikalbinėsi?

— Negaliu, šeimininke,— atsakė Tomas, šluostydamasis krauju pasruvusį veidą.— Galiu dirbti dieną ir naktį, dirbti iš paskutinių jėgų, bet negaliu daryti to, kas yra neteisinga. Aš niekad nieko neplaksiu, šeimininke. Niekados!

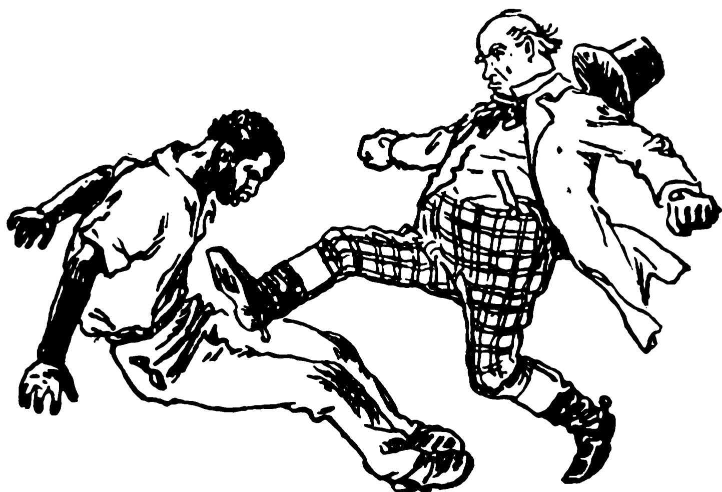
Tomo balsas buvo nuostabiai švelnus, jis pats laikėsi mandagiai, todėl Legris manė jį esant bailį ir tikėjosi, kad su juo bus lengviau susidoroti. Bet kai Tomas ištarė pastaruosius žodžius, visa minia sudrebėjo iš nuostabos.

— Viešpatie! — sušuko nelaimingoji mulatė, išskėsdama rankas.

Visi nejučiomis, sulaikę kvapą, pažvelgė vienas į kitą, laukdami neišvengiamos audros.

Pirmąją akimirką Legris, matyt, suglumo. Paskui įsiutęs suriko:

— Kaip?! Prakeiktas juodasis gyvulys! Jis drįsta sakyti man, kad aš jį verčiu neteisingai elgtis? Argi tokia šlykšti juoda banda kaip jūs gali spręsti apie tai, kas teisinga, o kas neteisinga? Ne, aš to nepakęsiu! Ir kas

gi tu toks? Tikriausiai laikai save džentelmenu, misteri Tomai, jeigu drįsti mokyti savo šeimininką teisingumo? Tavo manymu, nuplakti šią moterį yra neteisinga?

— Manau, kad neteisinga, šeimininke,— atsakė Tomas.— Ji, vargšelė, ligota ir silpna. Žiauru būtų ją plakti, ir aš niekad to nepadarysiu. Jeigu jūs, šeimininke, norite mane užmušti, užmuškite. Bet aš prieš nieką nekelsiu rankos. Geriau sutinku mirti!

Ramiame Tomo balse buvo jaučiama nepalaužiama valia. Legris visas drebėjo, pilkos akys piktai žaibavo, o plaukai net pasišiaušė iš įniršio. Bet jis tvardėsi ir kaip koks plėšrus žvėris, prieš sudraskydamas auką, nusprendė pažaisti su ja.

— Štai koks šventuolis pateko pas mus, nusidėjėlius! — pradėjo jis.— Šventasis ir, be to, dar džentelmenas, kaltina mus, nusidėjėlius, ir atskleidžia mūsų nuodėmes! Tik pamanykite, koks dievo numylėtinis! O argi tu, niekše, niekad savo biblijoje nesi skaitęs: „Vergai, klausykite savo ponų"? Argi aš ne tavo ponas? Ar nesumokėjau tūkstančio dviejų šimtų dolerių už visa tai, ko prigrūstas tavo juodas kailis? Argi tavo kūnas ir siela nepriklauso

man? — suriko jis, iš visų jėgų spirdamas Tomui batu.— Atsakyk!

Nors Tomas skaudžiai kentėjo nuo grubaus šeimininko, bet šis klausimas jį pradžiugino. Kraujas, sumišęs su ašaromis, tekėjo Tomo skruostais. Ir vis dėlto jis pakėlė į dangų akis ir atsakė:

— Ne, ne, ne! Mano siela jums nepriklauso, šeimininke. Jūs nenupirkote jos, ir jums nepavyks jos nupirkti. Ir nieko blogo jūs negalite jai padaryti.

— Negaliu? — sušvokštė Legris, piktai nusijuokdamas.— Pažiūrėsim! Ei Sembai, Kvimbai! Nuplakite šitą šunį taip, kad jis visą mėnesį negalėtų pajudėti!

Du stambūs milžinai negrai pačiupo Tomą. Jų veiduose švietė pasididžiavimas ir piktas džiaugsmas. Nelaimingoji mulatė skausmingai suriko, kiti vergai pašoko, staiga pajutę kažkokį ryžtą. Tačiau budeliai jau vilko Tomą, kuris nesipriešindamas ėjo su jais.

XXXIV skyrius

KVARTERONĖS ISTORIJA

Buvo naktis. Tomas pasruvęs kraujuose gulėjo ir vaitojo apleistame medvilnės sandėlyje tarp sulaužytų padargų, medvilnės atliekų ir įvairaus laužo, priversto čia per ilgą laiką.

Naktis buvo tamsi ir drėgna. Tomą kamavo baisus troškulys, tūkstančiai moskitų knibždėjo aplinkui ir dilgino jo žaizdas.

— O gerasis dieve! Pažvelk į mane. Suteik man jėgų šiam išbandymui pakelti, sustiprink mano dvasią! — meldėsi nelaimingasis Tomas.

Staiga jis išgirdo kažkieno žingsnius, ir į akis švystelėjo žibinto šviesa.

— Kas čia? Vandens! .. Dėl dievo meilės, duokite vandens.

Priešais jį stovėjo Kasė. Ji pastatė žibintą ant žemės, iš ąsočio įpylė į puodelį vandens, pakėlė Tomo galvą ir padavė jam atsigerti. Jis gėrė vieną puodelį po kito.

— Gerti... Taip, tai svarbiausia, ko tau dabar reikia,— pasakė jinai.— Žinojau, kad tau labiausiai reikia vandens. Ne pirmą kartą naktimis nešioju vandenį tokiems kaip tu.

— Dėkoju, ponia,— tarė Tomas, numalšinęs troškulį.

— Nevadink manęs ponia! Aš esu vergė, tokia pat nelaiminga kaip ir tu, o galbūt dar nelaimingesnė,— su karteliu pasakė jinai.— O dabar,— pridūrė, patiesusi šalia Tomo nedidelį čiužinį, užklotą šalta drėgna drobule,— pabandyk, vargšeli, kaip nors čia atsigulti.

Nelengva buvo žaizdų ir mėlynių sukaustytam Tomui įvykdyti jos norą, bet kai pagaliau jis atsigulė ant čiužinio, jam iš karto pasidarė lengviau, prigludus prie šlapios drobulės.

Kasė buvo įpratusi slaugyti sumuštus žmones ir mitriai aprišo Tomo žaizdas, uždėjusi ant jų drėgnus skudurus, nuo kurių tuoj sušvelnėjo skausmai.

— Štai ir viskas, kuo galiu tau padėti,— pasakė ji, vietoj pagalvės dėdama jam po galva ryšulį medvilnės.

Tomas padėkojo jai. Moteris atsisėdo ant grindų, apkabino rankomis kelius ir įsmeigė akis į vieną tašką. Jos veidas buvo kupinas niūraus skausmo. Kykas nusmuko ant kaklo, o ilgi banguoti plaukai išsidraikė aplink išdidų ir liūdną jos veidą.

— Bergždžios visos tavo pastangos,— pagaliau tarė ji.— Tu esi drąsus žmogus, ir tavo tiesa. Bet viskas yra veltui, kovoti neįmanoma. Tu esi velnio rankose. Jis stipresnis už tave, ir tau teks nusilenkti.

Nusilenkti! O žmogiškoji silpnybe! Argi kančios nešnabždėjo jam visą naktį, kad reikia nusilenkti? Ir štai ši moteris beprotiškomis akimis ir liūdnu balsu sako jam tą patį, stumia jį į pagundą, prieš kurią jis kovojo.

— O dieve! Dieve! Kaip aš galiu nusilenkti? — suvaitojo jis.

— Nėra prasmės šauktis dievo, jis neišgirs,— atkakliai pasakė moteris.— Dievo nėra, o jeigu ir yra, jis prieš mus. Viskas prieš mus — ir žemė, ir dangus. Mums lieka vienas kelias — į pragarą. Kodėl gi mums juo nenuėjus?

Tomas užsidengė akis ir krūptelėjo nuo šių kraupių žodžių.

— Tu nežinai, kas čia darosi,— tęsė moteris,— o aš žinau. Jau penkeri metai kūnu ir siela esu šito niekšo vergijoje. Aš neapkenčiu jo. Mūsų plantacija yra nuošalioje vietoje, tarp pelkių, ligi artimiausios plantacijos dešimt mylių; čia nėra nė vieno baltojo, taigi, niekas nepateiks teismui parodymų, jeigu šeimininkas tave gyvą sudegintų, jeigu tave išvirintų verdančiame vandenyje, jeigu sukapotų į gabalus, jeigu atiduotų šunims sudraskyti, jeigu tave pakartų ar užplaktų mirtinai. Čia nėra įstatymų, ir nėra kam tave užstoti. O mūsų šeimininkas

gali bet kokių žiaurumų prasimanyti. Plaukai pasišiauštų, jeigu papasakočiau, kokių čia būna dalykų. Kiekvienas pasipriešinimas yra bergždžias. Negi aš norėjau su juo gyventi? Argi nebuvau išsilavinusi moteris iš gerai išauklėtų žmonių tarpo? O kas gi buvo jis? Kas jis? Ir vis dėlto aš pragyvenau su juo visus šiuos penkerius metus, nors ir keikdama savo gyvenimą dieną ir naktį! O dabar jis parsivežė kitą, jaunesnę, penkiolikos metų...

Ir Kasė nusikvatojo laukiniu skausmingu juoku, kuris keistai suskambėjo senoje, sugriuvusioje pastogėje.

Tomas sudėjo rankas. Aplinkui buvo tamsu ir baugu.

Moteris rūsčiai tęsė toliau:

— Ir nejaugi šie niekingi šunys, su kuriais tu drauge dirbi, yra verti, kad už juos kentėtum? Kiekvienas iš jų tave išduos, pirmai progai pasitaikius. Jie netgi vieni kitiems tokie pat beširdžiai ir niekšingi. Ar vertėjo tau užsitraukti tiek kančių, ginant juos nuo rykščių?

— Vis dėlto jie nelaimingi! — pasakė Tomas.— O kodėl jie tapo žiaurūs? Kas gi juos pastūmėjo? Jeigu aš nusilenksiu, tai palengva ir pats pasidarysiu toks kaip jie. Ne, ne, niekados! Aš netekau ir žmonos, ir vaikų, ir gero šeimininko, kuris būtų suteikęs man laisvę, jeigu dar bent savaitę būtų gyvenęs šiame pasaulyje. Aš visko netekau, kas man buvo brangu, ir vis dėlto nenoriu tapti beširdžiu ir piktadariu.

— Tu pamatysi,— tęsė toliau Kasė,— rytoj jie vėl tave kankins. Aš juos pažįstu, mačiau, ką jie daro. Baisu pagalvoti, kaip jie rytoj tave dar kankins ir pagaliau privers nusilenkti.

— Viešpatie, suteik man jėgų, neleisk nusilenkti!

— Kiek kartų girdėjau šias maldas, ir vis dėlto niekas jų neišklausė. Visi mes pažeminti, sutrypti,— pasakė Kasė.— Štai ir Emelina dar bando kovoti, ir tu... O kokia iš to nauda? Arba pasiduosi, arba palengva mirsi.

— O, tokiu atveju aš mielai sutinku mirti! — pasakė Tomas.— Tegul mane kankina, kiek nori, vis tiek mirties neišvengsiu. O tada jau nebe jų valia... Aš ramus, žinau, kad viešpats man padės iškentėti visas kančias.

Moteris tylėjo. Juodos jos akys buvo įsmeigtos į grindis.

„Galbūt jis teisus,— sakė ji pati sau.— Tiems, kurie kartą nusilenkė, nebėra ko tikėtis. Mes gyvename purve ir darome niekšybes, iš pradžių neapkenčiame kitų, o paskui neapkenčiame savęs! Ir vis dėlto nesiryžtame pasirinkti mirties! Jokios vilties! Jokios vilties! Jokios vilties! Štai kad ir ta mergina... Jai lygiai tiek metų, kiek buvo man..."

— Pažvelk į mane,— staiga tarė ji Tomui.— Matai, kokia aš dabar? O juk užaugau prabangoje. Aš dar prisimenu, kaip, būdama maža mergaitė, bėgiodavau puošniuose salonuose. Mane rengdavo kaip lėlę. Visi žavėjosi manimi. Už salono langų buvo sodas; sode po apelsinmedžiu aš žaisdavau, slapstydavaus su broliais ir seserimis. Atiduota į vienuolyną, mokiausi muzikos, prancūzų kalbos, rankdarbių, visko. Kai man buvo keturiolika metų, aš parvažiavau į savo tėvo laidotuves. Jis staiga mirė, ir, tvarkant jo reikalus, paaiškėjo, kad jo turto vos vos pakanka skoloms apmokėti. Kreditoriai aprašė visą jo inventorių. Į tą sąrašą patekau ir aš; mano motina buvo vergė. Tėvas ketino mane išlaisvinti, bet nesuskubo. Aš ir anksčiau žinojau esanti vergė, bet niekad to nesvarstydavau. Niekam negalėjo kilti mintis, kad mano tėvas, sveikas ir stiprus, gali taip greit mirti. Dar keturias valandas prieš mirtį buvo visiškai sveikas — ir mirė vienas pirmųjų per choleros epidemiją, kilusią Naujajame Orleane. Sekančią dieną po laidotuvių mano tėvo žmona pasiėmė visus savo vaikus ir išvyko į tėvų plantaciją. Man pasirodė, kad ji elgiasi su manimi kažkaip keistai, bet nesupratau kodėl. Visą likusį turtą tvarkė vienas jaunas juristas. Jis ateidavo į namus kiekvieną dieną ir man buvo labai malonus. Kartą jis drauge parsivežė gražų jaunuolį. Tokio gražuolio dar niekad nebuvau mačiusi. Ligi paskutinės savo gyvenimo dienos neužmiršiu to vakaro. Aš vaikščiojau su tuo jaunuoliu po sodą. Buvau vieniša ir nuliūdusi, o jis buvo labai malonus, toks meilus man... Jis pasakė matęs mane dar prieš man išvykstant į vienuolyną, pasisakė mylįs mane ir paprašė leisti jam būti mano draugu ir gynėju. Trumpiau tariant, jis

sumokėjo už mane, nieko man apie tai nesakydamas, du tūkstančius dolerių, ir aš tapau jo nuosavybe. Buvau patenkinta, nes jį mylėjau. Mylėjau! — sušuko Kasė ir valandėlę nutilo.— O, kaip aš mylėjau tą žmogų! Net dabar jį myliu ir mylėsiu, kol mirsiu! Jis buvo toks gražus, toks kilnus! Aš gyvenau gražiausiame name, turėjau tarnų, arklių, baldų, drabužių. Jis davė man viską, ką galima pirkti už pinigus. Bet man nieko nereikėjo, tik jo paties. Aš mylėjau jį, savo Henrį, būčiau kažin ką už jį atidavusi ir, net norėdama, nebūčiau galėjusi pasipriešinti nė vienai jo užgaidai.

Troškau tik vieno,— kad mane vestų. Maniau, kad jeigu jis mane myli taip kaip sako, tai mielai mane ves ir suteiks man laisvę. Jis pasakė, kad vesti manęs negalįs, bet jeigu mes būsime vienas antram ištikimi, tai ir šiaip gyvensime kaip vedę. Iš tikrųjų, argi aš nebuvau jo žmona? Argi nebuvau jam ištikima? Argi per septynerius metus nesistengiau įspėti kiekvieną jo norą? Argi neatidaviau viso savo gyvenimo, norėdama suteikti jam džiaugsmo? Jis susirgo geltonuoju drugiu. Dvidešimt dienų ir naktų išsėdėjau prie jo lovos; daviau jam vaistus, prižiūrėjau jį, niekieno nepadedama. Jis vadino mane savo angelu sargu, sakė, kad aš išgelbėjau jam gyvybę... Mudu turėjome porą gražių vaikučių. Vyresnysis buvo berniukas, ir mes vadinome jį taip pat Henriu. Jis buvo panašus į tėvą — tokios pat nuostabios akys, tokia pati kakta, tokios pat garbanos. O mažoji Eliza, anot jo, buvo panaši į mane. Jis tikino, kad esu gražiausia moteris Luizianoje, didžiavosi manimi ir vaikais. Jis mėgdavo, kad puoščiau juos, važinėdavo su jais atviroje karietoje, jam patikdavo klausytis, kaip mumis žavisi žmonės, nuolat kartodavo man pagyrimus, kuriuos jam tekdavo nugirsti. O, kokia laiminga aš buvau tomis dienomis! Buvau laimingiausia moteris pasaulyje! Bet netrukus atėjo sunkus metas.

Į Naująjį Orleaną atvažiavo Henrio pusbrolis Batleris, ir mano vyras labai su juo susibičiuliavo. O aš iš karto, nežinau kodėl, jo išsigandau. Jaučiau, kad užtrauks mums nelaimę. Jis išsivesdavo Henrį, ir Henris ėmė kažkur leisti naktis — grįždavo namo ne anksčiau kaip antrą

ar trečią valandą ryto. Bet nedrįsau pasakyti nė žodžio: Henris buvo labai ūmus, ir aš jo bijojau. Pusbrolis jį vedžiodavo po įvairias lošimo lindynes, ir Henris taip įprato lošti kortomis, jog nebegalėjo jų mesti. Paskui jis supažindino jį su kita moterimi, ir aš greit pastebėjau, kad Henrio meilė man atšalo. Jis neprisipažino, bet aš pati viską įspėjau. Man širdis plyšo iš skausmo, tačiau nedrįsau pasakyti nė žodžio. Pagaliau niekšas prikalbėjo Henrį parduoti mane ir vaikus, kad galėtų apmokėti skolas, kurių įsigijo lošdamas, ir vesti kitą moterį. Skolos kliudė vedyboms, ir Henris mus pardavė. Kartą jis pasakė man turįs vienu reikalu išvykti į kaimą; grįšiąs tik po dviejų ar trijų savaičių. Jis kalbėjo su manim neįprastai meiliai, žadėjo sugrįžti, bet jam nepavyko mane apgauti. Aš stovėjau sustingusi kaip akmuo; negalėjau nei kalbėti, nei verkti. Jis pabučiavo mane, išbučiavo vaikus ir išėjo. Mačiau, kaip užšoko ant arklio, sekiau akimis, kol dingo; tada, netekusi sąmonės, sukniubau.

Kitą dieną atėjo tas bjaurybė Batleris! Jis atėjo savo nuosavybės pasiimti. Pasakė nupirkęs mane ir mano vaikus ir parodė dokumentą. Aš prakeikiau jį ir atsakiau: geriau sutiksianti mirti, negu gyventi su juo.

— Kaip tau patinka,— pasakė jis.— Bet jeigu neateisi į protą, parduosiu abu tavo vaikus, ir tu jų niekad daugiau nebematysi.

Jis prisipažino jau seniai įsigeidęs nupirkti mane — tą pačią dieną, kai pirmą kartą pamatė. Tyčia įklampinęs Henrį į skolas, kad jis mane parduotų. Prisipažino tyčia suvedęs Henrį su kita moterimi ir patarė man neverkti, nes ašaros čia nieko nepadėsiančios. Aš pasidaviau, nes rankos buvo surištos. Mano vaikai buvo jo valdžioje, ir kiekvieną kartą, kai bandydavau jam nepaklusti, grasindavo juos parduosiąs, ir aš nusileisdavau. O, koks tai buvo gyvenimas! Diena po dienos gyventi sužeista širdimi, mylėti, mylėti, nors toji meilė virto nelaime, ir būti pririštai prie žmogaus, kurio neapkenti! Aš buvau įpratusi skaityti Henriui, žaisti, šokti su juo valsus, dainuoti jam; o daryti ką nors šitam Batleriui atrodė man didžiausia kančia; bet sutikdavau tenkinti visus jo norus todėl, kad jo bijojau. Vaikams jis buvo žiaurus ir stor-

žievis. Eliza buvo tyli, romi mergaitė, o Henris, atvirkščiai, drąsus ir karštas kaip ir jo tėvas ir niekad niekam nenusileisdavo. Tasai žmogus nuolat kibdavo prie jo ir bausdavo jį. Aš stengiausi įpratinti vaiką būti paklusnų ir nuolaidų; stengiausi, kad berniukas kuo mažiau susitiktų su juo akis į akį, nes abu vaikai man buvo brangesni už gyvybę, bet tuo nieko nelaimėjau. Batleris pardavė abu vaikus. Kartą jis pasiėmė mane pasivažinėti ir, grįžusi namo, vaikų neberadau! Jis pasakė man, kad abu vaikai parduoti; parodė už jų kūną ir kraują gautus pinigus. Aš įsiutau ir taip ėmiau keikti ir jį, ir dievą, ir žmones, jog jis, rodos, net išsigando manęs, bet nenusileido. Pasakė, kad dabar nuo mano elgesio pareisią, ar aš dar pamatysiu juos kada nors; jeigu nenurimsiu, tai tik pabloginsiu jų likimą.

Na ką gi! Jūs galite su moterimi elgtis, kaip jums patinka, jeigu turite savo rankose jos vaikus. Jis privertė mane nusilenkti. Taip praslinko savaitė, kita. Kartą man teko eiti pro kalėjimą. Prie vartų aš pastebėjau minią žmonių ir išgirdau vaiko riksmą; ir tą pačią akimirką pamačiau savo sūnų Henrį, kuris, išsiveržęs iš trijų jį laikiusių vyrų rankų, šaukdamas pribėgo prie manęs ir įsikibo į mano drabužius. Baisiai keikdamiesi, jie puolė prie jo, ir vienas žmogus, kurio veido neužmiršiu niekados, riktelėjo jam: „Kalėjime mes tave taip pamokysime, jog tau daugiau niekados nekils noras bėgti." Aš prašiau, maldavau jų, bet jie tik juokėsi iš manęs. Vargšas berniukas šaukė, žiūrėdamas man į akis, įsikibo į mane taip stipriai, jog net mano suknelės kraštai liko jo rankose. Kai jie pagaliau atplėšė jį ir nusivedė, jis vis dar šaukė: „Mama! Mama! Mama!" Tik vienas praeivis su pagaila žiūrėjo į mane. Aš pasiūliau jam visus savo pinigus, kad apgintų berniuką. Bet jis papurtė galvą ir pasakė, jog mano sūnaus šeimininkas tvirtinąs, kad berniukas visą laiką storžieviškai su juo kalba ir neklauso jo, kad tik kalėjimas jį pataisysiąs. Aš apsigręžiau ir nubėgau. Ir visą kelią iki pat namų ausyse skambėjo berniuko riksmas. Įėjau į namus, įbėgau į svetainę ir ten radau savo kankintoją Batlerį. Aš viską jam papasakojau ir paprašiau apginti berniuką. Bet jis nusikvatojo ir pasakė, kad

mano sūnus gavęs tai, ko nusipelnęs. Vaiko atkaklumą reikia palaužti, ir juo anksčiau, juo geriau.

Aš netekau proto. Prisimenu, ant stalo pamačiau didelį aštrų lenktą peilį; pačiupusi jį, puoliau niekšą, ir staiga viską apgaubė tamsa, o kas buvo toliau, nebeprisimenu.

Po daugelio dienų atsipeikėjau labai gražiame kambaryje. Sena negrė slaugė mane, dažnai lankėsi daktaras, ir apskritai manimi buvo labai rūpinamasi. Paskui sužinojau, kad mano šeimininkas Batleris išvažiavo ir paliko mane šiuose namuose parduoti. Štai kodėl manimi taip buvo rūpinamasi.

Aš nenorėjau pasveikti ir vyliausi mirsianti. Bet prieš mano valią karštligė praėjo, aš pasveikau ir pagaliau vėl atsistojau ant kojų. Kasdien mane versdavo puošniai rengtis. Atsilankydavo džentelmenai, apžiūrinėdavo mane, rūkydami cigarus, klausinėdavo ir ginčydavosi tarp savęs, kiek galima už mane mokėti. Aš buvau tokia niūri ir nebyli, jog niekas nenorėjo manęs pirkti. Man pagrasino duoti rykščių, jeigu nebūsiu linksmesnė ir meilesnė. Kartą atėjo ponas, pavarde Stiuartas. Atrodė, kad jam pagailo manęs, jis pastebėjo mano sielvartą, pradėjo dažnai lankytis vienas, ir pagaliau aš jam viską papasakojau. Jis nupirko mane ir pažadėjo padaryti visa, ką galės, ir išpirks mano vaikus. Jis nuėjo į tuos namus, kuriuose dirbo mano Henris; ten sužinojo, kad Henris parduotas kažkokiam plantatoriui prie Perlų upės. Daugiau apie sūnų nieko nebegirdėjau. Bet Stiuartui pavyko surasti mano dukterį; jinai gyveno pas kažkokią senę. Stiuartas pasiūlė už ją stambią sumą, bet jos nesutiko parduoti. Batleris nugirdo, kad kažkas mergaitę norįs nupirkti man, ir liepė pranešti, kad aš jos niekad nematysianti. Kapitonas Stiuartas su manimi elgėsi labai gerai. Jis turėjo puikią plantaciją ir nusivežė mane ten. Po metų man gimė sūnus. Kaip aš mylėjau tą berniuką! Jis buvo panašus į mano Henrį! Bet aš nenorėjau, kad jis užaugtų, ne, nenorėjau. Kai jam sukako dvi savaitės, paėmiau jį ant rankų, pabučiavau ir pravirkau, paskui įpyliau jam į burnytę opijaus ir prispaudžiau prie savo krūtinės. Jis užmigo ir mirė. Kaip aš jo gedėjau ir raudojau! Visi tikėjo, kad per apsirikimą pagirdžiau jį opijumu. O aš ligi

šiol džiaugiuosi, kad nužudžiau jį. Išvadavau iš kančių. Ar galėjau savo kūdikiui suteikti ką nors geresnio už mirtį? Netrukus kapitonas Stiuartas mirė choleros pakirstas. Visi, kurie norėjo gyventi, mirė, o aš... aš norėjau mirti ir gyvenau! Mane vėl pardavė, ir aš ėjau iš rankų į rankas, kol pradėjau senti, o mano veidą išvagojo raukšlės... Ir aš susirgau drugiu... Tada mane nupirko šis niekšas Legris ir atsivežė čionai... Ir štai aš esu čia!

Su kažkokiu įkarščiu, skubėdama pasakojo Kasė savo gyvenimo istoriją. Čia ji kreipėsi į Tomą, čia vėl, rodos, pati sau kalbėjo. Jos žodžiuose buvo tiek aistros, ji kalbėjo taip įtaigiai, jog Tomas kartais užmiršdavo savo skausmus. Kartkartėmis jis kilstelėdavo, pasirėmęs ant alkūnės, ir žiūrėdavo, kaip jinai staigiais judesiais vaikšto iš kampo į kampą ir kaip ilgi, sunkūs juodi jos plaukai plaikstosi ant nugaros.

— Jie mano, kad mūsų ir mūsų vaikų kančios yra niekai. Eini, būdavo, gatve, o tavo širdyje tiek sielvarto, jog jame galėtų paskęsti visas miestas. Aš norėdavau, kad namai griūtų ant mano galvos, kad grindinys prasmegtų po kojomis! Ir paskutiniojo teismo dieną atsistosiu prieš dievą, kaltindama tuos, kurie pražudė mane ir mano vaikus, mano sielą ir mano kūną.

Jinai ėmė grąžyti rankas, juodose akyse blykstelėjo pamišimo liepsna. Paskui vėl prakalbo:

— Tu man sakei, kad danguje yra dievas, kuris žiūri į žemę ir viską mato, kas joje dedasi. Tai kodėl jis leidžia tokias baisybes? Ne, aš nelauksiu jo pagalbos, pati atkeršysiu už save ir už vaikus, ir greit atkeršysiu! O Legrį pasiųsiu į pragarą... tiesiog velniui į nasrus. Tegul mane už tai sudegins gyvą, aš nebijau.

Tuščioje stoginėje pasigirdo laukinis kvatojimas, sumišęs su isteriškais raudojimais; jinai krito ant žemės ir ėmė daužytis, mėšlungio tąsoma.

Po valandėlės ji atsigavo. Susitvardžiusi palengva pakilo.

— Ar tau nieko daugiau nereikia, vargšeli? — paklausė jinai, priėjusi prie Tomo.— Dar nori vandens?

Jos balsas dabar skambėjo maloniai, o judesiai vėl buvo švelnūs.

Tomas gėrė vandenį ir su pagaila žiūrėjo jai į veidą. Jis norėjo kažką pasakyti, bet jinai sukuždėjo:

— Tylėk, vargšeli. Užmik, jei gali.

Pastačiusi arčiau ąsotį su vandeniu ir pataisiusi guolį, Kasė išėjo iš stoginės.

XXXV skyrius

TALISMANAS

Legrio namų svetainė buvo erdvus, ilgas kambarys su dideliu židiniu. Kažkada jis buvo išlipintas prašmatniais ir brangiais apmušalais, kurie dabar išbluko, suplyšo ir kabojo atsimaknoję nuo drėgnų sienų. Kambaryje buvo jaučiamas tirštas nesveikas drėgmės, purvo ir pelėsių kvapas; taip paprastai trenkia seniai apleistuose namuose, kur uždaryti langai ir durys. Ant apmušalų margavo vyno ir alaus dėmės, kažkokie kreida įrašyti žodžiai ir ilgos skaičių eilės, tarsi kas būtų sprendęs ant sienų aritmetikos uždavinius. Židinyje ruseno žarijos, nes šiame dideliame kambaryje, net šiltam orui esant, vakarais būdavo drėgna ir šalta; be to, Legris nuolat pasigęsdavo ugnies, norėdamas užsirūkyti cigarą ir pašildyti vandens punšui. Skaisčiai raudona židinio šviesa apšvietė nykiai užgriozdotą kambarį: balnai, kamanos, pakinktai, rimbai ir kiti drabužiai mėtėsi kur pakliuvo, čia pat slankiojo šunys, apie kuriuos jau anksčiau kalbėjome, jausdamiesi lyg šeimininkai.

Legris gaminosi punšą ir, iš įtrūkusio virdulio su numuštu čiaupu pildamasis verdančio vandens, iš papratimo niurzgė:

— Velniai griebtų tą Sembą! Sukurstė mane sumušti naująjį negrą! Pats darbymetis, o tasai guli ir dar kiaurą savaitę negalės eiti į darbą!

— Toks jau tavo bjaurus būdas,— išgirdo jis kažkieno balsą.

Tai buvo Kasė, nepastebimai įėjusi į kambarį.

— A, čia tu, ragana! Tai ką, grįžai?

— Grįžau,— šaltai atsakė jinai.— Ir elgsiuos taip, kaip man patinka.

— Meluoji, ragana! Aš ištesėsiu savo žodį. Arba elkis kaip pridera, arba eik į baraką, valgyk ir dirbk drauge su kitais.

— Tūkstantį kartų geriau gyventi nešvariausiame barake negu tavo priespaudoje! — pasakė moteris.

— Ir vis dėlto atėjai pas mane į šiuos namus,— pasakė jis, atsigręždamas į ją su pikta šypsena lūpose.— O jeigu jau taip, sėsk man ant kelių, brangioji, ir pasiklausyk, ką tau pasakysiu,— pridūrė jis, imdamas ją už rankos.

— Saugokis, Saimonai Legri! — pasakė moteris, ir jos akyse blykstelėjo įniršis.— Tu bijai manęs, Saimonai! — pridūrė jinai.— Ir ne be reikalo! Saugokis, nes manyje tūno šėtonas!

Pastaruosius žodžius jinai sušnabždėjo jam į ausį.

— Tai tiesa, kad tavyje tūno šėtonas! — pasakė Legris, atstumdamas Kasę ir bailiai žiūrėdamas į ją.— Klausyk, Kase, kodėl gi mums vėl netapus draugais kaip anksčiau?

— Kaip anksčiau? — su kartėliu pakartojo jinai, iš baisaus pykčio negalėdama ištarti daugiau nė žodžio.

Legris visada pasiduodavo Kasės įtakai, kaip bet kuris, net ir šiurkščiausias, vyras paklūsta tvirto ir ūmaus būdo moteriai, bet pastaraisiais metais, kai Kasė, vilkdama siaubingą vergijos jungą, darėsi vis labiau suirzusi ir nervinga, o tas jos susierzinimas pratrūkdavo kone pamišimo priepuoliais, jis ėmė jos bijoti, nes beprotybės baimė būdinga visiems tamsuoliams. Kai Legris parsivedė namo Emeliną, Kasės širdy maištingai sukilo įžeistas moteriškumas, ir ji stojo ginti merginos. Dėl to kilo aštrus ginčas su Legriu, kuris įsiutęs prisiekė išsiųsti ją dirbti į laukus, jeigu ji nenusiraminsianti. Kasė su išdidžia panieka pareiškė mielai eisianti lauko darbų dirbti. Ir, kaip jau matėme, jinai iš tikro dirbo laukuose ištisą dieną, norėdama parodyti savo panieką grasinimams.

Visą tą dieną Saimonas Legris buvo neramus, vis galvojo apie Kasę. Kai jinai pastatė savo pintinę ant svarstyklių, jis tikėjosi, kad dabar bus nuolaidesnė, ir juokais prakalbino ją. Bet jinai atsakė jam kuo skaudžiausiai ir su panieka.

Žvėriškas jo elgesys su Tomu dar labiau suerzino ją, ir ji nuėjo paskui Legrį į jo namus, norėdama išbarti jį už šį nežmonišką poelgį.

— Aš noriu, Kase,— pasakė Legris,— kad tu būtum ramesnė ir nuosaikesnė.

— Ramesnė ir nuosaikesnė? O pats kaip elgiesi? Pačiame darbymetyje sužalojai geriausią darbininką! Ir vis per tą savo velnišką pyktį!

— Iš tikrųjų pasielgiau kaip kvailys. Man nereikėjo su juo ginčytis,— pasakė Legris.— Bet jeigu vergas užsispiria, juk reikia palaužti jo atkaklumą.

— Tau nepavyks jo palaužti.

— Man nepavyks? — suriko pašokdamas Legris.— Pažiūrėsime! Dar nebuvo tokio negro, kurio nebūčiau priveikęs! Vieną po kito sulaužysiu jam visus kaulus, ir turės pasiduoti!

Tą akimirką atsivėrė durys, ir įėjo Sembas. Žemai nusilenkęs, jis priėjo prie Legrio ir padavė jam kažkokį į popierių suvyniotą daiktelį.

— Kas čia, šunie? — paklausė Legris.

— Burtai, šeimininke.

— Kas?

— Burtai. Talismanas. Užkerėti daiktai, kuriuos negrai gauna iš raganų. Kas turi tokį daiktą, tą gali mušti, kiek nori, vis tiek jis nieko nejaučia. Šis daiktas kabojo Tomui ant krūtinės, parištas juoda virvele.

Kaip ir visi žiaurūs tamsuoliai, Legris buvo prietaringas. Jis paėmė popierių ir bailiai jį išskleidė. Iš jo iškrito sidabrinis doleris; paskui išslydo ilga šviesių plaukų garbana ir tarsi gyva apsivijo Legriui aplink pirštus.

— Prakeikimas! — suklykė Legris, trepsendamas kojomis ir purtydamas nuo pirštų plaukus, lyg jie būtų jį apdeginę.— Iš kur visa tai gavai? Išmesk! Sudegink! Sudegink! — suriko jis ir sviedė plaukus į židinį.— Kuriam galui man juos atnešei?

Sembas net išsižiojo iš nustebimo. Kasė sustojo ant slenksčio, nesuprasdama, kas atsitiko.

— Nedrįsk čia man daugiau nešioti visokios velniavos! — sušuko Legris, kumščiu užsimodamas ant Sembo, kuris atatupstas traukėsi prie durų.

Paėmęs nuo grindų dolerį, Legris sviedė jį pro langą į tamsą.

Sembas džiaugėsi išnešęs kailį. Jam išėjus, Legris susigėdo savo išgąsčio. Jis susmuko į krėslą ir paniuręs ėmė siurbčioti punšą.

Kasė nepastebimai išsmuko iš kambario ir, kaip mes jau pasakojome, nuėjo pas Tomą jam skausmo palengvinti.

Bet kas gi atsitiko Legriui? Kodėl tą žiaurų žmogų taip išgąsdino paprasčiausia šviesių plaukų garbana?

Norėdami į tai atsakyti, mes turime papasakoti jo ankstesnį gyvenimą.

Šitą žiaurų ir negailestingą niekšą kažkada glamonėjo švelnios motinos rankos. Tolimojoje Naujojoje Anglijoje šviesiaplaukė moteris su meile, rūpestingai supo lopšyje vienintelį savo sūnų. Bet sūnus, kuriam ji parodė tiek meilės, nevertino jos ir nuėjo tėvo, kietaširdžio, žiauraus žmogaus, pėdomis. Būdamas smarkus, nesusivaldąs ir užsispyręs, sūnus nepaklausė jokių motinos patarimų ir atkalbinėjimų, anksti ją paliko ir išvyko į jūrą laimės ieškoti. Tik vieną kartą buvo grįžęs namo. Motina visa savo meilės trokštančia širdimi bandė nukreipti jį nuo pikto, nedoro kelio.

Jis dar galėjo pasitaisyti, kurį laiką svyravo, bet blogis nugalėjo. Ėmė girtauti ir blevyzgoti, pasidarė dar storžieviškesnis negu anksčiau. Ir vieną naktį, kai motina, nevilties apimta, apkabino jo kelius, maldaudama pasitaisyti, jis paspyrė ją ant grindų ir, bjauriai keikdamasis, išskubėjo į laivą. Po kelių mėnesių, begirtaudamas su draugais, Legris gavo laišką. Jis atplėšė voką, ir iš jo

iškrito ilga plaukų garbana, kuri apsivyniojo jam aplink pirštus. Laiške buvo pranešama, kad jo motina mirdama atleido jam ir jį palaimino.

Prietaringas tamsuolis Legris išsigando. Laišką ir garbaną jis sviedė į ugnį; bet, žiūrėdamas, kaip plaukai šnypščia ir raitosi ugnyje, jis pasibaisėdamas pagalvojo, kad ir jam štai šitaip teks degti pragaro liepsnoje. Jis stengėsi dažniau pasigerti ir lėbauti, norėdamas nuvyti neramias mintis, bet kartais gūdžioje nakties tyloje staiga jam imdavo vaidentis, prabildavo sąžinė, šalia lovos pasirodydavo išblyškusi motina, ir jis jausdavo, kaip jos plaukai apsiveja aplink jo pirštus. Tada, išpiltas šalto prakaito, jis iš siaubo pašokdavo iš lovos.

Dabar, sėdėdamas prie punšo, Legris murmėjo pats sau:

— Velniai griebtų tą prakeiktą negrą! Iš kur jis gavo tuos plaukus? Visiškai tokie pat! O aš tikėjausi viską užmiršęs. Argi, po velnių, man nepavyks nieko užmiršti? Ne, negerai, kad aš čia sėdžiu vienas. Gal pasišaukti Emą? Ji manęs neapkenčia, ta piktoji beždžionė. Bet man vis tiek! Priversiu ateiti!

Legris išėjo į didelį prieangį, iš kurio aukštyn kilo kažkada buvę prabangūs sraigtiniai laiptai; koridorius buvo purvinas ir tamsus, užverstas dėžėmis ir įvairiais gremėzdais. Kilimu neužtiesti laiptai buvo neapšviesti. Pro iškultą langelį virš durų veržėsi blyški mėnulio šviesa. Oras buvo drėgnas ir suplėkęs kaip rūsy.

Legris sustojo ant paskutinės laiptų pakopos ir išgirdo kažką dainuojant. Keistai ir baugiai skambėjo daina šitose senose niūriose patalpose. O gal dėl to, kad Legrio nervai buvo labai įtempti? Ššš... Kas gi tai?

Stipriu švelniu balsu kažkas dainavo vergų labai mėgstamą dainą:

Verks, raudos ir aimanuos minia
Paskutiniam viešpaties teisme.

— Prakeikta mergiotė! — tarė Legris.— Aš ją pasmaugsiu! Ema! Ema! — šiurkščiu balsu pašaukė jis.

Bet jam atsakė tik pašaipus aidas. Švelnus balsas tęsė:

Atskirti vaikai bus nuo tėvų,
Niekados nebeišvys vieni kitų!

Tarp tuščių sienų aiškiai ir garsiai skambėjo priegiesmis:

Verks, raudos ir aimanuos minia
Paskutiniam viešpaties teisme.

Legris apmirė. Jam gėda būtų buvę prisipažinti, bet stambūs prakaito lašai išpylė jo kaktą, širdis iš baimės ėmė smarkiai daužytis krūtinėje. Tamsoje jam pasivaideno kažkoks baltas, blankus siluetas; jis sudrebėjo, pagalvojęs, ką darytų, jei prieš jį staiga atsistotų jo mirusi motina.

„Dabar viskas aišku,— tarė jis pats sau, paskui nukrypavo į svetainę ir vėl atsisėdo, kur sėdėjęs.— Po to, kas atsitiko, teks palikti tą negrą ramybėje! Kam aš čiupinėjau tą jo prakeiktą popiergalį? Dabar tikriausiai esu užkerėtas. Aš vis dar drebu... Mane visą išpylė prakaitas! Iš kur jis gavo tuos plaukus? Negali būti, kad tai mano motinos plaukai! Tuos plaukus aš sudeginau, gerai prisimenu! Argi jie galėjo atgimti iš pelenų!"

— Ei jūs! — švilptelėjęs sušuko jis šunims.— Nubuskite ir pabūkite drauge su manim.

Bet šunys tik pravėrė mieguistas akis ir vėl užsnūdo.

— Pakviesiu Sembą ir Kvimbą, tegul jie man padainuoja, tegul pašoka kokį nors prakeiktą savo šokį, tegul išblaško mane,— sumurmėjo Legris pats sau.

Tai sakydamas, jis užsidėjo skrybėlę, išėjo į verandą ir ėmė pūsti ragą, kuriuo paprastai šaukdavo abu savo pakalikus.

Kai būdavo gerai nusiteikęs, Legris dažnai kviesdavo juos į svetainę ir, įkaitinęs degtine, mėgaudavosi jų dainomis, šokiais ir peštynėmis.

Buvo jau antra valanda nakties, kai Kasė grįžo, aplankiusi vargšą Tomą; iš svetainės skambėjo laukinis staugimas ir pamišėliškas trepsenimas, lydimas šunų lojimo. Lėbavimas buvo pačiame įkarštyje.

Kasė užkopė į verandą ir pažvelgė pro langą. Legris ir abu prižiūrėtojai, visiškai girti, dainavo, rėkė, vartydami kėdes, rodė vienas kitam juokingas ir šlykščias grimasas.

Maža, švelnia ranka jinai atsirėmė į langinę ir įdėmiai pažvelgė į juos. Juodose jos akyse spindėjo panieka, kančia ir baisus pyktis.

„Nejaugi nuodėmė išvaduoti pasaulį nuo tokio niekšo?"— paklausė pati save.

Paskui greitai apsigręžė, nuėjo prie užpakalinių durų, užlipo laiptais ir pasibeldė į Emelinos kambario duris.

XXXVI skyrius

EMELINA IR KASĖ

Pabalusi iš baimės, Emelina sėdėjo tolimiausioje kambario kertėje. Kai Kasė įėjo, mergaitė bailiai pašoko, bet pažinusi puolė jos pasitikti ir suėmė ją už rankos.

— Ar tai tu, Kase? Kaip aš džiaugiuosi, kad atėjai. Bijojau, kad tai... Kad tu žinotum, kaip jie ten, apačioje, visą vakarą triukšmavo!

— Kaip nežinosiu! — šaltai atsakė Kasė.— Ne pirmą kartą girdžiu.

— O Kase! Sakyk, argi mes negalėtume kaip nors iš čia ištrūkti? Vis tiek kur, nors ir į pelkes, kur pilna gyvačių. Ar negalėtume pabėgti kur nors toliau iš čia?..

— Tik į kapus,— atsakė Kasė.

— Ar niekad nebandei bėgti?

— Mačiau, kaip kiti bandė, ir žinau, kuo visa tai baigėsi,— atsakė Kasė.

— Aš jau geriau gyvenčiau pelkėse, graužčiau medžių žievę. Aš nebijau gyvačių! Jau geriau gyvatės negu jis,— karštai sušuko Emelina.

— Čia buvo daug tokių, kurie panašiai manė,— atsakė Kasė.— Juk pelkėse negalėsi pasilikti, tave suseks su šunimis, sugaus, grąžins atgal, o tada... tada...

— O ką gi jis man tada padarytų? — paklausė mergina ir, sulaikiusi kvapą, pažvelgė į Kasę.

— Geriau paklaustum, ko jis tau nepadarytų,— atsakė Kasė.— Savo amato jis išmoko iš Vest Indijos piratų. Negalėsi miegoti, jeigu tau pasakysiu, kokių išdaigų jis kai kada prasimano ir paskui dar laido apie tai sąmojus. Aš čia girdėjau tokių vaitojimų, kurie savaites skambėdavo man ausyse. Netoli namų yra tyrlaukis, kur stovi juodas išdžiūvęs medis, o aplink jį visa žemė nuklota pelenais. Niekas neišdrįs pasakyti, kas ten daroma.

— O kas gi ten daroma?

— Nenoriu tau sakyti. Man baisu apie tai pagalvoti. Ir dievas žino, ką mes rytoj pamatysim, jeigu vargšas Tomas ir toliau spyriosis.

— Kaip baisu! — sušuko Emelina, ir kraujas pradingo iš jos veido.— O Kase, pamokyk mane, ką turiu daryti!

— Tai, ką ir aš dariau. Stenkis viską daryti, kas liepta. Nusilenk jam, bet keikdama ir neapkęsdama.

— Jis nori, kad gerčiau su juo tą šlykščią degtinę,— pasakė Emelina.— O aš jos taip neapkenčiu...

— Gerk,— pasakė Kasė.— Aš irgi neapkenčiau degtinės. O dabar be jos gyventi negaliu. Kiekvienas kuo nors turi malšinti savo skausmą. Čia taip baisu, jog be degtinės neištversi.

— Motina liepė man niekados negerti!..

— Motina liepė! — sušuko Kasė, žodį „motina" ištardama kažkaip niūriai ir su kartėliu.— Ir kam tos motinos duoda savo vaikams patarimus? Tave nupirko, sumokėjo pinigus, ir tu priklausai tam, kuris tave nupirko. Aš tau patariu — gerk. Gerk, kiek gali, ir bus lengviau.

— O Kase, pasigailėk manęs!

— Pasigailėti tavęs? Argi aš tavęs nesigailiu? Ar aš pati neturiu dukters? Dievas žino, kur jinai ir kam priklauso. Ji žengia tuo pačiu keliu, kokiu ėjo jos motina ir kokiu eis jos vaikai. Šiam prakeikimui nebus galo per amžių amžius.

— Kam aš gimiau! — sušuko Emelina, grąžydama rankas.

— Ir aš daug kartų gailėjausi gimusi,— pasakė Kasė.— Būčiau nusižudžiusi, bet drąsos nepakako,— pridūrė jinai, žvelgdama į tamsą su ta tylios nevilties išraiška, kuri pasirodydavo jos veide, kai jinai būdavo rami.

— Savižudybė — baisus nusikaltimas,— pasakė Emelina.

— Nesuprantu kodėl. Geriau nusižudyti, negu diena po dienos gyventi taip, kaip mes gyvename.

Emelina nusigręžė ir užsidengė rankomis veidą...

Kol kambaryje vyko šis pasikalbėjimas, apačioje, svetainėje, visiškai nusigėręs, Legris užmigo. Jis retai kada gerdavo be saiko. Būdamas sveikas ir stiprus, galėjo tiek išgerti, jog kitas jo vietoje seniai būtų išprotėjęs ir miręs. Bet paprąstai jis būdavo atsargus ir saugodavosi pasigerti iki sąmonės netekimo. Tą naktį, kai jį apniko liūdnos mintys ir pradėjo graužti sąžinė, jis taip pasigėrė, jog visiškai nebeteko nuovokos. Atleidęs savo tarnus, sudribo ant suolo ir kietai užmigo.

Legris sapnavo. Slogiame karštligiškame sapne jam pasivaideno, kad prie jo priėjo kažkokia moteris apsigaubusi veidą ir padėjo jam ant peties sunkią šaltą ranką. Ši moteris atrodė pažįstama, nors jos veido nebuvo matyti; jis krūptelėjo iš siaubo. Pajuto, kaip toji plaukų sruoga apsiveja jo pirštus... ne, ne pirštus, o kaklą; jie smaugia jį lyg kilpa, ir jis nebegali alsuoti. Po to išgirdo kažkieno šnabždesį,— tokį, kad net kraujas sustingo gyslose. Staiga pasijuto einąs bedugnės kraštu, kovodamas su mirtina baime, o kažkieno juodos rankos stengėsi nustumti jį žemyn; čia pat užpakalyje stovėjo Kasė ir juokėsi; jinai irgi stūmė jį bedugnėn. Iš bedugnės iškilo moteris su šydu. Ji atsidengė veidą. Tai jo motina. Jinai nusigręžė nuo jo, ir jis ėmė kristi žemyn, žemyn, žemyn, o aplink pasigirdo aimanos, vaitojimai ir nugriaudėjo velniškas kvatojimas. Ir Legris nubudo...

Rami rausva aušros gaisrų šviesa jau skverbėsi į kambarį. Skaisti rytmečio žvaigždė lyg auksinė akis žvelgė į jį iš pašviesėjusio dangaus. Kokia didingai graži gimsta kiekviena nauja diena! Bet sužvėrėjęs Legris nepastebėjo rytmečio grožio. Atsikėlęs jis prisipylė stiklinę degtinės ir išgėrė ją ligi pusės.

— Velniškai bjauriai praleidau šią naktį! — pasakė jis ką tik į kambarį įėjusiai Kasei.

— Palauk, praleisi dar daug tokių naktų,— ramiai atsakė jinai.

— Ką nori tuo pasakyti, nenaudėle?

— Greit sužinosi,— atšovė ji.— Klausyk, Saimonai, noriu tau duoti vieną patarimą.

— Velniop tavo patarimus!

— Palik Tomą ramybėje, štai ką aš tau patariu,— tvirtai pasakė Kasė, tvarkydama kambarį.

— O kas tau darbo?

— Iš tikrųjų man tai visiškai nerūpi. Kas man, kad tu moki už žmogų tūkstantį du šimtus dolerių, o paskui laužai jam kaulus, ir jis negali tau dirbti pačiame darbymetyje! Aš sutvarsčiau jo žaizdas.

— Sutvarstei žaizdas? Kas tau leido kištis į mano reikalus?

— Aišku, niekas! Aš išgelbėjau tau ne vieną tūkstantį dolerių, slaugydama tavo vergus, o štai kaip tu man atsidėkoji. Tavo derlius bus mažesnis už kitų, ir tu praloši lažybas. Tompkinsas išjuoks tave.

Legris, kaip ir daugelis kitų plantatorių, mėgo girtis savo derliais ir gretimame miestelyje kirsdavo nemaža lažybų, kad surinks geriausią derlių. Kasė savo moteriška gudrybe užgavo jautriausią jo stygą.

— Gerai, daugiau jo neliesiu,— pasakė Legris.— Tik tegul paprašo atleidimo ir pasižada geriau elgtis.

— Jis neprašys atleisti,— pasakė Kasė.

— Ką? Neprašys?

— Ne, neprašys.

— Norėčiau žinoti, ponia, kodėl? — su panieka paklausė Legris.

— Todėl, kad jo teisybė, ir jis tą žino. Kodėl turėtų prašyti atleidimo?

— Kas man rūpi, ar jis žino, ar ne? Negras privalo sakyti tai, ką aš jam įsakau, arba. . .

— Arba tu surinksi menką medvilnės derlių ir pralaimėsi lažybas, neleisdamas jam dirbti pačiame darbymetyje.

— Vis tiek aš jį palaušiu. Tikrai palaušiu! Bene aš nepažįstu negrų? Dar šį rytą jis kaip koks šunytis prašys atleidimo.

— Ne, neprašys, Saimonai. Tokių žmonių tau dar neteko sutikti. Gali jį sudraskyti į gabalus, jis vis tiek nenusilenks.

— Na, pažiūrėsime... Kur jis? — paklausė Legris, eidamas prie durų.

— Medvilnės sandėlyje, šalia mašinų stoginės,— atsakė Kasė.

Nors Legris ir šiaušėsi prieš Kasę, bet, išeidamas iš namų, pajuto kažkokį nerimą, kurio ligi šiol niekad dar nebuvo patyręs. Baisūs nakties sapnai ir protingi Kasės patarimai paveikė jį. Jis nusprendė, kad niekas neturi girdėti jo ir Tomo pasikalbėjimo. Jeigu Tomas užsispirs ir laikysis savo, jis susidoros su juo vėliau, tinkamesniu laiku.

Didinga aušros šviesa prasiskverbė pro išmuštą langą į tą stoginę, kurioje Tomas gulėjo. Jis nesudrebėjo, išgirdęs besiartinančio savo kankintojo žingsnius.

— Sveikas, bičiuli! — tarė Legris, su panieka paspyręs jį koja.— Kaip laikaisi? Na ką, ar aš tau nesakiau, kad galiu tave šio to pamokyti! Kaip tau patiko pamoka, ką? Per naktį turbūt įgijai proto? Gal daugiau nesakysi pamokslų nusidėjėliui, ką?

Tomas nieko neatsakė.

— Kelkis, gyvuly! — sušuko Legris, vėl paragindamas jį koja.

Sunku buvo atsikelti tokiam sumuštam ir nusilpusiam, bet Tomas vis dėlto pabandė atsistoti. Legris nusikvatojo:

— Šiandien ne perdaug esi vikrus, Tomai? Ar tik vakar vakare kartais nepersišaldei?

Tomas pagaliau atsikėlė ir kaip sustingęs atsistojo prieš savo šeimininką.

— Ė, po velnių, tu dar gali pastovėti! — pasakė Legris, apžiūrinėdamas jį.— Vadinasi, mažokai tave vakar apdorojo. Na, klaupkis ir prašyk atleidimo.

Tomas nejudėjo.

— Klaupkis, šunie! — suriko Legris ir kirto jam rimbu.

— Misteri Legri,— tarė Tomas,— aš neturiu už ką prašyti jūsų atleidimo. Aš pasielgiau taip, kaip maniau turįs pasielgti. Ir kitą kartą taip pasielgsiu. Aš nieko neplaksiu, kad ir kaip jūs man grasintumėte.

— Ne, gerbiamasis, tu, matyt, nežinai, ką aš tau galiu padaryti. Vakarykštė bausmė — vieni niekai. Pažiūrėsim,

ką tu užgiedosi, kai pririšiu tave prie medžio ir imsiu spirginti ant mažos ugnies. Bus malonu, ką, Tomai?

— Šeimininke,— tarė Tomas.— Jūs mane nupirkote, ir aš būsiu jums ištikimas tarnas. Mano darbas, rankos, laikas ir visos mano jėgos priklauso jums. Bet mano siela ne jūsų galioje. Jūs galit mane užplakti, numarinti badu, sudeginti. Mirti man nebaisu.

— Velniop! — suriko Legris ir kumščio smūgiu parmušė Tomą.

Kažkieno šalta, švelni ranka nusileido ant Legrio peties. Jis atsigrįžo. Priešais jį stovėjo Kasė. Šaltas, švelnus prisilytėjimas priminė jam baisųjį nakties sapną, ir siaubas sukaustė širdį.

— Nebūk kvailas,— tarė jam Kasė prancūziškai.— Palik jį! Pavesk man. Kitaip jis nebedirbs lauko darbų. Aš juk sakiau, kad jis nenusileis. Na, ar ne mano tiesa?

Sakoma, kad net krokodilas ir raganosis, nors jie ir su kietais šarvais, turi sužeidžiamą vietą. Taip ir žiaurus, sąžinės netekęs niekšas irgi turi sužeidžiamą vietą — prietaringą bailumą.

Legris nusigręžė, nusprendęs atidėti bausmę ir susidoroti su Tomu patogesne proga.

— Tebūnie taip, kaip tu nori,— burbtelėjo jis.— O tu žinok,— suriko jis Tomui,— šį kartą neliesiu tavęs tik todėl, kad dabar pats darbymetis, ir man reikalingos darbo rankos. Bet aš niekad to neužmiršiu! Kada nors mudu atsiskaitysime, ir tada tu už viską man sumokėsi savo juoda sena oda. Atsimink!

Legris apsigręžė ir išėjo.

— Ateis ir tavo eilė! — pasakė Kasė, niūriai lydėdama jį akimis.— Na, kaip jautiesi, vargšeli?

— Dievas atsiuntė savo angelą ir kol kas sutramdė šį liūtą,— atsakė Tomas.

— Taip! Tikrai kol kas,— tarė ji.— Bet dabar saugokis, jis kerštingas. Kaip šuo persekios tave diena po dienos, lašas po lašo gers tavo kraują, išsekins gyvybę. Aš jį pažįstu!

XXXVII skyrius

LAISVĖ

Palikime kurį laiką Tomą jo kankintojų rankose ir grįžkime prie Džordžo ir Elizos, kuriuos palikome draugų tarpe toje fermoje prie kelio.

Tomas Lokeris vaitojo ir blaškėsi ant baltutėlės patalynės kaip sužeistas bizonas, motiniškai slaugomas tetos Dorkas.

Įsivaizduokite aukštą, orią, susimąsčiusią, protingų pilkų akių, aukštos kaktos moterį su sklastymu perskirtais sidabro plaukais, paslėptais po švarutėliu muslino kyku. Ant krūtinės kryžmai perrišta balta skarelė; vaikštinėjant jai po kambarį, tyliai šnara rudo šilkinio sijono klostės.

— Po velnių! — sušuko Tomas Lokeris, atmesdamas antklodę.

— Labai prašau, nesikeik, Tomai,— tarė tetulė Dorkas, ramiai taisydama jo patalynę.

— Pasistengsiu, močiute,— atsakė Tomas.— Bet kaip nesikeiksi, kai tokia kaitra!

Teta Dorkas nuėmė vatinę antklodę ir taip jį apkamšė, jog jis pasidarė panašus į vikšrą.

— Prašau, drauguži, liaukis keikęsis. Ir apskritai tau reikėtų pagalvoti apie savo elgesį,— tarė ji.

— O kuriems galams,— atkirto Tomas Lokeris,— man apie jį galvoti? Lyg neturėčiau kitų rūpesčių, velniai parautų!

Ir jis vėl pradėjo blaškytis, muistytis ir sujaukė visą patalynę.

— Tas vyrukas su žmona turbūt čia? — niūriai paklausė jis, truputį patylėjęs.

— Taip, čia,— atsakė teta Dorkas.

— Tegu važiuoja prie ežero,— pridūrė Tomas.— Ir juo greičiau, juo geriau.

— Jie turbūt taip ir padarys,— atsakė teta Dorkas, ramiai megzdama.

— Klausyk,— tęsė Tomas,— Sandaskio uoste mes turime savo agentus, kurie seka visus garlaivius. Dabar jau man nėra ko slėpti. Aš pats noriu, kad jie išsigelbėtų to prakeikto Merkso pasiutimui, kad jį velniai griebtų! . .

— Tomai! Ir vėl!

— Negaliu, močiute, nesikeikti. Jeigu mane stipriai užkimši, galiu sprogti kaip butelis... Beje, dėl tos moters... Pasakyk, kad persirengtų. Duomenys apie ją pasiųsti į Sandaskį.

— Mes pagalvosime apie tai,— atsakė teta Dorkas kaip visada ramiai.

Kadangi dabar mes atsisveikinsime su Tomu Lokeriu, tai pasakysime, kad kvakerių namelyje jis išgulėjo tris savaites, kol užgijo žaizdos ir praėjo karštligė; po ligos jis pasidarė daug protingesnis ir santūresnis. Liovėsi medžiojęs negrus, įsikūrė vienoje tolimoje gyvenvietėje ir taip sėkmingai medžiojo lokius, vilkus ir kitus miško gyventojus, jog greit plačiai pagarsėjo visoje šalyje.

Tomo Lokerio įspėti, kad bus sekami Sandaskio uoste, pabėgėliai nusprendė išsiskirti. Džimas su senute motina išvyko anksčiau, o po trijų dienų naktį paskui juos leidosi į kelionę Džordžas su Eliza ir vaiku; Sandaskyje juos priglobė viena svetinga šeima, ir jie ėmė ruoštis į paskutinę kelionę — per ežerą

Naktis greit prabėgo, ir aukštai danguje įsižiebė rytmetinė laisvės žvaigždė. Laisvė! Magiškas žodis! Ką jis reiškia? Kodėl, išgirdus šį žodį, Amerikos vyrų ir moterų širdys pradeda smarkiai plakti? Kodėl už šį žodį jų tėvai liejo savo kraują, o motinos siuntė mirti geriausius savo sūnus? [1]

Argi kiekvienam žmogui laisvė mažiau reikalinga, negu visam kraštui? Argi viso krašto laisvė nėra kiekvieno piliečio laisvė? Kas yra laisvė štai šitam jaunuoliui, kurio gyslomis dar teka afrikiečio kraujas ir kuris sėdi, susidėjęs rankas ant plačios krūtinės, įsmeigęs į tolį liepsnojančias juodas akis — kas yra laisvė Džordžui Hariui? Jūsų tėvams laisvė — tai valstybės teisė būti nepriklausomai. O jam laisvė — tai žmogaus teisė būti žmogumi, o ne darbiniu gyvuliu; teisė vadinti žmoną savo žmona ir ginti ją nuo smurto; teisė saugoti ir auklėti savo vaiką; teisė turėti savo kampą, savo tikėjimą, savo

---

[1] Čia kalbama apie amerikiečių laisvės kovas (1775—1783 m.). Ligi to karo Amerika priklausė anglams.

skonį, nepriklausomą nuo kitų valios. Štai apie ką galvojo Džordžas, parėmęs galvą ranka ir žiūrėdamas, kaip jo gležna daili žmona persirengia vyro drabužiais, norėdama apgauti šnipus.

— Teks nusikirpti plaukus,— pasakė jinai, stovėdama prieš veidrodį ir paleisdama sunkias, šilkines juodas garbanas.— O juk gaila, Džordžai, tikrai gaila,— pridūrė ji, laikydama ant delno keletą storų sruogų.— Gaila, kad reikia kirpti.

Džordžas liūdnai nusišypsojo, bet nieko neatsakė.

Eliza vėl atsigręžė į veidrodį ir ėmė kirpti vieną garbaną po kitos.

— Štai ir viskas,— pasakė jinai, imdama šepetį plaukams.— Dabar belieka tik susišukuoti.

Ji nuraudo ir juokdamasi atsigręžė į vyrą:

— Pažvelk, koks aš gražus berniukas!

— Tu visada, bet kokiais drabužiais apsirengusi, būsi graži,— pasakė Džordžas.

— O ko gi tu toks nuliūdęs? — paklausė Eliza, klaupdamasi ant vieno kelio ir imdama jį už rankos.— Po dvidešimt keturių valandų jau būsime Kanadoje. Viena diena ir naktis ežere, o paskui... Ak, paskui...

— Taip, Eliza,— atsakė Džordžas, glausdamas ją prie savęs,— visas likimas pareina nuo persikėlimo per ežerą. Būti taip arti tikslo ir staiga visko netekti!.. Aš nusižudysiu, Eliza, jeigu mane pačiups.

— Nebijok,— atsakė jinai vilties kupinu balsu.

— Telaimina tave dievas, Eliza! — pasakė Džordžas, stipriai ją apkabindamas.— Nejaugi visi tie kančių metai netrukus pasibaigs? Nejaugi mes būsime laisvi?

— Esu tikra, Džordžai,— atsakė Eliza, ryžtingai žiūrėdama į priekį, ir džiaugsmo ašaros sužibo ant jos ilgų juodų blakstienų.

— Noriu tavim tikėti, Eliza,— pasakė Džordžas, staiga pakildamas.— Noriu tikėti. Eime! Jau metas!

Jis per žingsnį pasitraukė nuo jos, bet nepaleido rankos ir, su pasigėrėjimu žiūrėdamas į ją, pridūrė:

— Iš tikrųjų tapai žavingu jaunuoliu. Trumpi plaukai tau labai tinka. Užsidėk skrybėlę. Taip! Truputį nusmauk į šitą pusę. Dar niekad nebuvai tokia graži! Bet laikas karietos pažiūrėti. Kažin ar misis Smit jau perrengė mūsų Harį?

Atsidarė durys, ir ori moteris įsivedė už rankos mažąjį Harį, aprengtą mergytės drabužiais.

— Kokia graži mergytė iš to mūsų berniuko! — sušuko Eliza, apžiūrinėdama jį.— Dabar vadinsime jį Harieta. Iš tikrųjų šaunus vardas!

Berniukas iš paniūrų pasižiūrėjo į persirengusią motiną ir giliai atsiduso.

— Haris nepažįsta mamos? — paklausė Eliza, tiesdama į jį rankas.

Bet vaikas droviai prisiglaudė prie misis Smit.

— Neverta stengtis, kad jis tave pažintų, Eliza,— pasakė Džordžas.— Juk laive jam negalima bus nė iš tolo prie mūsų prieiti.

— Žinau, kad tai kvaila,— tarė Eliza,— ir vis dėlto man skaudu, kad jis nuo manęs nusigręžia. O kur mano apsiaustas? Džordžai, parodyk man, kaip vyrai juo apsivelka.

— Štai šitaip,— atsakė Džordžas, užsimesdamas apsiaustą.

— Taip? — paklausė Eliza, pamėgdžiodama jo judesius.— Dabar man teks žingsniuoti plačiais žingsniais, kaukšėti batų kulnimis ir įžūliai dairytis į žmones.

— Žiūrėk, nepersistenk,— pasakė Džordžas.— Geriau vaidink drovų jaunuolį. Toks vaidmuo tau labiau tiks.

— Kokios didelės pirštinės! — sušuko Eliza.— Mano rankos paskęs jose!

— Patariu tau jų nenusimauti,— pasakė Džordžas.— Tavo švelnios smulkutės rankos gali mus visus pražu-

dyti. Na, misis Smit, neužmirškite, kad jūs esate Hario teta ir keliaujate mūsų globojama.

Aš girdėjau,— tarė misis Smit,— kad į prieplauką buvo atėję kažkokie vyrai ir visiems kapitonams įsakę sekti vyrą, keliaujantį su žmona ir berniuku.

— Tegu seka! — atsakė Džordžas.— Jeigu mes kur sutiksime vyrą su žmona ir berniuku, tučtuojau pranešime kapitonui.

Karieta privažiavo ligi prieangio, ir svetingoji šeima, priglaudusi pabėgėlius, atsisveikino su jais.

Pasinaudoję Tomo Lokerio patarimu, pabėgėliai iš tikrųjų taip persirengė, kad neįmanoma buvo jų pažinti. Misis Smit, ori moteriškė iš Kanados, grįždama į tėvynę, sutiko keliaujant per ežerą suvaidinti mažojo Hario tetos vaidmenį. Norėdama mažylį prisipratinti, jinai dvi pastarąsias dienas niekur nesiskyrė su juo. Meilumu, meduoliais ir saldainiais ji įgijo visišką vaiko pasitikėjimą.

Karieta įvažiavo į uostą. Du jaunuoliai tilteliu užlipo į laivą. Eliza mandagiai pasiūlė misis Smit ranką, o Džordžas nešė bagažą.

Pirkdamas bilietus, Džordžas šalia kasos išgirdo dviejų vyrų pokalbį.

— Aš apžiūrėjau visus keleivius, lipančius į laivą,— tarė vienas.— Šiame laive jų nėra.

Kalbantysis buvo laivo tarnautojas; jis šnekėjo su mūsų senu pažįstamu Merksu, kuris su jam būdingu atkaklumu pats atvyko į Sandaskį, tikėdamasis užklupti čia savo grobį.

— Moterį sunku atskirti nuo baltosios,— pasakė Merksas,— vyras irgi labai šviesus mulatas. Ant jo rankos yra išdeginta žymė.

Bilietus ir grąžą laikanti Džordžo ranka truputį suvirpėjo, tačiau jis ramiai apsigręžė, abejingai pažvelgė Merksui į akis ir neskubėdamas nuėjo deniu į kitą laivo galą prie laukiančios Elizos.

Misis Smit su mažuoju Hariu, apvilktu mergytės suknele, tučtuojau įsikūrė moterų kajutėje, ir čia mažos juodbruvės mergytės grožis sužavėjo visus keleivius.

Pasigirdo paskutinis skambutis.

Merksas nusileido laiptais į krantą, ir Džordžas leng-

viau atsiduso, kai laivas jau pajudėjo ir nuotolis tarp kranto ir denio ėmė didėti.

Buvo nuostabi diena. Mėlynos Erio ežero bangos, nutviekstos saulės spindulių, šoko, žėrėjo ir putojo. Nuo kranto pūtė gaivus vėjas, ir puikus laivas greit nėrė pirmyn.

O, kiek nežinomų paslapčių slypi kiekvieno žmogaus širdyje! Kas, žiūrėdamas į Džordžą, kaip jis palengva vaikšto deniu su savo droviu bendrakeleiviu, galėjo įspėti, kokios mintys pinasi jo galvoje ir kokie jausmai audrina jo širdį? Laimė, į kurią jis artėjo, Džordžui atrodė tokia nuostabi, tokia nepaprasta, jog jam sunku buvo ja patikėti; juo arčiau buvo ilgai lauktoji laisvė, juo labiau jis baiminosi jos netekti.

O laivas vis plaukė pirmyn. Slinko valandos, ir pagaliau tolumoje pasirodė Kanados krantas.

Džordžas ir jo žmona laikėsi už rankų, o laivas tuo metu artėjo prie nedidelio Kanados miesto Amherstbergo. Džordžas duso iš susijaudinimo; jo akis aptraukė migla; tylėdamas jis spaudė mažą virpančią rankelę. Pasigirdo skambutis, ir laivas sustojo. Džordžas tarsi pro miegus susirinko savo bagažą ir pašaukė bendrakeleivius. Mažas būrelis išlipo į krantą ir stovėjo tol, kol laivas vėl atsiskyrė nuo kranto.

Misis Smit nuvedė juos pas vieną misionierių, kuris buvo atsidėjęs kilniam darbui — globoti sieną perbėgusius vergus.

Kaip aprašyti pirmosios laisvės dienos žavumą? Argi kiekvienas žmogus neturi ypatingo laisvės pojūčio, šeštojo pojūčio, dar subtilesnio ir kilnesnio už kitus penkis? Gali judėti, kalbėti, alsuoti, išeiti, ateiti, nebijoti, kad tave seka, nieko nebijoti! Kas pajėgs apsakyti, su kokiu džiaugsmu žiūrėjo motina į savo miegantį vaiką, prisimindama tūkstančius baisių pavojų, kurie jam grėsė! Po viso to, kas buvo patirta, vaikas atrodė jai dar brangesnis negu anksčiau. Džordžas ir Eliza neužmigo nė vienos minutės. Tą laimingąją naktį miegas jiems nerūpėjo! Tiesa, abu laimingieji neturėjo nė pėdos žemės, neturėjo nė kur galvos priglausti, išleido visus pinigus iki paskutinio dolerio. Ir vis dėlto iš laimės jie negalėjo užmigti.

XXXVIII skyrius

PERGALĖ

Argi maža pasaulyje žmonių, kuriems ne kartą gyvenime sunkią valandą kilo mintis, kad mirti būtų daug geriau negu gyventi?

Stovėdamas priešais savo kankintoją ir klausydamasis jo grasinimų, Tomas nepabūgo; jis buvo pasiryžęs drąsiai sutikti bet kokius kankinimus, bet kokius skausmus. Bet kai tik budelis išėjo, kai laikinas dvasios pakilimas atslūgo, Tomas sumuštame kūne vėl pajuto skausmus, visą savo bejėgiškumą ir neviltį,— vėl jį apėmė nusiminimas.

Dar neužgijus žaizdoms, Legris įsakė jį siųsti į laukų darbus. Slinko dienos, pilnos kančių, nepakeliamo darbo, neužtarnautų skriaudų ir patyčių, kurių prasimanydavo jo piktasis šeimininkas. Tomas jau nebesistebėjo savo draugų niūrumu; ne, jis jautė, kad ir pats prarado pirmykštį savo geraširdiškumą, švelnumą ir gyvenimo džiaugsmą. Laisvalaikio jis nebeturėjo. Per darbymetį Legris ir sekmadieniais versdavo vergus dirbti kaip paprastomis dienomis. Ko čia žiūrėti! Juo daugiau jie dirbs, juo daugiau Legris surinks medvilnės; juo daugiau jis surinks medvilnės, juo daugiau uždirbs pinigų. O jeigu vergai iš pervargimo numirs, menka bėda — nusipirks kitus.

Dar prieš keletą savaičių, grįžęs iš darbo, Tomas paskaitydavo prie laužo šviesos vieną kitą biblijos puslapį, bet dabar grįždavo į gyvenvietę toks nusikamavęs, jog svaigdavo galva, ausyse ūždavo ir raibdavo akys, kai bandydavo skaityti; jis tik trokšdavo kuo greičiau atsigulti ir užmigti šalia savo draugų.

Dažnai prisimindamas mis Ofelijos laišką, rašytą jo buvusiems šeimininkams Kentukyje, Tomas maldavo dievą jį išgelbėti. Diena po dienos jis vis laukė, bet niekas neatvažiavo, ir jo širdį suspaudė neapsakomas kartėlis.

Kartais jis sutikdavo Kasę; retkarčiais, kokiu reikalu pašauktas į namus, pamatydavo įbaugintą, nuliūdusią Emeliną, bet per tuos trumpus susitikimus dažniausiai neištardavo nė žodžio — nebūdavo kada.

Kartą vakare pavargęs, nusiminęs Tomas sėdėjo prie laužo, ant kurio virė menka jo vakarienė. Ugnis baigė degti. Jis užmetė ant žarijų saują žabų, kad būtų šviesiau, ir išsiėmė iš kišenės savo aptriušusią bibliją. Štai pažymėtos mėgstamos vietos, kurios anksčiau jaudindavo jo širdį. Kas atsitiko, argi žodis neteko savo jėgos, argi jis nebeturi galios jo atbukusiems jausmams? Sunkiai atsidusęs, jis įsikišo bibliją į kišenę. Staiga pasigirdo šiurkštus juokas, ir Tomas pakėlė galvą. Priešais stovėjo Legris.

— Na kaip, seni? — tarė Saimonas.— Maldos nebepadeda? Vadinasi, aš pagaliau įtikinau tave?

Tomas tylėjo.

— Kvaily. tu, kvaily! — tęsė Legris.— Aš juk norėjau apiberti tave savo malonėmis! Tu gyventum sau švilpaudamas, geriau už Sembą ir Kvimbą, ir, užuot beveik kasdien gavęs rimbų, pats galėtum būti kitų negrų viršininkas ir kartais išgerti su šeimininku. Atsipeikėk, seni, paklausyk gero patarimo. Mesk tą savo seną bibliją į ugnį.

— Ne, ne, saugok dieve! — sušuko Tomas.

— Na, ar ne kvailys! — pasakė Legris ir spjovė Tomui į veidą, paskui spyrė koja, bet nueidamas dar pridūrė: — Gerai! Aš dar tave paklupdysiu, pamatysi!

Lyg apsvaigęs Tomas ilgai sėdėjo prie laužo, kovodamas pats su savimi. Ir staiga jo akys aptemo, jis ištiesė rankas į tamsą ir krito be sąmonės.

Kiek laiko truko šis apalpimas, Tomas nežinojo. Kai atsipeikėjo, laužas jau buvo užgesęs, drabužiai kiaurai sudrėkę nuo rasos, bet visos abejonės išnykusios, ir jis jautė tokį džiaugsmą, jog dabar niekas jo nebegąsdino — nei badas, nei šaltis, nei pažeminimai, nei vienatvė.

Kai priešaušrio pilkuma pažadino kitus vergus ir jie patraukė į laukus, šioje apgailėtinoje, nuo šalčio virpančioje minioje buvo vienas žmogus, kuris žengė tvirtu žingsniu, aukštai iškėlęs galvą.

Tomo pasikeitimą pastebėjo visi. Jis vėl, kaip ir anksčiau, buvo guvus, ramus, ir niekas — nei patyčios, nei mušimai — negalėjo jo palaužti.

— Kas gi, po velnių, Tomui pasidarė? — paklausė Legris Sembą.— Pastaruoju metu vaikščiojo kaip vandens į burną prisisėmęs, o dabar linksmas kaip žiogas!

— Nežinau, šeimininke. Gal sumanė pabėgti?

— Tegul tik pabando! — piktai nusišiepė Legris.— Įdomu, kaip jam tai pavyks, ką, Sembai?

— Cha cha cha! — nusižvengė tasai.— Tegul pabando, o mes pažiūrėsime, kaip jis klimps pelkėse, brausis per brūzgynus, dums nuo šunų. Kai gaudėme Molę, aš vos juokais nesprogau — maniau, kad šunys ją į gabalus sudraskys! Ligi šiol tebėra dantų žymės.

— Jinai jas į kapus nusineš,— pasakė Legris.— Bet dabar, Sembai, gerai stebėk, nežiopsok! Jeigu Tomas

iš tikrųjų sugalvojo bėgti, kailį nulupti jam bus per maža!

— Būkite ramus, šeimininke, jam tai neišeis į sveikatą! Cha cha cha!

Šis pokalbis vyko tuo metu, kai Legris sėdo į balną, ruošdamasis joti į kaimyninį miestą.

Grįžęs namo jau sutemus, jis pasuko į vergų gyvenvietę patikrinti, ar viskas tvarkoje.

Buvo šviesi mėnesienos naktis. Uosių šešėliai smulkiais raštais gulė ant žolės; aplink buvo gili, netrikdoma tyla. Artėdamas prie lūšnelių, Legris jau iš tolo išgirdo dainuojant. Tai buvo čia taip neįprasta, jog jis sulaikė arklį ir ėmė klausytis. Švelnus vyriškas balsas dainavo:

Te priešas negaili manęs,
Pakelsiu aš skausmus visus.
Širdis tikėjimo pilna,—
Grandinių jungas nebaisus.

„Aha, štai kaip įsidrąsino!"—tarė sau Legris ir, prijojęs prie Tomo, užsimojo rimbu.

— Ei negre! Miegoti laikas; o tu čia himnus trauki! Užsičiaupk ir marš į vietą!

— Klausau, šeimininke,— ramiai atsakė Tomas, keldamasis eiti.

Jo ramumas taip įsiutino Legrį, jog šis, prijojęs prie Tomo, ėmė rimbu kapoti jį per galvą ir pečius.

— Štai tau, šunie! Pažiūrėsiu, kaip dabar pasilinksminsi!

Bet šie smūgiai skaudino tik Tomo kūną, o širdies nepalietė. Tomas stovėjo visai ramus, ir Legris negalėjo nesuprasti, kad jam nepavyko palenkti šio negro.

Tomas iš visos širdies gailėjosi tų nelaimingų žmonių, su kuriais kartu gyveno, ir stengėsi bent šiuo tuo palengvinti jų kančias. Tiesa, mažai ką tegalėjo padaryti, bet vis dėlto, eidamas į laukus ar grįždamas į gyvenvietę, arba darbo metu kada galėdamas ištiesdavo pagalbos ranką pavargusiems, iškankintiems ir nusiminusiems. Iš pradžių šios apgailėtinos, beveik žmogaus išvaizdą praradusios būtybės nesuprasdavo Tomo, bet slinko savaitė po savaitės, mėnesis po mėnesio, ir pagaliau jų širdyse su-

skambo seniai nutilusios stygos. Palengva, nepastebimai tas tylus, kantrus, nesuprantamas žmogus, visada pasiruošęs padėti kitam, nereikalaudamas atpildo, visada pasitenkinąs mažiausia dalimi ir net ja pasidalinąs su tais, kurie jos labiau reikalingi, žmogus, šaltomis naktimis atiduodąs savo suplyšusią antklodę sergančiai moteriai, o laukuose silpesniems pakišąs medvilnės į pintinę, nebijodamas, kad jam pačiam gali trūkti svorio,— tasai žmogus palengva savotiškai juos užvaldė. Ir net apsėstoji, pusiau pamišusi Kasė pajusdavo dvasios ramybę, būdama šalia jo.

Ši nelaiminga moteris puoselėjo viltį atkeršyti savo kankintojui Legriui — atkeršyti už visa pikta, ką jis padarė kitiems ir jai.

Kartą naktį, kai lūšnelėse jau visi miegojo, Tomas pabudo ir tarp dviejų sienojų iškirstoje angoje, kuri atstojo langą, pamatė Kasės veidą. Ji tyliai ženklais šaukė jį išeiti į kiemą.

Tomas išėjo. Buvo antra valanda nakties. Tyli ir aiški mėnesiena. Juodos Kasės akys keistai spindėjo,— kur dingo niūrus, beviltiškas jos žvilgsnis!

— Eik šen, dėde Tomai,— tarė jinai, padėjusi jam ant peties mažą ranką, ir taip stipriai stūmė jį pirmyn, tarsi jos ranka būtų buvusi plieninė.— Eik šen, turiu tau naujieną.

— Kas atsitiko, Kase? — paklausė sunerimęs Tomas.

— Tomai, sakyk, ar nori būti laisvas?

— Tikiuosi, kad ateis laikas, ir aš būsiu laisvas.

— Tas laikas šiąnakt atėjo! — aistringai pasakė Kasė.— Eime!

Tomas neryžtingai sustojo.

— Eime! — sušnabždėjo jinai, įsmeigusi į jį juodas akis.— Na, eikš gi! Jis miega. Kietai miega. Aš kai ko įbėriau jam į degtinę, kad ilgiau miegotų. Gaila, kad tų vaistų per mažai turėjau, tada tavo pagalbos man visiškai nereikėtų. Kirvį aš palikau priemenėje. Durys į jo kambarį irgi neužrakintos. Aš parodysiu tau kelią. Aš pati viską būčiau atlikusi, tik bijau, kad mano per silpnos rankos. Eime!

— Neisiu net už visus pasaulio lobius! — tvirtai pasakė Tomas ir sustojo, laikydamas ją, nors jinai veržėsi į priekį.

— Pagalvok apie šiuos nelaiminguosius,— tarė Kasė.— Mes visus išlaisvintume, išeitume į pelkes, rastume salelę ir gyventume ten. Aš girdėjau, kad tokių atsitikimų ne kartą yra buvę. Vis tiek ten bus geriau negu čia.

— Ne,— griežtai pakartojo Tomas.— Pikta niekad nedavė gerų vaisių. Jau geriau nusikirsčiau dešinę ranką.

— Tada aš pati tai padarysiu,— pasakė Kasė.

— O Kase! — sušuko Tomas.— Neparduokite velniui savo sielos! Reikia kentėti ir laukti.

— Laukti! — pakartojo jinai.— Aš jau tiek laiko laukiau, kad man protas sutriko ir širdis vos neplyšta. Sakai — kentėti! Ar mes dar mažai nuo jo prisikentėjome? Kiek šimtų nelaimingųjų jis privertė kentėti! O ir tave patį — juk iš tavęs čiulpia kraują lašas po lašo! Ne, aš atliksiu savo pareigą — išmušė jo valanda! Dabar aš gersiu jo kraują.

— Nereikia! — Tomas paėmė jos mažas mėšlungiškai sugniaužtas rankas.— Nereikia! Neapsunkinkite savo sielos nuodėme! Viešpatie, išmokyk mus mylėti savo priešus!

— Mylėti! — Kasė sužaibavo į jį akimis.— Mylėti tokius priešus? Juk tai prieš žmogaus prigimtį!

— Ne, ne, Kase, netiesa! — Viešpats gailestingas, jis suteikia mums jėgų save nugalėti!

Jaudinamai nuoširdūs Tomo žodžiai, jo švelnus balsas, ašaros tarsi palaiminga rasa krito į iškamuotą, nerimastingą vargšės moters sielą. Jos žvilgsnis sušvelnėjo. Ji nuleido galvą, ir Tomas pajuto, kaip silpsta jos rankos.

— Tomai, drauguži mano, nebeturiu jėgų melstis. Tą dieną, kai pardavė mano vaikus, aš pamiršau maldas. Ir vietoj jų moku tik keiktis. . . keiktis ir neapkęsti. Melstis negaliu!

— Kase,— neryžtingai tarė Tomas po ilgos tylos,— jeigu tai būtų galima. . . jeigu jums pavyktų iš čia pabėgti, bėkite, bėkite kartu su Emelina, bet tesaugo jus dievas nuo žmogžudystės!

— O tu. . . ar bėgsi su mumis?

— Ne,— atsakė jis.— Buvo laikas, kada būčiau bėgęs. Dabar jau ne. Aš pasiliksiu čia su savo nelaimingais broliais ir kartu su jais nešiu kryžių ligi galo. Jūs — kas kita. Jums čia pražūtis... Tai ne jūsų jėgoms... Gelbėkitės, jei galite.

— Iš čia mus išgelbės tik mirtis,— pasakė Kasė.— Kiekvienas žvėris, kiekvienas paukštis turi savo slėptuvę. Net gyvatės ir krokodilai žino tokią vietą, kur galima ramiai pailsėti. Bet mums nėra kur pasislėpti. Net neįžengiamiausiose pelkėse šunys suseks mus. Visi prieš mus — net ir žvėrys! Kurgi mums bėgti?

Tomas tylėjo.

Kasė jau seniai kiauras valandas svarstydavo įvairias bėgimo galimybes, tačiau visi atvejai jai atrodė beviltiški ir neįvykdomi. Bet štai jos galvoje netikėtai kilo sumanymas, toks paprastas ir aiškus, jog iš karto grįžo viltis.

— Dėde Tomai, aš pabandysiu! — staiga tarė ji.

— Tepadeda jums dievas! — atsakė Tomas.

XXXIX skyrius
GUDRUS SUMANYMAS

Legrio namų pastogė, kaip ir daugelis pastogių, buvo erdvi, apleista, nešvari, pilna voratinklių ir įvairaus šlamšto. Turtinga šeima, kuriai kitados klestėjimo metais priklausė ši plantacija, buvo apstačiusi namus puikiausiais baldais; išvažiuodami jie dalį pasiėmė, dalį paliko apipelėjusiuose tuščiuose kambariuose, o visa kita buvo sukrauta pastogėje. Ten stovėjo ir dvi didžiulės dėžės,— jose kadaise buvo atvežti baldai. Pastogėje buvo tik vienas langelis, ir pro jo nešvarų stiklą blausi šviesa krito ant kėdžių su aukštais atlošais ir apdulkėjusių stalų, kitados mačiusių geresnes dienas. Žodžiu, ši pastogė priminė nejaukią vaiduoklių vietą. Prietaringų negrų tarpe apie ją sklido įvairios siaubą keliančios paskalos. Prieš kelerius metus viena vergė, supykinusi Legrį, buvo uždaryta pastogėje ir vienų viena praleido ten daugelį savaičių. Kas jai atsitiko — nežinia; negrai pašnabždomis rezgė įvairius spėliojimus; tiek težinoma, kad pagaliau

nelaimingosios lavonas buvo išneštas iš pastogės ir palaidotas; sklido kalbos, kad nuo to laiko naktimis pastogėje girdėti prakeikimai, aimanos, maldavimai ir vaitojimai. Išgirdęs tokias paskalas, Legris įsiuto ir prisiekė, kad pirmasis, prasižiojęs apie pastogę, gaus progą susipažinti su visomis jos paslaptimis, nes, sukaustytas grandinėmis, turės išsėdėti uždarytas tenai ištisą savaitę. Šio grasinimo pakako užčiaupti burnoms, tačiau niekas nenustojo tikėjęs, kad pastogėje klajoja vaiduoklis.

Palengva visi ėmė vengti ne tik pastogės, jos laiptų, bet net ir priemenės, kurioje buvo tų laiptų pradžia. Legenda pamažu buvo pamiršta. Ir štai Kasei netikėtai atėjo į galvą mintis, pasinaudojus prietaringa Legrio baime, pačiai išsivaduoti ir išvaduoti savo nelaimės draugę Emeliną.

Kasės miegamasis buvo kaip tik po pačia pastoge. Kartą, nesiklaususi Legrio, jinai įsakė visus savo daiktus ir baldus perkraustyti iš to miegamojo į kitą kambarį, esantį tolimiausiame namų gale. Buvo pats kraustymo įkarštis. Kai Legris grįžo iš jodinėjimo namo, tarnai lakstė ten ir atgal, tempdami jos daiktus ir baldus.

— Ei, Kase! — suriko Legris.— Ką čia sugalvojai?

— Nieko,— irzliai atsakė Kasė.— Kraustausi į kitą kambarį.

— Kodėl? — paklausė Legris.

— Šiaip sau,— atsakė Kasė.

— Kas per velniava? Kodėl?

— Todėl, kad noriu bent retkarčiais ramiai išsimiegoti.

— Išsimiegoti? O kas gi tau trukdo?

— Jei nori, galiu papasakoti,— abejingai atšovė Kasė.

— Sakyk, ragana! — sušuko Legris.

— Žinoma, tu ten ramiausiai miegotum. Kiekvieną naktį nuo dvylikos ligi aušros pastogėje kažkas vaitoja. Kažkokie žmonės pešasi ten, kelia triukšmą, raičiojasi ant grindų.

— Žmonės pastogėje! — sušuko Legris, prisiverstinai nusijuokdamas.— Kokie gi ten žmonės, Kase?

Kasė pervėrė Legrį degančiomis juodomis akimis, kurių žvilgsnis nusmelkė jį ligi kaulų, ir pasakė:

— Kokie žmonės, Saimonai? Na, tau geriau turėtų būti žinoma. O gal nežinai?

Baisiai keikdamasis, Legris užsimojo rimbu, bet Kasė pasilenkė ir smuko pro duris, o tarpduryje dar atsigręžusi pasakė:

— Jei nori sužinoti, kas darosi tavo namų pastogėje, pernakvok šiame kambaryje.

Ir, greit uždariusi duris, užrakino jas.

Legris šaukė, keikėsi, grasino išlaušiąs duris, bet paskui, matyt, apsigalvojo ir neramia širdimi nuėjo į svetainę. Kasė suprato, kad ji pasiekė savo tikslą, ir nuo šios minutės gąsdino Legrį vis naujais ir naujais prasimanymais.

Ji surado pastogėje plyšį ir įstatė į jį numuštą butelio kakliuką; nuo mažiausio vėjo pūstelėjimo iš kakliuko sklido graudus, liūdnas garsas, panašus į vaitojimą, o kai stiprus vėjas jame sustaugdavo, prietaringo žmogaus ausims tai atrodė siaubo ir nevilties kupina aimana.

Išgirdę šį staugimą, negrai tučtuojau prisiminė legendą apie pastogėje gyvenantį vaiduoklį. Prietaringa baimė apėmė visus namus, ir nors su Legriu niekas nedrįsdavo apie tai kalbėti, visų siaubas nenoromis persiduodavo ir jam.

Praslinkus dviem dienoms po pasikalbėjimo su Kase, Legris sėdėjo svetainėje prie židinio ugnies, kurios blausūs atšvaitai virpėjo ant sienų. Buvo vakaras. Siautė audra, stūgavo vėjas. Tokiais audringais vakarais visuose apleistuose, senuose namuose pasigirsta keisti garsai. Langai barbėjo, langinės poškėjo, vėjas kaukė ir staugė kamine, pūsdamas į kambarį dūmų kamuolius, tarsi dvasių legionus. Legris iš pradžių kažką skaičiavo, paskui skaitė laikraštį, o Kasė tylėdama sėdėjo kampe ir niūriai žiūrėjo į ugnį. Pagaliau jis padėjo laikraštį į šalį, paėmė nuo stalo seną knygą ir pradėjo ją sklaidyti; jis prisiminė, kad pavakare šią knygą skaitė Kasė. Tai buvo pigiai išleistas pasakojimų rinkinys apie kruvinas žmogžudystes, apie vaiduoklius, numirėlius ir dvasias, pasirodančias iš kito pasaulio. Knygoje buvo nemaža paveikslų.

Legris prunkštė, raukėsi, bet skaitė, versdamas lapą po lapo. Pagaliau sviedė knygą žemėn ir nusikeikė.

— Juk tu netiki vaiduokliais, Kase? — paklausė jis, žarstekliu maišydamas židinyje žarijas.— Tokiai protingai moteriai gėda bijoti triukšmo pastogėje.

— Argi tau ne vis tiek, ar aš tikiu, ar netikiu? — niūriai atsakė Kasė.

— Kai buvau jūrininkas, draugai mėgindavo įbauginti mane visokiausiomis baisybėmis,— tęsė Legris,— bet aš ne toks kvailas, kad tikėčiau nesąmonėmis.

Kasė įdėmiai pažvelgė į jį iš tamsaus kampo. Jos akyse žybčiojo ta keista ugnelė, kuri visada gąsdino Legrį.

— Visą tą triukšmą kelia žiurkės ir vėjas,— pasakė Legris.— Ypač tos prakeiktos žiurkės. Aš dažnai girdėdavau, ką jos išdarinėja laivo ruime. O vėjas... Dieve mano, ko tik neišgirsi vėjui gaudžiant!

Kasė puikiai žinojo, kad Legris bijo mįslingų jos akių, ir žiūrėjo į jį, nieko nesakydama.

— Ko gi tyli? Ar ne tiesą kalbu?

— Argi žiurkės gali atidaryti užrakintas ir kėde užremtas duris? — paklausė Kasė.— Argi žiurkės gali slinkti vis arčiau, arčiau prie tavo lovos ir staiga paliesti tave ranka štai šitaip?

Spindinčios Kasės akys buvo įsmeigtos į Legrį, ir jis žiūrėjo į ją lyg šiurpiame sapne. Kai jinai šalta ledine ranka palietė jį, jis atšoko ir nusikeikė.

— Kokias čia nesąmones pliauški, moteriške? Argi tau kada nors taip buvo?

— Ne... žinoma, nebuvo. Argi aš sakau, kad buvo? — atsakė Kasė, šaltai su panieka nusišypsodama.

— Bet... sakyk... ar tu ką matei? Sakyk, Kase, ar matei?

— Pernakvok pats šiame kambaryje,— pasakė Kasė,— ir viską sužinosi.

— Ar jis nusileidžia iš pastogės?

— Jis? Kas tas „jis"? — paklausė Kasė.

— Juk tu pati ką tik sakei...

— Nieko aš tau nesakiau,— rūsčiai atkirto Kasė.

Legris susijaudinęs ėmė žingsniuoti po kambarį.

— Aš visa tai patikrinsiu. Dar šiąnakt viską išaiškinsiu. Pasiimsiu pistoletus...

— Tikrink,— pasakė Kasė.— Atsigulk mano buvusiame kambaryje. Aš labai norėčiau, kad tu ten atsigultum. Šaudyk pistoletais. Tikrink.

Legris treptelėjo koja ir nusikeikė.

— Nesikeik,— pasakė Kasė.— Nežinia, kas tavęs klausosi šią akimirką. Tyliau! Kas ten?

— Kur? — krūptelėjo Legris.

Kampe senas olandiškas laikrodis palengva išmušė dvylika.

Legris kažkodėl tylėjo, apimtas siaubo. Kasė žiūrėjo jam į veidą pašaipiai žaižaruojančiomis akimis ir skaičiavo dūžius.

— Dvylika,— pasakė ji.— Dabar viską pamatysime.

Ji atidarė duris į priemenę ir įsiklausydama sustojo ant slenksčio.

— Girdi? Kas tai? — tyliai sušvokštė ji, pakeldama pirštą.

— Vėjas,— atsakė Legris.— Argi negirdi, kaip jis staugia šiandien lyg pasiutęs.

— Eikš šen, Saimonai,— pašnabždomis pašaukė jį Kasė, čiupdama už rankos, ir nusitempė prie laiptų.— O kas gi čia? Klausyk!

Viršuje pasigirdo laukinis klyksmas. Legrio keliai sulinko, veidas išblyško.

— Kodėl neimi savo pistoletų? — paklausė Kasė su tokia pajuoka, jog net kraujas sustingo Legrio gyslose.— Dabar pats metas! Tu juk ketinai pats patikrinti. Lipk aukštyn, jie ten.

— Nelipsiu! — sušuko Legris ir nusikeikė.

— Kodėl nelipsi? Juk pats sakei, kad vaiduoklių nėra. Eime!

Kasė užbėgo kelias pakopas vingiuotais laiptais ir atsigręžusi nusijuokė.

— Eime kartu!

— Tu pati velnias! — suriko Legris.— Grįžk, ragana! Grįžk, Kase! Nedrįsk ten lipti!

Patrakusiai kvatodama, Kasė nubėgo aukštyn. Jis girdėjo, kaip ji atidarė duris į pastogę. Stiprus vėjo gūsis užpūtė žvakę, kurią jis laikė rankoje. Baisūs nežmoniški dejavimai apkurtino jį.

Pakvaišęs iš baimės, Legris įbėgo į svetainę, ir tuč-tuojau paskui jį grįžo Kasė, išblyškusi, bet rami, šalta, tar-tum keršto dvasia. Jos akys kaip ir anksčiau šiurpiai spin-dėjo.

— Na kaip? Tikiuosi kitų įrodymų tau nereikia? — pa-klausė ji.

— Terauna tave velniai, Kase! — atsakė Legris.

— Už ką? — vėl paklausė ji.— Aš tik nubėgau aukš-

tyn ir uždariau duris. Kaip manai, Saimonai, kas ten pastogėje galėtų būti?

— Ne tavo reikalas! — atsakė Legris.

— Ak ne mano? Juo geriau. Bet aš niekad daugiau nemiegosiu tame kambaryje.

Kasės išdaiga buvo labai paprasta. Numatydama būsiant vėjuotą naktį, jinai iš vakaro užlipusi atidarė pastogėje langą. Ir, žinoma, kai ji atvėrė duris, kilo skersvėjis ir užpūtė žvakę.

Taip Kasė mulkino Legrį, kol šis pagaliau mieliau būtų sutikęs įkišti galvą liūtui į nasrus, negu užlipti į pastogę. Naktimis, kai visi miegodavo, Kasė patylomis vilko ten įvairius maisto produktus. Paskui pernešė savo ir Emelinos drabužius. Pagaliau viskas buvo paruošta, ir jos tik laukė patogios progos įvykdyti savo planą.

Pastaruoju metu jinai pasidarė Legriui itin meili. Pasinaudojusi gera jo nuotaika, prikalbėjo jį pasiimti ir ją į gretimą miestelį Raudonosios upės pakrantėje. Atidžiai žvalgydamasi, ji įsidėmėjo kiekvieną kelio posūkį ir apskaičiavo, kiek reikia laiko šiuo keliu pėsčiomis eiti.

Grįžusi nusprendė, kad jau galima pradėti.

Diena slinko vakarop. Legrio nebuvo namie — jis buvo išvykęs į kaimyninę fermą. Jau daugelį dienų Kasė elgėsi nepaprastai švelniai ir nuolankiai; jie išsiskyrė kuo maloniausiai.

Nueikime dabar į Emelinos kambarį, kur jos abi riša savo daiktus į du nedidelius ryšulius.

— Daugiau mums nieko nereikia,— tarė Kasė.— Užsidėk kepuraitę, ir keliaukime! Metas!

— Dar šviesu,— tarė Emelina.— Mus gali pamatyti.

— Tegul sau mato,— ramiai atsakė Kasė.— Argi nežinai, kad reikia duoti jiems progą mus medžioti? Štai koks mano planas: mes išeisime pro užpakalines duris ir bėgsime palei lūšnas. Sembas ir Kvimbas būtinai mus pastebės ir pradės vytis, o mes nubėgsime į pelkes. Per pelkes vieniems eiti baugu, reikės šaukti žmones, atrišti šunis, prasidės lakstymas, sąmyšis, o mes tuo metu įbrisime į upelį ir grįšime vandeniu atgal į namus; šunes pames mūsų pėdsakus, nes vanduo juos suklaidina. Visi išbėgs mūsų gaudyti, ir namai liks tušti: mes įslinksime pro

užpakalines duris į priemenę ir užlipsime į pastogę. Ten didelėje dėžėje aš paruošiau puikų guolį. Pastogėje mums teks ilgokai pabūti, nes, mūsų ieškodamas, Legris dangų su žeme sumaišys. Sušauks visus kaimyninių plantacijų prižiūrėtojus ir suruoš gaudynes; jie apieškos pelkėse kiekvieną sprindį — juk jis taip mėgsta girtis, kad dar nė vienam jo negrui nepavyko pabėgti. Tegul sau pamedžioja, jeigu turi laiko.

— Tai nuostabus planas, Kase! — sušuko Emelina.— Tik tu viena ir galėjai taip sugalvoti!

Kasė pažvelgė į ją be jokio džiaugsmo, o jos akyse spindėjo žūtbūtinis ryžtas.

— Eime! — tarė jinai, paėmusi Emeliną už rankos.

Pabėgėlės tyliai išsmuko iš namų ir, apgaubtos tirštėjančių vakaro sutemų, nubėgo palei lūšnas. Vakaruose švietė sidabrinis pusmėnulis, šiek tiek sulaikydamas artėjančią tamsą. Jos jau beveik buvo pasiekusios plantaciją supančias pelkes, kai išgirdo šaukiant. Jas vijosi ne Kvimbas, o pats Legris; jis jojo paskui baisiai įsiutęs. Išgirdusi jo balsą, Emelina visiškai suglumo. Ji paleido Kasės ranką ir sušnabždėjo:

— Man bloga.

— Bėkim, nes aš tave užmušiu! — sušnabždėjo Kasė, ištraukdama nedidelį blizgantį durklą ir švystelėdama juo mergaitei prieš pat akis.

Grasinimas padėjo. Emelina susitvardė ir nubėgo paskui Kasę į pelkių brūzgynus, kurie buvo tokie tankūs ir tamsūs, jog Legris nesiryžo sekti paskui jas be padėjėjų.

— Gerai,— pasakė jis, piktai nusijuokdamas.— Pačios įlindo į spąstus. Tegul patupi tenai truputį. Greit aš su jomis suvesiu sąskaitas.

Jis grįžo prie lūšnų, kur jau buvo susirinkę vyrai ir moterys, ką tik parėję iš darbo, ir suriko:

— Ei, Sembai, Kvimbai! Ei, negrai! Dvi moterys pabėgo į pelkes. Duosiu penkis dolerius tam, kas jas sugaus. Paleiskite šunis. Atriškite Tigrą, Furiją ir visus kitus.

Negrai subruzdo. Vieni siūlė savo paslaugas, pažadėto apdovanojimo suvilioti, kiti — tiesiog norėdami vergiškai įsiteikti šeimininkui. Kai kurie uždegė sakuotas pušines

lazdas ir mosavo jomis lyg deglais, kiti atrišinėjo šunis, kurių piktas lojimas jau aidėjo aplink.

— O ar galima jas nušauti, šeimininke, jeigu nepavyks pagauti? — paklausė Sembas, imdamas iš Legrio šautuvą.

— Jei nori, šauk į Kasę. Jai laikas nešdintis pas jos seną bičiulį velnią. O jauniklės neliesk! — pasakė Legris.— Na, vyručiai, negaiškime! Penki doleriai tam, kuris jas sugaus, ir po stiklą degtinės kitiems!

Ryškiai šviečiant deglams, staugdama, spygaudama visa gauja drauge su šunų ruja pasileido pelkių link. Ir kiti negrai,— visi, kiek tik jų buvo plantacijoje,— nuskubėjo paskui juos. Kai Kasė su Emelina grįžo į namus, jie buvo visiškai tušti. Persekiotojų riksmai vis dar skambėjo aplinkui. Pažvelgusios pro svetainės langą, Kasė ir Emelina pamatė pelkių pakraštyje blyksinčius deglus.

— Gaudynės prasidėjo! — pasakė Emelina.— Žiūrėk, kiek šviesų! Klausyk! Tai šunys! Ko būtume susilaukusios, ten pasilikę! Reikia slėptis. Greičiau!

— Nėra ko skubėti,— ramiai atsakė Kasė.— Jie dabar medžioja, ir šios pramogos jiems pakaks visam vakarui. Kai reikės, mes nueisime į viršų. O kol kas,— pridūrė jinai, imdama raktą iš švarko, kurį Legris beskubėdamas numetė ant grindų,— o kol kas pasiimsiu kelionei pinigų.

Jinai atrakino rašomojo stalo stalčių, ištraukė pundelį banknotų ir skubiai suskaičiavo juos.

— Nereikia! — sušuko Emelina.— Palik!

— Kodėl nereikia? — paklausė Kasė.— Negi nori badu pastipti pelkėse? Su šiais pinigais mes pasieksime laisvąsias valstijas. Pinigai, vaikeli, atveria visus kelius!

Ir jinai įsikišo pinigus į užantį.

— Bet juk tai vagystė! — skausmingai sušnabždėjo Emelina.

— Vagystė?! — sušuko Kasė ir su panieka nusijuokė.— Vogti iš to, kuris pavogė iš mūsų ir kūną, ir sielą, nėra vagystė. Kiekvienas šių dolerių pavogtas. Pavogtas iš nelaimingų badmiriaujančių žmonių, kurie žūva, kraudami šeimininkui turtą. Vagia jis, ne mes! .. Na, metas į pastogę. Aš nunešiau ten žvakių ir keletą knygų, taigi mums neteks nuobodžiauti, o jie nedrįs mūsų ieškoti pastogėje.

Bet jeigu vis dėlto kas bandys įlįsti, tai aš pati pasiversiu vaiduokliu.

Pastogėje Emelina pamatė, kad didelė dėžė, kurioje kadaise buvo atvežti baldai, pasukta atviru šonu į sieną arba, tikriau sakant, į stogo nuožulnumą. Kasė uždegė mažą lempelę, ir ties nuožulniu stogo kraštu jos įšliaužė į dėžę. Dėžėje buvo du nedideli čiužiniai ir pagalvės; čia pat stovėjo pintinė su žvakėmis ir maisto produktais: visus kelionei reikalingus drabužius Kasė sugebėjo supakuoti į du mažyčius ryšulėlius.

— Čia mes gyvensime,— tarė Kasė, kabindama lempelę ant vinies, iš anksto įkaltos dėžės sienoje.— Kaip tau čia patinka?

— Ar tu esi tikra, kad jie pastogėje mūsų neieškos?

— Norėčiau pamatyti, kaip Saimonas Legris lips į pastogę! — atsakė Kasė.— Ne, jis čia nelips. Jokiu būdu nelips. O ir negrai geriau leisis sušaudomi, bet nelips į pastogę.

Truputį nurimusi, Emelina padėjo galvą ant pagalvės.

— Kodėl sakei, kad mane nužudysi, Kase? — naiviai paklausė jinai.

— Kad neapalptum. Jeigu būtum apalpusi, aš būčiau turėjusi tave nužudyti. Nedrįsk alpti, Emelina! Mūsų būklėje alpti negalima. Jeigu aš tada būčiau leidusi tau netekti sąmonės, dabar tu būtum to niekšo rankose.

Emelina krūptelėjo.

Kurį laiką jos tylėjo. Kasė skaitė prancūzišką knygą, o Emelina nusikamavusi užsnūdo. Ją pažadino garsūs balsai, arklių kanopų bildesys, šunų lojimas. Ji krūptelėjo ir tyliai sušuko.

— Medžiotojai grįžo,— ramiai tarė Kasė.— Nebijok. Pažvelk pro šią angą. Matai, jie visi apačioje. Šiandien Saimonas daugiau nebemedžios. Žiūrėk, koks purvinas jo arklys; nemažai prisiklampojo po pelkes. Šunys irgi vos velkasi. O, mano gerasis sere! Kiek dar jums teks bėgioti! Jūsų grobis ne ten, kur ieškote.

— Tylėk! — sušuko Emelina.— O jeigu jie tave netyčia išgirs?

— Jeigu išgirs, išlakstys į šalis,— pasakė Kasė.— Mums nėra ko bijoti. Juo daugiau mes triukšmausime, juo mums bus saugiau.

Namuose visi nutilo tik apie vidurnaktį. Pagaliau Legris nuėjo gulti, keikdamas savo nesėkmę, ir prisiekė rytoj būtinai užklupti pabėgėles ir joms atkeršyti.

XL skyrius
KANKINYS

Kasės ir Ėmelinos pabėgimas įsiutino Legrį, ir, kaip galima buvo numanyti, jis išliejo savo įniršį ant beginklio Tomo galvos.

Kai Legris atbėgęs paskelbė savo vergams apie moterų pabėgimą, Tomo akys nušvito džiaugsmu, o rankos suvirpėjo, ir Legris tai pamatė. Jis pastebėjo dar ir tai, kad Tomas neprisidėjo prie medžioklės.

Varu jį priversti nebuvo laiko; žinodamas, koks Tomas atkaklus, Legris nusprendė su tuo neapkenčiamu negru vėliau susidoroti.

Kai nusivylęs ir susigėdęs dėl nesėkmės Legris sugrįžo namo, visa jo ilgai tramdoma neapykanta šiam vergui liepsnote suliepsnojo. Argi šis nepalenkiamas, atkaklus žmogus neniekino jo visą laiką nuo tos dienos, kai buvo nupirktas? Argi šiame žmoguje neslypėjo nebyli jėga, kuri tarsi pragaro liepsna degino jį?

— Neapkenčiu jo! — pasakė Legris, tą naktį pašokęs iš lovos.— Neapkenčiu jo! Argi jis man nepriklauso? Ar aš negaliu daryti su juo, ką panorėsiu? Kas man gali sutrukdyti?

Ir jis sugniaužė kumščius, lyg norėdamas kažką sutriuškinti.

Tačiau Tomas buvo labai vertingas darbininkas. Legris nusprendė kitą rytą sušaukti kaimynus plantatorius su šautuvais ir šunimis, iš visų pusių apsupti pelkes ir suruošti tikras gaudynes. Jeigu pabėgėlės bus sugautos — gerai, jeigu ne — už viską atsakys Tomas. Legris sukando dantis, ir kraujas užvirė jo gyslose, tik pagalvojus apie tai: arba jis palauš jo atkaklumą, arba. . .

Niekingas vidujis balsas pasakė Legriui, ką daryti su Tomu, jeigu nepavyks palaužti jo atkaklumo.

Sakoma, kad šeimininko interesai — geriausia vergo apsauga. Bet neatsižvelgiama į tai, jog yra žmonių, kurie, pasiutusio pykčio ištikti, gali užmiršti visus savo interesus.

— Na,— tarė Kasė, pažvelgusi pro plyšį,— šiandien vėl prasideda medžioklė!

Keletas raitųjų jodinėjo aplink namus; kelios šunų gaujos skalijo, inkštė, lojo, plėšėsi, ir negrai vos galėjo juos išlaikyti.

Du raiteliai buvo prižiūrėtojai iš kaimyninių plantacijų. Visi kiti — Legrio draugai iš netolimo miestelio, kuriems tai buvo pramoga. Legris nuolat sėdėdavo su jais miestelio smuklėje. Sunku įsivaizduoti niekšingesnę gaują. Legris dosniai vaišino degtine ir baltuosius, ir negrus, surinktus gaudynėms iš aplinkinių plantacijų. Toks jau buvo vergvaldžių paprotys — vergų medžioklę paversti švente tiems negrams, kurie dalyvauja gaudynėse.

Pridėjusi ausį prie plyšio, Kasė klausėsi. Ryto vėjas pūtė tiesiai namų link, ir jai pavyko daug ką išgirsti, kas buvo kalbama kieme. Niūri šypsena pasirodė tamsiame jos veide, kai jinai išgirdo, kaip jie skirstėsi vietomis, kaip gyrėsi savo šunų plėšrumu, tarėsi, kuriais atvejais šauti, ir samprotavo, ką darysią, kai pabėgėlės pateksiančios jiems į rankas.

Pagaliau Kasė atšoko, sugniaužusi kumščius, ir, baisiai susijaudinusi, tarė:

— Viešpatie, mes visi esame nuodėmingi. Bet kuo gi mes blogesni, kad su mumis taip elgiamasi? Jeigu ne tu, vaikeli, aš nueičiau pas juos ir padėkočiau tam, kuris mane nušautų. Kam man ta laisvė? Argi ji man grąžins mano vaikus, ar grąžins mano jaunystę?

Vaikiškai naivi Emelina išsigando jos baisių žodžių. Apstulbusi ji nieko nepasakė, tik švelniai paėmė Kasę už rankos.

— Nereikia! — sušuko Kasė, bandydama ją atstumti.— Tu gundai mane, o aš daviau žodį nieko daugiau nemylėti!

— Vargše Kase! — pasakė Emelina.— Negalvok taip. Jei viešpats padės mums atgauti laisvę, galbūt tu surasi savo dukterį. O jei nerasi, aš būsiu tavo duktė. Man jau turbūt nelemta pamatyti savo nelaimingos motinos! Aš mylėsiu tave, Kase, net jei tu ir nepamilsi manęs!

Kasę nugalėjo romus, vaikiškas prieraišumas. Ji atsisėdo šalia Emelinos, apkabino ją ir ėmė glostyti švelnius kaštoninius jos plaukus. Ir Emelina stebėjosi gražiomis jos akimis, kuriose blizgėjo ašaros.

— O Ema! — sušuko Kasė.— Kaip aš ilgiuosi savo vaikų! Kaip aš trokštu juos pamatyti! — Jinai sudavė sau ranka į krūtinę.— Kad tu žinotum, kaip čia tuščia!

* * *

Medžioklė tęsėsi ilgai, visi labai stengėsi, bet nesėkmingai. Kasė, niūriai šypsodamasi, žiūrėjo į pavargusį ir nusiminusį Legrį, kai tasai prie namų nulipo nuo arklio.

— Ei Kvimbai! — sušuko Legris, išsitiesdamas ant kanapos svetainėje.— Atvesk Tomą, greit! Tasai senas sukčius žino, kur jos. Aš išpurtysiu iš juodo jo kailio visa, ligi paskutinio žodžio!

Sembas ir Kvimbas, neapkenčią vienas antro, abu visa širdimi neapkentė Tomo. Legris iš pat pradžių pasakė jiems ketinąs Tomą paskirti vyresniuoju prižiūrėtoju. Tai ir buvo tos neapykantos priežastis, o pastebėję, kad Tomas pateko į šeimininko nemalonę, jie ėmė jo dar labiau nekęsti, nes buvo įtaikūs, mėgstą prisigerinti ir per daugelį vergavimo metų sunuožmėję.

Štai kodėl Kvimbas taip noriai nuskubėjo vykdyti Legrio įsakymo.

Tomas iš karto suprato, kam jis šaukiamas. Jis žinojo abiejų pabėgėlių planą, žinojo, kur jos šiuo metu yra, jam taip pat buvo žinoma, koks baisus, koks nežabotas despotas yra tas žmogus, su kuriuo jam teks susitikti akis į akį, bet ryžosi verčiau mirti, negu išduoti beginkles moteris.

Jis pastatė savo pintinę tarp medvilnės eilių ir visiškai nesipriešino, kai Kvimbas piktai sugriebė jį už apikaklės.

— Na, ir įkrės tau! — pasakė milžinas negras, stumdamas jį.— Šį kartą neišsisuksi! Ne! Žinosi, kaip padėti bėgliams! Na, ir įkrės tau!

— Na, Tomai! — įsiutęs pro sukąstus dantis su-

švokštė Legris, puldamas prie jo ir griebdamas jį už apikaklės.— Ar žinai, kad pasiryžau šiandien tave pribaigti?

— Jaučiu, kad taip, šeimininke,— ramiai atsakė Tomas.

— Pasiryžau... tave... užmušti,— pakartojo Legris su šiurpiu ramumu.— Ir tuojau pat... užmušiu... tave, jeigu nepapasakosi man, ką žinai apie abi moteris.

Tomas tylėjo.

— Girdi? — sustaugė Legris kaip pasiutęs liūtas.— Sakyk!

— Neturiu ką sakyti, šeimininke,— lėtai, tvirtai ir ryžtingai pasakė Tomas.

— Ir tu drįsti man tvirtinti, kad nežinai, kur jos? — sušuko Legris.

Tomas tylėjo.

— Sakyk! — sustaugė Legris, griebdamas jį už apikaklės ir smarkiai purtydamas.— Ar nieko nežinai?

— Žinau, šeimininke, bet negaliu pasakyti... Esu pasiruošęs mirti.

Legriui užėmė kvapą. Vos tvardydamas įniršį, jis pačiupo Tomą už rankos ir sušvokštė jam į pat veidą:

— Klausyk, Tomai! Tu manai, kad jeigu vieną kartą aš tau dovanojau, tai ir šiandien geruoju baigsis? Ne, dabar jau galutinai nuspręsta ir net nuostoliai apskaičiuoti. Tu visada man prieštaravai. Bet šiandien arba paklusi man, arba aš tave užmušiu. Išsunksiu tavo kraują, bet savo pasieksiu!

Ir apsiputojęs jis partrenkė savo auką ant žemės.

Žiaurumų aprašinėjimas žeidžia mūsų širdį ir ausis, kelia pasipiktinimą. Mes šlykštimės, klausydamiesi, kaip elgiasi sunuožmėję žmonės. Bet, deja, Amerika, tavo įstatymai gina šias piktadarybes! Žino apie šias piktadarybes ir bažnyčia — žino ir žiūri į jas beveik tylomis.

* * *

— Jis jau vos gyvas, šeimininke,— tarė Sembas, ilgai ir žiauriai kankinęs Tomą ir nenoromis sujaudintas jo nuolankumo.

— Daryk, kas tau liepta! — sušuko Legris.— Mušk, kol pasakys.

Tomas atmerkė akis ir pažvelgė į savo šeimininką.

— Nelaimingas žmogau! — tarė jis.— Tu nieko man jau daugiau nebegali padaryti. . .— Ir neteko sąmonės.

— Atrodo, kad jis iš tikrųjų pastipo,— priėjęs prie Tomo ir pažvelgęs jam į veidą, tarė Legris.— Taip, baigta. Na, bent jau nebeatvers daugiau savo nasrų, ir tai gerai.

Bet Tomas dar nebuvo miręs.

Nuostabi Tomo drąsa sujaudino abiejų jį kankinusių negrų širdis, ir kai Legris išėjo, jie ėmė gaivinti Tomą.

— Oi, ką mes padarėme! — pasakė Sembas.— Tikiuosi, kad aname pasaulyje už tai atsakys šeimininkas, ne mes.

Jie nuplovė jo žaizdas, iš medvilnės atliekų paruošė šiurkštų guolį ir atsargiai jį paguldė. . . Vienas jų nubėgo į namus ir išprašė iš Legrio šiek tiek degtinės tarsi sau už darbą. Sugrįžęs supylė ją Tomui į burną.

— O Tomai,— tarė Kvimbas,— mes visiškai tave nukankinome!

— Iš visos širdies jums atleidžiu! — vos girdimu balsu pasakė Tomas.

XLI skyrius

JAUNASIS ŠEIMININKAS

Po dviejų dienų kinmedžių alėjoje pasirodė lengva puskarietė. Ant pasostės sėdintis vaikinas skubiai numetė vadeles arkliams ant sprando, nušoko žemėn ir pasiteiravo šeimininko.

Tai buvo Džordžas Šelbis. Norėdami paaiškinti, kaip jis čia atsidūrė, mes turime grįžti truputį atgal.

Mis Ofelijos laiškas, kurį ji pasiuntė misis Šelbi, apie du mėnesius atsitiktinai išgulėjo kažkokiame nuokampaus pašto skyriuje. Kai jis pasiekė adresatą, Tomas jau buvo išvežtas į tolimas Raudonosios upės pelkes.

Žinia giliai sujaudino misis Šelbi, bet tą akimirką ji negalėjo imtis jokių žygių — slaugė savo sergantį vyrą, kuris kliedėjo, kamuojamas karštligės. Džordžas Šelbis,— per tą laiką iš berniuko virtęs aukštu grakščiu jaunuoliu,— buvo jos nuolatinis ištikimas padėjėjas. Jis buvo vienintelis tėvo reikalų patikėtinis. Laimė, savo laiške mis Ofelija neužmiršo paminėti Sen Klerų advokato pa-

vardės, ir misis Šelbi tuoj pat išsiuntė tam advokatui laišką, teiraudamasi apie Tomą. Staigi misterio Šelbio mirtis po kelių dienų suteikė jiems, žinoma, naujų rūpesčių.

Misteris Šelbis išreiškė pasitikėjimą žmonos sugebėjimais, palikęs ją savo testamento vykdytoja, tuo būdu užkraudamas jai didelę rūpesčių naštą.

Misis Šelbi su jai būdinga energija ėmė narplioti painų reikalų voratinklį. Kurį laiką juodu su Džordžu rinko ir tikrino sąskaitas, pardavinėjo inventorių ir mokėjo skolas, nes pirmiausia misis Šelbi norėjo žūtbūt atsilyginti visiems skolininkams. Ir kaip tik tuo metu ji gavo iš advokato laišką, kuriuo tas pranešė žinąs tik tiek, jog Tomas buvęs parduotas iš varžytinių ir kad už jį sumokėti pinigai.

Nei Džordžo, nei misis Šelbi nepatenkino toks atsakymas. Po šešių mėnesių, vykdamas motinos reikalais į Pietus, Džordžas pasiryžo pats nuvažiuoti į Naująjį Orleaną, tikėdamasis sužinoti, kur yra Tomas, ir jį išpirkti.

Kelis mėnesius nesėkmingai ieškojęs, Naujajame Orleane jis nelauktai sutiko žmogų, kuris žinojo visa, ko jam reikėjo. Su pinigais kišenėje mūsų herojus nuplaukė garlaiviu prie Raudonosios upės, tvirtai pasiryžęs surasti savo senąjį draugą ir jį išvaduoti.

Greitai jis buvo nuvestas į namus, kur svetainėje rado Legrį.

Legris priėmė svečią kiek galėdamas svetingiau.

— Aš sužinojau,— tarė jaunuolis,— kad jūs Naujajame Orleane nupirkote negrą, vardu Tomas. Kitados jis gyveno mano tėvo ūkyje, ir aš norėčiau jį atpirkti...

Legris apsiblausė ir ūmai pertraukė jį:

— Aš tikrai nupirkau tą vergą, kad jis kiaurai žemę prasmegtų! Tai maištininkas, užsispyręs šuo! Sukurstė mano vergus pabėgti; išvedė iš namų dvi moteris, kurių kiekviena kaštuoja po aštuonis šimtus ar tūkstantį dolerių. O kai paklausiau, kur jos yra, jis atsisakė pasakyti, nors ir žinojo. Ir nepasakė, nors taip jį sumušiau, kaip niekad nesu nieko mušęs. Dabar jis apsimeta mirštąs, bet manęs neapgaus.

— Kur jis? — karštai sušuko Džordžas.— Leiskite mane pas jį!

Jaunuolio skruostai paraudo, akys sužaibavo, bet jis susitvardė ir nieko daugiau nepasakė.

— Jis ten, stoginėje,— pasakė negriukas, laikęs Džordžo arklį.

Legris išplūdo berniuką, o Džordžas, netardamas daugiau nė žodžio, apsigręžė ir nuėjo į stoginę.

Nuo tos nelemtos nakties Tomas išgulėjo stoginėje jau dvi paras. Jis nejautė skausmo, nes visus nervus atbukino kankinimai. Beveik visą laiką jis buvo be sąmonės. Nakties tamsoje pas jį vogčiomis įslinkdavo vargšai vergai, atsižadėję savo trumpo poilsio valandų, bent tuo atsilygindami jam už jo meilę. Tiesa, šie vargšai jo mokiniai tegalėdavo jam atnešti tik puodelį šalto vandens. Bet jis buvo duodamas iš visos širdies.

Jų ašaros krito ant jo doro, jau nieko nebejaučiančio veido.

Kasė taip pat sužinojo, kaip jų labui pasiaukojo Tomas, ir, nepaisydama pavojaus, vakar vakare buvo išslinkusi iš savo slėpynės. Tie keli atsisveikinimo žodžiai, kuriuos Tomas dar pajėgė ištarti šiai sunuožmėjusiai moteriai, ištirpdė ledą, kausčiusį jos sielą ištisus metus, ir viskuo nusivylusi moteris pravirko.

Kai Džordžas įėjo į stoginę, jam skaudžiai suspaudė širdį ir ėmė svaigti galva.

— Negali būti... negali būti!..— kartojo jis, klaupdamasis ant kelių prie Tomo.— Dėde Tomai, vargše mano senasis drauge!

Pažįstamas balsas pasiekė mirštančiojo ausis. Tomas truputį pajudino galvą ir nusišypsojo.

Kai jaunuolis pasilenkė prie savo vargšo draugo, vyro širdžiai garbę teikiančios ašaros pabiro jam iš akių.

— O mielas dėde Tomai! Atsipeikėk!.. Ištark nors žodelį! Pažvelk! Aš Džordžas, tavo mažasis Džordžas! Argi tu manęs nebepažįsti?

— Misteris Džordžas! — atsimerkęs silpnu balsu tarė Tomas. Jis atrodė suglumęs.— Džordžas!

Palengva jam grįžo sąmonė. Užgesusios akys pagyvėjo ir nušvito, visas veidas suspindėjo. Jis susidėjo ant krūtinės savo pūslėtas rankas, o skruostais ėmė tekėti ašaros.

— Ačiū viešpačiui! Man daugiau... daugiau nieko nereikia! Jis manęs neužmiršo! Kaip man gera, kaip lengva senai širdžiai. Dabar galiu ramiai numirti. Garbė viešpačiui!

— Tu nemirsi! Negali mirti, nereikia nė galvoti apie tai. Aš tave išpirksiu ir išvešiu namo...— karštai sušuko Džordžas.

— O misteri Džordžai, per vėlai. Per vėlai...

— Nemirk! Aš neištversiu! Man širdis plyšta, vien pagalvojus apie tai, kiek tu iškentėjai... Štai kur aš tave radau, šitoje nešvarioje stoginėje... Vargšas tu, vargšas!

Tomas palietė jo ranką ir tarė:

— Tiktai nepasakokit vargšelei Chlojai, kokį mane radote. Jai bus labai skaudu... Ak, mano vargšai vaikučiai! Kaip man skaudėdavo širdį, kai pagalvodavau apie juos! Pasveikinkit mano vardu šeimininką ir mielą gerąją šeimininkę, ir visus... visus. Kad žinotumėt, kaip aš juos visus myliu!

Tuo metu prie stoginės durų priėjo Legris. Jis neva abejingai pažvelgė pro duris ir nusigręžė.

— Išgama! — nebesusivaldydamas sušuko Džordžas.— Vienintelė paguoda, kad kurią nors dieną jis sumokės už tai.

Pasimatymas su jaunuoju šeimininku mirštančiam Tomui įkvėpė naujų jėgų, bet neilgam. Jis staiga nusilpo. Akys užsimerkė, veidas pasidarė ramus ir didingas; keletą kartų plati jo krūtinė giliai įkvėpė oro, lūpose šmėstelėjo šypsena, ir jis tarsi užmigo.

Džordžas sėdėjo, pagarbiai į jį žiūrėdamas. Ir kai Tomas mirė, Džordžas pats užspaudė jam akis, atsikėlė ir atsigręžęs pamatė Legrį, kuris paniuręs stovėjo jam už nugaros.

Mirtis, kurios liudininku buvo Džordžas, sutramdė jo jaunuolišką įkarštį. Šis žmogus jam kėlė pasišlykštėjimą, ir jis norėjo kuo greičiau užbaigti su juo reikalus.

— Jūs atėmėte iš jo visa, ką galėjote,— pasakė Džordžas, rodydamas į numirėlį.— Kiek reikalaujate už jo kūną? Aš noriu jį palaidoti.

— Mirusiais aš neprekiauju,— niauriai atkirto Legris.— Galite laidoti, kur norite.

— Vyručiai! — įsakmiu balsu sušuko Džordžas trims negrams, kurie žiūrėjo į negyvą Tomą.— Padėkite man nunešti jį į puskarietę. Ir atneškite kastuvą.

Vienas negras nubėgo kastuvo, kiti du pakėlė kūną. Džordžas nė žodžio nepasakė Legriui, dargi nepažvelgė į jį, bet ir tasai nesikišo į jo patvarkymus ir tik švilpavo, dėdamasis esąs abejingas. Pasipūtęs jis nusekė paskui juos iki puskarietės, kuri stovėjo prie namų durų.

Džordžas išėmė pasostę, kad būtų erdviau, patiesė savo apsiaustą ir ant jo atsargiai paguldė Tomo kūną. Paskui atsigręžė, įsmeigė į Legrį akis ir, sunkiai valdydamasis, tarė:

— Aš dar nepasakiau, ką galvoju apie jūsų piktadarybę. Čia ne vieta ir ne laikas aiškintis. Bet, sere, teisingumas atkeršys jums už šį nekaltą kraują. Artimiausiame mieste aš pranešiu valdžiai apie šią žmogžudystę.

— Praneškite,— pareiškė Legris, su panieka spragtelėjęs pirštais.— Norėčiau pamatyti, ką jūs tuo pasieksite. Ar turite liudininkų, kurie galėtų patvirtinti jūsų parodymus? .. Praneškite!

Džordžas iš karto suprato, kad Legrio tiesa. Visoje apylinkėje nebuvo nė vieno baltojo. O pietiečiai teisėjai nepripažįsta negrų liudijimų. Džordžas norėjo, kad dangus sudrebėtų nuo jo šauksmo: „Kur teisybė?" Bet žinojo, kad viskas veltui.

— Tiek triukšmo dėl padvėsusio negro! — pasakė Legris.

Šie žodžiai buvo kibirkštis, nukritusi į parako statinę. Kentukietis jaunuolis nepasižymėjo santūrumu. Užsimojęs jis smogė kumščiu Legriui į veidą. Legris parkrito žemėn, o Džordžas, paraudęs iš pykčio, stovėjo ties juo, tarsi riteris, nugalėjęs drakoną.

Yra žmonių, kuriems smūgiai išeina į naudą: jie iš karto pajunta pagarbą tam, kas juos muša ir pargriauna nosim į purvą. Toks žmogus buvo ir Legris. Atsikėlęs ir nusipurtęs nuo drabužių dulkes, jis pagarbiu žvilgsniu nulydėjo tolstančią puskarietę ir nė burnos nepravėrė, kol ta dingo iš akių.

Pravažiavus plantacijos ribas, Džordžui krito į akį sausa smėlinga kalva, ant kurios augo keletas medžių. Ten buvo iškastas kapas Tomui.

— O ką daryti su jūsų apsiaustu, šeimininke? Paimti? — paklausė negrai, kai kapas buvo iškastas.

— Ne, ne! Palaidokite jį su šiuo apsiaustu. Aš nieko daugiau negaliu tau duoti, Tomai, paimk bent mano apsiaustą.

Kūną negrai nuleido į duobę, tylėdami užbėrė jį žemėmis, supylė kapą ir apdengė žaliomis velėnomis.

— Galite eiti, vyrai,— pasakė Džordžas, duodamas kiekvienam po ketvirtį dolerio.

Tačiau jie delsė.

— Kad taip jaunasis šeimininkas mus nupirktų. . .— pasakė vienas iš jų.

— Mes ištikimai jums tarnausime,— pridūrė antras.

— Čia labai sunku, šeimininke,— vėl pasakė pirmasis.— Nupirkite mus, šeimininke, būkite malonus!

— Negaliu nupirkti, negaliu! — sunkiai vos girdimai tarė Džordžas ir numojo ranka.— Tai neįmanoma.

Vargšai labai nusiminė ir tylėdami nuėjo.

— Viešpatie gailestingas! Prisiekiu! — sušuko jis.— Prisiekiu nuo šios akimirkos visą savo gyvenimą paaukoti tam, kad nuo mano tėvynės būtų nuplauta ši gėdinga vergijos dėmė!

XLII skyrius
TIKROJI ISTORIJA APIE VAIDUOKLĮ

Dar niekad Legrio tarnai tiek daug nekalbėjo apie šmėklas kaip tomis dienomis. Ir ne šiaip sau.

Pašnabždomis buvo tvirtinama, kad vėlai naktį girdėti, kaip kažkas nusileidžia palėpės laiptais ir vaikšto po namus. Veltui buvo rakinamos viršutinės durys. Šmėkla arba turėjo antrąjį raktą, arba naudojosi sena visų šmėklų privilegija — rakto skylute, nes ir toliau kasnakt laisvai vaikščiojo po namus, mirtinai visus įbaugindama.

Mačiusiųjų nuomonės dėl šmėklos išvaizdos nesutapo dėl to, kad negrai, kaip mums yra žinoma, taip pat ir daugelis baltųjų, turi paprotį, vos pasirodžius šmėklai, užsidengti galvą antklode, suknele arba kuo kitu, tinkamu šiam tikslui. . . O kas to nežino, kad sielos akys tampa įžvalgesnės ir budresnės, vos tik kūno akys užsimerkia! . . Taip buvo ir šį kartą: kiekvienas apie šmėklą pasakojo vis kitaip, dievagodamasis, kad ji buvusi tokia, kaip jis pasakoja. Tik dėl vieno dalyko,— kuris, matyt, būdingas visoms šmėkloms,— niekas nesiginčijo: šmėkla apsivilkusi baltomis įkapėmis.

Šiaip ar taip, tikrai yra žinoma, kad šmėkloms įprastu laiku po Legrio namus klaidžiodavo kažkokia aukšta baltais drabužiais apsivilkusi figūra,— ji atidarinėdavo duris, čia pasirodydavo, čia vėl išnykdavo ir pagaliau, užlipusi laiptais, pasislėpdavo nelemtoje palėpėje; o iš ryto visos durys vėl būdavo uždarytos ir užrakintos visais užraktais, lyg nieko nebūtų įvykę.

Legris negalėjo negirdėti tų gandų. Juo stropiau buvo stengiamasi juos nutylėti, juo labiau jie jaudino jį. Jis gėrė daugiau negu paprastai, dieną dėjosi drąsus, dar labiau keikėsi, bet naktimis jį kamuodavo baisūs sapnai. Tos dienos vakarą, kai mirė Tomas, Legris nuvažiavo

į miestą ir be saiko ten lėbavo. Grįžo namo labai vėlai ir pavargęs, užrakino duris, ištraukė raktą ir atsigulė. Taip, jis užrakino duris, užrėmė jas kėde, galvūgaly įžiebė naktinę lempelę, šalia lovos pasidėjo savo pistoletus, patikrino visas langines ir sklendes, prisiekė nebijąs nei šėtono, nei jokių velnių, ir nuėjo miegoti.

Na ką gi, jis giliai užmigo, nes buvo pavargęs. Tačiau net ir per sapnus jį kankino siaubingi vaizdai. Jis tarsi matė Kasę, kuri priešais jį laikė jo motinos įkapes. Girdėjosi kažkokie šauksmai ir dejavimai. Jis suprato vis dar miegąs ir stengėsi pabusti. Taip jis gulėjo pusiau miegodamas ir tarsi girdėjo, kaip kažkas įėjo į kambarį. Jis jautė, kaip atsidarė durys, bet negalėjo pajudinti nei kojų, nei rankų. Pagaliau išsivadavo iš sustingimo ir apsivertė ant kito šono; durys buvo atdaros, ir jis pamatė, kaip kažkieno ranka užgesino lempą.

Pilkšva mėnulio šviesa, prasiveržusi pro miglas, krito į langą. Ir tada jam pasirodė kažkoks baltas pavidalas, slenkąs į kambarį! Jis net išgirdo šnarėjimą,— šnarėjo šmėklos įkapės. Ji ramiai atsistojo prie jo lovos, šalta ranka palietė jo ranką, ir kraupus prislopintas balsas triskart sušnabždėjo:

— Eime! Eime! Eime!

Ir kol Legris gulėjo, visas išpiltas prakaito, šmėkla išnyko. Jis šoko iš lovos ir puolė prie durų. Jos buvo uždarytos ir užrakintos. Ir Legris krito be sąmonės.

Nuo to laiko Legris pradėjo gerti dar daugiau negu anksčiau. Jis gėrė, užmiršęs bet kokį saiką ir atsargumą, gėrė visai nesusivaldydamas.

Netrukus pasklido gandai, kad Legris greit mirsiąs. Jis susirgo baltąja karštlige. Niekas nedrįso jo lankyti, toks jis buvo baisus — keikėsi, raudojo, šaukė, taip siaubingai pasakojo apie šmėklas, jog klausantis kraujas stingo gyslose. Ir jam vis vaidenosi, kad naktimis prie jo mirties patalo ateina rūsti baltoji šmėkla ir be pasigailėjimo atkakliai kartoja:

— Eime! Eime! Eime!

Kažkaip atsitiktinai rytą po tos nakties, kai šmėkla buvo atėjusi pas Legrį, verandos durys buvo rastos at-

daros, ir kai kas iš negrų sakėsi matęs, kaip dvi baltos figūros nuslinkusios alėja į didįjį kelią.

Tik auštant Kasė ir Emelina sustojo, pasiekusios nedidelę giraitę netoli miesto.

Kasė buvo apsirengusi, kaip rengiasi ispanų kreolės [1]— juodos spalvos drabužiais. Juoda, nėriniais papuošta skrybėlaitė su juodu šydu visiškai dengė jos veidą. Pabėgėlės susitarė, kad Kasė vaidins kilmingą kreolę, o Emelina — jos tarnaitę.

Iš pat mažens Kasė augo turtinguose namuose, ir dabar jai nebuvo sunku elgtis ir kalbėti taip, kaip dera kilmingai damai. Jai dar buvo likę šiokių tokių prabangių drabužių ir brangenybių.

Priemiestyje jinai nusipirko gražų lagaminą. Čia pat pasisamdė žmogų jam nešti. Taigi, lydima tarno su lagaminu ir Emelinos su popierinėmis dėžutėmis ir krepšiais, ji kaip tikra ledė atvyko į mažą viešbutį.

Ir pirmasis jos sutiktas žmogus buvo Džordžas Šelbis, kuris ten laukė garlaivio.

Kasė buvo pastebėjusi jaunuolį pro savo pastogės langą, piktai džiūgaudama matė, kaip jis smogė Legriui ir kaip nusivežė Tomo kūną. Klaidžiodama namuose, pasivertusi šmėkla, ji girdėjo visa, ką negrai kalbėjo apie Džordžą, ir žinojo, kas jis ir kaip elgėsi su Tomu. Jinai iš karto pajuto jam pasitikėjimą ir džiaugėsi, kad jis taip pat laukia garlaivio.

Kasės išvaizda, laikysena, jos manieros, o svarbiausia — pinigai, kurių ji nešykštėjo, užkirto kelią bet kokiems įtarimams viešbutyje. Kadangi daugelio žmonių akimis turtas yra didžiausia žmogaus vertybė, tai niekas neįtaria to, kas gerai moka. Kasė jau seniai žinojo šią žmonių ypatybę ir todėl apsirūpino pinigais.

Į pavakarę pasigirdo atplaukiančio garlaivio švilpukas. Džordžas Šelbis su kentukiečiams būdingu mandagumu paėmė Kasę už parankės, palydėjo ją ligi denio ir parūpino jai atskirą erdvią kajutę.

---

[1] Kreolai — Ispanijos, Portugalijos ir Prancūzijos išeivių palikuonys, įsikūrę šitų valstybių kolonijose Šiaurės ir Pietų Amerikoje.

Kasė apsimetė serganti ir, kol jie plaukė Raudonąja upe, nė karto neišėjo iš kajutės. Jos tarnaitė uoliai ją slaugė.

Kai jie pasiekė Misisipę, Džordžas sužinojo, kad nepažįstamoji, kaip ir jis, ketina plaukti į aukštupį, tad pasisiūlė parūpinti jai atskirą kajutę tame garlaivyje, į kurį pats ruošėsi persėsti. Jis labai užjautė ją dėl silpnos sveikatos ir pasiūlė savo paslaugas visos kelionės metu.

Tuo būdu visi trys laimingi persėdo į patogų garlaivį „Cincinatį", kuris visu greičiu nuplaukė prieš srovę.

Kasės sveikata ėmė gerėti. Ji sėdėdavo ant denio, pietaudavo prie bendro stalo, ir garlaivyje keliautojai ėmė kalbėti, kad jaunystėje jinai, matyt, buvusi nepaprasta gražuolė.

Iš pirmo žvilgsnio Džordžui ji pasirodė nuostabiai į kažką panaši, bet į ką, niekaip negalėjo prisiminti. Ir jis nejučiomis nuolat ją stebėjo. Sėdėdama prie stalo arba prie savo kajutės durų, ji visą laiką jausdavo, kad jaunuolio akys įsmeigtos į ją, ir tik tada, kai suraukusi antakius ji duodavo jam suprasti, kad tai ją varžo, jis kukliai nukreipdavo žvilgsnį.

Kasė ėmė nerimauti. Ji pradėjo galvoti, kad jis kažką įtaria. Pagaliau nusprendė pasikliauti jo kilnaširdiškumu ir viską jam papasakojo.

Džordžas visa širdimi būtų užjautęs kiekvieną pabėgėlį iš plantacijos, priklausančios Legriui, kurio jis negalėjo be pykčio prisiminti, ir, nepaisydamas jokių pasekmių,— kas būdinga daugeliui jo amžiaus jaunuolių,— pažadėjo kiek galėdamas padėti Kasei ir Emelinai.

Greta Kasės kajutės įsikūrė prancūzė madam de Tū, kurią lydėjo jos miela dvylikos metų dukrelė.

Išgirdusi, kad Džordžas kilęs iš Kentukio, toji dama panoro su juo susipažinti. Suartėti padėjo jos linksma gražutė dukra, kuri per visą nuobodžią dviejų savaičių kelionę džiugino visus keleivius.

Džordžas dažnai sėdėdavo ant kėdės prie pat madam de Tū kajutės durų, o Kasė, sėdėdama denyje, girdėdavo jų pokalbius.

Madam de Tū smulkiai klausinėdavo jį apie Kentukį, kur, kaip ji sakėsi, jai tekę gyventi daugelį metų. Didžiai

nustebęs, Džordžas sužinojo, kad jinai kitados gyvenusi jų dvaro kaimynystėje ir tiesiog apstulbino jį, prisimindama daugelį įvykių ir jo gimtojo krašto gyventojų.

— Ar nepažįstate kaimynystėje žmogaus, pavarde Haris? — kartą jį paklausė madam de Tū.— Jis gyvena netoli jūsų.

— Taip, netoli mano tėvo dvaro gyvena toks senis,— atsakė Džordžas.— Bet mes retai kada su juo susitinkame.

— Jis, rodos, stambus vergvaldys? — vėl paklausė madam de Tū, veltui stengdamasi paslėpti savo susijaudinimą.

— Taip,— atsakė Džordžas ir nustebęs pažvelgė į ją.

— O gal girdėjote... jis turėjo vergą, jaunuolį... mulatą, vardu Džordžas?..

— Na kaipgi! Džordžą Harį! Gerai jį pažįstu. Jis vedė mano motinos kambarinę, o dabar pabėgo į Kanadą.

— Pabėgo? — skubiai pertraukė jį madam de Tū.— Ačiū dievui!

Džordžas nustebęs ir susidomėjęs pažvelgė į ją, bet nieko nepasakė.

Madam de Tū užsidengė veidą rankomis ir pravirko.

— Jis mano brolis,— tarė jinai.

— Jūsų brolis, madam?! — sušuko Džordžas, dar labiau nustebdamas.

— Taip,— atsakė madam de Tū, išdidžiai pakeldama galvą ir šluostydama ašaras.— Misteri Šelbi, Džordžas Haris — mano brolis!

— Tai netikėta! — pasakė Džordžas, atitraukdamas atgal savo kėdę ir žiūrėdamas į madam de Tū.

— Mane pardavė į Pietus, kai jis dar buvo visai mažas berniukas,— pasakė jinai.— Mane nupirko vienas geras kilnios širdies žmogus, išsivežė į Vest Indiją, suteikė man laisvę ir vedė mane. Neseniai jis mirė, ir dabar aš vykstu į Kentukį ieškoti savo brolio ir išpirkti jį.

— Jis man pasakojo apie savo seserį Emiliją, kuri buvo parduota į Pietus,— pareiškė Džordžas.

— Tikrai? Emilija esu aš! — pasakė madam de Tū.— Papasakokite koks jis, užaugęs...

— Gražus jaunuolis,— atsakė Džordžas,— nors ir buvo

ilgą laiką vergas. Nuostabiai protingas, kilnus. Aš gerai jį pažįstu, nes jis vedė moterį iš mūsų namų.

— O kokia jo žmona? — gyvai paklausė madam de Tū.

— Tikras lobis! — sušuko Džordžas.— Graži, protinga, meili. Mano motina pati ją auklėjo, kaip tikrą dukterį. Ji moka skaityti ir rašyti, puikiai siuvinėja ir siuva. Ir gražiai dainuoja.

— Ji gimė jūsų namuose? — paklausė madam de Tū.

— Ne. Tėvas nupirko ją kartą keliaudamas į Naująjį Orleaną ir atvežęs padovanojo motinai. Tada ji buvo aštuonerių ar devynerių metų. Tėvas niekad nesakė motinai, kiek už ją sumokėjo, bet kartą, rausdamiesi jo dokumentuose, mes radome seną sąskaitą ir sužinojome, kad jis sumokėjo už ją stambią sumą. Turbūt todėl, kad ji buvo nepaprastai graži.

Džordžas sėdėjo nugara į Kasę ir nematė, kaip atidžiai jinai klausėsi visų šitų smulkmenų.

Staiga ji palietė jo petį ir išblyškusi iš susijaudinimo paklausė:

— Kuo vardu buvo tie žmonės, kurie ją pardavė?

— Jei neklystu, sandėris buvo sudarytas su kažkokiu Simonsu. Šiaip ar taip, bet pirkimo aktą pasirašė Simonsas.

— Dieve! — sušuko Kasė ir be sąmonės sukniubo ant kajutės grindų.

Džordžas ir madam de Tū pašoko, nesuprasdami, kas atsitiko. Nors ir nežinodami, nuo ko ji apalpo, jie padarė visa, kas tokiais atvejais daroma. Žmogiškumo įkarščio apimtas, Džordžas parvertė ąsotį su vandeniu ir sukūlė dvi stiklines; damos, išgirdusios, kad kažkas apalpo, susispietė prie kajutės durų ir neleido tyram orui įeiti. Žodžiu, buvo padaryta viskas, kas tik įmanoma.

Vargšė Kasė! Atsipeikėjusi jinai nusigręžė į sieną ir pravirko kaip mažas vaikas. Gal jūs, motinos, galėtumėt pasakyti, ką jinai jautė? Tą valandą Kasė buvo tikra, kad likimas jos pasigailėjo, ir ji pamatys savo dukterį. Ir tikrai ją pamatė po kelių mėnesių... Bet mes per toli užbėgome į priekį.

XLIII skyrius

KUO VISKAS BAIGĖSI

Beliko nedaug kas pasakoti. Džordžas Šelbis, kaip ir dera jaunuoliui, viso šio romantiško įvykio buvo itin sujaudintas. Būdamas labai geros širdies, jis pasirūpino kuo skubiau Kasei išsiųsti Elizos pardavimo dokumentą; data ir parašas dokumente visiškai sutapo su tuo, ką pati Kasė jau žinojo apie savo dukros likimą, ir dabar jos širdyje nebeliko jokios abejonės, kad Eliza — jos duktė. Jai reikėjo tik surasti pabėgėlių pėdsakus, kurie vedė į Kanadą.

Kasė ir madam de Tū, taip netikėtai likimo surištos draugėn, tučtuojau išvyko į Kanadą ir ėmė teirautis tose stotyse, kur paprastai rasdavo sau prieglobstį pabėgusieji negrai. Amherstberge jos surado tą gerąjį misionierių, pas kurį, peržengę Kanados sieną, pirmiausia buvo sustoję Džordžas ir Eliza. Jis nukreipė jas į Monrealį.

Džordžas ir Eliza jau penkerius metus gyveno laisvi. Džordžas dirbo vieno mechaniko dirbtuvėje ir galėjo aprūpinti savo šeimą, kuri per tą laiką padidėjo, nes Eliza susilaukė dukters.

Mažasis Haris, gražus ir gabus berniukas, lankė mokyklą ir gerai mokėsi.

Garbingasis Amherstbergo misionierius, kuris buvo priglaudęs Džordžą, taip atjautė madam de Tū ir Kasę, jog sutiko važiuoti su jomis į Monrealį Džordžo ieškoti. Visas kelionės išlaidas pasiūlė apmokėti madam de Tū.

Įsivaizduokite sau mažą švarų namelį Monrealio priemiestyje. Artėja vakaras. Židinyje jaukiai spragsi ugnis. Ant stalo, užtiesto balta it sniegas staltiese, jau viskas paruošta vakarienei. Kampe stovi kitas stalas, apdengtas žalia gelumbe: ant jo braižymo lenta, plunksnos, popierius, o virš jo — lentynėlė su knygomis.

Šis kampelis — Džordžo kabinetas. Žinių troškimas, kuris kitados, sunkiausiais laikais, padėjo jam išmokti skaityti ir rašyti, dar ir dabar jį skatino laisvalaikį paskirti mokslui.

Štai jis sėdi prie stalo ir daro išrašus iš kažkokios storos knygos.

— Užteks, Džordžai,— sako jam Eliza.— Ir taip visą dieną nebuvai namie. Padėk knygą į šalį, ir pasikalbėkime, kol užkaisiu vandenį arbatai.

Mažoji Eliza prisideda prie motinos prašymo; lipa tėvui ant kelių ir mėgina atimti jam iš rankų knygą.

— Ak tu, išdaigininke! — sako Džordžas paklusdamas, kaip ir dera vyrui tokiais atvejais.

— Taip bus geriau,— sako Eliza ir ima raikyti duoną. Ji atrodo truputį vyresnė, apvalesnė. Ir jos šukuosena tokia, kaip vyresnio amžiaus moterų. Bet veide spindi ramumas ir laimė.

— Hari, vaikeli mano, ar išsprendei uždavinį? — klausia Džordžas, padėdamas ranką sūnui ant galvos.

Haris jau nebeturi garbanų, bet jo kakta, blakstienos ir akys tokios pat. Rausdamas iš pasididžiavimo, jis atsako:

— Išsprendžiau. Pats išsprendžiau. Niekas man nepadėjo!

— Vyras! — sako Džordžas.— Viską daryk pats, sūnau. Tu turi geresnes sąlygas mokytis, negu tavo vargšas tėvas turėjo.

Čia pasigirsta beldimas į duris. Eliza prieina prie durų, atidaro jas ir džiaugsmingai sušunka:

— Kaip, tai jūs?

Į prieškambarį eina ir jos vyras. Garbingasis Amherstbergo misionierius šiuose namuose laukiamas svečias. Paskui jį į kambarį įeina dvi moterys, ir Eliza pakviečia jas sėstis.

Tiesą pasakius, gerasis misionierius iš anksto apsvarstė šito susitikimo programą ir visą kelią įkalbinėjo moteris tiksliai laikytis jo nurodymų.

Jis pasodino jas, išsiėmė iš kišenės nosinę, nusišluostė lūpas ir jau ruošėsi pradėti seniai apgalvotą kalbą. Bet kaip tik tą minutę madam de Tū, suardžiusi visus jo planus, apkabino Džordžą ir sušuko:

— O Džordžai! Argi nepažįsti manęs? Aš tavo sesuo Emilija.

Kasė daug geriau tvardėsi ir galbūt būtų suvaidinusi savo rolę iki galo, bet šalia jos staiga atsirado mažoji Eliza, veido bruožais, ūgiu, kiekviena plaukų garbanėle

taip primenanti jos mažąją Elizą, jog Kasė priglaudė prie krūtinės savo anūkę ir, tvirtai tikėdama sakanti teisybę, tarė:

— Brangioji, aš tavo mama!

Taip, sunku tokiu atveju laikytis iš anksto apsvarstyto plano, bet kai visi truputį nurimo, gerasis misionierius vis dėlto pasakė savo kalbą, kuria ketino pradėti pasimatymą. Ši kalba, nors ir pavėluota, padarė gilų įspūdį; klausytojai taip dūsavo ir verkė, jog bet kuris šių dienų arba senų laikų oratorius būtų buvęs labai patenkintas tokiu pasisekimu.

Ir štai mūsų bičiuliai sėdi prie stalo. Sukrėsti netikėto džiaugsmo, jie gyvai šnekučiuojasi. Ant stalo įvairiausi valgiai. Tik viena Kasė, laikydama ant kelių mažąją Elizą ir stipriai spausdama ją, sėdi sučiaupusi lūpas ir atsisako pyrago, kurį mergaitė gabalėliais kemša jai į burną. Nustebindama mažąją Elizą, ji tvirtina, jog šiandien ir be pyrago soti ligi kaklo, ir kad dabar ji turinti tai, kam neprilygs jokie pyragai.

Ir iš tikrųjų, po dviejų trijų laisvės dienų Kasė taip pasikeitė, jog skaitytojui būtų sunku ją atpažinti. Niūrus, nevilties kupinas žvilgsnis sušvelnėjo, pasidarė meilus. Pagaliau ji turi šeimą ir gali visa širdimi atsidėti vaikams, kurių taip ilgėjosi nelaisvėje! Mažoji Eliza jai buvo dar mielesnė už tikrąją dukterį, nes mažytė atrodė nuostabiai panaši į tą mergaitę, kurią ji kitados prarado. Mažoji buvo tas ryšys tarp motinos ir dukters, kuris dar glaudžiau jas suartino ir leido arčiau pažinti vienai antrą.

Kitą dieną madam de Tū išsamiau supažindino brolį su savo reikalais. Vyras palikęs jai didelį turtą, ir ji kilniai pasiūlė Džordžui jį pasidalinti. Kai ji paklausė, ko jis pageidautų, Džordžas atsakė:

— Suteik man sąlygas mokytis, Emilija. Mokslas — mano sena svajonė! Visa kita aš pats pasieksiu.

Viską gerai apsvarsčius, buvo nutarta su visa šeima keleriems metams persikelti į Prancūziją. Netrukus jie ir išvyko, drauge pasiėmę ir Emeliną.

Laive, plaukiant per vandenyną, Emelinos grožis sužavėjo pirmąjį kapitono padėjėją, ir netrukus, atvykę į krantą, jie susituokė.

Džordžas ketverius metus mokėsi viename Prancūzijos universitete ir, nenuilstamai bei uoliai dirbdamas, pasiekė savo tikslą — įgijo mokslą.

Savo įsitikinimus ir pažiūras Džordžas geriausiai išdėstė laiške vienam draugui:

„Mano ateitis man vis dar neaiški. Tiesa, tu man sakei, kad baltieji mane pakęs, nes mano odos spalva ne tamsi, o žmonos ir vaikų visai šviesi. Galbūt aš ir galėčiau likti jų tarpe. Bet įsivaizduok, kad visai to nenoriu. Mano simpatijos yra ne tėvo, bet motinos rasės pusėje. Jam buvau tiek reikalingas, kiek geras šuo arba arklys, o vargšei užguitai motinai aš buvau vaikas; ir nors savo motinos niekad nemačiau gyvos nuo to laiko, kai mus išskyrė žiaurūs pirkliai, vis dėlto žinau, kad ji mane labai mylėjo. Mano širdis tai jaučia. Kai aš pagalvoju, ką ji iškentėjo, kai pagalvoju apie savo jaunystės kančias, apie savo narsios žmonos nusivylimus ir kovą, apie Naujojo Orleano vergų prekyvietėje parduotos sesers kančias, neturiu noro dėtis amerikiečiu, nenoriu turėti su jais nieko bendra.

Bet tu pasakysi, kad mūsų tauta turi teisę egzistuoti Amerikos respublikoje, kaip airiai, vokiečiai, švedai! Sakykime, kad tai tiesa. Mes privalome gauti lygias teises, kaip ir visi kiti, nežiūrint rasės, odos spalvos. O tie, kurie atima mums tą teisę, yra neištikimi savo skelbiamiems žmonių lygybės principams.

Mes ypatingai daug privalome reikalauti iš Amerikos valstybės, nes ji visų mūsų nelaimių kaltininkė. Bet kartoju: aš nereikalauju atpildo už praeities skriaudas. Aš noriu gyventi savo šalyje, savo liaudies tarpe.

Tu pavadinsi mane entuziastu. Pasakysi, kad aš apgaubiau Liberiją[1] romantiškomis svajomis. Tai netiesa. Aš viską numačiau, viską apgalvojau. Aš ten dirbsiu, nebodamas jokių kliūčių ir nepasisekimų. Dirbsiu visą savo gyvenimą iki pat mirties. Ir esu tikras, kad man neteks gailėtis dėl savo sprendimo.

Džordžas Haris."

---

[1] Liberija — Vakarų Afrikos valstybė.

Po kelių savaičių Džordžas su žmona, jos motina ir vaikais išvažiavo į Afriką. Jei mes neklystame, pasaulis dar išgirs apie juos.

Mums beliko pasakyti keletą žodžių apie mis Ofeliją ir Topsę. O Džordžui Šelbiui mes paskirsime atsisveikinimo skirsnį.

Mis Ofelija nusivežė Topsę į savo tėviškę, į Vermontą, tuo nustebindama niūrius ir garbingus Naujosios Anglijos gyventojus. Į Topsės atvykimą iš pradžių jie žiūrėjo nepalankiai, bet mis Ofelija, ištikima savo pareigai, atkakliai mokė ir auklėjo mergaitę ir susilaukė tokios sėkmės, jog Topsė tapo namiškių ir visų kaimynų mylima.

P. S. Galbūt, kai kurioms motinoms bus malonu sužinoti, kad madam de Tū netrukus surado ir Kasės sūnų. Būdamas labai energingas jaunuolis, jis pabėgo keleriais metais anksčiau negu jo motina. Šiaurėje, engiamųjų draugų padedamas, jis baigė mokslą ir taip pat greitai išvyko į Afriką pas savo artimuosius.

XLIV skyrius

IŠLAISVINTOJAS

Džordžas Šelbis pasiuntė motinai trumpą laiškelį, pranešdamas jai apie savo grįžimą. Jam nepakako jėgų parašyti apie Tomo mirtį. Keletą kartų bandė, bet ašaros smaugdavo jį. Suplėšęs laišką, šluostydamas akis, jis bėgdavo kur nors nusiraminti.

Tą dieną, kai turėjo grįžti jaunasis misteris Džordžas, Šelbio namuose visi džiaugsmingai triūsė.

Misis Šelbi sėdėjo jaukioje svetainėje prie židinio, kur šilta ugnis švelnino rudens vakaro šaltį. Senoji Chloja, mūsų pažįstama bičiulė, dengė stalą vakarienei, dėliodama sidabro ir krištolo indus.

Ji dėvėjo naują kartūno suknelę. Balta prijuostė buvo tokia švari, jog net spindėjo. Aukšto gerai prikrakmolyto turbano gaubiamas juodas žvilgantis jos veidas švietė iš džiaugsmo. Ji neskubėdama dengė stalą, kad galėtų ilgiau paplepėti su šeimininke.

— Vėluoja. Na ką gi, visiškai suprantama,— pasakė jinai.— Padėjau jo lėkštę taip, kaip jis mėgsta, arčiau prie ugnies — jam patinka šiltesnė vieta. O kurgi mūsų gerasis arbatinukas? Kodėl Salė jo neatnešė? Kur tas mažasis naujas arbatinukas, kurį misteris Džordžas padovanojo šeimininkei gimimo dienos proga? Aš pastatysiu jį čionai! O šeimininkė ar gavo laišką iš misterio Džordžo? — paklausė jinai.

— Gavau, Chloja. Labai trumpą laišką. Jis rašo, kad, jei galės, šiandien vakare grįš, ir daugiau nė žodžio.

— Nieko nerašo apie mano senį? — paklausė Chloja, dėliodama puodelius iš vienos vietos į kitą.

— Ne, nieko daugiau nerašo, Chloja. Rašo, kad atvažiavęs viską pats papasakos.

— Jis visada taip. Misteris Džordžas mėgsta viską papasakoti pats. Seniai žinau, kad jis pats viską mėgsta papasakoti. Nesuprantu, kodėl gi baltieji žmonės taip mėgsta rašyti ilgus laiškus! Juk rašyti labai sunku, daug darbo.

Misis Šelbi nusišypsojo.

— O mano senis turbūt savo vaikučių nebepažins. Viešpatie, mūsų Polė jau visai didelė. Gera ir guvi mergaitė. Aš ją palikau namie kukurūzų pyrago prižiūrėti. Savo seniui kepu kukurūzų pyragą, jis jį labiausiai mėgsta. Tokį pyragą mes buvome išsikepę tą rytą, kai Tomą išvežė. Dieve mielas, kaip aš sielvartavau tą rytą!

Misis Šelbi atsiduso. Širdį slėgė sunkus akmuo. Gavusi iš sūnaus trumpą laiškelį, jinai tučtuojau įtarė, kad nutylėta kažkas negera.

— Ar šeimininkė paruošė pinigus? — susirūpinusi paklausė Chloja.

— Taip, Chloja, paruošiau.

— Tegul mano senis pamato, kiek uždirbau pas cukrainininką. Žinote, ką jis man pasakė! „Aš,— sako jisai,— Chloja, norėčiau, kad ilgiau pas mane pasiliktum."—„Ačiū, šeimininke,— atsakiau aš jam,— bet netrukus grįš mano senis, o ir šeimininkei be manęs sunku." Štai ką aš jam pasakiau. Geras žmogus tasai misteris Džonsas!

Chloja primygtinai reikalavo, kad misis Šelbi laikytų visus tuos pinigus, kuriais cukrainininkas išmokėdavo jai

algą, nes norėjo įteikti juos vyrui, kad jis įsitikintų savo žmonos gabumais. Misis Šelbi mielai išpildė jos norą.

— Mano senis nebepažins Polės... Viešpatie, jau penkeri metai praslinko nuo to laiko, kai jį išvežė. Ji tada buvo visai mažytė... vos stovėjo. Atsimenu, jis vis baimindavosi, kad ji suklups... O, o! Atvažiuoja!

Tuo metu jos išgirdo ratų bildesį.

— Misteris Džordžas! — sušuko teta Chloja, pažvelgusi pro langą.

Misis Šelbi pribėgo prie durų ir puolė sūnui į glėbį. Teta Chloja susirūpinusi žvelgė į tamsą.

— Vargše mano teta Chloja! — tarė Džordžas, priėjęs prie jos ir su užuojauta spausdamas juodą jos ranką.— Atiduočiau visą savo turtą, kad galėčiau jį parsivežti. Bet jo jau nebėra pasaulyje.

Misis Šelbi suriko. Bet teta Chloja nepratarė nė žodžio.

Visi įėjo į svetainę. Pinigai, kuriais teta Chloja taip didžiavosi, tebebuvo ant stalo.

— Pasiimkite juos! — pasakė jinai, drebančia ranka rinkdama pinigus ir atiduodama šeimininkei.— Nenoriu daugiau jų matyti. Jautė mano širdis, kad taip bus. Pardavė jį, o ten, plantacijose, nužudė.

Chloja apsigręžusi norėjo išdidžiai išeiti iš kambario. Misis Šelbi tyliai pavijo ją, paėmė už rankos, pasodino į krėslą ir pati atsisėdo greta jos.

— Vargšele, mano geroji Chloja! — pasakė jinai.

Chloja priglaudė galvą prie jos peties ir raudodama tarė:

— O šeimininke, atleiskite! Man plyšta širdis.

— Žinau, žinau,— tarė misis Šelbi, ir ašaros pasipylė iš jos akių.

Kurį laiką viešpatavo tyla. Visi verkė. Pagaliau Džordžas atsisėdo šalia Chlojos, paėmė ją už rankos ir paprastais žodžiais papasakojo, kaip mirė Tomas, pakartojo tuos meilės kupinus žodžius, kuriuos Tomas prašė jai pasakyti.

Praslinko beveik mėnuo. Anksti rytą visi Šelbio dvare gyvenantieji vergai buvo sukviesti į didžiąją namų salę. Jiems buvo pranešta, kad jaunasis šeimininkas nori pasikalbėti su jais.

Visų nuostabai, jis įėjo į salę krūva popierių nešinas. Tai buvo dokumentai, suteikią vergams laisvę. Džordžas iš eilės skaitė kiekvieną dokumentą ir įteikė į rankas kiekvienam negrui atskirai. Buvo girdėti verksmas, džiaugsmingi šauksmai.

Tačiau atsirado ir tokių vergų, kurie stovėjo susibūrę aplink ir maldavo nevyti jų šalin, sunerimę jie grąžino Džordžui savo laisvės raštus.

— Mes ir dabar esame laisvi. Turime visa, ko mums reikia. Nenorime apleisti gimtosios vietos, nenorime palikti šeimininko.

— Mano gerieji draugai,— pasakė Džordžas, kai vėl įsivyravo tyla.— Jūsų niekas neveja šalin. Ūkyje ir namuose reikia tiek pat darbo rankų, kiek jų reikėjo anksčiau. Bet dabar jūs — laisvi žmonės. Už jūsų darbą aš mokėsiu jums tokį atlyginimą, kokį sutarsime. Jeigu įbrisiu į skolas arba mirsiu — ar maža kas gali atsitikti! — jūsų niekas nepalies ir neparduos. Aš gyvensiu su jumis ir išmokysiu jus, kaip naudotis laisvų žmonių teisėmis. Tikiuosi, kad būsite geri mokiniai. O aš pasistengsiu būti geras mokytojas.

Išlaisvintieji džiaugsmingai sveikino vienas kitą.

— Dar keletas žodžių,— pasakė Džordžas.— Ar prisimenate mūsų gerą senąjį dėdę Tomą?

Džordžas trumpai jiems papasakojo, kaip mirė Tomas, perdavė draugiškus atsisveikinimo žodžius, kuriuos Tomas prašė perduoti savo draugams, ir pridūrė:

— Prie jo kapo, draugai, aš prisiekiau, kad nelaikysiu nė vieno vergo, prisiekiau, kad dėl mano kaltės niekad nė vienas žmogus nebus atplėštas nuo šeimos ir pasiųstas mirti plantacijose. Ir jūs, džiaugdamiesi savo laisve, neužmirškite, jog už ją turite būti dėkingi geram senajam dėdei Tomui, ir pasistenkit atsidėkoti jam, rūpindamiesi jo žmona ir vaikais. Tegul dėdės Tomo trobelė, kiekvieną kartą jums praeinant, primena, kad jūsų tarpe nėra vergų. Pasistenkite sekti jo pėdomis, būkit tokie sąžiningi ir ištikimi, koks buvo jūsų dėdė Tomas.

„Dėdės Tomo trobelės" autorė amerikietė rašytoja Harieta Bičer-Stou (1811—1896) gimė Konektikuto valstijoje dvasininko šeimoje. Dar neturėdama trylikos metų, ji pradėjo mokytojos darbą. Vėliau persikėlė į Ohajo valstiją, esančią prie pat pietinių, vergvaldinių valstijų. Bičer-Stou šeima priklausė prisiekusiems vergijos priešininkams, jų namuose ne sykį gavo pastogę ir prieglobą pabėgėliai vergai, kurie Šiaurės valstijose ir Kanadoje gelbėjosi nuo vergijos.

Savo literatūrinę veiklą Bičer-Stou pradėjo nuo apybraižų ir apsakymų, bet išgarsėjo tik savo knyga „Dėdės Tomo trobelė", parašyta abolicionistų (negrų išlaisvinimo šalininkų) žurnalui „Nacionalinė era". 1852 metais ši knyga išėjo atskiru leidiniu, ir jau pirmaisiais metais buvo parduota trys šimtai tūkstančių jos egzempliorių. Tuo pat laiku ji buvo išversta į keliasdešimt kalbų, tarp jų ir į rusų.

„Dėdės Tomo trobelė"— pirmoji knyga, taip ryškiai vaizduojanti vergijos baisumus, parodanti nežmoniškas negrų gyvenimo sąlygas ir žiaurų savininkų, ypač Pietų valstijų plantatorių, elgesį su savo vergais.

Išauklėta religingoje aplinkoje, Bičer-Stou ir už vergijos panaikinimą kovojo iš religinių pozicijų, propaguodama krikščioniškąjį gailestingumą ir versdama iškankintus vergus melstis už savo kankintojus. Tačiau rašytoja papasakojo teisybę, visas jos knygos turinys paremtas tikrais faktais (tai, tarp kitko, patvirtina ir 1853 metais išspausdintas jos atsakymas į šmeižtus —„Raktas į „Dėdės Tomo trobelę"— paaiškinimų, laikraščių iškarpų ir liudytojų parodymų rinkinys). O tiesa buvo tokia, kad vergai negrai ne tik kentėjo, bet ir kovojo prieš savo engėjus. Ir kai, praslinkus dešimčiai metų po „Dėdės Tomo trobelės" pasirodymo, įsiliepsnojo karas tarp pietinių (vergvaldinių) ir šiaurinių (pramoninių) valstijų, apie du tūkstančiai negrų kovojo šiauriečių gretose už išsivadavimą ir geresnes gyvenimo sąlygas tiek sau, tiek baltiesiems Pietų Amerikos neturtingiesiems.

Pilietinio karo metu, kuris pasibaigė šiauriečių pergale, negrų vergija įstatymu buvo panaikinta, bet tikros lygybės JAV negrai dar neturi iki šiol.

TURINYS

ИБ № 1784
ГАРРИЭТ БИЧЕР-СТОУ
ХИЖИНА ДЯДИ ТОМА
Роман
На литовском языке

Перевела с английского Ванда Шюгждинене
Иллюстрировал Н. Цейтлин
Издательство «Вага», 232600, Вильнюс, пр. Ленина 50

HARIETA BIČER-STOU
DĖDĖS TOMO TROBELĖ
Romanas

Redaktorė N. Vildžiūnienė. Viršelis dail. E. Kvintienės
Techn. redaktorius D. Jakubonis. Korektorė L. Abramavičienė.
Duota rinkti 1979.XII.13. Pasirašyta spaudai 1980.II.11. Leidinio Nr. 9644.
Formatas 84×108 1/32. Popierius spaudos Nr. 2. Šriftas 10 pt. „Baltika".
Iškilioji spauda. 19,7 apsk. sp. l., 20,4 leid. l. Tiražas 45 000 egz.
Užsak. Nr 3515.

Kaina 1 rb 90 kp

„Vagos" leidykla, 232600, Vilnius, Lenino pr. 50
Spaudė „Vaizdo" spaustuvė, 232600, Vilnius, Strazdelio 1